

Присвячується 25-й річниці незалежності України

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ФІНАНСІВ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ФІНАНСІВ ТА МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ВІДДІЛ
ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ У СХІДНОМУ РЕГІОНІ

V Всеукраїнська
науково-практична конференція

**«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ»**

Збірник матеріалів

8-9 грудня 2016 р.

Харків, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

УДК 336
ББК 65.26я4
С 56

Рекомендовано до видання Вченою радою фінансового факультету
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця (протокол № 4 від 25.11.2016 р.)

Редакційна колегія збірника (органітет конференції):

Пономаренко В. С.	д. е. н., проф., ректор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (голова органітету);
Внукова Н. М.	д. е. н., проф., зав. кафедри управління фінансовими послугами ХНЕУ ім. С. Кузнеця (заступник голови);
Журавльова І. В.	к. е. н., проф., зав. кафедри фінансів ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Ковальов Є. В.	д. е. н., проф., зав. кафедри економіки і фінансів ХНУВС;
Колодізев О. М.	д. е. н., проф., зав. кафедри банківської справи ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Найденко О. Є.	к. е. н., доц., зав. кафедри оподаткування ХНЕУ ім. С. Кузнеця
Проноза П. В.	д. е. н., проф., декан фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця;
Сердюков К. Г.	к. е. н., доц., директор Харківського інституту фінансів УДУФМТ;
Тарасенко В. В.	завідувач навчально-методичного відділу Держфінмоніторингу України у Східному регіоні;
Успенко В. І.	к. т. н., проф., завідувач кафедри фінансів та кредиту ХНУБА;
Андрійченко Ж. О.	к. е. н., доцент кафедри управління фінансовими послугами ХНЕУ ім. С. Кузнеця (відповідальний секретар).

Сучасні проблеми фінансового моніторингу: Збірник матеріалів V Все-
української науково-практичної конференції (8-9 грудня 2016 р.). – Х.:
ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2016. – 236 с.

ISBN 978-617-7204-47-2

У збірнику за матеріалами конференції представлені оригінальні авторські бачення вирішення сучасних проблем фінансового моніторингу.

Видання призначене для фахівців органів державного контролю, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ББК 65.26я4

ISBN 978-617-7204-47-2

© Колектив авторів, 2016
© ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 336.14:338(477)

БЮДЖЕТНИЙ АСПЕКТ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Бандурка О. М.

В умовах реформування національної економіки України особливо-го значення набуває фінансова безпека держави. Саме фінансова безпека країни є передумовою забезпечення сталого розвитку економіки та фундаментом створення системи національної безпеки України. Держава як суверенне інституційне утворення є головним регулятором політичного, економічного, соціального та культурного розвитку населення. З огляду на необхідність виконання державою своєї соціальної функції головною складовою фінансової безпеки держави на сучасному етапі розвитку є бюджетна безпека. Організація бюджетного процесу залежить від бюджетної системи та форми державного устрою і, як правило, складається з державного та місцевих бюджетів. Бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами, регіонами. Бюджетний аспект фінансової безпеки слід розглядати з урахуванням державного устрою та принципу композиції. Законодавством України закріплюються права держави та місцевих органів влади і управління на затвердження своїх бюджетів, на диференціювання доходів і видатків між різними ланками бюджетної системи, порядок їх складання, розгляду та затвердження. Сьогодні існують проблеми корупції та злочинних посягань на державний бюджет, у формі розкрадання, нецільового використання, привласнення бюджетних коштів.

Бюджетна безпека держави є основною умовою його здатності здійснювати самостійну економічну політику у відповідності з власними національними інтересами. Більшість науковців і практиків стверджують, що завдання бюджетної безпеки як сукупності заходів держави щодо організації та використання бюджетних відносин для забезпечення соціально-економічного розвитку полягають у реалізації основної мети – забезпечення належного життєвого рівня населення відповідно до соціальних

стандартів. У якості основи створення моделі діючої бюджетної безпеки можна розглядати елементи економічного відтворення господарства регіонів. Виявлення подібних місцевих проблем найбільш ефективно здійснюється місцевими органами влади як найбільш наближеними до населення. У той же час попереджати і ліквідувати наслідки локальних загроз найбільш ефективно можуть органи державної влади на регіональному рівні. Необхідність використання регіонального середовища українського суспільства як чинника ефективності системи фінансової безпеки країни актуалізує проблему розробки обґрунтованих рекомендацій щодо формування і реалізації заходів державного впливу, спрямованих на узгодження механізмів функціонування елементів держави. Концептуальні засади формування міжбюджетних відносин визначає Конституція України через призму регулювання соціальних та економічних процесів.

Згідно «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади. Подальший соціально-економічний розвиток регіонів України потребує здійснення державного управління їх бюджетною безпекою.

В 2015 р. налічувалось 11 761 місцевий бюджет (без місцевих бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополя), в тому числі: 266 міських бюджети міст районного значення; 743 селищні бюджети; 48 бюджетів районів у містах; 10 032 сільські бюджети, а також 672 бюджети мають прямі відносини з державним бюджетом: 24 обласні бюджети; 1 міський бюджет м. Києва; 173 міські бюджети міст обласного значення; 474 районні бюджети [1, с. 4]. Місцеві бюджети в сучасних умовах є одним із джерел задоволення життєвих потреб населення. Більшість державних видатків, насамперед соціального спрямування, фінансуються з місцевих бюджетів. Це, передусім, виплати із соціального захисту та соціального забезпечення населення, утримання закладів соціально-культурної сфери, видатки на розвиток місцевого господарства.

На сьогодні формування дохідної частини місцевих бюджетів викликає багато суперечок, адже основною передумовою ефективного функціонування місцевого самоврядування є володіння ним достатньою кількістю коштів для проведення своєї діяльності. Фонд фінансових ресурсів, що утворюється на рівні регіону, інколи навіть наполовину не задово-

льняє потреби місцевого самоврядування в коштах, необхідних для вирішення поточних проблем. Місцеві бюджети в розвинених країнах поповнюються переважно за рахунок податкових надходжень. Зокрема у країнах членах – Європейського Союзу податкові надходження становлять близько 70%, у Швеції та Данії – понад 80%. Місцеві податки утворюють близько 60% прибуткової бази місцевих органів влади в Німеччині, 48% – у Швейцарії, 38% – в Італії, 45% – в Австралії, 44% – в Норвегії. Згідно із законодавством Естонії, місцеві органи самоврядування оперують такими податковими дохідними джерелами: подушний податок, місцевий прибутковий податок, податок на продаж, податок на човни, податок з реклами, плата за користування дорогами та податок на вуличне обслуговування, податок з власників автомобілів, податок з власників тварин, податок на розважальні послуги [2, с. 17]. В Україні частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів значно менша і становить 5-7%, тобто існує потреба в застосовуванні досвіду розвинених країн. Пріоритетними напрямками бюджетної безпеки України є підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування шляхом вдосконалення системи місцевих податків і механізмів розподілу загальнодержавних фінансових ресурсів між державою, регіональним та місцевим самоврядуванням.

Важливою подією з точки зору вдосконалення бюджетного законодавства стало прийняття в 2010 р. нової редакції Бюджетного кодексу України. Проте відсутність стратегії реформування призвела до того, що до цього документу почали вноситись численні поправки, які часто взагалі не стосувались бюджетного законодавства, проте були процедурно необхідними для реалізації інших рішень. Це призвело до хаотичних змін кодексу й дезорганізації самої бюджетної системи. Відтоді до Бюджетного кодексу було внесено близько 65 поправок. До того ж, застосування самого Бюджетного кодексу наштовхується на загальну проблему українського законодавства – його слабке виконання [3, с. 6]. З 31 січня 2015р року вступили в дію зміни до Податкового та Бюджетного кодексів, які вже розширили фінансові можливості, самодостатність та спроможність самоврядування. Об'єднані громади отримують весь спектр повноважень та фінансових ресурсів, що їх наразі уже мають міста обласного значення, зокрема зарахування 60% ПДФО на власні повноваження, зарахування до місцевих бюджетів 10% податку на прибуток підприємств, акцизного податку, 80% замість 35% екологічного податку, прями міжбюджетні відно-

сини з державним бюджетом (зараз прямі відносини мають лише області, райони, міста обласного значення), державні субвенції. Законодавчі зміни надали право органам місцевого самоврядування затверджувати місцеві бюджети незалежно від прийняття закону про Державний бюджет.

Світовий досвід свідчить, що децентралізація призводить до економічного розвитку регіонів, підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, зростання життєвого рівня населення регіонів, появи місцевої ініціативної еліти. Для ефективного розвитку регіонів потрібно перерозподілити фінансові потоки на користь власне регіонів, а не адміністративного центру країни. Саме сталий економічний розвиток областей України та транскордонна співпраця між українськими та європейськими територіями повинні стати початком реальної, а не декларативної інтеграції України до Європейського Союзу.

У сучасних економічних умовах країни одним із визначних чинників фінансової безпеки стають процеси децентралізації бюджетних відносин, які надають більш широкі можливості участі місцевої влади в розвитку підконтрольної їй території. Використання елементів внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю при формуванні та виконанні бюджету виступає в якості превентивних заходів щодо тінізації бюджетних відносин. Для зміцнення фінансової безпеки держави слід надати право володіння, самостійного розпорядження фінансовими ресурсами місцевим органам влади. Фіскальна децентралізація сприяє ефективному забезпеченню громад суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими потребами і уподобаннями. Доцільно надати можливість регіонам впливати на формування та розмір податкових надходжень. Потребує вдосконалення система організації міжбюджетних відносин. Бюджетна безпека регіонів повинна бути узгоджена з загальнодержавною стратегією уряду. Зміцнення фінансової безпеки через оздоровлення бюджетного процесу регіонів стає одним із пріоритетних напрямків стабільного розвитку України.

Література:

1. Пріоритети реформування та напрями перспективного розвитку міжбюджетних відносин в умовах бюджетної децентралізації в Україні. – К.: НІСД, 2015. – 80 с.
2. Мойсеєнко В. В. Формування місцевих бюджетів в умовах ринкових відносин. // Фінанси України. – 2010. – №11. – с. 16-19.
3. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень: Аврамченко К.В., Дешко А.Л., Жаліло Я.А. та ін., - К., СТ-ДРУК, 2016. – 112 с.

ФАХОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗА НОВИМИ МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Внукова Н. М.

Однією з найважливіших проблем у боротьбі з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, також є запровадження ефективних методів запобігання та протидії корупції в Україні. На початку 2016 року розпорядженням КМУ затверджено Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [1,2], яка визначає, що необхідною умовою ефективного розв'язання зазначених проблем є співробітництво з такими міжнародними інституціями, як Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), за оцінками якої розмір «відмитих» злочинних доходів складає від 2 до 5% світового ВВП.

На обліку в Держфінмоніторингу станом на 01.01.2015 року як суб'єкти первинного фінансового моніторингу було зареєстровано 162 банки, 2968 інших учасників ринку фінансових послуг, 1753 професійних учасників ринку цінних паперів та 7795 спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також 315 товарних бірж та 6 операторів зв'язку [10].

Актуалізація питання пов'язана з тим, що 16 лютого 2012 року прийняті FATF нові Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення. Останнє значно актуалізувалося. Під час зустрічі в Нью-Йорку з міністрами закордонних справ Канади, Чехії, Греції, Австрії та Руанди Міністр закордонних справ Ізраїлю зазначив найбільшу небезпеку для стабільності у світі в даний момент наполегливі спроби терористичних організацій заволодіти зброєю масового ураження [3]. 2015 року вступила в дію нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (№ 1702-VII) [4] відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Нові вимоги Міжнародних стандартів FATF спрямовані на використання ризико-орієнтованого підходу на реалізацію стратегії протидії легалі-

зації доходів (пруденційний нагляд); досягнення прозорості власників СПФМ; міжнародне співробітництво у обміні інформацією; актуалізація вимог до фінансових груп; загальне охоплення всіх членів суспільства; врахування нових загроз: фінансування зброї масового знищення; корупція; податкові злочини; фінансування тероризму.

Перехідний період в Україні триває більше трьох років. Повинна відбутися зміна системи нагляду: впровадження концепції пруденційного нагляду [5] через попередження злочинів у сфері фінансового моніторингу. Концепція пруденційного нагляду повною мірою відповідає новим Міжнародним стандартам FATF щодо рекомендацій у сфері протидії легалізації злочинних доходів. Концептуальні принципи побудови національної системи: відповідність конституційним нормам; відповідність вимогам міжнародних організацій; міжнародне співробітництво.

Незважаючи на те, що Білорусь не є членом Ради Європи, але вона швидко відреагувала на впровадження нових Міжнародних стандартів FATF і 30 червня 2014 року був прийнятий Закон Республіки Білорусь «Про заходи щодо запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування терористичної діяльності і фінансування розповсюдження зброї масового ураження» [6]. На виконання його вимог Радою Міністрів Республіки Білорусь прийнято Постанову «Про встановлення загальних вимог щодо правил внутрішнього контролю» для суб'єктів цих відносин [7].

Департаментом фінансового моніторингу Комітету державного контролю Білорусі був проведений міждержавний відео-семінар на тему «Підготовка кадрів у сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму», що свідчить про пріоритетність якісного фахового забезпечення цього процесу, зокрема, у міжнародному співробітництві. Акцентом при проведенні цього семінару була демонстрація пілотних проектів комплексних програм навчання спеціалістів у сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму з використанням інноваційних методик.

Підтвердженням актуальності саме міжнародної співпраці у сфері протидії відмиванню коштів є приклад, наведений Держфінмоніторингом України та СБУ щодо розслідування правоохоронних органів Молдови, Служби з фінансового моніторингу Молдови і Служби з попередження та боротьби з відмиванням грошей Національного центру з боротьби з корупцією Молдови схеми виведення з Росії через Молдову майже 700 млрд. рублів, в якій брав участь 21 банк [8].

Податковою міліцією припинено діяльність конвертаційного

центру, що діяв на території Києва та Київської області, який надавав послуги з формування незаконного податкового кредиту та переведення безготівкових коштів у готівку підприємствам реального сектору економіки. Обіг проконвертованих коштів склав близько 200 млн. гривень. Внаслідок такої протиправної діяльності ймовірні втрати бюджету складають понад 30 млн. гривень [9].

Для посилення співпраці всіх органів протидії відмиванню доходів Кабінет Міністрів України створив Раду боротьби з відмиванням грошей, яка є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабміну, завданнями якого є координація дій інших державних органів у сфері протидії відмиванню злочинних доходів і підготовка пропозиції про формування і реалізацію державної політики в цій сфері. Організаційне, інформаційне, матеріально-технічне забезпечення діяльності ради здійснює Держфінмоніторинг [11].

Персональний склад Держфінмоніторингу у динаміці зменшується: так, на 01.01.2010 він складав 349 осіб, а на 01.01.2015 тільки 218 осіб, при цьому штатна чисельність 237 осіб. Кадровий склад сформовано з висококваліфікованих спеціалістів, які мають повну вищу освіту, 6 працівників – науковий ступінь, з них 3 – мають вчене звання, магістрів державного управління – 10 осіб. Постійно проводяться конкурсні відбори на заміщення вакантних посад державних службовців. У складі Держфінмоніторингу працює Навчально-методичний центр, який має забезпечувати відповідність підготовки спеціалістів з фінансового моніторингу щодо фахових вимог до підвищення кваліфікації відповідальних за фінансовий моніторинг, які затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2013 № 1118 «Про затвердження Вимог до кваліфікації працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу, відповідального за проведення фінансового моніторингу», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 20.01.2014 за № 108/24885. Особа, яка вперше призначена на посаду відповідального працівника, повинна пройти курс довгострокового підвищення кваліфікації протягом двох місяців з дня призначення на посаду. Тривалість довгострокового підвищення кваліфікації (не менше 72 годин) у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму встановлюється згідно з вимогами суб'єкта державного фінансового моніторингу та відповідно до обсягу типової програми підвищення кваліфікації. Відповідальні працівники повинні підвищувати свою кваліфікацію у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму шляхом періодичного проходжен-

ня короткострокового навчання згідно із відповідним обсягом типової програми підвищення кваліфікації не рідше одного разу на три роки. Тривалість короткострокового навчання (не більше 72 годин) встановлюється згідно з вимогами суб'єкта державного фінансового моніторингу та залежно від мети та змісту навчання відповідними навчальними програмами.

При удосконаленні системи навчання відбувається перехід на компетентнісний підхід, який визначає особливості професійної спрямованості та формування у фахівців достатнього рівня компетентностей для успішної роботи на будь-якому ринку фінансових послуг передбачає деталізацію окремих питань фінансового моніторингу в Україні. Це забезпечується тренінговими формами навчання.

Приклад тренінгу на платформі «Експерт ФМ» в ХНЕУ ім.С.Кузнеця присвячений актуалізації питань професіоналізації фахівців з фінансів у сфері фінансового моніторингу, що підтверджується необхідністю подання повідомлень суб'єктом первинного фінансового моніторингу (СПФМ) до Державної служби фінансового моніторингу України в електронному вигляді, що дає змогу авторизації процесу фінансового моніторингу.

Використання сучасних освітніх технологій, зокрема тренінгів, надасть змогу реалізувати процес формування професійних та особистісних компетентностей з фінансового моніторингу та набуття навичок СПФМ в змодельованій ситуації та в інтерактивній формі.

Особливість тренінгу полягає у використанні програмного забезпечення «ЕКСПЕРТ-ФМ» в он-лайн режимі з одержанням ключів доступу для вирішення завдання з обробки анкет фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, які підлягають первинному фінансовому моніторингу, заповненні форм обліку та подання повідомлень СПФМ до Держфінмоніторингу України.

Досвід проведення таких тренінгів більше 3 років. Завдання полягають у розгляді нормативно-правове забезпечення фінансового моніторингу в Україні; описі особливості заповнення форм звітності СПФМ в Україні; формуванні та здійсненні обробки анкет фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, що підлягають первинному фінансовому моніторингу; побудові структурно-логічної схеми взаємозв'язку анкет учасників фінансових операцій та форм звітності суб'єкта первинного фінансового моніторингу; аналізі способів та механізмів відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму; характеристиці ризиків використання фінансових установ для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Переваги тренінгу полягають у виконанні завдань в спеціалізованому електронному середовищі «ЕКСПЕРТ-ФМ»; моделюванні діяльності

СПФМ в інтерактивній формі; удосконаленні комунікацій при виконанні завдань за програмою тренінгу.

Проблеми та перспективи розвитку системи фінансового моніторингу: недостатність кадрів; відсутність однозначних якісних критеріїв щодо віднесення фінансових послуг до таких, що підлягають фінансовому моніторингу; наявність тільки загального підходу щодо оцінки ознак ризику бути втягнутим у мережі “відмивання” коштів.

Пропозиції з удосконалення фахового забезпечення: організація і проведення спільних економістів та юристів наукових досліджень фінансово-правового напрямку для пошуку ефективних методів попередження “відмивання” коштів; оголошення спільно МОН, Держфінмоніторингом, Нацкомфінпослуг, Національною поліцією та іншими правоохоронними органами конкурсів на посібники та підручники з фінмоніторингу; розширення взаємодії органів контролю, фінансових установ і університетів для створення сучасних навчальних програм, зокрема, магістерських і докторів філософії.

Література:

1. Реформа фінансового сектору України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrreform.com/presentation_of_reform/
2. Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2016 р.№ 1407-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=248750405>
3. Либерман: терористи рвуться к оружию массового поражения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mignews.com/news/politic/world/290914_90926_64424.html
4. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України (№ 1702-VII) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
5. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами : Розпорядження Держфінпослуг (тепер Нацкомфінпослуг) від 15.07.2010 р. № 585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dfp.gov.ua/197.html?&...>
6. О мерах по предотвращению легализации доходов, полученных преступным путем, финансирования террористической деятельности и финансирования распространения оружия массового поражения: Закон Республики Беларусь от 30.06.2014 г. N 165-3 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :<http://www.centraldepo.by/doc/1/11/>
7. Об установлении общих требований к правилам внутреннего контроля:

Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 24.12. 2014 г. № 1249 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3961&p0=C21401249>

8. Правоохранительные органы расследуют схему вывода из РФ почти 700 млрд рублей [Электронный ресурс]. – Режим доступа :<http://news.rambler.ru/27030795/>

9. Податкова ліквідувала "конверт" з обігом 200 мільйонів гривень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/08/3/601316/>

10. Підсумки роботи за 2014 рік: ДСФМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2015/20150223/zvit_2014.pdf

11. Кабмін створив Раду боротьби з відмиванням грошей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukr.lb.ua/news/2016/09/14/345109_kabmin_stvoriv_radu_borotbi_z.html

УДК 336.7:35.077.6:061.1ЄС

НОВАЦІЇ ЧЕТВЕРТОЇ ДИРЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

Єгоричева С. Б.

Євроінтеграційна спрямованість розвитку України передбачає, що нормативно-правова база нашої держави повинна наближатися до положень права ЄС, реагувати на їх зміни та вдосконалення, зокрема, у такій актуальній у сучасних умовах сфері, як протидія відмиванню злочинних коштів та фінансуванню тероризму. У травні 2015 року, після дворічного обговорення, Європейським парламентом була прийнята Директива (EU) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму («Четверта директива») [1], що має бути імплементована у внутрішнє законодавство держав-учасниць до 26 червня 2017 року. Вона спрямована на протидію новим загрозам, що з'явилися після ухвалення аналогічної директиви 2005-го року, та врахування вимог оновленої редакції Рекомендацій FATF (2012 р.).

Актуальність аналізу нових положень Четвертої директиви ЄС обумовлена тим, що їх імплементация у законодавство України визначена важливим напрямом вітчизняної Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї

масового знищення на період до 2020 року [2].

Одна з основних ідей Четвертої директиви, яка спрямована на протидію не лише відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а також ухиленню від сплати податків, полягає у необхідності створення у державах-членах ЄС централізованих реєстрів кінцевих бенефіціарів місцевих компаній, трастів, фондів, незважаючи на визнання того факту, що реалізація цієї вимоги є надзвичайно витратною справою. Втім, саме анонімні компанії або «компанії-оболонки», в яких відомі лише їх номінальні власники, є важливою ланкою здійснення протиправної діяльності.

Бенефіціарами визнаються особи, які прямо або непрямо володіють більше 25% статутного капіталу компанії або прав голосу у ній або іншим чином мають можливість її контролювати; якщо таких не було встановлено – особи, які займають вищі керівні посади. Усі компанії, трасти й фонди повинні одержувати і зберігати повну, актуальну і достовірну інформацію стосовно своїх бенефіціарних власників, яка має містити їх ім'я, дату народження, національність/громадянство, місце постійного проживання, тип бенефіціарного володіння та його частку.

Тривала дискусія стосовно міри відкритості таких реєстрів, яка передувала ухваленню Четвертої директиви, завершилася прийняттям компромісного рішення про те, що їх публічність буде визначатися кожною країною самостійно. Проте навіть за умови закритості для широкого загалу, інформація реєстрів має бути доступна для компетентних органів й підрозділу фінансової розвідки держави, зобов'язаних осіб (у вітчизняній термінології – суб'єктів первинного фінансового моніторингу) та будь-якої особи або організації, яка може продемонструвати законний інтерес (хоча сутнісні характеристики останнього у документі не визначені). Директивою передбачені і серйозні санкції за недотримання правил визначення та збереження інформації про бенефіціарних власників. Зокрема, для банків та постачальників фінансових послуг максимальна сума штрафу становитиме не менше 5 млн. євро або 10% обсягу загального річного обороту.

Доцільно зазначити, що Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – базовий Закон) [3] встановлення кінцевих бенефіціарів юридичних осіб розглядається як необхідна складова ідентифікації та верифікації клієнтів, проте не ставиться завдання узагальнення цієї інформації.

Новим елементом Четвертої директиви ЄС став поглиблений ризикорієнтований підхід, який реалізовуватиметься на чотирьох рівнях:

- Європейського Союзу - Єврокомісія що два роки має готувати звіт,

де зазначаються сфери внутрішнього ринку, які піддаються найбільшому ризику, та ризики, пов'язані з кожним відповідним сектором;

- держав-членів - проведення національної оцінки ризиків;

- зобов'язаних осіб - виявлення та оцінка ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму, що притаманні їх клієнтам, країнам або географічним регіонам, продуктам, послугам, транзакціям або каналам доставки;

- наглядових органів - встановлення частоти та інтенсивності виїзного та дистанційного нагляду на основі профілю ризику зобов'язаних осіб та на основі ризиків відмивання коштів і фінансування тероризму у відповідній державі-члені.

Порівнюючи ці положення з вітчизняним базовим Законом, варто відзначити недостатню, на наш погляд, увагу само до останнього рівня, оскільки у законі не розкривається механізм здійснення суб'єктами державного фінансового моніторингу нагляду з урахуванням оцінки ризиків й це лише зазначається як одне з їх повноважень (п. 3 частини другої статті 14 Закону).

Що ж стосується такої відмінності Четвертої директиви ЄС від попередньої, як розповсюдження процедури поглибленої ідентифікації та встановлення високого рівня ризику на всі категорії (а не лише національних) публічних діячів та пов'язаних з ними осіб, то у національному законодавстві ці питання вже всебічно відображені.

У Четвертій директиві набули подальшого розвитку засади діяльності національних підрозділів фінансової розвідки (ПФР), які повинні бути операційно незалежними та автономними. Для вільного виконання своїх функцій вони мають забезпечуватися адекватними фінансовими, людськими та технічними ресурсами. Особлива увага звертається на посилення співробітництва ПФР держав-членів, зокрема, у сфері обміну інформацією. Проте спостерігається відсутність у документі єдиних підходів до визначення природи і механізму діяльності ПФР, які, як відомо, можуть бути «адміністративного», «прокурорського» або «поліцейського» типу, причому всі різновиди мають місце у країнах Євросоюзу. Наявність різного спектру повноважень підрозділів фінансової розвідки може спричинити проблеми в їх співробітництві.

Важливою новацією нової директиви ЄС є посилення режиму захисту персональних даних, який би, одночасно, не ставав на заваді цілям протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Основними засадами дотримання недоторканності приватного життя у цій сфері визначено: збереження інформації щодо ідентифікації клієнтів впродовж п'яти

років після закінчення ділових відносин з ними або після дати випадкової транзакції, після цього дані мають видалятися; інформування клієнтів перед встановленням з ними ділових відносин про те, яким чином їх персональні дані можуть бути використані; використання даних лише для тих цілей, для яких вони були отримані; недопустимість використання отриманих персональних даних з комерційною метою.

Із забезпеченням фундаментальних прав людини пов'язано і уточнення, порівнюючи з попередньою директивою ЄС, обов'язків професійних юристів, зокрема, адвокатів щодо інформування ПФР стосовно фактів, що стали їм відомі у процесі професійної діяльності й можуть бути пов'язані з відмиванням коштів. Згідно з Четвертою директивою, право на справедливий судовий розгляд забезпечується зобов'язанням юристів надавати відповідну інформацію, якщо вони беруть участь, діючи від імені та для клієнта, у будь-якій фінансовій транзакції або операції з нерухомістю, або надаючи допомогу з планування чи здійснення операцій для клієнта, що стосуються купівлі/продажу нерухомості або господарюючих суб'єктів, управління фінансовими активами клієнта, відкриття або управління рахунками, організації внесків, необхідних для створення компанії. Зазначене положення міститься і у базовому Законі (ст. 8), проте лише в аспекті «задіяності» юристів в операції, що дещо звужує вимоги директиви.

Наприкінці варто зазначити, що ще до настання терміну імплементації Четвертої директиви у національне законодавство держав-членів, враховуючи зростання загроз, пов'язаних з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, Європейська Комісія у липні 2016 р. запропонувала внесення до неї нових поправок, які необхідно враховувати при вдосконаленні законодавства України у цій сфері.

Література:

1. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849>

2. Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [Електронний ресурс] : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1407-р. - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80>.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702 - VII. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.

ЗЛОЧИННА ЕКОНОМІКА: ВИТОКИ І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Ковальов Є. В.

Злочинна економічна діяльність на жаль присутня у суспільному економічному житті практично всіх країн світу. Погляди дослідників на сутність та місце злочинної економіки характеризуються різноманітністю та суперечностями. Відповідно до прийнятої нами класифікації суспільна економічна діяльність може бути поділена на формальну (здійснюється у встановлених правових межах) та неформальну (здійснюється поза межами правового поля, ухиляється від обліку та оподаткування). До складу неформальної економіки, на нашу думку, слід включити три складові частини: економіка власних потреб, тіньова економіка, кримінальна економіка. За нашими розрахунками обсяги неформальної економіки в Україні досягають в цілому до 67% розміру формальної економічної діяльності - ВВП країни.

Економіка власних потреб являє собою роботи у домашньому та присадибному господарстві. Хоча формально ця діяльність повинна підлягати оподаткуванню, але оскільки у цьому господарському секторі роботи здійснюються кожною людиною або родиною у вільний від виробничої праці час та направлені в основному на підтримку життєдіяльності особистості та родини і мають відносно незначні обсяги, вважаємо, що цю діяльність доцільно звільнити від оподаткування. Результати діяльності цього сектора необхідно враховувати у складі валового внутрішнього продукту. За нашими оцінками обсяг економіки власних потреб складає біля 8% формальної економічної діяльності – ВВП країни.

До тіньової економіки будемо відносити господарську діяльність, спрямовану на виготовлення товарів та надання послуг, виробництво яких не заборонено законом, але яке приховується від обліку та оподаткування. Результати тіньової економіки необхідно включати у склад валового внутрішнього продукту країни. Дуже актуальним на сучасному етапі є створення методів виявлення тіньової господарської діяльності суб'єктів підприємництва та умов переходу економічних процесів з "тіні" у формальну сферу. За нашими дослідженнями обсяги тіньової економіки в Україні досягають 37% ВВП.

До складу кримінальної економіки включається господарська діяльність, що заборонена діючим законодавством та завдає шкоди державі, родині, особистості: виробництво та продаж зброї, наркотиків, торгівля

людьми, грабежі, рекет, корупція та ін. Господарські результати дії цього сектору необхідно враховувати на основі статистичного обліку, але не включати у валовий внутрішній продукт країни. Правоохоронні органи повинні здійснювати кримінальне переслідування суб'єктів господарської діяльності, що працюють у цьому секторі, і намагаться повністю ліквідувати сектор. Відповідно до наших розрахунків обсяги кримінальної економіки дорівнюють 22% ВВП країни.

Таким чином, хоча відповідно до діючого законодавства всі складові неформальної економіки кваліфікуються як злочинна економічна діяльність, на нашу думку, більше підстав відносити до такої діяльності тіньову та кримінальну економіки. У злочинної економіки можна виділити наступні характерні ознаки:

- наносить економічну шкоду інтересам широких верств суспільства: державі, регіонам, підприємствам, громадянам;
- для економічних злочинів характерна висока «ефективність» – значне збагачення при низьких витратах та відносній небезпеці;
- систематичне повторення або розвиток на протязі часу;
- здійснення економічних злочинів у межах або під прикриттям формальної економічної діяльності;
- економічні злочини мають організований, як правило, груповий характер;
- використання для здійснення економічних злочинів недоліків у веденні формальної економічної діяльності;
- висока “гнучкість” економічних злочинів, їх швидке пристосування до діючих умов господарювання;
- різноманітність форм прояву економічних злочинів, їх постійний розвиток та удосконалення;
- складність економічних злочинів, високий рівень їх інтелектуального та наукового забезпечення;
- “ланцюговий” характер економічних злочинів: здійснення одного злочину, як правило, породжує інший;
- неоднозначність економічних злочинів – з одного боку така економічна діяльність несе значну шкоду, з іншого – може приносити користь людині, регіону, державі;
- економічна злочинність стає економічною основою для оволодіння владою – проникнення у владні структури та підтримки злочинних та терористичних груп.

Найбільш важливими, на нашу думку, причинами високої живучості злочинної економіки в Україні є:

- прагнення підприємців в умовах становлення та розвитку ринкових відносин до швидкого збагачення та накопичення капіталу;
- привабливість економічних злочинів високим рівнем матеріального збагачення при відносно низьких витратах, ризику та небезпеці;
- складність офіційних організаційних процедур початку та ведення бізнесу;
- низький рівень інформаційного забезпечення бізнесу;
- нестабільність та складність системи оподаткування;
- низька ефективність роботи корпусу державних службовців;
- недостатньо активна позиція держави у боротьбі проти економічних злочинів.

Таким чином, зрозуміло, що економічна злочинність – це дуже складне і загрозливе для економічної безпеки держави явище.

Ефективну протидію злочинній економіці необхідно базувати не на окремих напрямках, а на системі економічних, організаційних та правових заходів.

Першим і найголовнішим заходом у боротьбі проти економічної злочинності вважаємо створення системи загальнодержавного моніторингу та наукового аналізу стану і розвитку процесів економічної злочинності у межах держави, регіонів, галузей. На жаль на цей час боротьба ведеться не на попередження економічних злочинів, а на усунення їх наслідків. В зв'язку з цим слід визначити гостро актуальними сучасні глибокі дослідження причин, умов існування, закономірностей розвитку економічної злочинності, постійний моніторинг реального стану економічної злочинності, розробку напрямів і методів ефективної протидії. Для якісного виконання цих завдань на базі діючих наукових та навчальних закладів доцільне формування наукових шкіл і регіональних центрів дослідження, створення організаційного механізму збирання відповідної інформації, необхідної у першу чергу для аналітичного виявлення та прогнозування розвитку злочинної економіки. Міцна наукова база дослідження економічної злочинності у країні повинна стати надійною основою якісної роботи правоохоронних органів у боротьбі проти економічної злочинності.

Суттєвий вплив на зниження економічної злочинності мають заходи:

- спрощення організаційних процедур початку та ведення бізнесу;
- оптимізація кількості напрямів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню;
- створення системи ефективної мотивації та посадових переміщень чиновників;
- лібералізація та стабільність умов оподаткування;

- забезпечення підприємницьким структурам швидкого та вільного доступу до інформаційних джерел;
- стабільність та послідовність у діях правоохоронних органів проти економічної злочинності.

Таким чином, очевидно, що тільки системний підхід у застосуванні економічних, організаційних та правових заходів у змозі ефективно сприяти суттєвому зниженню економічної злочинності та зміцненню економічної безпеки України.

УДК 336.025

ОЦІНКА ДЕЯКИХ МОМЕНТІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Марамзіна Н. В.

Важливою складовою процесу первинного фінансового моніторингу є виявлення фінансових операцій, визначених ст.15 та ст.16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], а також фінансових операцій за участю осіб, що значаться в «Переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції» (далі - Список терористів). Форма реєстрації вищевказаних операцій та порядок надання повідомлень по них визначені Кабінетом Міністрів України [2] та Міністерством фінансів України [3,4].

Для забезпечення максимально ефективного аналізу даних фінансових операцій, що надходять від суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ), як від небанківського сектора, так і від банків, необхідно довести систему взаємодії СПФМ небанківського сектора з Державною службою фінансового моніторингу України (далі - Держфінмоніторинг) до аналогічного рівня. Рівень автоматизації і налагодженої взаємодії з фінансового моніторингу між банками та Національним Банком України (НБУ) дуже високий.

Безпосередня взаємодія СПФМ та Держфінмоніторингу може відбуватися як у паперовій формі, так і в електронній [2]. Незалежно від форми взаємодії, отримані від СПФМ повідомлення вносяться в Єдину дер-

жавну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації доходів і фінансування тероризму в електронному вигляді (ЄДІС) [2].

Статистичні дані кількості повідомлень від банківського сектору, небанківського та поданих у паперовій формі містяться у відповідних документах Держфінмоніторингу [3]. Деякі з них наведені нижче:

– кількість повідомлень в електронному вигляді за III кв. 2016 р. складає: від банків - 1665231, від небанківських установ – 14784;

– кількість повідомлень в електронному вигляді за II кв. 2015 р. складає: від банків - 947107, від небанківських установ – 9192;

– кількість повідомлень у паперовому вигляді за III кв. 2016 р. складає 91, за II кв. 2015 р.- 164.

Що ми маємо? Кількість повідомлень за 6 останніх кварталів зросла майже на 43%. При цьому кількість повідомлень у паперовій формі знизилась десь на 45%. Взагалі можна судити, що доля останніх знизилась у тричі з моменту проведення попередньої конференції з фінансового моніторингу у 2015 року. Перевага очевидна: економія людських ресурсів СПФМ на відправку паперових повідомлень та людських ресурсів Держфінмоніторингу на обробку паперових повідомлень за рахунок поширення автоматизації СПФМ.

Ще одним рішенням автоматизації процесу ведення фінансового моніторингу в небанківських установах є функція миттєвого пошуку у Списку терористів. Програмний інструмент системи «Експерт-ФМ» дозволяє максимально скоротити час на аналіз, щоб виявити, чи значиться учасник фінансової операції в актуальному Списку терористів [4]. Цей документ формується згідно порядку, визначеному у Постанові КМУ №745 [5] та містить дані щодо осіб, причетних до сепаратистських та терористичних актів по всій Україні. На даний момент до цього списку додатково внесено 31 особа, яка за рішенням суду України визнана причетною до сепаратистських та терористичних актів в Криму, на Донбасі та по всій території України.

Перехід СПФМ на електронну форму обміну інформацією з Держфінмоніторингом та застосування додаткових інструментів автоматизації процесу фінансового моніторингу в небанківських установах є тенденцією, яка в сукупності з банківською системою фінансового моніторингу дає можливість максимально ефективно відновлювати картину фінансових взаємозв'язків. Наряду з цим існують фінансові операції, які оминають банки, наприклад, операції за готівковий розрахунок. Саме у подібних випадках інформація від СПФМ небанківського сектора особливо актуальна для занесення її в Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації доходів і фінансування тероризму.

Розглядаючи динаміку автоматизації процесу фінансового моніторингу в небанківських установах з позиції реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні [6] можна стверджувати, що виконано черговий крок на шляху до оптимізації використання основних видів ресурсів (людських, часових, грошових) як на рівні СПФМ, так і в самій структурі Держфінмоніторингу.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 листопада 2014 р. № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
2. Про деякі питання фінансового моніторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. №552 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/552-2015-%D0%BF>.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=83&lang=uk
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=126&art_id=319&lang=uk
5. Про затвердження Порядку формування переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2015 р. № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-2015-%D0%BF>.
6. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2011 р. №1014-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1014-2011-%D1%80>.

UDC 336.1

IMPLEMENTATION OF RISK-BASED APPROACH IN FINANCIAL MONITORING IN UKRAINE

Andriichenko Zhanna

In close cooperation with FATF-type regional groups, United Nations (UN), World Bank and International Monetary Fund after mutual evaluations of members of the FATF in February 2012 at a plenary meeting of the Financial Action Task Force on Money Laundering was approved the new edition of 40 recommendations of the FATF [6]. This document is a standard for all countries of the UN in combating money laundering, financing of terrorism and

spread of weapon of mass destruction.

Failure to comply with the recommendations of FATF - an intergovernmental body that sets standards and develops policies in the above area - leads to adding countries to the list of countries that are risky and to limit financial transactions with such countries or to "freeze" the resources of such countries from other members of the Group. Such conditions require the voluntary agreement of global market participants to implement standards into national legislation, take measures against violations in legalization of proceeds from crime financing of terrorism and spread of weapon of mass destruction.

Ukraine is one of the founders of the UN and it is an active participant of foreign trade. Also it is a base allocation of financial institutions that transfer funds and make currency conversion and other economic operations that provide a broad base of opportunities for financial crimes. Therefore, to neutralize the threat there is a need to implement FATF Recommendations in the legal framework and practices to the financial institutions at the highest possible level.

Among the main changes in the recommendations it is necessary to allocate using of a risk-based approach in financial monitoring system that requires a review of the financial monitoring, training methodical base, education and professional development of senior officials of financial institutions.

In this aspect, the FATF Recommendations were revised in 2012 in order to strengthen the requirements for situations that are high risk, allowing the country to use a more focused approach in such situations. Countries should firstly identify, assess and understand the risks associated with money laundering and terrorist financing they are facing, then they need to take appropriate measures to reduce the risk, including the appointment of a specific authority and the establishment of a mechanism for coordination of risk assessment. Wherein countries identify higher risks, public authorities should ensure adequate consideration of the risks and taking enhanced measures to reduce them. If countries identified low risk, they can decide what can be taken from the list of simplified management FATF recommendations [5].

The risk-based approach allows to choose a more flexible set of measures to more effectively allocate resources and implement preventive measures that are comparable to the nature of the risks [5].

FATF recommendations about risk assessment in anti-money laundering and combating of terrorism financing [7] describe the experience of countries with developed economies that use the risk-based approach in the fight against illegal actions in the financial system.

Switzerland developed a process of risk assessment using low risk avoidance. The working group consists of experts from banking, insurance and

non-banking sector, auditors, law enforcement agencies and financial regulators. The working group identified the products of low risk, for which exceptions may apply. At the request of self-regulatory organizations and financial intermediaries committee of experts may permit some exceptions on an individual basis after receiving the necessary information from the requesting exceptions party account products, services, operations, and risk of the client and legal environment, checking with regulations, risk assessment, assessment of risk measures with little change in circumstances. This committee has a legal obligation to publish their practice.

In the USA threat assessment of money laundering in 2005 was divided into the following sections: banking, money services (i.e. money transfer, checks, currency exchange offices, money transfers and cards), online payment systems, trade-based money laundering, insurance companies, front companies and trusts; casino and others.

The project team made assumptions and comments on vulnerable sectors using the available information, considered which adequate security measures have been taken to eliminate the detected vulnerabilities and provided a subjective assessment of the residual danger. This process concerned the Department of Homeland Security, Justice and Finance, including the Federal Reserve and the United States postal inspection.

In the Netherlands a National Threat Assessment (NTA) was conducted. The evaluation was made by interviewing of all stakeholders, including financial sector, research institutions and law enforcement agencies. Based on these interviews, the project team identified a list of key issues and has organized several seminars to discuss selected items. Participants were politicians, supervisory authorities, prosecutors, police and tax authorities. As a result of this series of seminars main topics were the subject of in-depth research. Repeated and further discussions provided the basis for in-depth studies in criminal files and data systems. This became the basis for describing several methods of money laundering, the characteristics of the persons involved in this case, and the consequences of such activity for society.

According to the results of the Eurasian Group on anti-money laundering and combating of financing terrorism (EAG) seminar on national risk assessment the overall assessment of situation of anti-money laundering as a whole disappointing. Particularly, it is argued that in the short term:

- the scale organized crime and therefore money laundering will only grow;
- differences between countries regarding opportunities AML / CFT will increase;

- the main channel of money laundering in the foreseeable future will remain the official financial system;
- the second wave of the global financial crisis opens up new types of fraud and methods of money laundering [4].

Therefore the task of a system of AML / CFT today is to work on prevention: to define where the dirty money comes but not where they are now. And just like predictions of predicate crimes, the forecasting revenues crimes legalization should be crimes and forecasting crimes legalization of proceeds gained by criminal pursuits should be performed through the implementation of international recommendations on risk assessment [1].

Analyzing the Law of Ukraine "On prevention and combating the legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of spread of weapons of mass destruction" (hereinafter - the Law № 1702) [2] can be identified such changes with the requirements of FATF:

- implementation of risk - based approach to assessment and managing risks;
- implementation of a national risk assessment of financial monitoring;
- the isolation of measures to combat the financing of spread of weapons mass destruction;
- change in the approach to the definition of predicate offenses (including tax crimes to predicate);
- improving the legislative aspects that affect the quality of investigation of crimes related to the legalization (laundering) of proceeds;
- amendments to the Criminal Procedural Code of Ukraine concerning investigative jurisdiction of crimes for legalization;
- implementation of public officials and officials of international organizations financial monitoring;
- setting the threshold for international money transfers;
- withdrawal thresholds to conducting financial monitoring by realtors and notaries;
- exclusion of persons engaged in cash transactions worth over 150 thousand UAH., from the number of entities of initial financial monitoring through the introduction of mandatory monitoring such transactions by banking institutions.

The above changes cause the need for legal interpretation of the legislation on counteracting on money laundering

Complex assessment of the system AML / CFT in Ukraine requires a combination of quantitative data, based on statistical data and qualitative da-

ta based on opinions of experts in various fields of AML / CFT. Quantitative data are benefits such as impartiality, consistency, measurability and therefore comparability.

However, this is often not enough for analyzing complex components of AML / CFT and the legislative level of AML / CFT and other non-measurable parameters. So quantitative statistical data cannot be the only source of data for analysis.

Qualitative data have the advantage because they are based on the views of experts from AML / CFT who are familiar with the features of the system, its difficulties and disabilities. However, it is also the disadvantage because it provides some subjective perceptions in assessment procedure. Therefore a combination of qualitative and quantitative approaches to risk assessment is most appropriate.

The sources of information necessary for NRA are particular in statistical information and administrative data of public authorities, results of the assessment of the shadow economy, law enforcement reports, the results of the sample analysis of court decisions in criminal cases and the results of the study of public opinion.

A national risk assessment covering all subjects participating in the system of anti-money laundering and combating of terrorist financing and other interested parties that can assist in solving the NRA. The participants of this system are:

- subjects of state financial monitoring and subjects of initial financial monitoring;
- law enforcement agencies, the judiciary and prosecutors;
- other public bodies who hold information necessary to perform the tasks of national risk assessments;
- public organizations and scientific institutions.

The methodical base of NRA in Ukraine is the NRA method developed by State financial monitoring under FATF recommendations, international experience and suggestions of experts from international organizations. It includes analytical and mathematical components.

The State financial monitoring analyzes, summarizes, unifies the information filed by participants of national risk assessment and prepares a report on its implementation.

Providing of NRA in Ukraine will be push for changes in the workflow, the legal framework, risk management, training system, competencies within departments and offices of security personnel functions of financial institutions, their professional skills [3].

The expected results of NRA in Ukraine are:

- improving the quality of strategic decisions in the area of money laundering and terrorism financing;
- selection of the optimal size of the financial monitoring;
- improving the methods of supervision in the area of money laundering and terrorism financing;
- improving compliance ratings with international standards.

Transition to a risk-based approach to financial monitoring in Ukraine in accordance with FATF recommendations is possible only with providing effective training system of financial institutions officials.

Also, creating methodological framework which will identify risks of financial operations and establishment of Association of Independent financial monitoring officials could greatly help to the implementation of a risk-based approach. These measures will qualitatively strengthen the anti-money laundering, combating the financing of terrorism and proliferation.

References:

1. Андрійченко Ж.О. Міжнародні рекомендації з національної оцінки ризиків у сфері ПВД/ФТ / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 квітня 2013 р.) – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. – С. 13-18.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
3. Резников А. В. Актуальные вопросы обучения в системе финансового мониторинга / А. В. Резников // Материалы конференции SWorld. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer27/112.pdf>
4. Итоги семинара ЕАГ по национальной оценке рисков // Информационный бюллетень ЕАГ. – 2013. – №16. – С. 2.
5. A reference Guide and Information Note on the use of the FATF recommendations to support the fight against Corruption : [Elektronnyj resurs] // Rezhym dostupu : <http://www.fatf-gafi.org/media/fatfdocuments/reports/reference%20guide%20and%20information%20note%20on%20fight%20against%20corruption.pdf>.
6. The FATF Recommendations, the international anti-money laundering and combating the financing of terrorism and proliferation standards , updated October 2015 [Elektronnyj resurs] / FATF, Paris, France. – 2012. – Rezhym dostupu : http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf.
7. National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment: FATF Guidance [Elektronnyj resurs] / FATF, 2013. – Rezhym dostupu : http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf.

ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ НАУКОВЦІВ

УДК 658.15:336.71

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Азізова К. М.

Для забезпечення фінансової безпеки банків необхідна певна система індикаторів, що дозволяє на постійній основі здійснювати діагностичні і превентивні дії, спрямовані на підтримку належного рівня фінансової безпеки. Сутність фінансової безпеки банківської діяльності полягає в забезпеченні організаційно-управлінських, технічних і профілактичних заходів, що гарантують якісний захист прав та інтересів банку, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, забезпечення поворотності кредитів, збереження фінансових і матеріальних цінностей [1, 5]. Такі науковці, як Єпіфанов А.О. та Барановський О.І. виокремлюють наступні завдання, що поставлені перед фінансовою безпекою банків: ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних небезпек; визначення індикаторів фінансової безпеки банку; впровадження системи діагностики та моніторингу стану фінансової безпеки; розробка заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки банку як в короткостроковому, так і в довгостроковому періодах; контроль за виконанням запланованих заходів; аналіз виконання заходів, їх оцінка, коректування; ідентифікація загроз банку і коректування індикаторів залежно від зміни стану зовнішнього середовища, цілей і завдань банку [1, 5]. Ми бачимо, що одним із завдань є визначення індикаторів фінансової безпеки банку. Важливими функціональними елементами фінансової безпеки банків є планування, аналіз, регулювання та контроль, що також передбачають формування оптимальної системи індикаторів, за допомогою якої можна отримати інформацію про рівень фінансової безпеки банку. Основне завдання системи індикаторів – з достатньою точністю і оперативністю інформувати осіб, що приймають рішення, шляхом зведення і ущільнення інформації для різних рівнів прийняття рішень. На відміну від розрізнених показників, за допомогою системи індикаторів можна побудувати досить струнку мо-

дель визначення рівня фінансової безпеки банку, яка враховує всі різноманітні причинно-наслідкові взаємозв'язки між різноманітними факторами [3, 8]. До етапів формування системи індикаторів фінансової безпеки банків можна віднести:

етап 1: формування попереднього складу показників, що характеризують фінансову безпеку банків, а саме визначення критеріїв відбору показників фінансової безпеки банків; відбір показників за критеріями відображення ключових аспектів фінансової безпеки, інтерпретованості та відповідності методам обліку і звітності на основі теоретичного узагальнення;

етап 2: формування системи індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки банків за результатами математичної обробки: відбір показників за критерієм відсутності тісного лінійного зв'язку та несуперечливості показників на основі розрахунку коефіцієнтів парної кореляції між показниками що описують ліквідність, достатність капіталу, ефективність управління, ділову активність; формування системи показників з урахуванням критерію цільової спрямованості показників завдяки визначенню впливу показників ліквідності, достатності капіталу, ефективності управління, ділової активності на прибутковість банку як основний показник результативності діяльності банку.

Однією з проблем формування системи індикаторів для оцінки рівня фінансової безпеки є те, що у працях, присвячених фінансовій безпеці банків, немає єдиного підходу до складу показників. Склад показників, що характеризують фінансову безпеку банку сформовано на основі узагальнення літературних джерел [1, 2, 4, 6], автори яких визначають фінансову безпеку банку через систему показників, що описують ліквідність, достатність капіталу, ефективність управління, ділову активність. Отже, система індикаторів, що характеризує фінансову безпеку банку, складається з наступних груп показників:

1. Показники оцінки достатності капіталу: коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів, коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом, коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт захищеності власного капіталу, коефіцієнт мультиплікатора капіталу;

2. Показники оцінки ліквідності: коефіцієнт ресурсної ліквідності, коефіцієнт генеральної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих, коефіцієнт

співвідношення виданих кредитів до залучених депозитів;

3. Показники оцінки ділової активності: коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів, коефіцієнт активності використання залучених коштів у дохідні активи, коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів, коефіцієнт активності залучення строкових депозитів, коефіцієнт активності використання залучених коштів у кредитний портфель, коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель, коефіцієнт кредитної активності, коефіцієнт загальної інвестиційної активності, коефіцієнт рівня дохідних активів, коефіцієнт інвестицій у цінні папери і пайову участь у дохідні активи;

4. Показники ефективності управління: загальний рівень рентабельності, коефіцієнт окупності витрат доходами, чиста процентна маржа, чистий спред, інший операційний дохід, «мертва точка» прибутковості банку, рентабельність активів, рентабельність дохідних активів, рентабельність загального капіталу, рентабельність статутного фонду, рентабельність діяльності за витратами.

Для дотримання критерію відсутності тісного лінійного зв'язку та несуперечливості показників необхідно розрахувати коефіцієнти парної кореляції між показниками кожної групи [7]. Далі необхідно визначити показники, між якими існує тісний лінійний зв'язок – парні коефіцієнти кореляції перевищують 0,8, а детермінант кореляційної матриці дорівнює нулю. Та виключити ці показники з системи індикаторів визначення рівня фінансової безпеки.

Далі, з метою забезпечення цільової спрямованості показників, визначається вплив показників ліквідності, достатності капіталу, ефективності управління, ділової активності на прибутковість банку як основний показник результативності його функціонування. Взаємозв'язок між кожним з коефіцієнтів і прибутковістю банку визначається на основі ступеня кореляційної залежності між ними за наступною формулою [7]:

$$r = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - x_m)(y_i - y_m)}{\sigma_x \sigma_y}, \quad (1)$$

де r – коефіцієнт кореляції;

x_i – поточне значення відповідного коефіцієнта;

x_m – середнє значення коефіцієнта;

y_i – поточне значення прибутковості банку;

y_m – середнє значення прибутковості банку;

σ_x, σ_y – середньоквадратичне відхилення x_i та y_i відповідно.

У підсумку, визначена система індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки банків, з одного боку, повинна відображати вплив на прибутковість банку кожного з показників, а з іншого, не повинна бути перевантажена великою кількістю показників, щоб не ускладнювати процес аналізу. Тому доцільно обирати ті показники, що мають найбільші значення коефіцієнтів кореляції та виключити з системи індикаторів ті показники, коефіцієнти кореляції яких з прибутковістю банку найменші.

Таким чином, при обґрунтуванні системи індикаторів оцінки рівня фінансової безпеки дотримані наступні критерії: цільова спрямованість показників, відображення ключових аспектів функціонування банку, важливість, інтерпретовність та обмежена кількість, несуперечливість, відповідність методам обліку і звітності. Відбір лише найбільш значущих показників за допомогою кореляційного аналізу дозволить забезпечити об'єктивну оцінку рівня фінансової безпеки, як у цілому, так і в розрізі груп показників, що описують ліквідність, достатність капіталу, ефективність управління, ділову активність.

Література:

1. Барановський О.І. Основи фінансової безпеки / О.І. Барановський // Фінансові послуги. – 2008. – №1. – С. 16-19.
2. Васильченко З. М. Економічна безпека банку: теоретична концепція моделювання / З. М. Васильченко, І. П. Васильченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – №5. – С.144-155.
3. Вовк В.Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку / В.Я. Вовк // Проблеми економіки. – 2012. – №4. – С. 200-204.
4. Губарева І.О. Забезпечення управління економічною безпекою банку : монографія / І.О. Губарева, О. М. Штаєр. – Харків : ІНЖЕК, 2013. – 309 с.
5. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
6. Зубок М.І. Безпека банків: навч. посіб. / М.І. Зубок. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. – 306 с.
7. Ким Дж. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ / Дж. Ким, И.У. Мюллер, У.Р. Клекка; пер. с англ. – М.: Финансы и статистика, 1989. – 216 с.
8. Марюта А.Н. Целевой экономической и управленческий анализ: монография / А.Н. Марюта, К.Ф. Ковальчук. – Днепропетровск: «Системные технологии», 2005. – 342 с.

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Алексєєнко І. І., Ісаєва П. А.

Конкурентні умови функціонування вітчизняних підприємств все частіше висувають вимоги до використання сучасних інструментів організації їх діяльності. Запровадження таких інструментів потребує додаткового залучення адміністративних, виробничих, інформаційних та фінансових ресурсів підприємства. Їх достатність та можливості до використання визначають економічний потенціал підприємства. В цій системі, саме фінансовий потенціал визначає конкурентоспроможність підприємства, його ділову активність та є сигналом для потенційних інвесторів, кредиторів, акціонерів, державних структур та інших зовнішніх суб'єктів оцінювання щодо доцільності інвестування коштів у підприємство та його платоспроможності.

У зв'язку з цим, особливого значення набуває процес моніторингу фінансового потенціалу підприємства та отримання інформації щодо його стану для задоволення власних інтересів та інтересів контрагентів.

Важливість дослідження фінансового потенціалу, як ключового структурного елементу підприємства, ґрунтується на його змістовному трактуванні як виду соціально-економічних відносин, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності суб'єктів та пов'язані із формуванням, розподілом та перерозподілом, використанням, накопиченням та примноженням фінансових активів, впливають на фінансовий стан, фінансову стійкість та визначають можливості процесу відтворення для забезпечення економічного зростання [3, с. 49]. Ключовим, фінансовий потенціал визначається з позиції того, що супроводжує кожний етап життєвого циклу підприємства та є критерієм оцінки як його фінансового стану, так і можливостей до розвитку.

Фінансовий потенціал сприяє визначенню результативності використання фінансових активів, досягненню індикативних, планових та прогнозних показників, у тому числі ліквідності, стійкості, прибутковості, платоспроможності тощо [3, с. 51].

Саме вивчення і аналіз зазначених вище фінансових показників надає змогу отримати повну інформацію щодо характеру діяльності суб'єкта господарювання, його надійності, стійкості та конкурентоспроможності. Наявність таких даних є базою для розробки стратегії управління фінансовим потенціалом обраного підприємства, а інструментом їх отримання – моніторинг фінансового потенціалу підприємства.

Моніторинг можна охарактеризувати як систему інформування про

стан досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства, відхилення прогнозованих та планованих показників стану підприємства від заданих значень, розрахунок аналітичних показників аналізу й оцінки фінансового стану підприємства [2]. За даним визначенням наголошуємо на доцільності саме моніторингу фінансового потенціалу, а не його оцінці, яка є основою для визначення стану досягнення цілей підприємства.

Важливим питанням ефективного проведення моніторингу є вибір та обґрунтування методів оцінки, сукупність яких забезпечать достовірність аналізу виявлених тенденцій, збір повної інформації про фактичний стан справ і дозволять спрогнозувати ситуацію на перспективу.

Проведений огляд наукових праць і результатів досліджень учених-економістів свідчить про різноманітність існуючих методів, способів і підходів до оцінки фінансового потенціалу підприємства. Так, для оцінки фінансового потенціалу підприємства застосовуються такі методи: експрес-аналізу за допомогою основних фінансових показників; комплексного аналізу на основі системи аналітичних коефіцієнтів; застосування інтегральної оцінки; комбінований метод та інші. [4, с. 189].

Подальший аналіз обґрунтованої системи показників і методу оцінки фінансового потенціалу підприємства, визначення відхилень від запланованих значень та їх прогнозування на перспективу складають основу процесу моніторингу фінансового потенціалу підприємства.

Відповідно до вимоги обґрунтованості показників і методів аналізу фінансового потенціалу підприємства, процес його моніторингу також повинен відповідати певним вимогам: джерелом вихідної інформації, по можливості, має слугувати лише фінансова звітність підприємства – для досягнення порівнянності результатів оцінки; розрахунки для підвищення оперативності отримання результатів оцінки мають бути достатньо простими; результати оцінки для забезпечення їх безпосереднього використання в процесі оперативного використання без додаткової інтерпретації повинні бути наочними й зрозумілими [1, с. 68].

Таким чином, моніторинг фінансового потенціалу підприємства є невід'ємним процесом у забезпеченні досягнення стратегічних та тактичних цілей його розвитку, що ґрунтується на своєчасному отриманні результатів аналізу та оцінки фінансового стану підприємства.

Література:

1. Білик Г. Г. Моніторинг фінансового стану підприємства як інструмент управління [Електронний ресурс] / Г. Г. Білик // Наукові праці. – 2007. – Т. 64. – Вип. 51 – С. 65-70. – Режим доступу:

<http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2007/64-51-11.pdf>

2. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент : [навчальний посібник] / О. П. Крайник, З. В. Клепікова. – Л. : ДУ «Львівська політехніка»; К. : Дакор, 2000. – 260 с.

3. Кучер Г. В. Фінансовий потенціал як економічна категорія / Г. В. Кучер // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 9. – С. 46-52.

4. Шкроміда В. В. Методичні засади моніторингу фінансового потенціалу підприємства / В. В. Шкроміда, Н. Я. Шкроміда // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2011. – Вип. 7(2). – С. 188-192.

УДК 336.22

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Антоненко С.В., Шликова Ю.В.

Недосконалість існуючих методів справляння податків та контролю за їх сплатою сприяють поширенню тіньового сектору в економіці. Зростання кількості злочинів у сфері ухилення від сплати податків є негативною тенденцією, внаслідок чого бюджет країни зазнає значних втрат. Податкові злочини можна вважати однією з головних факторів, які зумовлюють недостатній обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів, що, в свою чергу, унеможлиблює реалізацію державою соціальних функцій у повному обсязі.

Актуальність даної роботи обумовлена необхідністю подальшого виявлення основних заходів щодо нейтралізації і припинення податкових злочинів. Проблемі ухилення від сплати податків присвячено дослідження таких науковців та фахівців у сфері оподаткування як: Л. Брич, Т. Вовк, О. Водянніков, А. Загородній, І. Коноваленко, В. Лисенко, Я. Литвиненко, А. Марушев, В. Навроцький, В. Підлужний, М. Хоменко та інші.

У своїй роботі «Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні» Л. Брич зазначає, що «Ухилення від податків є своєрідною дією, яка має на меті використання незаконних методів зменшення податкового зобов'язання і у майбутньому може призвести до адміністративної та кримінальної відповідальності» [1, с.145].

До основних злочинів, які здійснюються платником належать: зменшення предмету оподаткування, неподання, приховання, фальсифікація

документів, незаконне отримання податкових пільг та інших преференцій, створення фіктивних фірми з метою виведення коштів, здійснення інших дій, що суперечать закону [2, с.78].

У свою чергу, держава, недоотримуючи доходи, позбавлена ресурсів, необхідних для фінансування розвитку пріоритетних секторів національної економіки.

Більшість реформ податкового законодавства України містили положення, які мали на меті посилення ефективності податкового контролю. Такі поправки, здебільшого, приймаються за результатами практичної діяльності податкових та інших контролюючих органів внаслідок виявлених ними випадків легального уникнення від сплати податків, що відбувається через нечіткість та недосконалість норм чинного податкового законодавства.

Варто погодитися із позицією А. Загороднього [3, с. 30], який виділив чотири основні категорії схем ухилення або мінімізації податкових зобов'язань. До першої категорії відносяться схеми зменшення податкових зобов'язань, до другої – схеми оптимізації податкових зобов'язань, при чому обидві категорії схем є формально законними, проте їх реалізація не є можливою без залучення інших суб'єктів господарювання. Третя категорія схем мінімізації податкових зобов'язань пов'язані з ухиленням від оподаткування, яке може досягатись за рахунок не відображення у податкових деклараціях податкових зобов'язань. Четверта категорія схем пов'язана з шахрайством, підробкою документів (використання підроблених документів).

В рамках дослідження сутності злочинів з підакцизними товарами, варто відзначити позицію О. Дудорова, а саме те, що «...нелегальні заміники підакцизних товарів (алкогольні сурогати), які не відповідають вимогам державних стандартів, а тому, виходячи з букви закону, не можуть визнаватися підакцизними товарами» [4, с.115]. Тобто, надбавка до ціни встановлюється лише на товар, який відповідає державним стандартам, що стосується незаконно виготовлених та реалізованих - податок не застосовується. Нажаль, сьогодні держава не достатньо контролює реалізацію підакцизних товарів, тим самим збільшуючи масштаби тіньової економіки в Україні.

Отже, для сприяння зменшенню кількості податкових злочинів, необхідно провести модернізацію інститутів, які контролюють зв'язок між сплатою податків та отриманням вигоди від споживання суспільних благ.

Крім того, доцільно підвищувати ефективність податкового контролю для забезпечення фінансової і економічної безпеки в державі. Актуальними також залишаються протидія корупції та зловживанням посадових осіб, розмежування у наданні податкових пільг, модернізація системи сплати акцизного податку. Необхідно створити умови, за яких ризики здійснення діяльності у тіншовому секторі економіки будуть значно більшими ніж потенційний прибуток, а максимальна норма прибутку досягатимуться лише у легальному секторі.

Літератури:

1. Брич Л. П. Кримінально-правова кваліфікація ухилення від оподаткування в Україні : [монографія] / Л. П. Брич, В. О. Навроцький. – К. : Атіка, 2000. – 288 с.
2. Вовк Т. Податкові аспекти права СОТ та *acquis* ЄС. Орієнтири податкової реформи в Україні / Вовк Т., Водянніков О., Коноваленко І. – Х. : Консум, 2004. – 960 с.
3. Загородній А. Ризики податкового планування та управління ними / А. Загородній, Н. Федішин // Податкове планування. – 2011. – № 3. – С. 27–34.
4. Дудоров О. Податкова політика : навч. посіб. / О. О. Дудоров – К. : МАУП, 2003. – 224 с.

UDC 368.330:45

INFLUENCE APPLICATION OF THE FINANCIAL MONITORING FOR THE RISK ASSESSMENT OF SECURITIES ISSUERS THE CAPITALIZATION OF INSURANCE COMPANIES

Achkasova Svitlana

Implementation of ensuring of an effective system of the insurance market development is possible with the use of instruments of financial monitoring system of risk management of financial services market in Ukraine [1].

Financial services market remains very fragmented with low capitalization due to unstable doing business conditions, insecurity of property rights and poor corporate governance. In addition, further development of the financial sector restrain the availability of such factors: the existence in the market of financial institutions that do not comply and are not intended to serve as financial intermediation and pose significant systemic risks to the sector; lack of proper infrastructure of the capital market, including stock market; inefficient tax legislation regarding taxation of

investment income and financial sector participants and others [2].

According to the Comprehensive Program of Ukraine's financial sector by 2020 [2] the main objectives are to increase the capitalization of financial sector participants; setup of capitalization / restructuring mechanisms of non-bank financial institutions, ensuring effective control over the implementation of their plans of capitalization and improvement of the financial condition; ensure effective support mechanism of capitalization / restructuring of systemically important non-bank financial institutions, including insurance companies.

Thus, the development of the insurance market should be accompanied by a process of increasing the level of capitalization of national insurance companies, this should be the result of legislative initiatives of the state insurance regulation and supervision; merger and acquisition of market operators; interweaving of insurance, banking and industrial capital; access to the insurance markets of foreign countries.

That is why paying enough attention to the problems of capitalization and increase in the share capital of insurance companies, and other components of the own funds is a particularly pressing issue.

It should also be noted that some insurance companies with low capitalization level and limited access to external financial resources may cease operations. For these insurance companies are the most appropriate to use the methods of internal sources to replenish capital of the companies, this in turn can manifest itself in the reduction of return on equity and this will reduce the attractiveness of the insurance market for investors.

The direction of a part of the profit to increase insurer equity (reinvestment of net profit) is a method of internal sources to replenish capital.

Management approach to determine the most optimal method of raising capital (due to internal and / or external sources) should be based not only on an analysis of the cost of resources, but provide a number of other criteria, depending on the characteristic of a particular insurer or all market conditions. The purpose of this management approach is to facilitate the preparatory phase of capital increase and effectuation informed choice of the most preferred approach for increasing capitalization level which should be based on qualitative and quantitative assessment of the possible options.

Increasing the capitalization of insurance companies and insurance market as a whole with the profits has a right to exist only in the stable growth conditions of insurance, including significant revenues from insurance

and investment. This insurance company has the tendency to increase the rate of profit growth through effective management investment.

According to the Regulations Mandatory criteria and standards of adequacy, diversification and quality assets of the insurer for eligible assets do not include securities [4]:

turnover suspended - from the date of publication of the relevant information on the official website of the National commission on securities and stock market;

the issuer which instituted proceedings in bankruptcy, made by decision of its reorganization;

the issuer on which is made the decision on termination by liquidation or declaring bankruptcy of the issuer;

for which annulled the issuance of securities of this issuer, canceled registration of securities of the issuer;

the issuer is included in the list of issuers with signs of fictitious, released on the official website of the National commission on securities and stock market;

the issuers with no information in the Unified state register of legal entities and individuals - entrepreneurs and community groups about corporate or lack of available information about the legal entity for its location;

the issuer in relation to which is made the decision to suspend trading on any stock exchange - from the date of publication of the relevant information on the official website of the National commission on securities and stock market.

The above listed criteria for assessing the risk of issuers have a positive impact on the insurance companies as institutional investors.

It should also be noted that the National Commission on securities and stock market within the control and audit activities conducts actions aimed at informing potential investors about the risks of issuers in all the above listed criteria, as well as the subject of state financial monitoring has authority for registration issuers which are included in the list of issuers with signs of fictitious and publication on the official website of the National commission on securities and stock market; issuers with no information in the Unified state register of legal entities and individuals - entrepreneurs and community groups about corporate or lack of available information about the legal entity for its location.

The information published by the National commission on securities

and stock market of Ukraine is provided exclusively to implement additional measures to prevent the facts of creation of joint stock companies with fictitious and counteraction to the turnover of securities market shares of these joint stock companies to account in work of the professional stock market participants (subjects of primary financial monitoring) and public authorities.

As is known, almost all money laundering mechanisms characterized by the participation of fictitious companies. Often the same legal entity is established in a short time by forged documents or on figurehead.

The crime funds are transferred to these organizations and then converted and transferred to the accounts of legal organizations. These fictitious companies can be used at this time and for operations on money laundering in Ukraine, including through the establishment of joint stock companies. To the clients of the subjects of primary financial monitoring which have the risk of legalization (laundering) of revenues proceeds of crime related enterprises, about which from reliable sources is known that they are not in the place of state registration, do not provide prescribed of the government accountability and value of their net assets is less than the authorized capital [3].

Thus, the application of the financial monitoring of risk assessment of issuers will help to establish mechanisms to improve the level of capitalization and ensure effective support mechanism for its proper level by internal and external sources of capital.

References:

1. Андрійченко Ж. О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж. О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.
2. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року : Постанова Правління Національного банку України 18.06.2015 № 391 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>.
3. Перелік емітентів цінних паперів, про які є відомості щодо відсутності за місцезнаходженням юридичної особи або про які відсутнє підтвердження відомостей про юридичну особу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/emitent>.
4. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика» : Розпорядження Нацкомфінпослуг України № 396 від 23.02.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/-show/z0417-16>.

МОЖЛИВОСТІ БІОЕКОНОМІКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Байдала В. В., Бутенко В. М.

Національна безпека є досить складною, багаторівневою, відкритою, динамічною системою, яка передбачає сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам у різних сферах. Україна перебуває на етапі трансформації і формування нової моделі економіки, котра здатна забезпечити національну безпеку і сталий розвиток. Такою моделлю, на нашу думку, є біоекономіка, розвиток якої перш за все допоможе зменшити енергетичну залежність країни від вичерпних ресурсів як вітчизняного походження, так і імпортованих, досягти економічної та соціальної стабільності, котрі є важливими складовими національної безпеки.

В Україні в структурі споживання енергетичних ресурсів найбільшу частку займають вичерпні природні ресурси: природний газ (42,6%, що майже вдвічі більше, ніж у світі), вугілля (27,9% проти 15,9% в ЄС, уран (17,9% проти 9,8% у США). При цьому питома вага відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) є занадто низькою і складає всього 1,6% (в ЄС – 9,8%). У перспективі на 2030 рік країни ЄС планують довести використання ВДЕ до 25%, тоді як в Україні заплановано зростання використання даних джерел енергії до 5,7% [1]. За оцінками спеціалістів, Україна має значний потенціал для розвитку відновлюваної енергетики, в першу чергу – для біоенергетики. Проте на сьогодні у паливно-енергетичному балансі України біоенергетика становить лише 0,8% споживання енергоресурсів. Варто зазначити, що задача забезпечення енергетичної незалежності країни тільки використанням біопалив не вирішується. На нашу думку, варто застосувати комплексний підхід, який полягає в наступному: широке використання біомаси у якості ВДЕ там, де це економічно доцільно (це перший етап), а в подальшій перспективі – формування повноцінної біоекономіки. Сьогоднішня триваюча залежність від нафти та газу підвищує нашу вразливість до коливань цін на них та збільшує залежність України від імпортованих енергоносіїв. Розробка диверсифікованого «портфеля» видів сировини сприятиме зміцненню енергетичної безпеки країни. Ресурси біомаси в Україні є достатньо сталими та можуть сприяти створенню такого «портфеля». Також негативні екологічні наслідки споживання викопних палив

(наприклад, глобальне потепління) можуть бути зменшені при зміщенні до біоенергетики, яка використовує сучасні біотехнології. Розвиток біоекономіки вливатиме гроші назад у вітчизняну економіку, створюючи нові ринки та робочі місця. Біомасові ресурси можуть замінити нафту та природний газ для виробництва електроенергії, моторних палив, хімікатів та інших матеріалів. Біопереробні заводи, розташовані по всій території країни могли б стати альтернативою та створити додатковий потік продукції вітчизняного виробництва, яка могла б частково зменшити економічну небезпеку, котра випливає з підвищеної залежності від викопних палив.

Зрозуміло, що перехід від нафтопродуктів до біопалив сам по собі не є панацеєю від енергетичної залежності. Але біоекономіка, заснована на знаннях, дає реальні перспективи для забезпечення енергетичної безпеки. Наприклад, за даними Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР) запровадження біотехнології забезпечує одночасно економічні та екологічні переваги: зниження собівартості на 10-50%; скорочення енергоспоживання/викидів CO₂ на 10-80%; економія витрати води на 20-50%; значне скорочення промислового забруднення та викиду токсичних речовин [2]. За оцінками Royal Dutch Shell, прогноз світового ринку біоенергетики до 2050 р. складає 150 млрд. дол.; 30% загальної світової потреби в енергії буде припадати на використання поновлюваних джерел; ринок біомаси для забезпечення потреби складе 150 млрд. дол. [3].

Розвиток біоекономіки в Україні потребує розробки довгострокової політики, котра включає як фінансові так і не фінансові стимули [4]. До основних фінансових інструментів слід віднести державну підтримку фінансування технічного переобладнання підприємств, довготривалі позики, субсидії на збір сільгоспвідходів, податкові пільги для інвесторів, вимоги щодо закупівлі екологічно чистої продукції, податки на викиди або нормативи викидів, кредити для досліджень та інвестицій у відновлювану енергію тощо. Також, на нашу думку, для досягнення життєздатної біоекономіки варто скористатися механізмами соціального партнерства, які поєднують в собі фінансові стимули для виробників з боку держави, організацію потужних громадських рухів та об'єднань і асоціацій виробників біомасових галузей, заходи стимулювання попиту на біотехнологічну продукцію, розвитку ринків, а також всебічне сприяння науково-дослідницьким розробкам. Ці зусилля по формуванню біоекономіки спрямовані як на короткострокові, так і на довгострокові цілі енергетичної та екологічної безпеки, котрі є важливими складовими національної безпеки країни.

Література:

1. Гелетуца Г.Г., Железна Т.А. Місце біоенергетики в проекті оновленої енергетичної стратегії України до 2030 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.uabio.org.
2. Організація Економічного Співробітництва і Розвитку [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.oecd.org/biotechnology. Назва з екрану.
3. Общество биотехнологов России им. Ю.А. Овчинникова. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.biorosinfo.ru. Назва з екрану.
4. Байдала В.В., Бутенко В.М. Роль біоекономіки в диверсифікації напрямків забезпечення енергетичної безпеки України / В.В. Байдала, В.М. Бутенко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – 2014. – Вип. 200, ч. 4. - С.14-20.

УДК 336

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Балицька М. В.

У сучасних умовах української економіки, яка постійно характеризується кризовими явищами і змінами законодавства, багато страхових організацій відчують цілий ряд труднощів на шляху підтримки своєї фінансової стійкості, причому дані процеси протікають на тлі підвищення вимог до платоспроможності страховиків. Проте, незважаючи на це, значна частина вітчизняних страхових компаній здійснює діяльність, яка за показниками свідчить про наявну фінансову нестійкість, що пов'язано не стільки з нестачею фінансів, скільки з низьким рівнем управління цими фінансами. Такий стан справ перешкоджає подальшому розвитку страхового ринку в Україні, здійснює негативний вплив на всі галузі вітчизняної фінансової системи, що має особливу актуальність в період інтеграції вітчизняної економіки у світову фінансову систему та європейський простір.

Теоретичні основи фінансової стійкості страхових організацій були предметом вивчення досить великого числа досліджень, результати яких представлені в працях вчених-економістів різних напрямків, таких як М.М. Александрова, В.Д. Базилевич, В.Д. Бігдаш, Е.Н. Бочкарьова, Н.М. Внукова, Н.Б. Грищенко, Н.М. Добош, М.Г. Жигас, О.М. Залетов, А.А. Кудрявцева, С.В. Луконіна, В.В. Масленіков, О.П. Овсак, С.С. Осадець, А.В. Палкіна, В.А. Сухова, Ю.Н. Троніна, В.М. Філонюк, О.Ф. Фурман та інші. Водночас практичний аспект управління фінансовою стійкістю страхо-

вих компаній досі залишається недостатньо висвітленим у вітчизняній літературі.

Управління фінансовою стійкістю страхової організації, як і будь-яке інше управління, ґрунтується на певному механізмі. Механізм управління фінансовою стійкістю страхової організації являє собою сукупність елементів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з фінансовою стійкістю страхової організації. Даний процес включає наступні 4 блоки:

- 1) Система зовнішньої оцінювання і регулювання фінансової стійкості страхової компанії;
- 2) Система важелів управління фінансовою стійкістю страхової компанії;
- 3) Система інструментів управління фінансовою стійкістю страхової компанії;
- 4) Система методів управління фінансовою стійкістю страхової компанії [1-3].

Система зовнішнього оцінювання та регулювання фінансової стійкості страхової організації включає:

1) Державне нормативно-правове регулювання діяльності страхової організації. Серед усіх нормативно-правових актів, що стосуються діяльності страхової організації при цьому можна виділити ті, які безпосередньо впливають на елементи фінансової стійкості страхової організації, а також ті, які регулюють діяльність страхової організації в цілому, так як фінансова стійкість є фундаментальною характеристикою страхової організації.

2) Ринковий механізм регулювання діяльності страхової організації.

3) Система зовнішньої оцінки фінансової стійкості страхових організацій та їх ранжування (рейтингові агентства, державні органи різних рівнів, кредитні організації, зовнішні аудитори, різні суб'єкти фондового ринку та ін.).

Серед важелів управління фінансовою стійкістю страхової компанії варто виділити загальні (характерні для фінансового механізму організацій взагалі: ціна, прибуток, грошовий потік, внутрішня стратегія компанії, інвестиційний портфель та ін.) і специфічні (актуальні для механізму управління фінансовою стійкістю страхової організації: страхові резерви, власний капітал, страховий тариф, страхова сума, франшиза, страховий портфель, маржа платоспроможності та ін.).

До системи методів управління фінансовою стійкістю страхової організації відносяться загальні методи та специфічні. Загальні методи включають наступні:

- економіко-статистичні методи (особливу актуальності відіграє моніторинг страхових випадків. В результаті збору і обробки такої інформації формується страховий тариф, який багато в чому визначає доходи і витрати страхової організації від страхової діяльності);

- економіко-математичні методи (застосовуються при розрахунку величини страхових резервів);

- експертні методи (застосовуються при оцінці фінансової стійкості, при виборі варіантів інвестування, в процесі андеррайтингу та ін.);

- методи дисконтування і нарощення вартості (застосовуються в накопичувальному страхуванні при розрахунку страхового тарифу);

- методи диверсифікації (застосовуються при здійсненні інвестиційної діяльності, а також при формуванні страхового портфеля).

З-поміж специфічних методів відповідно можна виокремити:

- методи моделювання поведінки страхувальників, моделювання зміни фінансової стійкості, моделювання розвитку самої страхової організації;

- методи комунікації: так як в процес управління фінансовою стійкістю повинні бути залучені практично всі працівники страхової організації, то особливе значення має система внутрішньофірмової комунікації. Крім того, сюди ж відносяться і зовнішні комунікації, що формують імідж страхової організації, що відповідно впливає на зовнішні оцінки та очікування, а отже, і на фінансову стійкість;

- методи перестраховання

- превентивні методи: ухилення від ризиків, запобігання збиткам, мінімізація втрат, передача контролю за ризиком та ін.;

- методи інвестування (в залежності від напрямків інвестування);

- методи розрахунку тарифів;

- методи розрахунку величини страхових резервів (розрахунку розрізняються залежно від спеціалізації та напрямів страхування).

Серед інструментів управління фінансовою стійкістю страхової організації також варто виділити загальні (платіжні, кредитні, депозитні інструменти та інструменти інвестування) та специфічні (договір страхування, страховий поліс, договір перестраховання, внутрішня фінансова звітність, бордеро премій в перестрахованні та ін.).

Отже, механізм управління фінансовою стійкістю страхової організації включає у себе чотири основних блоки, що зуміли поєднати загальні особливості страховика, як фінансової організації, а також врахувати специфічні риси діяльності даного інституту.

Література:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – [4-те вид., доп.]. – К. : НІОС, 2003. – 411 с.
2. Лондар С. Л. Фінанси : навчальний посібник / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 384 с.
3. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібник / В. М. Опарін. – [2-ге вид., доп. і переробл.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 238 с.

УДК 330.101

СУЧАСНИЙ СТАН ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Баранова В. В.

Із тіньовою економікою борються віддавна. Про неї яскраво висловився в ХІХ ст. Гоголь: «Шахрай на шахраї сидить і шахраєм поганяє». У наш час про тіньову економіку теж не забувають. Національна економіка в останній час підпадає під вплив негативних явищ, що являють собою загрозу економічній безпеці держави та лежать у площині фінансової, інформаційної, соціально-економічної, інституційно-правової, техніко-технологічної, інтелектуально-кадрової, силової та екологічної діяльності суспільства. Система національної економічної безпеки повинна враховувати кризові явища, їх складові, які можуть негативно сказатись на стані об'єктів економічної безпеки національної економіки [1].

З часу здобуття незалежності проблема існування в Україні тіньової економіки – економічної діяльності, що не враховується офіційною статистикою та не включається у розрахунок ВВП – стала «об'єктом експлуатації» практично усього спектру політичних сил. Тіньовий перерозподіл національного багатства щедро годує матеріалами для роздумів, політиків, правознавців, публіцистів.

Незважаючи на те, що різноманітні форми тіньового здійснення економічної активності до певної міри притаманні усім суспільним системам, дану проблему не можна за існуючою традицією списати виключно на рахунок негативної спадщини радянського минулого, оскільки бурхливий розквіт «тінізації» припав саме на середину 90-х років, коли її рівень, за різними оцінками, збільшився з 20% до 65% офіційного ВВП.

Згідно з дослідженнями професора економіки Лінцського Університету Фрідріха Шнайдера, щодо розрахунку розміру тіньових економік 162 країн світу виявлено, що Україна стала європейським лідером за обсягом тіньової економіки, випередивши весь Євросоюз і навіть Росію [2].

Економічне зростання сучасного суспільства нерозривно пов'язане із запобіганням різноманітним загрозам, які особливо набувають свого поширення у період реформування економічної системи. Якщо розглядати небезпечні соціально-економічні явища, як складові прояву економічної безпеки держави, то можна виокремити наступні: тіньова економіка і особливо її кримінальна складова; організована злочинність з її проникненням у систему економічних відносин; корупція на всіх щаблях державного управління; «втеча» капіталу за кордон за наявності дефіциту інвестиційних ресурсів; рейдерство і кримінальні банкрутства. Розглянемо тіньову економіку та її динаміку в Україні за 2015-2016 роки.

Після збурень в економіці, які мали місце на початку року, у травні-вересні 2015 року в Україні тривала позитивна тенденція стабілізації макроситуації. Логічним продовження процесів відносної курсової стабілізації стало зниження рівня інфляції – якщо у квітні 2015 року до квітня попереднього року він становив 60,9%, то у вересні 2015 року – 51,9%. Одним з найвагоміших наслідків став також злам тенденції до зростання рівня тіньової економіки, започаткованої у 2013 році і триваючої в умовах поширення цінових та девальваційних шоків, ескалації військового конфлікту. Більше того, поступове пристосування суб'єктів господарювання до функціонування в нових умовах, відносна стабілізація ситуації на валютному ринку та у банківському секторі у сукупності обумовили деяке зменшення рівня тіньової економіки. Так, за попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у січні-вересні 2015 року рівень тіньової економіки склав 40% від офіційного ВВП, що на 1 в.п. менше порівняно з відповідним періодом 2014 року [3].

Упродовж I кварталу 2016 року, незважаючи на те, що економіка України знов пройшла стрес-тестування на стійкість до негативних змін (шоків), тенденція до скорочення рівня тіньової економіки, започаткована у другій половині 2015 року, збереглась. За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у I кварталі 2016 року рівень тіньової економіки склав 41% від офіційного ВВП, що на 5 в.п. менше порівняно з показником відповідного періоду 2015 року [4].

З метою посилення боротьби з тіньовою економічною діяльністю, корупційними проявами у січні-березні 2016 року органами виконавчої влади було здійснено певні заходи. Так, протягом I кварталу 2016 року Держфінінспекцією України [5] та її територіальними органами проведено загалом 673 контрольні заходи (в тому числі 448 планових та 188 позапланових ревізій та перевірок), з яких 595 ревізій певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності та перевірок державних закупівель. Порушення фінансово-господарської дисципліни виявля-

но на 583 підприємствах, в установах і організаціях.

Загалом протягом січня-березня 2016 року на 548 підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності виявлено порушення, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, на загальну суму понад 623,5 млн. грн., з них при використанні державних ресурсів – на суму 418,2 млн. грн., комунальних ресурсів – на суму 184,8 млн. гривень.

У ході реалізації контрольних заходів, спрямованих на здійснення державного контролю відповідно до вимог, визначених законами України, нормативно-правовими актами Президента та Уряду, встановлено фінансових порушень при використанні бюджетних ресурсів, що призвели до втрат, загалом на 377,8 млн. грн., з яких майже 217,9 млн. грн. (близько 58 %) – кошти державного бюджету.

За результатами проведених ревізій незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей, їх недостачі встановлено на 527 об'єктах контролю на загальну суму понад 317,8 млн. грн. (або 51% від загальної суми виявлених порушень, що призвели до втрат). У бюджетних установах і організаціях виявлено незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей та їх недостачі на суму майже 152,3 млн. грн., або близько 48 % від загальної суми виявлених таких порушень.

Органами Держфінінспекції вжито заходів, завдяки яким у січні-березні 2016 року забезпечено: відшкодування і поновлення незаконних, нецільових витрат та недостач на суму понад 140,6 млн. грн. (з яких 63,6 млн. грн. – за порушеннями, виявленими у попередніх періодах), у тому числі бюджетних коштів – на суму 116,8 млн. гривень [4].

Отже, високий рівень тіньової економіки свідчить про реальні загрози національній безпеці держави, є наслідком неефективного функціонування суспільно-економічної системи і, у свою чергу, стимулює її подальше розбалансування.

Література:

1. Голіков І.В. Сутність та еволюція поняття економічна безпека // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 309-314.
2. Економічна безпека: Підручник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук., проф. О.Б. Жихор, д-ра екон. наук., проф. О.І. Барановського. – К.: УБС НБУ, 2015. – 467 с.
3. Держстат, розрахунки Мінекономрозвитку на основі Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки (затверджені наказом Мінекономіки від 18.02.2009 № 123).
4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua>
5. Офіційний сайт Державної фінансової інспекції України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/128466>.

ПОДАТКОВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Белосвет О. В., Мельник К. В.

Податки це головне джерело фінансових ресурсів, які централізуються державою для забезпечення суспільних потреб та потреб які встановлені законодавством. Також кількість та якість суспільних благ та послуг практично цілком залежить від податкового потенціалу країни, ефективності та стійкості податкової системи.

В економічній літературі значне місце займають дослідження проблем економічної та фінансової безпеки. Значний внесок у дослідження проблем фінансової безпеки держави зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: М.М. Єрмошенко, В.Т. Шлемко, Б.В. Губський, А.І. Сухоруков, В.К. Сенчагов, О.С. Власюк, О.І. Барановський [1]. Однак питання ролі податкової складової в фінансової безпеки ще недостатньо вивчені та потребують подальших досліджень.

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку треба розглядати у функціонально - структурному аспекті як сукупність взаємопов'язаних підсистем безпеки. Фінансова безпека держави включає: бюджетну, податкову, боргову безпеку, фінансову безпеку банківської системи та інші [4].

Вплив податків на рівень фінансової безпеки проявляється у створенні сприятливих умов господарювання в економіці, сприятливого інвестиційного клімату, збалансуванні руху капіталів тощо. Окрім сприятливих умов податки можуть вливати на формування непривабливого інвестиційного клімату та знижувати підприємницьку ініціативу, яка може мати негативний вплив на рівень фінансової безпеки держави.

Податкова безпека як частина фінансової безпеки держави, яка визначається наявністю сформованої податкової системи, оптимальним рівнем оподаткування, що забезпечує достатнє наповнення за рахунок податкових надходжень дохідної частини бюджету для виконання державою своїх функцій, а також забезпечує розвиток реального сектору економіки та соціальний захист населення.

Ефективне податкове адміністрування покликане забезпечити надходження доходів належного обсягу та у належні строки. Слід відмітити, що основну дохідну частину бюджету склали: ПДФО, податок на прибуток підприємства та ПДВ. Відтак, податкове адміністрування виступає важли-

вим інструментом підтримки фінансової безпеки держави, зокрема у сфері управління бюджетом.

Широке розуміння податкового адміністрування означає сукупність дій органів управління в податковій сфері, спрямовану для вирішення національних інтересів і зростання ефективності економіки в цілому.

Фінансова безпека держави залежить від податкового адміністрування, а саме податкових надходжень у дохідну частину. Теперішній час розвитку фінансово - економічного стану держави супроводжується економічною кризою. Яка в свою чергу супроводжується перевищенням видаткової частини державного бюджету над дохідною – дефіцит бюджету. Значний державний борг призводить до збільшення витрат на його обслуговування (сплати відсотків, або певної його частини), зумовлює додаткову потребу в податкових надходженнях, а потім може представляти загрозу фінансовій безпеці.

Податкова безпека у складі фінансової безпеки передбачає передусім наявність ефективної податкової системи як основного і достатнього джерела бюджетних коштів: для здійснення державних функцій; для підтримки податкового тягаря на рівні, що сприятиме економічному зростанню.

За даними Міністерства фінансів України станом на 01.09.2016р Державний борг країни 1708179,8 млн.грн. Україна швидко нарощує борги, і в основному ці кошти використовуються не на інвестиції, а на цілі поточного споживання. У разі зростання державного боргу збільшуються витрати наступних бюджетів на їх обслуговування і погашення і, відповідно, звужуються фінансові можливості уряду і погіршується рівень податкової безпеки держави, а саме зростає податковий тягар.

Аналіз стану фінансової безпеки свідчить про високий рівень податкового навантаження в Україні. Вихід є з цієї ситуації. Податкове навантаження має оптимально знизитися як для платників податків, так і для держави. Зниження податкового навантаження на платника звільнить фінансові ресурси, які він зможе використовувати у виробничих процесах, забезпечить збільшення інвестиційних коштів і підвищить ділову активність підприємства, що сприятиме зростанню обсягів податкових надходжень до бюджетів. Крім цього, оптимізація податкового навантаження буде сприяти зростанню реальних доходів населення, заощаджень домогосподарств, платоспроможного попиту населення, що призведе до економічного зростання в країні.

Література:

1. Теоретичні основи фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2013/23_14/276_Mel.pdf
2. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: монографія / А.І. Сухоруков. – К.: НІПМБ, 2004. – 117 с
3. Фінанси: підручник. / [С.І. Юрій, В.М. Федосов, Л.М. Алексеєнко та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
4. Экономическая безопасность: Производство–Финансы–Банки / Под ред. В. К. Сенчагова – М. : ЗАО «Финстатинформ», 1998 – 621 с.

УДК 336.71

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІАСЬКИХ СИСТЕМ

Васильчишин О. Б.

Прояв кризових явищ в 2008 р. в Україні спонукав до розробки понад 160 законопроектів, що мали антикризовий характер. Крім того, у Верховній Раді зареєстрована значна кількість законопроектів, розроблених представниками різних політичних блоків, представлених у ній. При цьому варто визнати, що реалізація і затвердження таких законопроектів виявилася загальмованою з різних причин. Основна з них – відсутність стратегічної концепції розвитку країни та переважання індивідуальних інтересів над загальнодержавними. Кожна спроба подолати ці перепони наштовхується на досить дієвий спротив з боку зацікавлених контрагентів, що засвідчує постійна боротьба політичних сил навіть в стратегічно важливих питаннях загальнонаціональної безпеки держави.

Натомість світове співтовариство зазвичай виступає в більш зваженому форматі та дійсно розробляє взаємовигідні напрями подолання кризових ситуацій у фінансовій сфері. Зокрема політика ліквідації наслідків кризи 2007-2008 рр. (як в інші кризові періоди) включила в себе такі основні напрями, які можна віднести до категорії реформаторських:

- підвищення рівня капіталізації та ліквідності банків;
- ефективний нагляд та регулювання банківської діяльності;
- зниження залежності від кредитних рейтингів;
- встановлення єдиних інструкцій з проведення розрахунків;
- недопущення формування мегабанків;
- заходи з управління ризиками;

- розробка регламентів, що враховують інтереси вкладників;
- забезпечення надійності прозорості ринків;
- передбачення посилення відповідальності за зловживання на ринку банківських послуг [1].

Єдиним недоліком вживання таких заходів виступили часові проміжки їх розробки та застосування. Їх формування відбулося не на упередження, а на ліквідацію наслідків фінансової кризи.

Перераховані напрями вписуються у дві класифікаційні групи, які пропонується використовувати для розмежування чинників екзогенного впливу міжнародних фінансових відносин на безпеку національної банківської системи – регуляторні та гарантійно-фінансові й оціночні. Поряд з цим, упущення групи інформаційних чинників, на наш, погляд, негативно позначається на подальших заходах післякризової стабілізації національних банківських систем.

Зокрема, деструктивність такого підходу позбавляє національні банківські системи логіки завчасного регулювання та упередження негативних наслідків ще до входження економіки у кризу. Зазвичай залежно від рівня золотовалютних резервів, ресурсно-сировинних запасів та ряду інших чинників національна банківська система кожної конкретної країни може мати певний запас міцності. За наявності інформації про реальні загрози в світовому масштабі та доступність офіційної інформації про них уможлиблюється згладжування рівнів економічного спаду через застосування механізмів залучення внутрішніх фінансових резервів та ресурсів. Прикладом цього може бути економічна блокада країн, що проявляли агресивну політику щодо певних територій інших держав. Слід визнати, що попри застосування санкцій, країни-агресори часто продовжують займати лідируючі позиції, а економічний спад (а зовсім не крах, на який сподіваються) у них наступає не раніше, ніж через 3-5 років.

Сутнісна позиція такого явища служить обґрунтуванням того, що не лише застосування економічних санкційних важелів, а й міжнародні фінансові відносини в сучасних умовах проявляють різносторонній й одночасно нерівноцінний вплив на фінансову безпеку національних банківських систем. Вимірювання цього впливу є складною проблемою, вирішення якої дозволить вживати убезпечувальні заходи та з великою ймовірністю досягати збалансованості розвитку національним банківським системам.

Практика функціонування банківської системи України засвідчує факт достатньої надійності великих банків. Однак світовий досвід вказує на наявність цілком протилежних прикладів і те, що крах таких інституцій супроводжується потребою залучення державних коштів для здійснення

стабілізації банківської системи. Парадоксальність у цьому питанні полягає в тому, що в Україні, з початком кризи у 2013 р. взято курс на реформування банківської системи саме в напрямі укрупнення. На тлі масового банкрутства невеликих і середніх комерційних банків, урядові рішення спрямовані на гарантування кільком великим державним банкам (Ощадбанку, Укргазбанку та Укрексімбанку) їхніх зобов'язань. З цією метою цим банкам надаються грошові поповнення до статутних фондів. Безумовно, таке ігнорування міжнародного досвіду в питаннях формування нової моделі банківської системи може не мати позитивних наслідків. Хоча в історії такий підхід вже існував, зокрема в колишньому Радянському союзі. Завдяки жорсткій централізації та командно-адміністративному устрою така система функціонувала достатньо довго та на належному рівні виконувала свої функції.

На противагу цьому шляху в сучасних умовах світові організації, які сформовані з метою стабілізації фінансової сфери ідуть на досить рішучі кроки, направлені не на укрупнення банків. Свідченням цього є рішення Ради з фінансової стабільності (Financial Stability Board, FSB), прийняте в рамках саміту G20 і спрямоване на паталізування (пом'якшення) наслідків ймовірного банкрутства 30 найбільших світових банків.

Американська компанія провайдер фінансової інформації Bloomberg з цього приводу зазначає, що таке рішення означає початок кінця ери банків категорії too-big-to-fail (занадто великий, щоб збанкрутувати), яких у разі банкрутства доводиться рятувати за рахунок коштів держбюджетів. Основною позицією, задекларованою в плані FSB є оновлення положення, що стосується загального показника покриття збитків (total loss absorbing capacity, TLAC) в великих фінансових організаціях. З 1 січня 2019 мінімальний TLAC повинен скласти не менше 16% від ризикових активів банку, а з 1 січня 2022 – не менше 18%. Загальний обсяг коштів, який необхідно залучити, зараз оцінюється від 500 млрд. до 1,2 трлн доларів. Як показав аналіз Базельського комітету з банківського нагляду, у двох третин з 30 системно значимих банків не вистачає коштів, щоб відповідати вимогам TLAC [2].

Приведений приклад вказує на активізацію використання та посилення ролі факторів, що належать до групи гарантійно-фінансових і оціночних. Проте в науковій думці та практиці функціонування міжнародних фінансових відносин продовжує існувати проблема вибору пріоритетів та максимально дієвих альтернатив. В результаті цього є висока ймовірність загрози безпеці банківських систем.

Література:

1. Banking union: restoring financial [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-294_en.htm?Locale=EN.

2. Grouendahl B. EU Readies Plan for Clearing Crisis, the New Too-Big-to-Fail [Електронний ресурс] / Boris Grouendahl, John Glover // Bloomberg. – Режим доступу: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-10-05/eu-readies-plans-for-clearing-crisis-the-next-too-big-to-fail>

УДК 336.025

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ В ІНТЕРЕСАХ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ

Віннікова О. С., Кулик А. С.

У сучасних умовах розвиток держави неможливий без формування цілісної системи економічної безпеки. Вона, у свою чергу, формується з різних складових, кожна з яких піддається впливу різноманітних ризиків та загроз (як зовнішніх, так і внутрішніх). Податкова безпека є невід'ємною частиною економічної безпеки суспільства. Оподаткування – це сполучна ланка між економікою й бюджетною системою, що здійснює перерозподіл засобів між господарюючими суб'єктами, фізичними особами й державою [3, с. 36]. Саме тому забезпечення податкової безпеки, як елементу економічної безпеки, є першочерговим завданням держави. Слід зазначити, що податкові спори є невід'ємною складовою податкових правовідносин і виникають з самої природи та механізмів оподаткування. Удосконалення процесу оскарження рішень контролюючих органів у сфері оподаткування призведе до покращення адміністрування податків, що, як наслідок, несе за собою підвищення податкової безпеки. До того ж, важливою є можливість суб'єкта права мати змогу запобігти порушенням прав, їх поновити, а також компенсувати всі збитки, тому актуальним є дослідження проблем оскарження рішень контролюючих органів.

Серед вітчизняних науковців із досліджуваної проблематики варто відзначити праці І. Бінько, З. Варналія, О. Власюка, В. Геєца, В. Горбуліна, Я. Жаліла, А. Качинського, О. Користіна, В. Мунтіяна, Л. Шевченка, В. Шлемка та інші. Їх праці, як правило, спрямовані на вирішення назрілих проблем податкової системи у контексті забезпечення соціально-економічної стабільності шляхом належно функціонуючої системи податкової безпеки [2, с. 242]. Але велика кількість проблем, пов'язаних з не-

доліками адміністрування податків та зборів, які призводять до виникнення спорів між контролюючими органами та платниками податків, свідчить про необхідність подальшого наукового дослідження у даній сфері правовідносин. Тому метою даної роботи є виявлення недоліків процесу оскарження податкових рішень, які є наслідком прогалин у системі адміністрування, та розробка шляхів їх удосконалення.

Щорічне збільшення скарг та адміністративних позовів платників податків на рішення, дії чи бездіяльність податкових органів та їх посадових осіб свідчать про непоодинокі випадки зловживань у сфері оподаткування, наявність подвійних стандартів, існування прогалин у законодавстві, яким регламентується не тільки процес справляння податків, але й процедура досудового та судового вирішення податкових спорів [1]. Існування розбіжностей щодо строків оскарження рішень контролюючих органів, що виникли у зв'язку з наявністю норм, однакових за змістом та юридичною силою, призводять до плутанини та не сприяють процесу оскарження рішень контролюючих органів у сфері оподаткування. Так, наприклад, у п. 56.18 Податкового кодексу України передбачено, що з урахуванням строків давності, визначених ст. 102 цього Кодексу, платник податків має право оскаржити в суді рішення контролюючого органу у будь-який момент після отримання такого рішення. Однак п. 56.19 ст. 56 Податкового кодексу України встановлює місячний строк для оскарження податкових рішень. Як бачимо, перешкоди у процесі оскарження рішень виникають вже на першому його етапі.

Отже, серед причин виникнення податкових конфліктів загалом можна виокремити наступні: недотримання всіма суб'єктами податкових правовідносин принципу законності, прогалини законодавства, неузгодженість деяких його положень, наявність подвійних стандартів тощо.

Для вирішення зазначених проблем законодавець повинен створити всі необхідні умови для того, щоб законодавство, яке регулює податкову сферу, було простим і зручним у застосуванні, а саме: усунути колізії, встановити єдині строки протягом яких можна оскаржити рішення податкових органів. Так, вважається доцільним встановити загальний строк подачі заяви щодо оскарження рішення контролюючого органу, зазначений в п. 56.18 ст. 56 Податкового кодексу України, а місячний строк (п. 56.19 ст. 56 ПКУ) скасувати, оскільки він лише ускладнює процедуру оскарження.

У висновку зазначимо, що при оптимізації податкового адміністрування в інтересах податкової безпеки досягається соціальний, економічний і бюджетний ефект. Соціальний ефект – це збереження робочих місць, стабілізація соціальної обстановки в регіоні, збереження містоутворюючих пі-

дприємств. Економічний ефект визначається фінансовою стійкістю і платоспроможністю підприємства. Бюджетний ефект полягає в можливості виконання підприємством своїх зобов'язань перед бюджетом.

Література:

1. Аналіз судової практики. Окружний адміністративний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.voas.gov.ua/?action=menu&id_menu=38&type=1&module=0
2. Виклюк М. І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик / М. І. Виклюк, В. В. Гресик // Інноваційна економіка. – 2013. – №5. – С. 245-246.
3. Іщенко В. В. Податкова складова фінансової безпеки держави/ В. В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 37. – С. 35-40.

UDC 336.717.42:330.131.7

THE IMPROVEMENT OF MONITORING OF THE BANK'S CREDIT PROCESS

Hontar Daria

The acceleration of economic growth of the country and increase in investment in its economy largely depends on the efficiency of the banking system. However, the main indicators of Ukrainian banks in Ukraine remain low. So, for seven months of 2016 the total losses of Ukrainian banks were 9.3 bln UAH. At 01.08.2016 33 operating banks had losses in the amount of 16.6 bln UAH [1].

The basic factors that determined the negative economic tendencies in development of the banking system of Ukraine in recent year were: military operations on the east of Ukraine and annexation of AR Crimea; the decline of purchasing power of population as a result of reduction of its real incomes; the reduction of volume of foreign investments. On such conditions it is increased the necessity of perfection of the mechanism of providing banking services, realization of the system of the banks' risk management, improvement of monitoring of providing banking services.

A credit portfolio has the biggest share in the banks' assets. That is why the monitoring of the credit risk is one of major components of the system of the bank's risk management. Forming of an effective administrative politics in relation to a bank's credit risk requires realization of monitoring for achieve-

ment the dynamic, balanced and stable state of functioning of a bank. For realization of monitoring of credit risk an appropriate methodical base is needed in bank activity. It determines the importance of improvement of organizationally and methodical approaches necessary for realization of monitoring of bank activity, in particular, the process of crediting that has an utmost importance today.

Research of questions of monitoring of the bank's credit process such home and foreign scientists engaged in, as V. Buryak [2], O. Vasurenko [3], V. Vitlinskiy [4], L. Prymostka [5], T. Savchenko [6] and others. However it is necessary to notice that a theoretical and methodological base in relation to organization of monitoring of the bank's credit risk is investigated not enough that stipulates actuality and choice of research theme.

In banking monitoring can be both internal and external in relation to a bank. Monitoring of credit risk is an internal type of bank's monitoring, which is a component of the bank's risk management and an important element of all process of crediting, as exactly due to the systematic watching the dynamics of any changes at activity of borrower or qualitative composition of credit portfolio timely intervention and effective management of the credit process in case of unfavorable for a bank events are possible.

Monitoring of credit risk at the level of the bank's credit portfolio is a process of systematic analysis of indexes of credit risk that must be taken into account and be based on the analysis of credit portfolio on the basis of factors that cause its appearance. According to the modern approaches to monitoring of credit risk, monitoring of diversification of credit portfolio monitoring of structure of credits classified after the degree of risk, monitoring of the fixed limits of crediting are included to the traditional components of monitoring of credit risk at the level of credit portfolio.

Monitoring of credit risk of a separate borrower is a process of watching of key elements of a borrower's activity that determines his capacity to return credit and percents for prevention of debt problem.

The components of monitoring of credit risk of separate borrower are: monitoring of compliance of credit agreement by a borrower; monitoring of a borrower's financial state; monitoring of use a credit funds; monitoring of non-financial information (for example, reputations); monitoring of loan security.

Some scientists suggest calculating the integral index of credit risk. Such calculation includes: choice of indicators of the level of credit risk, their calculation and comparison with the maximum values; ball estimation of credit risk on the basis of the developed algorithm; calculation of integral index of credit risk and exposure of its dynamics.

In the composition of indicators of the level of credit risk it is suggested to enter next coefficients: the share of credit portfolio in assets; the quality of credits; the share of overdue credits in a credit brief-case; the bank's percent margin; the share of the percent margin in the bank's capital; the adequacy of reserves; the share of deductions from reserves in a credit portfolio; the maximal size of risk on one borrower; the level of concentration of large credit risks; the level of concentration of credit risk on one insider; the level of concentration of credit risk on all insiders; the quality of assets. These coefficients are most widespread in world and home practice of credit risk estimation.

The modern approaches to estimation, monitoring and adjusting of credit risk envisage the use of models CreditMetrics and CreditRisk+.

On the basis of systematization of data about the models of estimation of credit portfolio risk monitoring of credit risk at the level of credit portfolio of homogeneous borrowers may be carried out.

Realization of monitoring of bank's credit process is effective only in the conditions of the stable functioning of economy. For the receipt of results that envisage the possible dramatic negative changes of the state of economy, it is necessary to take into account different macroeconomic scenarios.

To the main purposes of realization of the financial monitoring of the bank credit process belong: collection and accumulation of information, that characterizes the current dynamics of development of economy of country and actual situation in its banking sector; forming the database that represents the level of credit risk of separate banks; professional analysis and prognostication of dynamics of credit risk of the banking system on the whole; all-round research of credit risks in the banking sector; authentication and estimation of degree of influence of key factors that present the base of stable development of the banking system; estimation of efficiency of preventive measures that is conducted within the system of government regulation of the banking sector.

To provide the effective functioning of the system of monitoring of banks' activity, it is necessary to follow such principles, as [7]: principle of actualization and scientific ground of methodologies that are used in the process of monitoring, i.e. the permanent perfection of methodical base of monitoring; principle of monitoring of firmness of the banking system, that must be conducted, taking into account the specific of regions of Ukraine both at regional level and at the level of the banking system on the whole; principle of continuity of realization of monitoring, i.e. collection of information must be conducted constantly, but not periodically; principle of comparableness of initial data and output indicators of monitoring, it means that initial data that

present the informative base of monitoring must be comparison on the different intervals of time; principle of availability of conclusions and results of monitoring, that confirms the necessity of consideration and discussion of the documentarily fixed conclusions of monitoring by the users of information about banking system.

The monitoring of credit risk may be carried out effectively only in case of timely receipt of reliable and complete information about the set of factors that influence on the change of this risk. Introduction of the integrated informative system in a bank and distribution of plenary powers in front-, middle-, and back-offices allow avoiding errors during realization of credit operations and determination of the level of credit risk. Functioning of subdivision of monitoring of credit risk in a bank within the framework of a bank's risk management at the level of middle-office allows in time avoiding problems in credit activity and on the basis of the formed accounting about a risk to choose further strategy in the sphere of credit risk management.

Thus, for improvement of monitoring of bank's credit process it is suggested to calculate the integral index of credit risk that is based on taking into account the indicators that characterize a credit risk from different sides. During this procedure it is suggested to calculate the integral index for all Ukrainian banks. It will give an opportunity to accept administrative decisions in time that in the end will provide more stable and reliable functioning of all banking system of Ukraine.

References:

1. Збитки банківської системи України за сім місяців 2016 року скоротилися більш ніж у три рази [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=35855944&cat_id=55838.
2. Буряк В. Економічні межі кредиту в забезпеченні ефективності кредитної діяльності банку / В. Буряк, В. Волохов // Банківська справа. – 2002. – № 6. – С. 50-56.
3. Васюренко О. Современные методы управления банковскими ресурсами / О. Васюренко. – Х. : Гриф, 1997. – 392 с.
4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
5. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л. О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118-125.
6. Савченко Т. Г. Практика трансфертного ціноутворення в банках України / Т. Г. Савченко // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2. – С. 26-31.
7. Ключко Л. А. Фінансова стабільність банків та її визначальні характеристики / Л. А. Ключко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 1. – С. 143-150.

ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ОПЕРАЦІЙ НА РИНКУ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ

Давиденко Д.О.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» [1] до фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу належать операції, сума яких дорівнює або перевищує 150000 грн. Операції на ринку житлової нерухомості відносять до фінансових послуг (Закон України «Про фінансові послуги та ринок фінансових послуг» [2]), які надають шляхом зарахування готівки від фізичної або юридичної особи на рахунок управителя Фонду фінансування будівництва (ФФБ), що може бути фінансовою установою, з подальшим перерахуванням грошових коштів третій особі (забудовнику) для виконання будівельних робіт за договором [3]. Таким чином, ця послуга відповідає хоча б одній з умов, віднесення послуги до обов'язкового фінансового моніторингу, що зазначені в статті 15 Закону [1]. Також зауважено, вартість операцій з фінансування житла загалом завжди перевищує встановлений ліміт, бо цінова політика об'єктів інвестування в новобудові знаходиться в діапазоні від 130000 до 1000000 грн., або навіть більше, в залежності від місця розташування, комфорту та інших характеристик житла.

Отже, кожна друга операція на ринку житлової нерухомості автоматично перевіряється відповідними органами на можливість відмивання коштів або фінансування тероризму. Така побудова відносин держави та фінансових установ, що надають фінансові послуги на ринку житлової нерухомості створює перепони, які уповільнюють потік грошових коштів від інвестора до забудовника [5,6].

Для вирішення цієї проблеми контролюючі державні органи повинні переглянути ліміт операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, а саме збільшити його на законодавчому рівні. Такі зміни є обґрунтованими з огляду на сучасні економічні реалії. Суттєві зміни до Закону були внесені ще в 2014 році, але представлений ліміт розглянутий в цих змінах не був [1]. А за 4 останніх років грошовий еквівалент гривні до іноземної валюти значно змінився [4]. На теперішній час 150000 грн. не відповідають тим 150000 грн., що були 4 роки тому, хоча в іноземній валюті вартість товару залишилась незмінною. Встановлення нового ліміту повинно передбачати курсові коливання, бо фактично кількість товару, який можна придбати за 150000 грн. зменшилась, а значить і сума повин-

на зрости.

Також нові впровадження в системі фінансового моніторингу повинні передбачати спрощену перевірку фінансових послуг, які передбачають багатосуб'єктне цільове перерахування коштів. Саме цільова складова носить важливий характер. Якщо кошти спрямовані на купівлю будівельних матеріалів або оплату послуг забудовника – фінансовий моніторинг не повинен здійснювати перевірку, бо гарантованість виконання цієї операції лежить на Нацкомфінпослуг [7], який реєструє учасників цього ринку та перевіряє їх надійність.

Отже, система існуючого обов'язкового фінансового моніторингу операцій на ринку фінансових послуг не відповідає сучасній економічній ситуації і потребує змін. По-перше, існує необхідність збільшення критичної суми, бо кожна операція на ринку житлової нерухомості стикається з потребою автоматичної перевірки, що перешкоджає вчасному грошовому її забезпеченні. По-друге, перерахування коштів через посередника (управителя) не повинно бути об'єктом дослідження органами державної влади у разі цільового їх використання та попередньої перевірки іншими суб'єктами влади. Подолання зазначених проблем дозволить прискорити процедуру надання фінансових послуг на ринку житлової нерухомості та підвищити якість грошового потоку від їх власника до забудовника.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-XVIII // ВВР. – 2014. № 50-51. – С. 2057.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 15.01.2015 № 123-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2015. - № 10. – С. 64.
3. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю : Закон України від 04.07.2013 № 402-VII // ВВР. – 2013. № 48. – С. 682.
4. Ігнатова О.М. Статистичний аналіз впливу надходжень кредитних ресурсів від МВФ на коливання курсу національної грошової одиниці в Україні / О. М. Ігнатова, Т. С. Григораш // Журнал Молодий вчений. - 2015. - № 1 (16). - С. 96-99.
5. Внукова Н.М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 242 с.
6. Андрійченко Ж.О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.
7. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/derzhavniy-reestr.html>

ОЦІНКА РІВНЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Дахнова О. Є.

Проблеми фінансово-економічної безпеки держави, зокрема до однієї з найвагоміших її складових – грошово-кредитної безпеки – перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних науковців.

Грошово-кредитна безпека визначається як стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки [4].

Незважаючи на значну кількість досліджень з вищезазначеної проблематики, існує необхідність у постійному моніторингу стану фінансової безпеки держави та розробки ефективних важелів впливу на окремі її складові. Адже, як справедливо відзначає К. І. Новікова, показники стану фінансової системи відзначаються великою волатильністю та непередбачуваністю динаміки, що ускладнює їх прогнозування через високий рівень невизначеності та дозволяє охарактеризувати сучасну національну економіку як хаотично структуровану, причому ця тенденція продовжує посилюватись та перешкоджає здійсненню прогресивних зрушень в економіці [3, с. 747].

Згідно Методичних рекомендацій щодо оцінки рівня економічної безпеки України [4] до складу показників, що дозволяються оцінити стан грошово-кредитної безпеки, входять 6 індикаторів трьох типів: С є показником-стимулятором, тобто наявний прямий зв'язок між показником-стимулятором та інтегральною оцінкою; В є дестимулятором, коли між показником-дестимулятором та інтегральною оцінкою наявний зворотній зв'язок; А – змішаний тип показника, який до певного значення є стимулятором, а в разі подальшого збільшення перетворюється на дестимулятор.

На підставі інформації [1, 2], проведемо оцінку індикаторів грошово-кредитної безпеки за 2010-2015 роки.

1. Питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси відповідно за роками складає: 30,6%; 28,1%; 26,3%; 26,2%; 29,6%; 28,4%. Оптимальним є значення цього показника на рівні 20%; перевищення 25-тивідсоткового порогу характеризує незадовільний стан. Отже, цей індикатор знаходиться у незадовільному стані.

2. Різниця між процентними ставками за кредитами, наданими де-

позитними корпораціями у звітному періоді, та процентними ставками за депозитами, залученими депозитними установами (крім НБУ). Значення цього індикатору відповідно за роками складає: 5,2% пунктів; 7% пунктів; 4,2% пунктів; 4,9% пунктів; 4,5% пунктів; 7,7% пунктів. Оптимальним значенням є різниця на рівні 3-4%. Різниця у 6-8% відсотків свідчить про незадовільний стан цього індикатору.

3. Рівень середньозваженої процентної ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім НБУ) в національній валюті, відносно індексу споживчих цін відповідно за роками складає: 5,5% пунктів; 9,7% пунктів; 15,7% пунктів; 13,9% пунктів; 9,9% пунктів; -27,4% пунктів. Значне коливання цього показника від 5,5% до -27,4% є негативною тенденцією та відповідає критичному значенню.

4 Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, наданих резидентам, відповідно за роками становить: 28,6%; 25,1%; 23,0%; 21,3%; 20,7%; 17,2%. Критичним є значення понад 21%, тому можна стверджувати, що останнім часом намітилася позитивна тенденція до зменшення цього показника.

5 Питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів (скорегований на курсову різницю), відповідно за роками становить: 29,3%; 25,4%; 21,6%; 19,1%; 21,3%; 21,8%. Оптимальне значення даного показника має бути на рівні 60%. В останні роки питома вага довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів менше 25%, що є критичним значенням.

За результатами розрахунків усі показники знаходяться у незадовільному або небезпечному стані, що свідчить про загрози грошово-кредитній безпеці України. Загальний рівень грошово-кредитної безпеки України не досягає 30% (за виключенням 2010 року), що характеризується як небезпечний стан. Головними чинниками, що вплинули на сучасний стан грошово-кредитної безпеки, є надмірно велика частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, тенденція до зменшення питомої ваги довгострокових кредитів у загальному обсязі наданих кредитів, а також зростання обсягів непродуктивного відпливу фінансових ресурсів за межі України.

Отже, першочерговим завданням є стабілізація грошово-кредитної системи шляхом реалізації таких заходів, як зниження інфляції в умовах плаваючого курсу; підвищення ефективності процентної політики; стимулювання кредитування банками реального сектору економіки; врегулювання рівня монетизації економіки та зниженням рівня доларизації економіки.

Література:

1. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category
2. Індeksi цін. Державна служба статистици. Офіційний веб-сайт. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Новікова К.І. Аналіз сучасного стану фінансової безпеки держави в умовах хаотично структурованої економіки // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. – С. 747-752.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

---

УДК 336.71.(078)

ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Дзеніс В. О.

Сучасний швидкий розвиток економічних процесів сприяє появі загроз, пов'язаних з формуванням незаконних фінансових ресурсів. Протидіяти появі таких фактів, усунути або зменшити потенційні ризики, стане можливим при вдосконаленні системи фінансового моніторингу.

Дослідження процесів оптимізації управління фінансовою безпекою підприємств та ризиками банківських установ в системі фінансового моніторингу знайшли відображення в наукових публікаціях таких учених-економістів, як [1-4]: Бланк І. А., Коттке К., Варналій З. С., Мокій А. І. та ін.

Формування системи ризик-менеджменту на підприємстві є необхідною умовою його ефективної діяльності, яка має ґрунтуватися на наступному: формулюванні мети управління ризиками; усвідомленні прийняття ризиків; незалежності багаторівневого ієрархічного управління ризиком; незалежності при управлінні окремим ризиком; врахуванні фактору часу при управлінні ризиками; об'єктивності, точності, достовірності та надійності інформації; мінімізації величини можливих ризикових подій та ступеня їх впливу; особистій відповідальності кожного учасника ризик-менеджменту.

При аналізі проблеми оцінки ризиків, пов'язаних з легалізацією до-

ходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванні тероризму при здійсненні банківськими установами переказів коштів, слід акцентувати увагу на аналізі взаємодії Державного комітету з фінансового моніторингу та банківських установ України [5; 6, с. 174]. Отже, при підтвердженні факту участі банку у невиконанні, або неналежному виконанні вимог щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів до нього може бути застосовано штраф, або за рішенням суду обмеження, тимчасове припинення дії та позбавлення ліцензії чи іншого спеціального дозволу на право провадження певних видів діяльності в порядку, встановленому законодавством.

При вирішенні фінансових питань актуальною стає тенденція зростання кількості випадків використання банківського сектору економіки для «відмивання» доходів від незаконної діяльності. Вирішення проблеми слід розглядати крізь призму організаційно-правових механізмів управління ризиками в банківській діяльності в площині оптимізаційних заходів формування ефективної системи фінансового моніторингу в банку [7, с. 128]. У сучасній економічній науці та сфері прикладного застосування проблематика протидії та запобігання легалізації коштів, збутих злочинним шляхом, відіграє надзвичайну роль. Питання ідентифікації клієнтів і змісту їх бізнесу, систематизації та адекватності джерел грошових надходжень, аналізу, кількісної та якісної оцінки, а також управління ризиками в системі фінансового моніторингу посідають одне з чільних місць, як на рівні теоретичної літератури та наукових досліджень, так і в системі економічної освіти.

Досліджено, що вагома роль при здійсненні операцій фінансового моніторингу належить банківським установам, які виступають найбільш організованими фінансовими посередниками. Фінансовий моніторинг є складовою частиною запобігання та протидії відмиванню доходів, отриманих нелегальним шляхом. Вдосконалити процес внутрішнього фінансового моніторингу банківської установи можна на засадах реалізації ризикорієнтованого підходу при оцінці ризику клієнтів [8, с. 332].

Концептуальні засади оптимізації фінансового моніторингу спрямовані на формалізацію найбільш оптимальних механізмів запобігання проникненню «брудних» коштів з метою координування банківської діяльності в руслі максимальної ефективності [7, с. 128].

Таким чином, фінансовий моніторинг повинен враховувати фактори ризику і функціонувати на прогнозі і попередженні небезпечних явищ в

діяльності банківських установ. Реалізація запропонованих рекомендацій щодо вдосконалення процесу внутрішнього фінансового моніторингу на засадах реалізації ризик-орієнтованого підходу з застосуванням процесу здійснення ризик-орієнтованого нагляду, дозволить зменшити ризики банківських операцій та підвищити ефективність безпосередньо фінансового моніторингу.

Література:

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. - 2-е изд., стер. - К. : Эльга, 2009. - 776 с.
2. Коттке К. Грязные деньги - как с ними борются. - Минск : Дело и вис. - 2005. - 688 с.
3. Варналій З. С. Основи підприємництва. – К. : Знання-Прес. – 2002. – 239 с.
4. Мокій А. І. Зовнішньоекономічні чинники безпеки розвитку в умовах євроінтеграції / А. І. Мокій, Ю. В. Полякова, Р.-Д. А. Кучер // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 5. - С. 30-34. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016.
5. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» № 2664-III від 12.07.2001 р., із змінами. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
6. Леонов С. В., Куришко О. О. Ризики в системі «Банк-клієнт» при здійсненні фінансового моніторингу. Вісник СумДУ. Серія «Економіка» №1, том 2. – Суми: СумДУ. – 2010. – С. 173 - 181.
7. Діденко С. В. Оптимізація управління ризиками в системі фінансового моніторингу банку. Вісник університету банківської справи Національного банку України № 3, грудень 2008. – Черкаси: ЧІБСУБС. - С. 128 - 131.
8. Дзедзик І. Б. Аналіз інформаційних потоків, при здійсненні банками фінансового моніторингу операцій / І. Б. Дзедзик // Економічний форум : науковий журнал / Луцький національний технічний університет. - 2011 –№3. - С.332.

УДК 368.02 / Jel. G 20, 22, 29

PROBLEMS OF TELEMATICS UTILIZATION

Erastov Vasil

Much of insurance market novelties, which we could observe today, are concerned with new web-, mobile and telematics technologies.

Telematics installation on any vehicle is a very interesting idea. However, the real life makes such ideas very difficult to apply due to great bureau-

cratic pressure and legislation problems. If any insurance company desires to get significant customer audience, it should pass through a set of authorities to get all the permissive documents. In any other scenario, telematics will not cover expenditures for its implementation [1].

To overcome such obstacle, telematics should become an important part of customer life, not only for insurer, who implements it. Customer should understand what are the pros and cons of such additional equipment.

As an example, we could choose any insurance company and any vehicle that is in TOP-10 in thefts list. Insurer affirms anti-theft devices and provides some discounts for customers, who install such systems to protect their vehicles.

In a case of telematics, it would be useful for insurer to obtain a set of complete information about the vehicle: to understand the way of its utilization, what time of the day it is mostly utilized, what are the speed and driving manner. In one case, insurer is interested in dealing with telematics installation companies. In the other case, there are some shades in positive customer's feedback.

First of all telematics installation is rather expensive. Purchasing any vehicle, customer desires to have a car, not an obligations to install some protective system or telematics. In particular, not all choices made will satisfy customer needs. For example, customer had installed some telematics for \$X and get appropriate discount for the first year, but the pricing model had changed and the prolongation of insurance agreement, even with discount, will be inexpedient due to an opportunity to find more favorable price on competitive market. But in new insurer's terms installed device is not affirmed and customer will not be able to get the discount for the money spent. In such case customer will look for opportunity to deactivate installed systems and to cover expenditures for the new one by any means[3].

The other problem is data processing. Insurer wants to track driving manner and use some encouraging bonuses for those clients, who had no accidents during the insurance period. Such approach sets many questions. If driver utilize the vehicle during the nighttime, with traffic laws violation and overspeeding, any device will not provide complete information about vehicle attitude. Even the most accurate telematics has deviations and there is no ability to understand if the vehicle is on the counter strip. At the end of insurance period this customer will be provided with individual pricing for the theft risk, because the main amount of thefts are done at the time of the vehicle

utilization. But what about traffic accident risk? Should the pricing model involve data from telematics and how?

In one case, insurance companies utilize novel technologies as the marketing and advertising driver, that is normal and adequate. In the other case, customer should understand that installation of telematics is a long-term investment. Customer is forced to interact with certain insurer and to pay for telematics utilization while the effect of such investment is uncertain and distant [2].

In such circumstances insurers was looking for other approach and find it in financial portfolio monitoring and insurance history utilization. There is an opportunity to get complete information about road accidents via VIN-code of the vehicle and specialized databases.

Considering the example of CASCO pricing model, many insurers have flexible bonus and discount system. When customer desires to change the insurance company, there are some additional bonuses, which are based on positive insurance history in previous insurance institute. Such encouragement is provided due to specific application form. But there are many problems with it. Customers and insurers have different opinion in positive history determination. Customer could not provide some significant information about reporting period, because some accidents was covered by his own costs or the compensation was insufficient. Therefore, insurers was not able to deal with such benefits system.

Insures understand that telematics can become a helping hand and there is no need to force customers to use it. Forcing is disadvantageously. There is a need to provide customer with a choice. Insurer wants to make his portfolio clear and customer wants to get flexible pricing model. Telematics can help in both.

It is rather difficult task to create an ideal model at once so market utilizes the trial and errors method on the way of implementing new approaches. Telematics is good enough to be accepted in insurance community.

References:

1. Capgemini Financial Services Analysis, 2015 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.capgemini.com/insurance/archive/2015>
2. LexisNexis White Paper- Usage-Based Insurance (UBI) Research Results for Consumer and Small Fleet Markets [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.lexisnexis.com/risk/downloads/whitepaper/2014-ubi-research.pdf>
3. Usage-Based Insurance and Telematics, National Association of Insurance Commissioners [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.naic.org/cipr_topics/topic_usage_based_insurance.htm

ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМСТВО, ЯК ОДИН З МЕТОДІВ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Єніна-Березовська А. О., Канигін С. М.

Ухилення від сплати податків в Україні вже практично стало нормою діяльності великої кількості суб'єктів господарювання. Існує необхідність боротьби з цим явищем, так як державний бюджет України потребує мобілізації коштів. Питання, пов'язані з ухиленням від сплати податків, вирішуються впливовими організаціями, фінансовими і правовими установами.

При значній кількості досліджень у сфері протидії фінансовим злочинам, залишається багато не розкритих питань, тому існує нагальна потреба у проведенні більш досконалих досліджень.

Для платників податків складність викликають постійні зміни податкового законодавства, що призводять до неоднозначності тлумачення його норм і створюють значні перешкоди у практичній діяльності, як для суб'єктів господарювання, так і для органів державного контролю. Ці зміни свідчать про відсутність якісної теоретичної бази та сучасної наукової методології пізнання податкових відносин і формування їх системи, суб'єктами якої повинні виступати як державні органи, так і платники податків [4].

В Україні існує потреба протидії правопорушенням, що пов'язані з ухиленням від сплати податків. Дані правопорушення є складовою тіньової економіки. Зазвичай, такий процес на підприємствах починається з незначних ухилень від сплати податків, а закінчується повною тінізацією. До основних причин, що посилюють тіньову частину економіки можна віднести: податковий тиск на платників податків, що працюють у межах діючого законодавства; правова незахищеність підприємців від зловживань з боку державного апарату; відносна незахищеність підприємств та громадян від дій злочинних формувань; відсутність збалансованого та стабільного законодавства, що регламентувало би економічну діяльність [2].

Заниження прибутку є одним з методів приховування об'єкта оподаткування та може досягатись через незаконне завищення витрат, наприклад, шляхом укладання угод з фіктивними підприємствами [1].

Підприємства, які є частинами схем по ухиленню від сплати податків можна поділити на безактивні фірми (податкові ями), транзитери та вигодонабувачі. Найбільш руйнівними для бюджету є податкові ями, на які порушники переносять податкові зобов'язання. Безактивні фірми здій-

снюють безтоварні угоди. Підприємства цього типу зазвичай не подають податкової звітності для того, щоб уникнути можливості проведення податкових звірень. Такі підприємства існують протягом короткого періоду часу. З безактивними фірмами правоохоронним органам боротися дуже складно, оскільки відстежити їх можна лише за ланцюгом від вигодонабувачів і транзитерів, а до того часу ці підприємства вже припиняють свою діяльність.

Наступною групою є підприємства-транзитери. Основним завданням транзитерів є легалізація операцій для вигодонабувачів. Такі підприємства, як правило, не мають найманих працівників, займаються багатьма видами діяльності та не отримують реального прибутку. На відміну від безактивних фірм, транзитери декларують свої податкові зобов'язання. Відстежити перших двох учасників схеми фіскальним органам здебільшого складно.

Вигодонабувачі – це діючі підприємства, що занижують власні податкові зобов'язання через перші два види фірм. Чим більше підприємство-вигодонабувач, тим складніша схема роботи транзитерів, послугами яких він користується. Саме до них фіскальні органи виявляють найбільший інтерес. Розслідування таких справ йде за ланцюгом контрагентів – від вигодонабувачів до безактивних фірм [3].

Для зменшення масштабів ухилення від сплати податків доцільно вдосконалити податкове законодавство; підвищити рівень податкової культури та податкової дисципліни; ефективно використовувати податкові надходження. На практиці потрібно не збільшувати кількість перевірок і розміри штрафів, а вдосконалювати демократичні інститути, активізувати боротьбу з корупцією і організованою злочинністю.

Література:

1. Вишне夫斯基 В. П. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В. П. Вишне夫斯基, А. П. Веткин, Е. Н. Вишневская ; под общ. ред. В. П. Вишневского. – Донецк : ДонНТУ, 2006. – 504 с.

2. Мельник В. М. Обмежувальна та стимульована роль податків // Фінанси України – 2006. – № 1. – С. 24–28. 5. Омелянович О. Л. Податкова система : навч. посібн. / Л. О. Омелянович, В. О. Орлова. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2008. – 276 с.

3. Сидоренко Т. О. Сутність та ухилення від сплати податків / Т. О. Сидоренко // Гроші, фінанси і кредит. – 2010. – № 6. – С. 48–52.

4. Якимчук Ю. Ю. Ухилення від сплати податків в Україні: особливості проблеми та шляхи подолання [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Якимчук // Ухилення від сплати податків в Україні: особливості проблеми та шляхи подолання : Сучасні тенденції державних фінансів. – 2013. – Режим доступу : <http://libfor.com/index.php?do=cat&category=stfi n2013>.

ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПРОБЛЕМИ СПЛАТИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Киркач С. М.

Згідно Податкового кодексу України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [1] (далі – ПКУ) податок на нерухоме майно належить до місцевих податків, які забезпечують необхідними фінансовими ресурсами місцеві бюджети. Проте, недосконалість норм ПКУ та часткова бездіяльність органів ДФСУ (наприклад, у сфері вручення податкового повідомлення-рішення (далі – ППР) про сплату суми податку на нерухоме майно громадянам України) сприяють ухиленню від їх сплати і, відповідно, забезпечують відсутність фінансового забезпечення місцевих бюджетів. У зв'язку із цим актуальним стає питання щодо забезпечення органами ДФСУ повноти та своєчасності сплати громадянами України податку на нерухоме майно як основного місцевого податку.

Перш за все, розглянемо більш детально (по елементам) особливості розрахунку й сплати податку на нерухоме майно фізичних осіб [1, 2]:

1. Об'єкт оподаткування – житлова та нежитлова нерухомість, її частка.

2. База оподаткування – загальна площа житлової та/або нежитлової нерухомості, її частка.

3. Ставка: на 2015 р. – встановлюється місцевими радами у розмірі, що не перевищує: 2 % МЗП на 01.01. звітного року за 1 м² (не перевищує 24,36 грн.) – для житлової нерухомості; 1 % МЗП на 01.01. звітного року за 1 м² (не перевищує 12,18 грн.) – для нежитлової нерухомості; на 2016 р. – встановлюється місцевими радами у розмірі, що не перевищує 3 % МЗП на 01.01. звітного року за 1 м² (не перевищує 41,34 грн.).

За наявності житлової нерухомості, загальна площа якої перевищує 300 м² (для квартири) та/або 500 м² (для будинка), єдина ставка податку на нерухоме майно становить 25000 грн. в рік за один об'єкт.

4. Пільги: квартири – 60 м²; будинки – 120 м²; квартира + будинок – 180 м².

Не є об'єктом оподаткування: будівлі дитячих будинків сімейного типу; житлова нерухомість непридатна для проживання; об'єкти житлової нерухомості, в т.ч. їх частки, що належать дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та особами з їх числа, визнаним такими ві-

дповідно до закону, дітям-інвалідам, які виховуються саодинокими матереями (батьками), але не більше одного такого об'єкта на дитину; об'єкти нежитлової нерухомості, які використовуються суб'єктами господарювання малого та середнього бізнесу, що провадять свою діяльність в малих архітектурних формах та на ринках.

Пільга не надається на об'єкти нерухомості, які використовуються з метою отримання доходу (надання в оренду, використання у підприємницькій діяльності).

5. Звітний період – у 2016 р. сплачуємо за 2015 р.

6. Термін сплати – протягом 60 календарних днів із дня вручення ППР (ППР + реквізити для сплати повинні бути надіслані за місцем проживання до 1 липня року, що настає за базовим податковим (звітним) періодом (роком)).

7. Особливості отримання ППР – ППР вважається врученим, якщо його вручено особисто фізичній особі (законному представнику фізичної особи) або направлено за місцем проживання фізичної особи з повідомленням про вручення. Якщо пошта не може вручити ППР, ППР вважається врученим у день, зазначений поштовою службою в повідомленні про вручення із зазначенням причин невручення.

8. Відповідальність: 10 % погашеної суми податкового боргу – при затримці до 30 календарних днів включно, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання; 20 % погашеної суми податкового боргу – при затримці більше 30 календарних днів, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання.

Пеня у розмірі 120 % облікової ставки НБУ, діючої на день виникнення такого податкового боргу (у разі несплати податкового боргу протягом 90 календарних днів, наступних за граничним терміном сплати грошового зобов'язання).

Враховуючи усі зазначені вище норми ПКУ, виникають деякі проблемні питання (Чи потрібно сплачувати податок на нерухоме майно, якщо ППР не вручено? Яким чином дізнатися рішення місцевих органів влади щодо розміру ставок податку на нерухоме майно, якщо інформацію не оприлюднено? Яким чином органи ДФСУ визначають належність будівлі до того чи іншого класу будівель, якщо у документах, що підтверджують право власності зазначено «нежитлова нерухомість»? тощо), вирішення яких забезпечить поповнення місцевих бюджетів необхідними (і в той же час належними їм) фінансовими ресурсами.

Таким чином, органам ДФСУ необхідно:

– удосконалити процедуру вручення ППР громадянам України (не-

обхідно забезпечити своєчасне отримання ППР належними платниками податку);

– оприлюднити рішення місцевих рад щодо розміру ставок з податку на нерухоме майно на офіційному сайті ДФСУ за всіма областями, регіонами, селами тощо (оскільки, наприклад, за Харківською областю не за всіма регіонами на сайті є інформація);

– удосконалення системи оподаткування нерухомого майна шляхом запозичення досвіду зарубіжних країни.

Література:

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua>.

УДК 330.1

КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ

Клочко А. М.

Боротьба з корупцією остається актуальною для України. Саме «корупція» є однією з головних загроз для демократії України та є виявом недостатніх дій в роботі вищих органів управління. Корупція здебільшого виникає через те, що вищі органи влади не можуть доцільно і правильно розпоряджатися ресурсами, які їм безпосередньо не належать, а є власністю народу який їм надав владу, шляхом виконання покладених на них рішень. Проблема полягає у сприйнятті корупції, як за звичне, а можливість протистояння їй не розглядається взагалі [1].

Корупція – це багатоаспектне соціальне, економічне, правове, моральне явище. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7.04.2011р. [2] дає таке визначення цього явища: «корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою отримання неправомірної вигоди, або прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повнова-

жень та пов'язаних з цим можливостей».

Корупцію сміливо можна сьогодні вважати реальною загрозою національній безпеці України. Прикладом падіння довіри населення до всіх рівнів влади є український Майдан (2013-2014 рр.).

Проблеми формування та реалізації державної політики у сфері протидії корупції в Україні вивчаються аналітичними центрами, зокрема Агентством Стратегічних Досліджень, Центром економічних та політичних досліджень імені О.Разумкова, Інститутом конкурентного суспільства, Фондом місцевої демократії тощо. Не залишилися ці проблеми й поза увагою міжнародної наукової спільноти.

Так наприклад, згідно з Індексом сприйняття корупції міжнародної організації Transparency International, Україна у 2009 році посіла 146 місце із 180 можливих; у 2010 році – 134 місце із 178 можливих; у 2011 році – 152 місце із 182 можливих; і у 2012 році – 144 місце зі 176 можливих (разом з такими державами як Бангладеш, Камеруном, Центральноафриканська Республіка, Республіка Конго та Сирія). Як бачимо, позиції України згідно з Індексом сприйняття корупції практично не змінні.

Доволі низькі місця посіла Україна і в низці інших міжнародних антикорупційних індексів. Наприклад, у 2012 році міжнародна організація Freedom House у своєму звіті «Перехідні нації» (Nations in Transit) оцінила стан корупції в Україні та рівень залежності судової влади на 6 балів з 7 можливих (1 – мінімальний бал залежності, 7 – максимальний бал), хоча ще у 2011 році відповідні показники складали відповідно 5,75 бали (корупція) та 5,5 бали (залежність суду) [3].

Саме тому, сьогодні стає все очевиднішим, що одним з основних чинників, який стоїть на заваді соціальному прогресу в Україні є корупція. З одного боку, вона породжена соціальною кризою в Україні, а з іншого – вона, будучи породженням кризи, створює ґрунт для поглиблення кризи. Така корупція має здатність зводити нанівець будь-які реформи в країні, а також спричиняє відчуження України у світовому просторі. Так званий "корупційний компонент" відіграє свою роль і в тому, що сталося з Кримом, і в сьогоднішній ситуації на сході України: якби не ураження українського суспільства корупцією, то все могло бути по-іншому. Тому корупція стає політичною проблемою №1 для України [4].

Населення України здебільшого продовжує розглядати вищі органи влади як найбільш відповідальні за боротьбу з корупцією. Як і впродовж усіх років моніторингу, більшість опитаних у 2015 році називають основними відповідальними за боротьбу з корупцією Президента України (60,6%), Верховну Раду (41,7%) та Кабінет Міністрів (37,7%) [5].

Як бачимо, корупція спричиняє руйнівний вплив на усі сфери життя українського суспільства, є серйозною перепорою для реформ в економіці, гальмує становлення ринкових інститутів, перешкоджає надходженню інвестицій та становить загрозу національній безпеці України.

При цьому, корупція має загальнонаціональний системний характер і справляє значний вплив на українську політику, економіку та інші сфери суспільного життя. Висока вартість життя та низький рівень правової і політичної культури в Україні обумовлюють поширення корупції як соціального явища. Вона є найсуттєвішою причиною падіння рівня суспільної довіри до всіх інституцій державної влади [1].

В цілому, можна зробити наступний висновок: потужний потенціал в економічній, політичній, правовій та соціальній сферах дає надію на покращення ситуації щодо корупції як суспільного явища в нашій країні. Важливим є також те, що при незмінності ставлення людей до питань корупції є великий ризик національній безпеці загалом.

Проблеми ефективної протидії корупції хвилюють українську та світову наукову спільноту. Провідні наукові установи України тривалий час досліджують корупцію в Україні не лише як певний вид злочинної діяльності, а як соціальне явище, що має складну природу й особливу динаміку розвитку. Протягом останніх років науковці відмічають, що сучасна державна влада почала здійснювати активні кроки на шляху протидії корупції в Україні, хоча в цілому державна антикорупційна політика досі не набула ознак комплексності й системності.

Література:

1. Чапран О.М. Корупція – загроза національній безпеці // V Международная научно-практическая Интернет-конференция «АЛЬЯНС НАУК: УЧЕНЫЙ – УЧЕНОМУ» (20 марта 2009г.) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek8_chapran.php
2. Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 року № 3206-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Державна програма щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ti-ukraine.org/system/files/research/zvit_0.pdf
4. Економічна безпека: Підручник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук., проф. О.Б. Жихор, д-ра екон. наук., проф. О.І. Барановського. – К.: УБС НБУ, 2015. – 467 с.
5. Стан корупції в Україні. Порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень: 2007, 2009, 2011 та 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ftp://91.142.175.4/nazk_files/doslidzhennya/34.pdf

БОРГОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Ковальчук В. А., Золотухін Є. В.

В умовах реформи децентралізації влади в Україні особливої актуальності набули питання фінансового забезпечення розвитку місцевого самоврядування.

Дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок коштів державного бюджету. Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети малочисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для Державного бюджету [1].

З метою створення належних матеріальних та фінансових умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1] передбачено надання органам місцевого самоврядування доступу до залучення кредитних ресурсів для інвестиційного розвитку шляхом спрощення процедур погодження запозичень і місцевих гарантій.

В умовах спрощення процедур погодження запозичень особливої уваги потребують способи державного контролю за станом боргової безпеки органів місцевого самоврядування та держави в цілому.

Відповідно до чинного законодавства [2] боргова безпека – це відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі.

Боргова безпека це такий критичний рівень державної заборгованості, який дозволяє зберегти стійкість фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків (відповідно до зафіксованого у кредитному контракті графіку платежів), підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу. Тобто, виконання умов боргової безпеки спрямовується на задоволення

економічних потреб держави у фінансових ресурсах із врахуванням того, що перевищення цього критичного рівня може призвести до незворотних процесів щодо можливостей повернення боргів, їхнього обслуговування, до так званої боргової кризи або кризи ліквідності, чи одновекторної фінансової, економічної і навіть політичної залежності від кредиторів [3].

Проте, незважаючи на значну актуальність питання боргової безпеки, методи регулювання та контролю боргового навантаження є недостатньо розробленими. Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [1] передбачено збалансування запозичень і місцевих гарантій із способами державного контролю, спрямованого на запобігання банкрутству об'єктів права комунальної власності, проте не уточнено якими саме методами буде здійснено збалансування запозичень та контролю.

З метою забезпечення боргової безпеки держави необхідно намагатися досягти економічної прийнятності та обґрунтованості рівня і темпів зростання державного боргу та можливості його обслуговування, не відступаючи від цільових орієнтирів щодо вартості й ступеню ризиків, незалежно від розвитку подій на ринку в межах макроекономічної політики.

Станом на 31.08.2016 р. загальна заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку становить 551,04 млрд. грн., що майже в 3,5 рази більше, ніж на кінець 2011 року. Однак, в Україні ринок муніципальних облігацій розвивається нерівномірно як за територіальними, так і часовими ознаками. Впродовж 2003-2012 років основними емітентами облігацій внутрішньої місцевої позики були Київська, Запорізька, Донецька, Харківська, Одеська, Вінницька, Львівська, Луганська, Миколаївська, Дніпропетровська міські ради. 2013 та 2015 року облігацій внутрішньої місцевої позики не випускалися взагалі, а 2014 року відбулась одна емісія Київською міською радою [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що здійснення реформи децентралізації в Україні уможливлує розвиток місцевих запозичень, що в свою чергу підвищує рівень боргового ризику для органів місцевого самоврядування. Таким чином, особливої уваги в умовах реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні потребує питання боргової безпеки держави.

Література:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii](http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii)

3. Кубай М. В. Теоретичні аспекти забезпечення платоспроможності держави в рамках боргової безпеки / М. В. Кубай // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. – 2012. – Вип. 39. – С. 38-42.

4. Міністерство фінансів України : Реєстр місцевих запозичень та місцевих гарантій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/archive/main?cat_id=68447.

УДК 368.021:338.487-049.5

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОГО РИНКУ

Корват О. В.

Страхування в розвинутих країнах безпосередньо впливає та певною мірою забезпечує фінансову безпеку держави. Проте в Україні страхова галузь ще не досягла такого рівня, щоб суттєво позначатися на функціонуванні національної економіки. Навпаки, безперервні кризові політико-економічні шоки останніх років негативно відбиваються на рівні безпеки функціонування страхового ринку, що унеможлиблює його ефективний розвиток. В умовах підвищених загроз особливо гостро постає проблема забезпечення безпеки кожної сфери фінансової системи [1], зокрема страхової галузі як найбільшої частини небанківського фінансового сектору.

Безпека страхового ринку виступає об'єктом досліджень у працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема І. Г. Бабець [2], О. І. Барановського [3], Г. С. Бовсуновської [4], О. М. Гладчук [5], О. Й. Жабинець [6], В. О. Кравченко [7], С. В. Сокола [8]. У роботах розглядаються сутність безпеки, методи та індикатори її оцінювання, основні загрози функціонування та інструменти державного впливу на безпеку галузі, при цьому проблема забезпечення безпеки розкривається дискретно. З огляду на це актуальним є обґрунтування теоретичних аспектів забезпечення безпеки страхового ринку з позиції системного підходу.

Аналізуючи наукові погляди відносно тлумачення поняття «безпека страхового ринку» слід зазначити, що більшість науковців розглядають її

як «певний стан», який характеризують різними ознаками: рівновагою і збалансованістю відносин, забезпеченістю фінансовими ресурсами, захищеністю фінансових інтересів, здатністю формувати попит на страхові послуги, а також ефективно функціонувати і гарантовано виконувати страхові зобов'язання. Удавана суперечливість поглядів на ознаки безпеки пояснюється багатогранністю цієї категорії.

Узагальнюючи результати наукових досліджень доцільно звернути увагу на окремі визначення безпеки як здатності до адаптації в умовах дії ризиків або здатності протистояти загрозам. На думку автора такий підхід є неточним, оскільки наявність адаптаційних механізмів та здатність суб'єкта виконувати свої функції при суттєвих негативних ситуаціях описується категорією «стійкість» [9].

Існують позиції щодо трактування безпеки як процесу або діяльності з нейтралізації загроз. Автор вважає таку точку зору неправильною. Запобігання, нейтралізацію та мінімізацію загроз слід розглядати як забезпечення безпеки [3], а саму безпеку у загальному розумінні – як відсутність загроз в окремий момент часу [10, с. 99]. Таким чином, безпека страхового ринку є результатом процесу її забезпечення.

Для подальшого обґрунтування аспектів забезпечення безпеки слід відмітити суперечливість поглядів на сутність терміну «загроза». Для макrorівня доволі часто використовується трактування загроз як «наявних або потенційно можливих явищ і чинників, що створюють суттєву небезпеку ... інтересам» [3]. Зауважимо, що поняття «інтерес» в економічній науці позначає потреби, мотиви або стимули дій [10, с. 97]. Думається, що найбільш правильним трактуванням загрози є її спрямованість не на інтереси, а на майбутнє ефективне функціонування і розвиток суб'єкта безпеки (у нашому дослідженні – страховий ринок).

Погоджуючись з позицією Л. П. Коваль відносно необхідності формування універсального визначення безпеки для макро-, мезо- і мікрорівня [10, с. 96] та враховуючи, що в науці вже узгоджена класифікація загроз на внутрішні і зовнішні, пропонується розглядати безпеку страхового ринку подібно формулюванню безпеки страхової компанії [9, с. 131-132] як комбінацію двох складових: стану страхового ринку (внутрішня складова) та сукупності макроекономічних умов функціонування страхового ринку (зовнішня складова); кожна з яких характеризується відсутністю загроз для ефективного виконання страховим ринком функцій з трансформації фінансових ресурсів.

Найбільш комплексно, на погляд автора, засади забезпечення безпеки у фінансовій сфері викладено в проекті Концепції фінансової безпеки України [3]. Аналогічно опису фінансової системи у вищезазначеному проекті [3] страховий ринок можна представити як сукупність учасників відносин на страховому ринку в межах країни та сукупність економічних відносин учасників ринку із контрагентами.

До учасників слід віднести страховиків, страхових посередників (агентів і брокерів), нестрахових посередників (оцінювачів ризиків і збитків), споживачів страхових послуг, об'єднання учасників, а також державні установи, що здійснюють регулювання страхової діяльності.

Сукупність економічних відносин в страховій галузі доцільно поділити за типами: на соціально-економічні (відносини зі страхування та перестраховування, трудові, власності, інвестування, відносини з бюджетом) та організаційно-економічні (відносини з організації господарської діяльності, розподілу праці, кооперації, державного регулювання), за критеріями знаходження і ролі контрагентів: на внутрішні відносини (контрагенти є учасниками ринку та резидентами), зовнішні всередині країни (контрагенти не є учасниками ринку, але є резидентами) та зовнішньоекономічні (контрагенти є нерезидентами).

Економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом або використанням грошових коштів, є фінансовими. Фінансові відносини на ринку страхування породжують фінансові потоки, зокрема платежі та виплати зі страхування й перестраховування, винагороди страховим посередникам, витрати на оплату праці, витрати нагляду, інші витрати на ведення справи, інвестування контрагентів в статутні капітали та цінні папери учасників, інвестування учасників, доходи від інвестицій, тощо.

Для цілей забезпечення безпеки її стан варто оцінювати. Це дозволяє вимірювати рівень окремих загроз та інтегральний рівень безпеки за окремі роки, а також відстежувати їх динаміку протягом певного періоду. Методи і підходи до розрахунку рівня безпеки страхового ринку широко обговорюються у вітчизняній науці [2; 4]. Автор вважає, що існуючі методики містять обмежену систему показників, за якою неможливо повноцінно виявити всі внутрішні та зовнішні загрози для страхового ринку. Оцінювання має проводитись на базі аналізу основних фінансових потоків за видами та у розрізі типів економічних відносин і місцезнаходження контрагентів. Більш деталізована інформація буде дозволяти на державному рівні обґрунтовано розробляти заходи забезпечення безпеки страхового ринку.

Слід зазначити, що всі учасники відносин «в межах їх функцій в рівній мірі є суб'єктами забезпечення безпеки» [3], тобто забезпечення безпеки страхового ринку має здійснюватись не лише державою, а й страховиками і споживачами страхових послуг. Роль держави полягає у регуляторних впливах, що впорядковують діяльність учасників страхового ринку, а також обмежують чи стимулюють їх економічні та зовнішньоекономічні відносини.

Література:

1. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>.
2. Бабець І. Г. Інтегральна оцінка безпеки страхового ринку України / І. Г. Бабець, О. Й. Жабинець // Бізнес Інформ. – 2015. – № 2. – С. 223-228. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_2_38.
3. Концепція фінансової безпеки України (проект) / Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufin.com.ua/konceptcia/008.doc>.
4. Бовсуновська Г. С. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки страхового ринку України / Г. С. Бовсуновська // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 16(1). – С. 167-173 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2014_16\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2014_16(1)_26).
5. Гладчук О. М. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України [Електронний ресурс] / О. М. Гладчук // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – Режим доступу : – <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2931>.
6. Жабинець О. Й. Вплив інструментів державного регулювання на фінансово-економічну безпеку страхового ринку України в сучасних економічних умовах / О. Й. Жабинець // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 57-63. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/PeKon_2015_2_9.
7. Кравченко В. О. Підходи до формування системи фінансової безпеки компаній на страховому ринку / В. О. Кравченко // Економічний вісник Донбасу. – 2014. – № 1(35). – С. 87-92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2014_1_15.
8. Сокол С. В. Страховий ринок та основні загрози його фінансовій безпеці / С. В. Сокол, О. М. Деркач // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2012. – Вип. 34. – С. 285-291.
9. Корват О. В. Співвідношення понять фінансова безпека і фінансова стійкість для страхової компанії / О. В. Корват // Матеріали Міжнар. наук. конф. «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця», 26–28 трав. 2016 рік : тези доповідей учасників конференції. – Х. : ФОП Лібуркіна Л. М., 2016. – С. 130-134.
10. Коваль Л. П. Понятійно-категоріальний апарат дослідження фінансової безпеки / Л. П. Коваль // Фінансовий простір. – 2013. – № 3. – С. 95-100.

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ

Костяна О. В., Єнгібарян Л. Т.

Місцеві податки та збори виступають важливою складовою системи оподаткування, вони становлять основу фінансової бази органів місцевого самоврядування, тобто можна сказати, що саме місцеві податки та збори виступають як підґрунтя фінансової незалежності органів місцевого самоврядування.

При цьому обсяг надходжень місцевих податків та зборів безпосередньо характеризує рівень фінансової автономії місцевих органів влади. Проблема нестачі фінансових ресурсів місцевих бюджетів та нестабільність їх дохідних джерел останнім часом набула загальнодержавного значення [2].

Вагомий внесок у дослідження проблем місцевого оподаткування було розглянуто в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме Р. Бачо, А. Василенко, Г. Возняк, А. Соколовська, І. Щербіна, А. Зверев, В. Зубенко, Т. Кощук, Н. Маліс, В. Пансков, А. Рудик, І. Саличинська та ін.

Місцеві податки і збори – це платежі, які визначаються місцевими органами влади і обов'язкові до сплати їх платниками на певній території. Наявність місцевих податків і зборів та їх стягнення дуже важливі, оскільки переважно за їх рахунок формуються місцеві бюджети, з яких фінансуються бюджетні установи і організації, органи місцевої державної влади і самоврядування, підприємства і організації, які входять до складу місцевого господарства, тощо.

З прийняттям Податкового кодексу в науковому колі постійно йде його аналіз та виникають диспути щодо різних видів нарахувань та утримань податків і зборів. Місцеві податки не є виключенням, тому що зміни у законодавстві докорінним чином змінили їх склад і структуру[4].

Фіскальна та регулююча функції місцевих податків є основним об'єктом дослідження для багатьох з них.

Порядок справляння місцевих податків і зборів в Україні є складовою системи оподаткування, засади становлення, розвитку та реформування якої умовно можна розподілити на 2 основні етапи:

1 – етап до прийняття Податкового кодексу України (1991р.–2010р.);

2 – етап після прийняття Податкового кодексу України (2011 р. – те-

перішній час).

Перший етап – до прийняття Податкового кодексу України (1991–2010 рр.).

Саме після набуття Україною незалежності почали застосовувати новий підхід до місцевого оподаткування, що втілювався в прийнятті нормативно-правового акта, яким здійснювалося регулювання місцевих податків і зборів в Україні [3].

Надалі, місцеве оподаткування регулювалося Законом України "Про систему оподаткування". Відповідно до статті 15 цього закону, представлений перелік податків та зборів, які стягувалися у цей період. До них відносили: податок з реклами, комунальний податок, податок на нерухоме майно (нерухомість) відмінне від земельної ділянки; збір за припаркування автотранспорту; ринковий збір; збір за видачу ордера на квартиру; курортний збір; збір за участь у бігах на іподромі; збір за виграш на бігах на іподромі; збір з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збір за право використання місцевої символіки; збір за право проведення кіно- і телезйомок; збір за проведення місцевого аукціону, конкурсного розпродажу і лотерей; збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; збір з власників собак [1].

Другий етап – після прийняття Податкового кодексу України (2011 р. – теперішній час).

Саме Податковий кодекс України, що набув чинності з 01 січня 2011 р., докорінно змінив систему місцевого оподаткування, скасувавши Закон України «Про систему оподаткування»; Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. № 56-93 «Про місцеві податки і збори»; Указ Президента України від 28 червня 1999 р. № 761/99 «Про впорядкування механізму сплати ринкового збору» та низку інших нормативно-правових актів.

Згідно статті 10 Податкового кодексу України до місцевих податків належать: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; єдиний податок; до місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [2].

Таким чином, аналізуючи ці етапами щодо прийняття Податкового Кодексу України, слід зазначити, що у Кодексі змінено склад загальнодержавних і місцевих податків і зборів. Так, відбулося скорочення місцевих податків і зборів з 14 до 5-ти, серед яких 2 місцевих податки (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та єдиний податок), та 3 місцевих збору (збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір). Було скасовано низку фіскально неефективних зборів, витрати на

адміністрування яких перевищували доходи.

Однак на разі сукупна частка надходжень від місцевих податків є невисокою порівняно із надходженнями від загальнодержавних податків.

Одним з напрямків розвитку місцевого оподаткування в Україні є перехід до складу місцевих податків податку на доходи фізичних осіб. Такий захід відповідатиме сучасним тенденціям світового оподаткування.

Ваговим у реорганізації вітчизняної системи місцевого оподаткування є вживання уміння європейських держав, де місцеві податки і збори є провідним дохідним джерелом місцевих бюджетів. У таких державах, як Австрія, Болгарія, Угорщина, Румунія, Словенія, Франція, кількість місцевих податків і зборів досить значна [1].

У різних державах існує неоднакова кількість місцевих податків і зборів. Так, у Великій Британії функціонує лише один місцевий податок, який справляється з нерухомого майна. У Швейцарії в 26 кантонах діють різні закони про кантональні податки.

В Естонії до основних джерел муніципальних доходів належать: частка загальнодержавних податків і зборів, дотації-трансфери з держбюджету, місцеві (або муніципальні) податки, кредити, орендна плата за використання муніципальної власності, доходи від продажу муніципальної власності [1].

ПДФО відноситься до складу місцевих податків в таких країнах, як Чехія, Росія, Білорусь, Болгарія, Швеція, Японія, США.

Своєчасні і ефективні зміни податкового законодавства щодо місцевих податків допомагають органам влади в достатньому обсязі наповнювати місцеві бюджети, що є важливим для функціонування вітчизняної економіки. Оподаткування місцевими податками, оскільки вони встановлюються органами місцевого самоврядування, дозволяє врахувати специфіку окремих територіальних одиниць. А надходження місцевих податків є одним з основних видів доходів місцевих бюджетів, тому розвиток місцевого оподаткування є досить важливим. Оскільки він дозволяє підняти рівень добробуту населення за рахунок покращення послуг, які надає держава.

Література:

1. Податковий Кодекс України. Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2011_07_08/T102755.html.
2. Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України.
3. Нормативно правовий акт. Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20 травня 1993 р. № 56-93.

4. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів від 20.05.1993 № 56-93 (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-93>.

УДК 368

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

Кудрявська Н. В.

Вивчення міжнародного досвіду організації страхового посередництва є вагомим як для української економічної науки, так і поліпшення ефективності функціонування страхового ринку в нашій країні. Активні процеси в економічному вітчизняному просторі, спрямовані на євроінтеграцію, ставлять на порядок денний необхідність адаптації найбільш дієвих принципів функціонування національних страхових ринків розвинених країн світу. Важливе значення має вивчення міжнародного досвіду державного регулювання страхового посередництва для привнесення його у традиції національного страхового ринку.

Метою дослідження є вивчення міжнародного досвіду організації та регулювання діяльності страхових посередників. Відтак, проаналізовано визначальні тенденції розвитку страхового посередництва в європейських країнах. Об'єктом дослідження є страхове посередництво як економічний феномен. Предметом – міжнародний досвід організації та регулювання діяльності страхового посередництва в Україні. Окремі аспекти досліджуваної проблеми висвітлено у працях В. Базилевича, Н. Приказюк, Р. Пікус, Р. Райнхардта, А. Сабірової, А. Ткаченко, Н. Яременко. Теоретично-методологічну основу дослідження складають загальнонаукові та специфічні методи пізнання, зокрема метод аналізу та синтезу, метод економіко-статистичного аналізу, методи порівняння, систематизації та узагальнення фактичних даних.

Згідно зі статистикою Світової федерації страхових посередників (WFI), у сучасному економічному просторі завдяки страховому посередництву збільшується ефективність страхування, зростає якість страхових послуг. На страховому ринку ЄС регулювання діяльності прямих страхових посередників здійснюється на двох рівнях: національному і загальноєвропейському. У різних країнах діють власні правові основи регулювання діяльності страхо-

вих посередників. До діяльності страхових брокерів ставляться значно вищі вимоги, ніж до праці страхових агентів. Адже за результати діяльності агентів несе відповідальність страховик, а брокер – незалежна особа, яка провадить діяльність в інтересах страхувальника або перестраховика.

Головним регулюючим документом щодо діяльності страхових посередників у ЄС протягом 2002-2015 рр. була Директива № 2002/92/ ЄС від 9.12. 2002 р. «Про страхових посередників». 2.2. 2016 р. вийшла нова Директива ЄС про страхове посередництво (IDD), офіційно підписана 20.1.2016 р. президентами Ради та Європейського парламенту. Вона вступила в силу 23.2. 2016 р., а державам-членам надано 2 роки для її імплементації.

На 01.01.2014р. у сфері страхового посередництва в країнах ЄС працювало понад 1,5 млн. осіб [4]. Натомість у США загальна кількість осіб, які займаються страховим посередництвом у 2014 р. складала близько 1 млн. осіб [3]. Суттєвим елементом розвитку страхового посередництва є співвідношення кількості страхових компаній і страхових брокерів. У міжнародній практиці спостерігаємо перевищення кількості страхових брокерів над кількістю страхових компаній, а у розвинених країнах Європи це співвідношення знаходиться на рівні від 23 до 85 брокерів на одну страхову компанію.

Найбільшим страховим ринком серед країн ЄС є ринок Великобританії з розвиненою мережею страхових посередників, зокрема брокерів, ринкова частка яких в середньому складає 80%. Другий за величиною - страховий ринок Франції, де стабільним є співвідношенням частки страхових посередників (агентів і брокерів), переважання банкострахування. У багатьох європейських країнах страхові агенти та брокери заробляють понад 50% страхових премій у страхуванні життя та ризиків. У 2014 р. найбільше страхових продуктів через агентів і брокерів було реалізовано у Німеччині, Великобританії, Бельгії, Польщі, що свідчить про розвинену інфраструктуру національних страхових ринків [5].

У різних країнах ЄС кількість агентів і брокерів суттєво відрізняється, що пов'язано зі специфічними правилами організації їх діяльності. Так, мінімальне державне регулювання страхового посередництва провадиться у Німеччині, Італії, Іспанії. У Франції необхідна більша регламентація професійної етики страхових посередників. На страховому ринку Великобританії діє складна система регулювання діяльності страхових посередників. Найбільше працівників у страховому посередництві задіяно в Угорщині, Італії, Румунії, Чехії та Польщі. У Фінляндії їх найменше. Загалом економічна діяльність страхових агентів і брокерів дає біля 0,6% від загального обсягу ВВП ЄС. Внесок страхового посередництва у ВВП націона-

льних економік країн ЄС різний, що зумовлено особливостями національних страхових ринків, відносною важливістю каналу страхового посередництва. Найбільшу частку страхове посередництво приносить у ВВП Великобританії – 1,2% [4]. Загалом пряме страхове посередництво в реалізації страхових продуктів є найпоширенішим у ризиковому страхуванні, ніж у страхуванні життя. Тут частка банкострахування та інших каналів збуту в «non-life» страхуванні у більшості європейських країн незначна. Частка страхових посередників у сфері страхування життя більша, ніж у ризиковому страхуванні, зокрема в Австрії, Франції, Іспанії, Великобританії, Португалії, Словенії. Практично ідентична частка страхового посередництва у каналах продажів страхових продуктів як у «life», так і «non-life» страхуванні у Бельгії, Німеччині, Ірландії, Італії, Литві, Португалії, Румунії. У ризиковому страхуванні посередництво є більш поширеним у Великобританії, Ірландії, Естонії, Польщі та Словаччині [6].

Агенти є найпоширенішими посередниками у ризиковому страхуванні в 9 країнах-членах, зокрема, Франції, Німеччині, Італії, Португалії, Іспанії. 7 із цих країн також мають більшу агентську мережу і в страхуванні життя. Брокерський канал продажу найважливіший у Великобританії, Австрії, Бельгії, Ірландії, Литві. В 10 з 16 країн частка брокерів у «life» страхуванні менша, ніж у «non-life» страхуванні, тобто брокерство більш поширене у ризикових видах страхування. Вагому роль цей канал відіграє на страховому ринку Ірландії (тут брокери здійснюють 100% посередницьких операцій у страхуванні), Великобританії (91,5%), Бельгії (85,5%). На розвиток страхового посередництва значною мірою впливає стан економіки, а кількість страхових посередників та їх склад залежить від специфіки державного регулювання діяльності страхових посередників, рівня доходів населення і традицій, які історично склалися на страховому ринку цих країн.

Висновки. Страхове посередництво – важлива складова європейського страхового ринку, що впливає на його розвиток. Законодавство ЄС чітко регламентує діяльність страхових посередників. Внесок сектору страхового посередництва до ВВП країн ЄС складає 0,6%, Великобританії – 1,2%. Прямі страхові посередники (агенти і брокери), банкострахування (у страхуванні життя) у розвинених європейських країнах одним із основних каналів продажів страхових продуктів.

Література:

1. Роль страхових агентів, страхових брокерів у забезпеченні, поліпшенні якості страхових послуг [Електронний ресурс] // Страховий клуб КНЕУ [сайт]. – Режим доступу: <http://psc.kneu.edu.ua/?p=225>

2. Сабірова А. Онлайн-страхування як альтернативний канал просування та збуту

страхових продуктів [Електронний ресурс] / А. Сабірова // Економіка, управління, фінанси: теорія і практика (м. Хмельницький, 11-12 жовтня 2013 р.), 2013. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/01okt13/52.pdf>

3. Кількість агентів, брокерів та співробітників в галузі страхування в США [Електронний ресурс] // Statista. The Statistics Portal: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.statista.com/statistics/194232/number-of-us-insurance-brokers-and-service-employees/>

4. The European Federation of Insurance Intermediaries Annual Report 06/2014 - 06/2015 [Електронний ресурс] // VIPAR: [сайт]. – Режим доступу: https://www.wko.at/Content.Node/branchen/oe/sparte_iuc/Versicherungsmakler-und-Berater-in-Versicherungsangelegenheiten/BIPAR-annual-report-2014-2015.pdf

5. European Insurance - Key Facts - August 2015 [Електронний ресурс] // European Insurance [сайт]. – Режим доступу: <http://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/European%20Insurance%20-%20Key%20Facts%20-%20August%202015.pdf>

6. Insurance Intermediaries in Europe - September 2012 Report prepared by London Economics for VIPAR [Електронний ресурс] // VIPAR: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.bipar.eu/en/library/economic-data>

УДК 330.1

ТІНЬОВА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПРОЦЕС ДЕТИНІЗАЦІЇ

Леонова О. О.

Тіньова економіка здійснює значний негативний вплив на всі соціально – економічні процеси, які відбуваються в суспільстві. Без урахування тіньової економіки стає неможливим проведення економічного аналізу на макро – і мікрорівнях, прийняття ефективних управлінських і законодавчих рішень.

В зарубіжній і вітчизняній економічній літературі не має не тільки єдиного терміну, який позначає дану категорію, – «тіньова економіка», «неофіційна економіка», «незаконна економіка», «неформальна економіка», «нелегальна економіка», «прихована економіка», «паралельна економіка», «підземна економіка», «фіктивна економіка», «вторинна економіка», «криміногенна економіка» тощо, – але й однозначного розуміння даного явища. Враховуючи тривалість досліджень в даному напрямку, у тіньових економічних процесах ще багато чого не визначено – вченими досі не створені не тільки якісні методи виявлення тіньових економічних процесів, але й не вироблено єдиного підходу до визначення сут-

ності та місця тіньової економіки в національній економіці держави.

Увага вчених і практиків до тіньових економічних процесів на Заході виникла у 70 – х роках на тлі зростання загально кримінальних і економічних злочинів, упровадження отриманих від їх скоєння доходів у легальний фінансово – господарський оборот та з усвідомленням громадськістю, фахівцями й урядами найбільш уражених цими проявами країн того, що злочинність досягла таких рівнів, коли нелегальні доходи злочинного походження стали засобом скоєння нових, нерідко більш небезпечних злочинів. У науковій літературі відзначається стаття американського економіста П. Гутмана «Підпільна економіка» 1977 року [1], який на основі проведеного аналізу тіньових процесів зробив висновок, що неврахованою економічною діяльністю більше нехтувати не можна. З приводу визначення поняття, структури тіньової економіки, макро – і мікрометодів розрахунку обсягів тіньових капіталів, шляхів подолання слід відзначити наукові праці таких вчених, як Фейг, Блейдс, Фрей, Век – Ханнеман, Вейсрод, Гершуні, Баделт, Норман, Ділокот, Морис, Хігінс, Макафі, Парк, Патерсен та інші.

Проблеми, пов'язані з тіньовою економікою в Україні та інших країнах СНД почали розроблятися на 15 років пізніше, ніж на Заході. Так, до другої половини вісімдесятих років вченими – кримінологами колишнього СРСР усі ці проблеми на науковому рівні розглядались через призму боротьби із загальнокримінальною та економічною злочинністю. Але на тлі стрімкого виникнення масових проявів рекету, зростання наркобізнесу, вбивств, посягань на індивідуальну, державну і колективну власність, зростання загальнокримінальної злочинності з економічною з'явилося багато публікацій як суто кримінологічного характеру, так і велика кількість публіцистичних досліджень, у яких усю цю масу невинно зростаючого криміногенного потенціалу стали називати тіньовою економікою. Бум цих публікацій в Україні припадає на 1990 – 1997 роки: за розрахунками Світового банку в 1994 р. частка тіньової економіки досягла в Україні 48,1% сукупного обсягу ВВП [2]; за думкою окремих дослідників, в середині 90 – х років вже біля 70% ВВП в Україні у «тіні» [3, с.110; 4].

Перші спроби прямої розробки проблем, пов'язаних з тіньовою економікою, були здійснені у 1989 р. Т.І. Корягіною в роботі «Услуги теневые и легальные», у якій автор показала, що надання населенню побутових послуг є більшим, ніж це враховано офіційною статистикою [5]. Роком пізніше у роботах «Теневая экономика: что это такое?», «Теневая экономика в СССР» автор поверталась до розробки цих проблем. Так до тіньової економіки Т.І. Корягіна відносить [6]:

– легальну економічну діяльність, яка не обліковується офіційною

статистикою через дрібний і найдрібніший оборот;

- легальну економічну діяльність, в рамках якої відбувається порушення господарського кримінального законодавства;

- нелегальну діяльність.

Таким чином, погляди дослідників на сутність та місце тіньової економіки характеризуються різноманітністю та суперечностями. Тіньова економіка обумовлює виникнення комплексу негативних наслідків, основними серед яких є скорочення обсягів фінансового ресурсу держави, зростання податкового навантаження на неприхований сектор економіки, зниження інвестиційної привабливості національної економіки, видача зарплати у конвертах тощо. Процес детінізації економіки набуде належної результативності лише у разі створення державою стабільних сприятливих умов для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в офіційній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні та розбудові такого інституційного середовища, тіньова економічна діяльність для якого стала б неефективною із проведенням таких заходів, як:

- ефективний державний контроль цільового використання бюджетних коштів;

- зацікавленість представників усіх гілок влади країни у легалізації тіньових потоків;

- забезпечення ефективного функціонування судової системи, органів прокуратури та МВС України, в тому числі між собою;

- виявлення, висвітлення та усунення тіньових «домовленостей» між фракціями та депутатськими угрупованнями щодо фінансових бюджетних потоків, що переслідують корисливі приватні інтереси народних депутатів;

- перегляд та реальне врахування науково – обґрунтованих заходів детінізації фінансово – економічних відносин на практиці на державному рівні та у конкретному регіоні у визначеному часовому вимірі;

- використання всіх наявних резервів та можливостей по недопущенню нерівномірного розвитку регіонів країни;

- посилення юридичної відповідальності за відхилення економічної діяльності від норм чинного законодавства;

- спостереження за рівнем показника монополізації внутрішнього ринку та його коригування;

- збільшення виробництва та експорту вітчизняного промислового продукту, який відповідає європейським стандартам якості;

- гарантоване працевлаштування, гідний рівень офіційної заробітної

плати на підприємствах, соціального страхування та безпеки праці;

– залучення до реалізації заходів детінізації використання досвіду передових європейських країн та представників міжнародних організацій, що спеціалізуються на протидії тіньовим економічним процесам;

– забезпечення прозорості системи взаємовідносин між державою та суспільством на ринку адміністративно – господарських рішень, державних посад, кадрової політики, виборчої системи, державного захисту, в тому числі при дотриманні конституційних прав громадян, державної освіти і охорони здоров'я, ринку державних послуг і суспільних благ тощо.

Література:

1. Gutmann P. The Subterranean Economy \ P. Gutmann \ Financial Analysts Journal. – 1977. – Vol.33.
2. Курьянович Ю. Інфляція в Україні // Діло. – 1995. – № 84. – С. 3.
3. Іванова Н.Ю., Буслаєва О.В. Розвиток тіньової економіки в Україні // Наукові записки. – Т.6. Економіка. – К., 1999. – 62 с.
4. Золотухин А. Убрать тень // Бизнес. – 2001. – №13. – С. 13.
5. Корягина Т.И. Услуги теневые и легальные//ЭКО. – 1989.– № 2.– С.15.
6. Корягина Т. Теневая экономика в СССР // Вопросы экономики. – 1990. – № 3 – С. 3-111.

УДК 336.71

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІДЕНТИФІКАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ КРИЗ

Лесик В. О.

Сучасний етап розвитку світової банківської системи, який супроводжується підвищенням ризиків банківської діяльності, вимагає розроблення ефективної системи попередження банківських криз через використання інструментів прогнозування системного банківського ризику, комплексного фінансового моніторингу банківського сектору та оцінки його фінансової стабільності. Стабільність банківської системи є основою макроекономічної стабільності держави, з огляду на те, що вітчизняна банківська система відрізняється високим рівнем вразливості до негативного впливу зовнішніх чинників, сьогодні особливої актуальності набувають питання удосконалення діючої системи фінансового моніторингу настання банківських криз.

Розробленню моделей прогнозування системних банківських криз приділено значну увагу у працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених економістів. Зокрема, слід відзначити праці Айхенгрін Б. та Роуз А. [1], Капріо Дж. та Клінггембл Д. [2], Аллесі Л. та Деткін К. [3], Боріо К. та Дремманн М. [4], Лоу Ф. [5], Васильєвої Т. та Афанасьєвої О. [6], Перехрест Л. [7] та ін.

Згідно з Айхенгрін Б. та Роуз А. [1] система індикаторів банківської кризи представляє собою набір макроекономічних показників, що описують динаміку національної економіки, режим обмінного курсу, фінансову структуру країни, специфіку інститутів контролю і регулювання банківської діяльності. Схожий варіант системи критеріїв банківської кризи представлений в роботі Капріо Дж. і Клінггембля Д. [2]. Вчені пропонують використовувати в якості основних індикаторів банківських криз обсяги операцій на фінансовому ринку країни та ступінь волатильності темпів зростання ВВП і темпів зростання імпорту та експорту.

У наукових працях Аллесі Л. та Деткін К. [3] представлений підхід раннього виявлення банківських криз, який базується на системі простих індикаторів (ВВП і його компоненти, інфляція, процентні ставки і індекси грошової маси). Альтернативний варіант, запропонований Боріо К. та Дремманн М. [4], включає сигнали, які визначаються синхронними граничними значеннями для цін на нерухомість, курсу цінних паперів та кредитними спредами.

Досить слушним на нашу думку є припущення, висунете Боріо К. та Лоу Ф. [5], відповідно до якого широкомасштабна банківська криза зазвичай виникає в результаті погіршення фінансової стабільності банківської системи, що проявляється у періоди низької і стабільної інфляції.

Деякі вітчизняні вчені, зокрема Васильєва Т. та Афанасьєва О. [6], приділяють значну увагу розробленню методичних підходів до визначення рівня ризику банкрутства окремих банківських установ, базуючись на факторах, які впливають на стабільність їх діяльності. Особливістю цього підходу є можливість обчислити прогнозні значення індикаторів кризи з метою подальшого корегування діяльності банку.

На нашу думку, для надання більш точної та адекватної оцінки доцільним є використання комплексної системи показників, яка відображає усі аспекти діяльності банку. Досить слушним, на наш погляд, є підхід, представлений Перехрест Л. у праці [7, с. 335]. Автор наголошує на необхідності створення комбінованої системи індикаторів банківської кризи, яка повинна включати як макроекономічні показники, так і мікроекономічні – коефіцієнт кредитної активності, відношення кредитів до депозитів, коефіцієнт якості активів тощо. Запропонована система показників на-

дасть змогу слідкувати за тенденціями у банківському секторі та вчасно виявляти ознаки погіршення ситуації.

Сьогодні найбільш універсальною та загальноприйнятою вважається методика, запропонована Міжнародним валютним фондом для оцінки стабільності фінансового сектору, зокрема банківських установ, яка прийнята у багатьох країнах світу як високоефективна.

Як висновок слід зазначити, сьогодні пріоритетною домінантою у системі фінансового моніторингу фінансової стабільності банківської системи має бути удосконалення існуючої системи ідентифікації та прогнозування банківських криз. У ході дослідження було встановлено, що існуючі підходи щодо прогнозування банківських криз у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі базуються на аналізі окремих макроекономічних та фінансових показників, які не дають змогу зробити однозначний висновок про її загальний стан. Також, на нашу думку, показники фінансової стійкості, розроблені МВФ, хоча й мають інформативний характер та належним чином розкривають різні аспекти діяльності окремих банків, проте деякі з них мають складну методику розрахунку, яку необхідно пристосувати до особливостей національних банківських систем.

Література:

1. Eichengreen B. Contagious currency crises: channels of conveyance. In: Ito, T., Krueger, A. (Eds.), *Changes in Exchange Rates in Rapidly Developing Countries* / B. Eichengreen, A.K. Rose. - Chicago: University of Chicago Press, 1998. - 29–55 pp.
2. Caprio J. Episodes of systemic and Borderline financial crises. World Bank. October / Caprio J., Klingebiel D. - 1999.
3. Alessi L. 'Real time' early warning indicators for costly asset price boom/bust cycles / L. Alessi, C. Detken [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.suomenpankki.fi/pdf/162869.pdf>
4. Borio C., Drehmann M. Towards an operational framework for financial stability: “fuzzy” measurement and its consequences / C. Borio, M. Drehmann [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.bis.org/publ/work284.pdf>
5. Borio C. Asset prices, financial and monetary stability: exploring the nexus / C. Borio, Ph. Lowe [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.bis.org/publ/work114.pdf>
6. Васильєва, Т. А. Прогнозування ризику виникнення кризи в банку / Т. А. Васильєва, О. Б. Афанасьєва // Вісник Української академії банківської справи. – 2013. – №1 (34). – С. 74-81.
7. Перехрест Л.М. Упередження фінансової нестабільності банків як напрям зміцнення банківського сектору економіки / Л.М. Перехрест, Ю.А. Перехрест, А.А. Яковлева // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2012. - №1. - С. 330 - 336.

СТРАХУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Лобова О. М.

Підприємницька діяльність спрямована на отримання прибутку і пов'язана з непередбачуваними ситуаціями, ступінь яких залежить від політичної, економічної і соціальної ситуації в країні. Кожний етап підприємницької діяльності завжди супроводжується різними ризиками. Зменшення збитків можна досягти шляхом страхування підприємницького ризику, тобто ризику збитків від підприємницької діяльності через порушення своїх зобов'язань контрагентами підприємця або зміни умов цієї діяльності за незалежними від підприємця обставинами, у тому числі ризик неотримання очікуваних доходів. Одним з механізмів управління ризиками на підприємстві є страхування.

Щоб визначити сутність, об'єкти та види страхування підприємницьких ризиків спочатку необхідно визначити сутність підприємницького ризику.

Так, в літературних джерелах дається багато різноманітних визначень даного поняття, але найбільш ємним є дане професором Базилевичем В.Д., за яким “підприємницький ризик - це ризик, що виникає за будь-яких видів підприємницької діяльності, пов'язаних із виробництвом продукції, товарів і послуг, їхньою реалізацією; товарно-грошовими й фінансовими операціями; комерцією й здійсненням науково-технічних проєктів. Він пов'язаний як із зовнішніми факторами, що впливають на підприємницьку діяльність, так і з внутрішніми факторами самого підприємницького виробництва” [1].

Об'єктом страхування підприємницької діяльності є майнові інтереси, пов'язані з діяльністю господарюючого суб'єкта, доходами від цієї діяльності, схильним до несприятливих подій (страхових випадків), що завдає господарюючим суб'єктам шкоди.

Предметом страхування при страхуванні підприємницьких ризиків виступають збитки, які можуть виникнути у страхувальника в результаті здійснення підприємницької діяльності. Ці збитки можуть бути двоякого роду:

– збитки, що виникли через порушення зобов'язань контрагента підприємця (неплатежі, недопоставки товару, поставка неякісного товару і т.п.).

– збитки, що виникли внаслідок змін умов підприємницької діяльності з незалежних від підприємця обставинам.

Більшість видів страхування підприємницьких ризиків, що передбачають відшкодування підприємцю збитків та неотриманих очікуваних доходів відноситься до майнового страхування, але також є частиною страхування відповідальності, наприклад в разі страхування керівництвом своєї професійної відповідальності.

Виділяють такі види страхування, які покривають підприємницькі ризики:

- різні види страхування майна юридичних осіб;
- страхування від втрати прибутку (доходу) внаслідок зупинки виробництва (комерційної діяльності), тобто страхування непрямих збитків;
- страхування відповідальності товаровиробників;
- страхування недопоставки і непродажу продукції;
- страхування кредитів (ризикую неповернення і відповідальності позичальника);
- страхування від невиконання фінансових зобов'язань (фінансових гарантій);
- страхування технічних ризиків (страхування будівельно-монтажних, експлуатаційних ризиків та ін.);
- страхування працівників підприємств від розкрадання і витрат (гарантійне страхування).

Отже, страхування підприємницьких ризиків являє собою сукупність видів страхування, які передбачають обов'язки страховика по виплаті страхового відшкодування страхувальникові-підприємцю при настанні страхових випадків, що впливають на матеріальні, фінансові ресурси, результати підприємницької діяльності і завдають втрати доходу, додаткові витрати і збитки [2].

Отже, різноманітність існуючих видів страхування підприємницьких ризиків дозволить вести господарську діяльність безперебійно. Це дозволить не вилучати кошти із грошового обороту, не звертатись до кредитування, що в свою чергу не призведе до подорожчання продукції, що виробляється.

При веденні підприємницької діяльності враховуючи її ризиковість, страхування стає одним із рушійних методом управління ризиками та забезпечення вчасного та в повному обсязі покриття отриманих збитків.

Механізм страхування дає можливість суб'єктам підприємницької діяльності в найбільш короткі терміни відновити свій потенціал з вироб-

ництва товарів, надання послуг і виконання робіт. Відносини зі страхування в сфері підприємницької діяльності дозволяють набути впевненості в діях підприємців, а також вносять елемент стабільності в комерційний оборот.

Література:

1. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2008. – 1019 с.
2. Шихов А.К. Страхование. Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ. 2000. С. 348.

УДК 351-745.7: 351

РОЛЬ ПРАВОХОРОННИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Маковоз О. С.

У сучасних умовах господарювання забезпечення економічної безпеки держави стає одним із пріоритетних напрямків державної політики України. Головною загрозою економічній безпеці України сьогодні становить поширення тіньової економіки. У 2016 р. Міністерство економічного розвитку України підрахувало частку тіньової економіки – 40% ВВП. За оцінками відомства, значні обсяги тіньової економіки – це фактор поглиблення дисбалансів і один із найбільших викликів економічної безпеки країни.

Згідно зі статтею 17 Конституції «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом».

Криміналізація економіки набуває масштабного характеру, пронизуючи всі сфери життєдіяльності країни, що представляє загрозу національній безпеці України. Завданням із забезпечення внутрішньої безпеки країни, особистої безпеки громадян, посилення охорони прав, свобод і законних інтересів громадян в їхніх колективів, зміцнення законності, громадського порядку й дисципліни вимагають перегляду організації в

діяльності правоохоронних органів щодо економічної безпеки держави. Саме правоохоронним органам належить найважливіша роль у реалізації політики держави щодо зміцнення правового підґрунтя країни і громадського життя, припинення і розкриття злочинів, покарання винних і їхнього перевиховування та забезпечення внутрішньої безпеки [1, с. 159].

Держава є головним суб'єктом забезпечення економічної безпеки, вона виконує свої функції через правоохоронні органи. Економічної безпеки України більшою мірою пов'язана з протидією поширенню тіньової економіки, економічних злочинів. Сьогодні існує проблема щодо координації взаємодії правоохоронних органів в зазначених питаннях. Під взаємодією правоохоронних органів у сфері боротьби з економічною злочинністю потрібно розуміти необхідну, спільну діяльність, що здійснюється на основі законних та підзаконних актів у конкретних організаційних формах, узгоджену за метою, місцем та часом і спрямовану на забезпечення якісного та ефективного виконання покладених на них завдань з метою забезпечення економічної безпеки України [2, с. 212-213].

Взаємодія правоохоронних органів повинна відбуватись у межах повноважень, щоб не руйнувати організаційно-розпорядчу та оперативну діяльність. Головним завданням влади і органів управління є надання економічним правам та обов'язкам реального змісту в щоденній практиці, це повинно бути постійним систематичним процесом. Неефективність повноважень і виконання владою свої функцій буде гальмувати процес створення відповідних умов для реалізації і захисту людиною власних економічних прав та обов'язків. Зазначене призведе до того, що повноваження перетворяться з засобу забезпечення економічної безпеки у конкретні загрози, наслідком яких можуть бути втрати умов життєдіяльності, майна та доходів.

Сьогодні органи внутрішніх справ України найчисленніші серед правоохоронних органів. Згідно з проектом Закону України «Про органи внутрішніх справ», до системи органів внутрішніх справ запропоновано: МВС; центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ), діяльність яких спрямовується і координується Кабміном через міністра внутрішніх справ України, Національна поліція; ЦОВВ, який реалізує держполітику у сфері захисту держкордону, ЦОВВ, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції). Також до системи органів внутрішніх справ входять ЦОВВ, який реалізує державну політику у сфері захисту від надзвичайних ситуацій та Національна гвардія України. Слід зазначити, що у разі виявлення фактів, що свідчать про організовану злочинну діяльність, або дій, що створюють умови для такої діяльності, податкова міліція та митні

органи направляють матеріали з цих питань відповідним ОВС. На сьогодні Закон України «Про органи внутрішніх справ» знаходиться в стадії доопрацювання.

Обов'язковою умовою для посилення взаємодії та ефективності робочих контактів органів внутрішніх справ з іншими правоохоронними та контролюючими органами край потрібен поділ питань юрисдикції та створення систем координації між ними. Аналіз повноважень правоохоронних органів (СБУ, ОВС, податкової міліції та митних органів) щодо забезпечення економічної безпеки держави показує наявність дублювання, аналогічність завдань і обов'язків цих відомств. Існуюча ситуація неузгодженості повноважень і відсутності чіткої координації дій правоохоронних органів щодо забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях суспільства викликає гостру необхідність реформування системи ОВС та приведення її в відповідність до сучасних загроз сьогодення.

Література:

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія: Ремаренко Ю., Кодрат'єв Я., Тацій В., Шемчушенко Ю. – К., «видавничий дім» «Ін Юре», 2003. – с. 159.
2. Економічна безпека: навчальний посібник / В.І. Франчук, Л.В. Герасименко, В.О. Гончарова, З.Б. Живко та ін.; за заг. ред. В.І. Франчука. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – 244 с.

УДК 336.711.65

МОНІТОРИНГ ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Максімова М. В.

У сучасних ринкових умовах банківська система є невід'ємною складовою фінансової системи та ланкою, що забезпечує процеси фінансування галузей економіки і формування сприятливого макроекономічного клімату. При цьому діяльність банків постійно перебуває під впливом різноманітних факторів, що обумовлює потребу у застосуванні різноманітних заходів впливу з боку держави для досягнення її стабільного функціонування. За цих умов впровадження ефективного механізму регулювання банківської діяльності є першочерговим завданням держави у досяг-

ненні стратегічних цілей розвитку економіки країни.

На думку автора [7], основними цілями державного регулювання банківської системи України є вдосконалення організації системи фінансового моніторингу, підвищення її ефективності та дієвості, зменшення ризиків для суб'єктів первинного фінансового моніторингу бути використаними з метою легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму, а також подальше впровадження в національне законодавство міжнародних стандартів, що у кінцевому результаті підвищить імідж України та її суб'єктів господарювання на світовому ринку фінансових послуг.

Водночас, підтвердженням неефективної діяльності вітчизняного механізму регулювання є невтішні наслідки функціонування банківського сектору за останні роки: значне скорочення кількості банківських установ (за 2014 – 2016 рр. кількість банків зменшилась зі 180 до 100); зниження результативності діяльності банківської системи – з прибутку обсягом 1436 млн. грн станом на 01.01.2014 до збитку в розмірі 6596 млн. грн станом на 01.09.2016; недостатня прозорість та непередбачуваність дій наглядового органу, відсутність незалежності від різних сил впливу; безконтрольність обсягів зовнішнього запозичення банків з боку нагляду та відсутність обмежувальних вимог щодо експансії іноземних банків; невиправдане рефінансування банків.

З огляду на підвищену волатильність функціонування банківського сектору в періоди економічних криз виникає потреба у реалізації Національним банком України (НБУ) заходів ефективного та дієвого банківського нагляду. У Законі України «Про НБУ» під банківським наглядом розуміється система контролю та активних упорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких НБУ здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку [2].

На думку автора [4], стрижнем банківського нагляду є спостереження уповноваженими органами за виконанням банками II рівня вимог та умов діяльності, регламентованих законами України та нормативно-правовими актами цих органів з метою досягнення винятково суспільних цілей.

Враховуючи те, що банківський нагляд є самостійним елементом механізму державного регулювання банківського сектору поряд із банківським регулюванням та банківським контролем, актуальним постає питання пошуку і вдосконалення інструментів банківського нагляду з позиції підвищення його впливу на забезпечення динамічного, стабільного роз-

витку банківського сектору, підвищення його конкурентоспроможності на міжнародному ринку банківських послуг. На думку автора, однією з дієвих форм банківського нагляду є моніторинг.

Т. Булова [1] зазначає, що моніторинг являє собою універсальний інструмент формування інформації про об'єкт дослідження, в тому числі контролю, який дає можливість використовувати його щодо різноманітних економічних об'єктів. Проведене автором [3, с.39] дослідження сутності моніторингу дозволило йому виділити три підходи до його визначення, згідно з якими моніторинг являє собою: 1) інформаційно-аналітичну систему, що має цільову спрямованість на інформаційне забезпечення процесу управління; 2) комплекс взаємопов'язаних процесів збору, обробки, аналізу, оцінки і прогнозування реалізації функцій фінансового управління та надання документованої інформації; 3) процес здійснення постійного спостереження, визначення розмірів відхилень фактичних результатів від передбачених, виявлення причин цих відхилень і розробки пропозицій по відповідному коригуванню діяльності з метою її нормалізації та підвищення ефективності.

Враховуючи специфіку банківської діяльності, під моніторингом банківської системи слід розуміти складну інформаційну систему, яка включає нагляд за станом банківської сфери, оцінювання його результатів і прогнозування майбутнього розвитку банківської системи країни та окремих комерційних банків [5]. Аналізуючи визначення банківського моніторингу, які дають інші науковці [6], можна зробити висновок, що це поняття тісно пов'язане із управлінням в керованому об'єкті, зокрема – банку. Тому моніторинг можна розглядати, як сучасну технологію управління. Дослідник [8] під моніторингом банківської системи пропонує розуміти сукупність заходів спостереження, оброблення, аналізу, зберігання, прогнозування та вдосконалення управління банківською системою, спрямованих на визначення впливу його навколишнього середовища та зменшення ймовірності виникнення різного роду ризиків.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що під моніторингом банківської діяльності автором пропонується розуміти інтегровану інформаційну систему, яка забезпечить прийняття обґрунтованих управлінських рішень з метою забезпечення стабільного функціонування банківської системи та її розвитку в майбутньому.

Література:

1. Булова Т. А. Наукові основи контролю в управлінні підприємством / Т. А. Булова // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – 2014. – № 6. – Режим доступу:

<http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3094>

2. Закон України «Про Національний банк України» № 679-XIV від 20.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

3. Иванов Н.Н. Оценка параметров многомерных финансовых потоков / Н.Н. Иванов, П.В. Комазов // Оценка параметров многомерных финансовых потоков // Економіка: проблеми теорії та практики. Міжвузівський збірник наукових праць. – 2000. – Вип. 17. – С. 216-220.

4. Коваленко М.М. Складові, функції та завдання банківського нагляду як механізму державного регулювання [Електронний ресурс]/ М.М. Коваленко. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11kmmdr.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11kmmdr.pdf)

5. Котов А.В. Мониторинг банковской инфраструктуры / А.В. Котов // Каталог статей и учебных пособий "JourClub". [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.jourclub.ru/13/1260/1/>

6. Маслак О.І. Особливості банківського моніторингу під час формування та оцінюванні фінансової стійкості банків України / О.І. Маслак, Л.А. Квятковська, М.І. Шийка // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики (Частина 2). – 2012. – Вип. 1 (12). – С. 33-42.

7. Медяник А.В. Моніторинг банківської системи України як функція управління [Електронний ресурс]/ А.В. Медяник. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VSUNU/2010_2_2/Medjanik.pdf

8. Приймак П.В. Моніторинг банківської системи як підхід до управління її розвитком / П.В. Приймак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.14. – С. 235-241

УДК 336.221.4

СПІВВІДНОШЕННЯ ФУНКЦІЙ ПОДАТКІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ

Малишко Ю. М., Терех А. А.

Розглянуто особливості класифікацій функцій податків, обґрунтовано співвідношення фіскальної та регулюючої функцій, сконцентровано увагу на їх позитивних та негативних рисах впливу на економіку країни залежно від функцій податків.

Ключові слова: оподаткування, економіка, функції податків, податкова система.

Розвиток економіки України залежить від механізму оподаткування.

Оподаткування представляє собою джерело поповнення бюджету держави, що стягує податки з юридичних осіб, компаній, представництв

іноземних компаній і корпорацій, та фізичних осіб, а саме людей які працюють на цих організаціях. Для того щоб справедливо оцінити значення податків для країни необхідно добре розуміти для чого і з якою метою стягуються податки у країні.

Метою роботи є визначення співвідношення функцій податків та їх впливу на економіку країни.

Податки пройшли тривалий шлях еволюції та набули своїх сучасних форм. Тому податки представляють собою особливу сферу виробничих відносин, мають своєрідну не лише економічну, але й фінансову категорію, а також являються важливим економічним важелем, що регулює взаємовідносини юридичних і фізичних осіб з державою в умовах ринку [1, с. 16].

На сьогоднішній день вчені неоднозначно підходять до трактування сутності податків і функцій, які вони виконують, а саме акцентують увагу на двох базових функціях податку: фіскальну та регулюючу [2, с. 15]. Фіскальна функція є дуже важливою для характеристики податків, їхнього суспільного призначення. Важливим значенням фіскальної функції є стабільність та постійність знаходження коштів у розпорядження держави. За допомогою цієї функції держава розподіляє кошти серед регіонами, проводить аналіз економічних систем, фінансує стратегічно важливі напрямки, та здійснює податковий контроль, що є необхідною умовою виконання фіскальної функції податку. Тому слід виділити контрольну підфункцію в рамках фіскальної функції, яка дає можливість виявити правопорушення в сфері оподаткування, пов'язані з ухиленням від сплати податків, забезпечити повне надходження податків до бюджету та співставити їх з потребами держави у фінансових ресурсах.

Регулююча функція податків полягає в тому, що за допомогою податків можливо впливати на різні види діяльності платників. А саме, податки мають вплив на відтворення суспільного продукту, таким чином стимулюють або стримують темпи його розширення, збільшують або зменшують накопичення капіталу, підвищують або знижують платоспроможний попит населення. Завдяки цьому для регулювання відповідних пропорцій соціально-економічного життя суспільства держава спроможна свідомо використовувати податки [3, с. 26].

Досить складне використання податків у цій функції і тому залежить від правильності вирішення питань. Слід виокремити ряд підфункцій, які допомагають у регулюванні сталого розвитку в суспільстві. А саме: економічна, стимулююча, стримуюча, соціальна.

Співвідношення фіскальної та регулюючої функцій податків полягає

в тому, що фіскальна функція задовольняє державні необхідні потреби, а регулююча функція створює протидію надлишковому фіскальному тиску, точніше формує спеціальний механізм, який забезпечує баланс економічних інтересів держави, юридичних та фізичних осіб.

Таким чином, реалізація фіскальної функції формує матеріальну базу для здійснення регулюючої функції держави. А тим самим, ефективна податкова політика, яка веде до кращої результативної, ефективної діяльності, дозволяє збагатити бюджети різного рівня необхідними засобами. Фіскальна та регулююча функції розбіжні не тільки самі по собі - вони також протистоять одна одній. Тому, фіскальна нагромаджує великого стабілізуючого значення, коли веде за собою зменшення загального податкового тягара. Це може бути втілено тільки шляхом перерозподілу податкової ваги між платниками, що прямо вимагає врахування регулюючих механізмів оподаткування.

Таким чином можна зробити висновок, що регулююча та фіскальна функції податків є важливими інструментами регулювання розвитку економіки держави. Тому що з допомогою регулюючих ефектів податків можна спонукати підприємства до збільшення масштабів своєї діяльності та її удосконалення. Також, можна здійснювати вплив на недобросовісних платників через підсистему адміністрування податків, держава тим самим сприяє прояву регулюючої функції податків. А зі сторони фіскальної функції можна констатувати, що вона має обов'язок наповнювати дохідну частину бюджету для задоволення потреб суспільства, створення централізованих фінансових ресурсів для втілення державою її головних та другорядних функцій [4, с. 400].

Співвідношення фіскальної та регулюючої функцій податків покладається на вдосконалення процесу їх стягнення, здатності податкових систем призвести до мінімуму ухилення від оподаткування і вирішення соціальних проблем та забезпечення соціально-культурного розвитку держави.

Література:

1. Федосов В.М. Современный капитализм и налоги. — К.: Вища школа, 1987. — 126 с.
2. Податкова система України: Підручник / В.М.Федосов, В.М.Опарін, Г.О. П'ятаченко та ін.; за ред. В.М.Федосова. — К.: Либідь, 1994. — 404 с.
3. Атаманчук О. В. Регулююча функція податків та регуляторний потенціал податкової системи / О. В. Атаманчук // Економіка та держава. — 2008. — № 10. — С. 26-29
4. Налоги: Учебное пособие / Д.Г. Черник, В.А. Воронков, А.А. Глинкин и др. / Под ред. Д.Г. Черника. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 400 с.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Матросова Л. М.

Розвиток економіки будь-якої країни значною мірою визначається станом її фінансової системи. Фінансові ресурси забезпечують повноцінне функціонування економіки, надають підстави для зростання споживання домогосподарств, виконання регулюючих функцій держави та сприяють її фінансовій безпеці. Зазначені питання є актуальними для України та вимагають свого рішення в умовах трансформації національної економіки.

Фінансова безпека включає внутрішні окремі складові, до яких слід віднести бюджетну, боргову, валютну, грошово-кредитну, зовнішньоекономічну безпеку, а також безпеку фондового та страхового ринків. Забезпечення фінансової безпеки держави в розрізі її складових вимагає зростання економічної активності суб'єктів господарювання, збалансованості державного бюджету, підвищення доходів населення, регулювання фінансових потоків з боку держави.

Зараз фінансова сфера в Україні знаходиться у скрутному стані. Високі темпи інфляції, нестабільність національної валюти, обмежені фінансові ресурси підприємств, домогосподарств та держави в цілому призвели до критичної ситуації у фінансовому секторі економіки. З урахуванням надмірної відкритості та уразливості економіки України, сучасні тенденції розвитку глобальних фінансових ринків негативно впливають на рівень фінансової безпеки країни.

Останнім часом глобальні процеси у світовій економіці характеризуються нестабільністю фінансової сфери. Масштаби фінансових операцій на міжнародних ринках на декілька порядків перевищують обсяги реальної товарно - збутової діяльності. На кожен долар США продукції реального сектору світової економіки припадає до 100 дол. США у фінансовій сфері. Обсяги світового фондового ринку більш ніж удвічі перевищують світовий ВВП [1, с. 14]. Це призводить до зростання спекулятивних фінансових операцій у світі, а також підриває фундамент для стабілізації фінансової сфери та глобальної економіки в цілому.

Механізм фінансової безпеки держави представляє собою сукупність організаційної структури, методів та інструментів, що забезпечують економічну безпеку країни, та включає наступні компоненти: 1) організа-

ційна структура; 2) система принципів; 3) методи забезпечення; 4) правові засади; 5) сукупність індикаторів; 6) підсистема моніторингу; 7) підсистема інформаційного та аналітично-прогнозного забезпечення. Слід зазначити, що між усіма складовими цього механізму повинна бути ефективна взаємодія та взаємозв'язок.

Оскільки ситуація в економіці України та в її фінансовій сфері, зокрема, знаходиться під впливом різного роду чинників: політичних, соціальних, економічних, культурних та ін., – основним завданням фінансово-економічної безпеки є встановлення допустимих меж відхилень фактичних значень показників фінансово-економічної безпеки від нормативних індикаторів, а також визначення рівня граничних значень, порушення яких спричиняє загрози фінансово - економічній безпеці держави. У системі показників, що характеризують фінансово-економічну безпеку, можна виділити такі основні індикатори: 1) рівень та якість життя; 2) темпи інфляції; 3) норма безробіття; 4) економічне зростання; 5) дефіцит бюджету; 6) розмір державного боргу; 7) стан золотовалютних резервів; 8) діяльність тіньової економіки; 9) стан екології.

Для України фінансова стабільність держави включає, перш за все, сферу банківської діяльності та грошово-кредитної політики, боргову безпеку: рівень зовнішнього та внутрішнього боргу держави, дефіцит державного бюджету, а також рівень розвитку фондового та страхового ринків. Серед основних завдань у контексті забезпечення фінансової безпеки держави відзначимо такі, як підтримка стабільного курсу національної валюти, стримування темпів інфляції, регулювання грошової маси, своєчасне погашення боргових зобов'язань держави, скорочення дефіциту державного бюджету, що вимагає проведення зваженої та ефективної державної політики в фінансовій сфері.

На фінансову безпеку України впливають зовнішні та внутрішні загрози. До зовнішніх загроз фінансової безпеки в Україні можна віднести наступні: висока зовнішня заборгованість, неефективне використання залучених в країну іноземних кредитів, відсутність протекціоністських заходів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, недостатній розвиток фондового та страхового ринків, від'ємне сальдо торгового та платіжного балансу країни. Серед внутрішніх загроз фінансової безпеки держави зазначимо такі: надмірна диференціація суспільства за майновим станом, рівнем доходів та споживання, нерівність у соціально-економічному розвитку регіонів, структурні диспропорції в економіці, криміналізація суспільства та значні обсяги тіньової економіки.

Кожна із зазначених загроз має різноманітний вплив на фінансову

безпеку та стан економіки України в цілому. Нейтралізація цих загроз вимагає розробки та реалізації різних заходів з боку держави, які можуть дати іноді непередбачуваний ефект. Тому необхідно забезпечити позитивні зрушення у фінансовій сфері та подолати негативні ефекти економічної політики держави. Важлива роль у фінансовій безпеці держави належить реальному сектору економіки, в якому слід провести структурну модернізацію виробництва, щоб зменшити залежність України від глобальних ринків та світової економічної кон'юнктури. Зростання рівня фінансової безпеки держави можливо забезпечити за рахунок системних дій, які включають механізми бюджетно-податкової та монетарної політики, заходи щодо регулювання фондового ринку та корпоративного сектору економіки.

Література:

1. Білорус О.Г. Структурна трансформація глобального капіталу та гіперфінансіалізація відтворювальних процесів / О.Г. Білорус // Фінанси України. – 2016. – №1. – С. 7 – 19.
2. Білорус О.Г. Гіперфінансіалізація світової економіки та її глобальні проблеми й наслідки / О.Г. Білорус // Фінанси України. – 2014. – №12. – С. 32 – 41.

УДК 336.27:336-049.5(477)

**ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

Меренкова Л. О.

У теперішній час Україна зіткнулась з низкою фінансово-економічних проблем, а саме нестабільністю валютного курсу гривни, її девальвацією, зростанням обсягів зовнішніх та внутрішніх зобов'язань держави, підвищенням рівня залежності від міжнародних фінансово-кредитних організацій, зниженням показників ліквідності і капіталізації банківського сектору економіки. Фінансові можливості держави, які залежать від надходжень фінансових ресурсів, залишаються обмеженими, а зобов'язання зростають. За таких умов актуальності набуває забезпечення фінансової безпеки держави.

Теоретико-методичні засади фінансової безпеки держави досліджувалися у працях О. Барановського, І. Бінька, О. Василика, В. Шлемка та

ін. При цьому Барановський О. І підкреслює, що «... фінансову безпеку держави визначає фінансова незалежність». Великого значення набуває розмір зовнішньої допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку, тобто мова йде про оптимальне співвідношення між розмірами імпортного та експортного капіталу, підтримання національного платіжного балансу у позитивному стані [1].

Важливою складовою фінансової безпеки країни є боргова безпека.

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України», боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [5].

Відношення сукупного державного боргу України до ВВП дорівнювало у 2010 р. 39,9 % ВВП у 2014р. – 70,2%, у 2015 р. – 79,4 % при безпечному рівні менше 60 %, що має загрозову тенденцію зростання. [3, 4]

Обсяг зовнішнього державного та гарантованого державою боргу у 2010 р. складав \$ 34759,6 млн. (25,48 % ВВП) та також має тенденцію до зростання: показник збільшився з \$ 38792,2 млн. (29,43 % ВВП) у 2014 р. до \$ 43445,4 млн. (47,95 % ВВП) у 2015 р. Відповідно до законодавства безпечне відношення обсягу державного зовнішнього боргу до ВВП – 40 %. [3, 4]

Основними причинами зростання державного боргу України є:

забезпечення стабільності валютного курсу національної грошової одиниці на основі збільшення валютних резервів НБУ за рахунок міжнародних позик;

нестача валютних коштів для розрахунку за імпортні енергоносії, насамперед, за газ;

потреба фінансування дефіциту бюджету внаслідок перевищення темпів зростання державних видатків над державними доходами, що пов'язано, зі зменшенням надходжень бюджету внаслідок скорочення виробництва та збуту продукції (анексія Криму, втрата економічного внеску частини Донецької та Луганської областей), високим рівнем тінізації економіки та корупції;

фінансування підвищеного обсягу витрат, пов'язаних з військовим конфліктом;

обмеженість валютних надходжень від експорту товарів внаслідок

скорочення обсягу торгівлі та коопераційних відносин з Росією, низькою конкурентоспроможністю вітчизняних товарів на міжнародних ринках, малими квотами на експорт продукції до країн ЄС;

потреба у додаткових фінансових ресурсах на проведення структурних реформ для стабілізації економічної ситуації;

необхідність подальшої бюджетної підтримки державних підприємств і банків.

Зростання боргових зобов'язань держави, зокрема зовнішніх, призводить до збільшення видатків на обслуговування боргів, посилює її залежність від крупних міжнародних кредиторів, зокрема МВФ, які диктують країні вимоги стосовно подальших реформ, встановлюють показники економічного розвитку.

МВФ є головним міжнародним кредитором України, який 11 березня 2015 р. схвалив чотирирічну програму «Механізм розширеного фінансування» загальною сумою у \$17,5 млрд. Отримання третього траншу 14 вересня 2016 р. на \$ 1 млрд. дало можливість залучити \$1 млрд. кредитних гарантій від США та змогу одержати €600 млн. макрофінансової підтримки від ЄС та інше фінансування від міжнародних партнерів. [3]

У жовтні 2016 р. МВФ оприлюднив текст меморандуму після другого перегляду програми розширеного фінансування України. Він містить вимоги щодо реформування та виконання ключових показників у грошово-кредитної і валютно-курсової сфері, в фінансовій і фіскальній секторах економіки, в пенсійній системі, соціальної, енергетичної сферах, сферах боротьби з корупцією, дерегуляції і реформ держпідприємств. Виконання положень нового Меморандуму дасть змогу до кінця 2016 року залучити додатково \$1,3 млрд. фінансової підтримки від МВФ, які підуть до резервів Національного банку України, що посилить національну валюту та допоможе створити стабільний і прогнозований інвестиційний клімат. [3]

Україна прагне стати повноцінним членом ЄС, але без відновлення безпечного рівня боргової безпеки та проведення фінансово-економічних та політичних реформ це складно. На світовому фінансовому ринку наша країна виступає головним чином позичальником. Загрозливі обсяги зовнішніх запозичень підвищують боргові ризики, ризики втрати самостійності курсу економічної політики, дефолту країни. Стримується економічне зростання країни через необхідність виплати великого обсягу валютних коштів кредиторам у майбутньому, виконання жорстких умов отримання та повернення позик. Позитивним моментом виконання вимог міжнародних кредиторів можна вважати проведення непопулярних реформ, на які не наважувались попередні уряди.

Одним з чинників забезпечення фінансової безпеки країни виступає підвищення ефективності фінансової та боргової політики, а саме:

посилити взаємодію України з іншими міжнародними фінансовими інститутами та урядами країн для формування потоку іноземних інвестицій, перезапуску економіки та збільшення доходів;

активізувати структурні реформи у секторі загальнодержавного управління, спрямовані на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, перехід від пасивного залучення коштів на фінансування дефіциту бюджету до системного управління боргом;

посилити прозорість державних фінансів за рахунок введення паралельного обліку операцій та боргових зобов'язань установ, дефіциту бюджету за касовим методом і методом нарахувань для сектора загальнодержавного управління, законодавчого уточнення сутності видів та обліку квазіфіскальних операцій, що здійснюються в цьому секторі;

вдосконалити механізм надання державних гарантій в Україні через встановлення верхньої межі відповідальності Уряду у разі настання гарантійного випадку та кількісних обмежень їх обсягу;

підвищити рівень координації у сфері боргової безпеки між Урядом, Національним банком України, Міністерством фінансів України, Державною службою фінансового моніторингу України. [2]

З метою підвищення фінансової безпеки, зокрема її боргової складової, необхідно націлити боргову політику на запобігання збільшенню обсягу державного боргу. Для цього дефіцит державного бюджету необхідно фінансувати за рахунок внутрішніх фінансових джерел. Збільшенню обсягів доходів бюджету сприятиме виведення економіки з тіні, оптимізація податкового навантаження, створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності та залучення прямих іноземних інвестицій. Вживання усебічних заходів щодо стабілізації валютного курсу національної грошової одиниці сприятиме зниженню валютних ризиків і витрат на обслуговування державного зовнішнього боргу.

Література:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : [монографія] / Олександр Іванович Барановський. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.

2. Марків Г. Вплив державного боргу на боргову безпеку України / Г. Марків, Л. Синявська, О. Рубай // Аграрна економіка. – 2015. – Т. 8, № 3-4. – С. 29 – 36.

3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.minfin.gov.ua/>.

4. «Мінфін» – фінансовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.minfin.com.ua/>.

5. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>.

6. Прутська О. О., Чубатюк В. М. Особливості управління державним боргом у умовах фінансової кризи / О. О. Прутська, В. М. Чубатюк // Актуальні проблеми економічного розвитку України в умовах глобалізації. – 2010. – С. 276–281.

УДК 336.221.2

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Павлова А. П., Назаренко А. В.

В рамках современных реалий деньги, выступающие в роли всеобщего эквивалента, стали выполнять функцию не только своеобразного посредника в процессах купли-продажи, они стали показателем, гарантом более высокого не только материального, но и духовного уровней. Поэтому вопрос полного денежного обеспечения украинских граждан стоит особенно остро на данном этапе развития страны, что определяет актуальность этой статьи.

Исследование налоговых систем мира нашли отражение в работах как зарубежных, так и отечественных ученых. Значительный вклад в научную разработку отдельных теоретических и методологических вопросов сделали: Абрамов О. С. [1], Бровн Р. Д. [2], Данилов А. Д. [3] и другие. Однако, в условиях динамичной реальности многие их рекомендации, которые были предложены для разрешения конкретных проблем, в большинстве случаев уже не являются действенными.

Целью статьи является определение особенностей налоговой политики в Украине на современном этапе и перспектив ее развития.

Налоги – это важная составляющая любой действующей экономики. Удельный вес налоговых поступлений в отечественную казну значительно выше, чем удельный вес неналоговых её пополнений. Получаемые из бюджета денежные средства используются для реализации социально-экономических проектов по улучшению общего экономического состояния в Украине. Таким образом, поиск путей повышения эффективности отечественной системы налогообложения является необходимым для поддержания национального бюджета.

На период 01.10.2016 г. доходы государственного бюджета Украины составили 407 545,8 млн. грн., из которых налоговые поступления равны 324 млн. грн. (87,38% от общей суммы), что более чем на 10% больше, чем за весь 2015 год [4]. Несмотря на такую положительную тенденцию, нынешняя ситуация в стране не может считаться стабильной. Из-за высокой доли государственных издержек и непродуктивности своего управленческого аппарата с каждым годом отрицательное сальдо выполнения государственного бюджета все более негативно отражается на экономической деятельности Украины.

Учитывая современное положение страны, Кабинетом министров Украины был составлен проект государственного бюджета на 2017 год, где были определены основные приоритеты для финансирования: социальные расходы и пенсии; оборона; образование и здравоохранение. В проекте указываются: размер государственного дохода – 600 млрд. грн., размер расходов – 674 млрд. грн., увеличение доходной части на целых 17% (или же на 127,9 млрд. грн.), ВВП на 3% (до 2584,1 млрд. грн.), экспорта на 8% (до \$47,2 млрд.), импорта – на 9,7% (до \$49,9 млрд.). При этом предельный объем дефицита бюджета запланирован в размере 84 млрд. грн. [5] Драйверами экономического роста, по мнению правительства, должны стать благоприятная внешнеэкономическая конъюнктура, приток инвестиций, а также донорская помощь международных кредиторов. Минфин, который рассчитывал основные бюджетные показатели, ожидает увеличения экспорта украинских товаров в ЕС и открытия новых рынков сбыта, что также должно способствовать наполнению казны. Для смягчения степени финансовой нагрузки ведущими экономистами был отмечен факт, что для того, чтобы Украина имела возможности справиться с последствиями кризиса и достичь поставленных целей, сфера налогообложения также должна быть реформирована, для того, чтобы справиться со следующими проблемами украинского общества [5]: высокое налоговое давление на фонд заработной платы; неравномерное налоговое давление на бизнес; “теневая” экономика (60 % розничной торговли, 40 % фармацевтической промышленности, 67 % легкой промышленности); большая доля контрабандной продукции на рынке; нестабильность налогового законодательства.

Таким образом, насущные проблемы для украинского государства, указанные выше, демонстрируют, что реформы будут способствовать созданию благоприятного и прозрачного налогового климата, который будет содействовать продуктивному развитию предпринимательской сферы, подъему экономики и, как результат, обогащению украинских граждан.

Литература:

1. Абрамов О. С. Диверсифікація бізнесу в умовах сучасного податкового навантаження / О. С. Абрамов. – 2013. – №2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://documents/PDF/2013/.pdf>.
2. Brown R. D. The World Economy and the Changing Tax System [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://Documents/PDF/2012/.pdf>.
3. Данилов А. Д. Налоговая система Украины в условиях экономического спада / А. Д. Данилов. – Киев : КЭИМ – 2010. – №1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.in.ua.pdf>.
4. Выполнение государственного бюджета Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/budget>.
5. Экономическое чудо Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://informburo.dn.ua/cgi-bin/iburo/start.cgi?info52=13023>.

УДК 336.025:351.863

ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Найденко О. Є.

Як відомо податки є важливою складовою розвитку держави. За рахунок податків формується біля 80 % доходів бюджету країни. Тому, саме податкам відводиться основна роль у забезпеченні економічної безпеки країни, оскільки за рахунок податків держава має можливість фінансувати різні напрямки свого соціально-економічного розвитку.

Отже, метою даних тез є обґрунтування напрямків забезпечення податкової безпеки України.

В умовах фінансово-економічної кризи доволі гостро постає питання поповнення бюджету країни за рахунок податків та зборів. Після проведення податкової реформи 2014 року була зменшена загальна кількість податків, які справляються з суб'єктів господарювання. Але, незважаючи на такий крок, рівень тіньової економіки України складає близько 40 % [4].

Вже котрий рік спостерігається дефіцит Державного бюджету країни. Хоча слід зауважити, що в 2015 році цей показник знизився порівняно з 2014 роком, на 32,9 млрд. грн. [1].

Бюджет країни сьогодні напряму залежить від надходжень непрямих податків, а, відповідно, і від рівня інфляції. Інфляція 2015 року в розмірі 43,8 % дозволила бюджету країни отримати додаткові кошти. А от в 2016 році (за підсумками 9 місяців) індекс інфляції складає 6,4 %, що є великою проблемою для виконання доходів бюджету, оскільки показник

інфляції в бюджеті 2016 року планувався на рівні 12 %.

В зв'язку з цим, виникає необхідність розробки напрямків забезпечення економічної безпеки країни за допомогою податкових важелів.

1. Забезпечення стабільності податкового законодавства.

Головним недоліком системи оподаткування є постійне порушення Верховною Радою України норм пп. 4.1.9 Податкового кодексу України. Котрий рік існування Податкового кодексу більшість змін в системі оподаткування приймаються наприкінці грудня і набувають чинності з 1 січня наступного року. За роки існування до Податкового кодексу України було внесено велика кількість змін (біля 100 змін), причому деякі з них суперечили одна одній

2. Забезпечення соціальної справедливості оподаткування.

В рамках реформування Податкового кодексу України 2014 року було передбачено запровадження однієї з шести моделей прибуткового оподаткування громадян, більшість з яких передбачали застосування неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованих ставок податку на доходи фізичних осіб. Але, жодна з моделей так і не була впроваджена. Більше того протягом 2014-2015 року в Україні справлявся податок з пенсій. Також, в Україні і досі не запроваджено податок на розкіш (багатство), і законодавством не передбачено оподаткування літаків, яхт, гелікоптерів.

3. Побудова партнерських відносин з платниками податків.

Податкове законодавство України носить складний, не завжди зрозумілий характер. Залишається багато проблем, пов'язаних з простотою та доступністю податкового законодавства, що призводить до порушень податкового законодавства платниками податків.

В країнах ЄС акцент робиться на інформування неплатників податків стосовно норм податкового законодавства та попередження можливих його порушень у випадках, коли особи забажають стати платниками податків [2].

Система податкового адміністрування та контролю в Україні здебільшого носить каральний характер. Хоча за останні роки зменшується кількість податкових перевірок платників податків, але сума донарахувань за підсумками податкових перевірок значно збільшується.

4. Забезпечення податкової децентралізації.

Реалізація податкової децентралізації є важливим завданням, виконання якого дозволить органам місцевого самоврядування отримувати додаткові кошти для забезпечення фінансової автономії регіону.

Місцеві податки і збори становлять у загальній сумі доходів місцевих бюджетів Австрії – 72 %, Франції – 48, Німеччини – 40, Англії – 38 % [3]. В Україні цей показник дорівнює 18,4 %.

Крім того, питома вага надходжень місцевих податків та зборів у пода-

ткових надходженнях до Зведеного бюджету України є нижчою ніж у багатьох країн ЄС та складає 5,8 % (найвищий показник в Данії – 26,7 %).

Реалізація зазначених напрямків має сприяти забезпеченню податкової безпеки України за рахунок зменшення рівня тіньової економіки та збільшення податкових надходжень до бюджету.

Література:

1. Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за 2015 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202015/KV_II%D0%86_2015_Monitoring_ukr.pdf
2. Міжнародний досвід: адміністрування податків в Європі та в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/povidomlenia_/2012_povidomlenia-modernizatsia/59283.html
3. Молодченко Т. Г. Оподаткування нерухомості як основа фінансової незалежності місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/viewFile/1133/1065>
4. Рівень тіньової економіки України знизився до 40% ВВП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/07/4/597966/>

УДК 336

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ

Огородня Є. М.

Глобальні структурні зрушення у світовому геополітичному та економічному просторі, дестабілізація економіки України зумовлена ескалацією військового конфлікту на сході країни, призвели до: реформування фінансового, банківського сектору економіки країни; впровадження особливих умов ведення фінансових операцій; посилення контролю перерозподілу грошових потоків між суб'єктами господарської діяльності. Означені процеси обумовлюють виникнення передумов до залучення фінансових установ у процеси, яким характерна легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом. Вагому частину фінансових установ, для яких характерний ризик залучення у процеси легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, складають банківські установи. Можливість зростання ризику віднесення деяких операцій банків до процесів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, обґрунтовує актуальність розгляду

питання щодо означення критеріїв віднесення певного виду та суми операцій до легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, та визначення їх впливу на діяльність банківських установ.

Згідно закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], обов'язковому моніторингу підлягає фінансова операція, у разі рівності або перевищення її суми 150 000 гривень. Відповідно постанові № 210 Національного банку України «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою», прописано суму у розмірі 150 000 грн.

Означення даного розміру суми фінансових операцій, яка підлягає фінансовому моніторингу обґрунтовує потребу визначення особливостей підходу до її формування. Відповідно до міжнародних стандартів з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення [3], проявлено основу для визначення порогу значення суми, яка підлягає фінансовому моніторингу у відповідному розмірі. Водночас, відсутні методичні положення та інструкції щодо визначення розміру означеної суми, які дозволяють виявити об'єктивність значення даної суми, обґрунтувати її кореляційну залежність з інфляційними процесами та розкрити фактори, які впливають на формування означеного порогу суми фінансових операцій.

Бінарність процесу визначення порогу суми фінансової операції, яка підлягає фінансовому моніторингу обумовлена необхідністю поєднання наступних особливостей:

врахування цілі використання грошових коштів. Для економіки України характерне накопичення коштів фізичними особами та іншими суб'єктами господарювання у готівковій формі, без подальшої передачі їх на рахунки фінансових установ. Це обумовлює конфлікт інтересів споживачів, співробітників банків другого рівня та Регулятора, за умови придбання товарів довгострокового використання, вартість яких перевищує суму 150 000 грн;

перетинання задекларованих обмежень у розмірі 150 000 грн. щодо розрахунків у готівковій та безготівковій формі. З одного боку, обмеження у розмірі 150 000 грн. у готівковій формі, обумовлене законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2], повинно бути превентивним заходом запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. З іншого боку, перетин обмежень безготівкового і готівкового розрахунку,

між суб'єктами господарювання та фізичними особами, сприяє розробленню нових схем розрахунків та перерозподілу грошових потоків між суб'єктами економічних відносин, з метою уникнення нагляду зі сторони Національного банку України, у межах його сфери впливу, і виходу у сектор тіньової економіки;

впровадження градаційної шкали поділу суб'єктів господарювання та фізичних осіб, які проводять свою діяльність на території України, з перевищенням порогу суми платежу протягом робочого дня, з деталізацією додаткових критеріїв віднесення операції з сумою, яка не перевищує порогового значення, до операцій, які підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу.

Таким чином, врахування означених особливостей дозволить: нівелювати перевантаженість банківської системи у процесі проведення фінансового моніторингу; збільшити довіру суб'єктів господарювання та фізичних осіб до банківської системи країни; поліпшити якість фінансового моніторингу у банківському секторі в цілому.

Література:

1. Закон України № 1702-VII від 14.10.2014 «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
2. Постанова Національного банку України № 210 від 06.06.2013 «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1109-13>
3. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення / Рекомендації FATF [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua/content>

UDC 336.717.42:330.131.7

THE RISK-BASED APPROACH TO ANTI-MONEY LAUNDERING AT INSURANCE MARKET

Opeshko Nataliya

Insurance market is one of the most dynamic sector of financial services market in Ukraine. The priority functions of the state in the insurance market is to create favorable conditions for insurance companies by minimizing the

risks of insurers for the money laundering. Insurance companies filed more than 67,4 % of reports of suspicious transactions from non-banks financial institutions in 2015 [1]. This confirms the importance of an effective mechanism of anti-money laundering (AML) at insurance market.

The problems of development of a national system of AML at insurance market in Ukraine are studied by J. Andriychenko [1, 4], V. Bratyuk [2],

S. Synyansky [5], O. Smaglo [6], etc. However, the problem of development the risk-based approach to AML at insurance market is not investigated, which determines the relevance and choice of research topic.

The aim of the study is to development theoretical approaches for improving risk-based approach to AML at insurance market.

The current global trend in insurance market regulation is towards the use of a risk-based regulatory approach. Risk-based regulation aims to identify and manage potential risks, or the activities or environment that may result in these risks occurring. The responsibility for identifying, mitigating and managing these risks under a risk-based regulatory regime falls to the regulated entity rather than the regulator [6].

The role of the regulator is to provide the framework within which the regulated sector or entities construct and implement their risk strategies and programs. The regulator provides the parameters through setting rules and guidelines and providing information to assist in the identification and mitigation processes, and is then responsible for monitoring the development and implementation of those risk strategies by individual reporting entities and enforcing the law and associated regulations and rules.

According to the FATF recommendations [7], the risk assessment of insurance company business activities and clients using certain prescribed elements:

- products, services and delivery channels;
- geography related to clients of the company (their location, links to high-risk countries, where they conduct their business and transactions, etc.);
- clients and business relationships;
- other relevant factors.

This specific assessment will allow insurance company to identify high-risk business relationships and apply the prescribed special measures.

Risk-based approach cycle represents the six steps [7,8]:

- identification of company inherent risks (business-based risk assessment along with the relationship-based risk assessment);
- setting risk tolerance;
- creating risk-reduction measures and key controls;

- evaluating residual risks;
- implementing risk-based approach;
- reviewing risk-based approach.

It is necessary to consider the classification of the risks of participation of insurance companies in money laundering schemes. Author used seven classification criteria, which effect on the process of formation and development of a risk-based approach to financial monitoring. These criteria's are:

- by the object (operational, client, personal);
- by the importance (insignificant, significant, defining);
- by the possibility of foreseeing (predictable, unpredictable);
- by the information resources (risks associated with false information, risks associated with a lack of information);
- by the type of consequences (legal and regulatory, financial loss (liquidity, capitalization, lost profits);
- by the impact measures (motivation, target, stimulating, situational-tactical);
- by the external factors (risks associated with the level of the crime situation, risks associated with the economic crisis, risks associated with the sense of justice demotivate society, risks associated with the level of financial literacy, risks associated with changes in legal acts in the regulated area).

The classification of risks of insurance companies participating in money-laundering schemes creates conditions for the development and application of specific and timely financial monitoring tools.

Since money laundering is a complex process, it is necessary to develop guidelines for the formation of an efficient algorithm of a systematic approach to risk management of the insurer's participation in the illegal system of money laundering. Algorithm of risk-based approach to AML for insurance companies includes five stages:

- 1) stage 1 – analysis of service:
  - defining the specific of services;
  - qualitative assessment of the presence of threats;
- 2) stage 2 – assessment and analysis of customer identification data:
  - characteristic of customer;
  - the establishment of personal data;
  - information about counterparty;
- 3) stage 3 – establishment of the beneficial owner:
  - establishment the beneficial owner of the company through the counterparty information;
  - monitoring of information posted on the website of state bodies;

- 4) stage 4 – monitoring of financial transactions:
  - defining the source of funds for financial transaction;
  - analysis of documentary confirmation of financial transaction;
  - geographical analysis of financial transaction;
- 5) stage 5 – compilation of received information:
  - ranking the risks by the level of damage.

Using of this algorithm will allow forming an integrated approach to the assessment risks of insurance products, services, customers and beneficial owners.

This algorithm promotes monitor the effectiveness of the AML measures, including accumulating information for further use, allowing you to create specific categories of risk of an insurance company's participation in the processes of money laundering and allow the early identification of emerging threats background.

Author suggest obtain additional information reflecting the nature and details of the client's business, e.g. the alleged source and origin of client funds for financial transaction, the reason and the purpose of establishing a business relationship; the estimated amount and nature of the financial transactions after the establishment of relationships.

An insurance company should develop a thorough understanding of the inherent money laundering risks present in its customer base, products, delivery channels and services offered (including products under development or to be launched) and the jurisdictions within which it or its customers do business. This understanding should be based on specific operational and transaction data and other internal information collected by the insurance company as well as external sources of information such as national risk assessments and country reports from international organizations. Policies and procedures for customer acceptance, due diligence and ongoing monitoring should be designed and implemented to adequately control those identified inherent risks. Any resulting residual risk should be managed in line with the insurer's risk profile established through its risk assessment. This assessment and understanding should be able to be demonstrated as required by the insurer's supervisor.

References:

1. Андрійченко Ж.О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.
2. Братюк В.П. Застосування моделі оцінення ризику в процесі фінансового мо-

ніторингу / В.П. Братюк, Х.М. Ковач // Молодий вчений. – 2015. – №1. – С. 56-59.

3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2015 рік [Електронний ресурс] // Державна служба фінансового моніторингу України: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: [http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160415/zvit_2015%20\(2\).pdf](http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160415/zvit_2015%20(2).pdf).

4. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія / Внукова Н.М., Андрійченко Ж.О., Ачкасова С.А. [та ін.] ; за заг. ред. проф. Н.М. Внукової. – Харків : Ексклюзив, 2013. – 190 с.

5. Синяньський С. О. Удосконалення національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах посилення інтеграційних процесів: автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.05.01 / С. О. Синяньський. – К., 2005. – 20 с.

6. Смагло О.В. Оцінка ризику легалізації злочинних доходів суб'єктів первинного фінансового моніторингу / О. В. Смагло // Вісник ЖДТУ. – 2015. – №4. – С. 201-212.

7. Фильчакова Н. Ю. развитие инструментов финансового мониторинга в процессах легализации доходов, полученных преступным путем: автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.10 / Н. Ю. Фильчакова. – Ростов-на-Дону, 2015. – 26 с.

8. FATF Guidance on the Risk-Based Approach to Combating Money Laundering and Terrorist Financing - High Level Principles and Procedures [Electronic resource] / FATF: official web-site. – Mode of excess: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/High%20Level%20Principles%20and%20Procedures.pdf>

9. The risk-based approach to AML/CTF [Electronic resource]. – Mode of excess: <http://www.int-comp.com/members/attachments/Mal-module4.pdf>.

UDC 336.1

THE NATIONAL RISK ASSESSMENT IN FINANCIAL MONITORING OF UKRAINE

Ostapenko Viktoriia

Risk is an integral part of the financial services functioning. The risk management decisions depend on a significant number of factors and actions of contractors that are difficult to predict accurately and completely. Uncertainties, or probabilistic processes, that caused severity accurate prediction of the course of events in the future, are usually the risk characteristics as any activity.

In modern conditions financial monitoring is an effective tool for implementing the financial policy that allows the state to regulate not only the processes of anti-money laundering (AML), but also to macroeconomic synergistic effect on the overall economy in the area of state regulation of

investment attractiveness, transparency [1].

The risk-based approach at the national level means allocating sufficient resources to the development of specific parts of the AML and terrorist financing.

The National Risk Assessment System measures undertaken to determine (identify) risks (threats) legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing, analysis, evaluation and development of measures to prevent and/or reduce the negative effects [5].

The National Risk Assessment carried out according to the method Subjects of financial monitoring prepared and approved by the Ministry of Finance in accordance with the Recommendations of the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF), taking into account international experience and suggestions of experts from international organizations and should include analytical and mathematical components.

The National Risk Assessment is envisaged by the Law of Ukraine "On prevention of legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction" [7] and a joint Cabinet of Ministers of Ukraine and the National Bank of Ukraine "On approval of the national risk assessment in prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing and the publication of its results" [8].

A national risk assessment system includes prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing, including law enforcement and the judicial system, the activity of the authorized body, the financial sector supervisory activities of state financial monitoring and independent professional activity.

The approach is based on risk assessment, should help to subjects of financial monitoring to effectively manage the potential risks related to money laundering or terrorist financing [11].

Customer risk assessment is implemented by the geographical location of the state registration of the client or agency through which it transmits (receipt) of assets, type of client, type of goods and services that the client receives from the entity of initial financial monitoring [5].

Risk assessment is implemented on clients, who provided financial or other services and / or establishing the business (contractual) relations with the requirements and recommendations for risk management, that is identified and provided relevant entities of state financial monitoring in accordance with the law, government regulation and supervision of the relevant entities. Also, the criteria for risk financial transactions that could be

at risk of legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction.

Subjects of financial monitoring alone may define additional criteria for risk financial transactions with the requirements and recommendations designated by the State Financial Monitoring, which performs state regulation and supervision of the relevant subject.

References:

1. Андрійченко Ж. О. Аналіз сучасних підходів до визначення терміну «фінансовий моніторинг» / Ж. О. Андрійченко, В. А. Гужева // Харків, 02.06.2011 р. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні проблеми фінансового моніторингу». – С. 18-20.

2. Андрійченко Ж. О. Міжнародні рекомендації з національної оцінки ризиків у сфері ПВД/ФТ / Ж. О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 квітня 2013 р.) – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. – С. 13-18.

3. Андрійченко Ж. О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж. О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.

4. Внукова Н. М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н. М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Харків: Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 242 с.

5. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20161013/zvit.pdf

6. Посібник з питань підходу, заснованому на оцінці ризику, в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=74295>

7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

8. Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів : затверджено КМУ та НБУ від 16.09.2015 № 717. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/717-2015-%D0%BF>

9. Реформування ринків фінансових послуг в умовах інтеграції до європейського фінансового простору : монографія / Н. М. Внукова, Ж. О. Андрійченко, С. А. Ачкасова [та ін.]; за заг. ред. проф. Н. М. Внукової. – Харків: Ексклюзив, 2016. – 166 с.

10. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія / Н. М. Внукова, Ж. О. Андрійченко, С. А. Ачкасова [та ін.]; за заг. ред. проф. Н. М. Внукової. – Харків : Ексклюзив . – 2013. –190 с.

11. Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) : Міжнародний документ, затверджений КМУ від 25.09.2003. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/835_001.

УДК 336.64

АДАПТАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА ДО УМОВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ОДНЕ З ПРІОРИТЕТНИХ ЗАВДАНЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Плахотна Н. В.

Завданнями антикризового управління традиційно вважаються попередження, відвертання, подолання та мінімізація наслідків кризи. Однак нами було виявлено, що в контексті визначення завдань антикризового управління у економічній літературі не було відображено питання щодо поведінки суб'єкта підприємництва в тому разі, коли на мікрорівні подолати кризу неможливо. Вітчизняним суб'єктам підприємництва характерне функціонування в умовах постійної дії загальноекономічних кризових явищ, які окрема господарююча одиниця подолати неспроможна, а отже її антикризове управління повинно ґрунтуватись на пошуку інструментів, що уможливають пристосування, або адаптацію, такої господарюючої одиниці до негативних впливів зовнішнього середовища.

Таким чином, розглядаючи антикризове управління як систему, що сприяє адаптації суб'єктів підприємництва до несприятливих умов зовнішнього середовища, необхідно встановити власне сутність поняття «адаптація суб'єкта підприємництва».

Капітанець Ю. О. [1, с. 11] визначає адаптацію як форму розвитку підприємства, що характеризується швидким реагуванням і гнучким пристосуванням внутрішніх можливостей підприємства до майбутніх змін зовнішнього середовища його функціонування.

Куліков П. М. [2, с. 56, 58] вважає, що адаптація в загальному розумінні є процесом пристосування системи до умов мінливості середовища. Адаптація передбачає здійснення мобілізаційних заходів на підприємстві, що проявляються, наприклад, в діях управлінського складу суб'єкта господарювання в ході здійснення впливу на ресурси адаптації. Адаптація є притаманним підприємству процесом, який супроводжує весь його жит-

тєвий цикл. Вона відбувається паралельно процесам функціонування та розвитку, через що може бути як усвідомленою (запланованою), так і неусвідомленою (відсутнім є механізм розробки адаптаційних заходів на підприємстві).

Алексєєв С.Б. [3, с. 6] наводить наступне визначення адаптації підприємства: це процес розробки і реалізації дій, спрямованих на зміни внутрішнього середовища підприємства згідно з вимогами зовнішнього середовища.

Лепейко Т. І. [4, с. 247] зазначає, що адаптація є процесом пристосування підприємства до зовнішніх мінливих умов та передбачає систему організаційно-економічних та соціальних регуляторів і має на меті забезпечення стійкості функціонування організації у довгостроковій перспективі.

А.М. Турило, К.В. Богачевська [5, с. 29] характеризують адаптацію як процес пристосування системи до умов зовнішнього та внутрішнього середовищ, що базується на оцінці всіх суб'єктивно-об'єктивних чинників розвитку системи.

В цілому, дослідники погоджуються у думці, що адаптація суб'єкта підприємництва націлена на зміну внутрішнього середовища та відбувається згідно вимогам зовнішнього середовища. Проте у наведених визначеннях присутня певна невизначеність щодо процесу її здійснення. А отже, на нашу думку, визначення досліджуваного поняття потребує уточнення, а саме: адаптація суб'єкта підприємництва – це його здатність змінювати якісні або кількісні показники своєї діяльності згідно зі зміною вимог зовнішнього середовища, яка базується на всебічному аналізі внутрішнього та зовнішнього середовищ та визначенні параметрів, які доцільно і можливо корегувати для стабілізації або посилення позиції суб'єкта підприємництва на ринку.

Таке визначення повністю відповідає сутності адаптації суб'єктів підприємництва і у кризовому середовищі, адже криза розглядається нами як певна зміна звичного стану організації, а отже її допустимо розуміти як «зміну вимог зовнішнього середовища».

Підсумовуючи вищевикладене, ми вважаємо доцільним при визначенні завдань антикризового управління, окрім передбачення, відвертання, подолання та мінімізації наслідків кризи, виділяти також адаптацію до кризових умов функціонування в разі, коли на рівні суб'єкта підприємства протистояти кризі неможливо. В такому разі метою антикризового управління є підтримка або підвищення життєздатності суб'єкта підприємства та реалізація нових можливостей для розвитку.

Література:

1. Капітанець Ю.О. Визначення та забезпечення конкурентоспроможності підприємства : автореф. дис. к. е. н.: 08.00.04 / Ю. О. Капітанець; Терноп. нац. екон. ун-т. - Т., 2009. - 20 с. – укр.
2. Куліков П. М. Теоретичні основи адаптації підприємства до мінливості оточуючого середовища / П. М. Куліков // Бізнес-інформ. – 2010. – Т. 1. – № 5. – С. 56 – 58.
3. Алексеев С.Б. Формування адаптивного управління підприємствами вугільного машинобудування: Автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». – Донецьк, 2003. – 20 с.
4. Лепейко Т. І. Адаптаційний потенціал підприємства в конкурентному середовищі [Текст] / Т.І. Лепейко, К. В. Кривобок // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 20. – С. 245-250.
5. Турило А. М., Богачевська К. В. Теоретико-методичні засади визначення сутності економічної категорії «адаптаційний потенціал підприємства» / А. М. Турило, К. В. Богачевська // Актуальні проблеми економіки, 2014. - №2 (152). – С. 26 – 32.

УДК 336.368

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРТЬБИ З ШАХРАЙСТВОМ У СТРАХОВІЙ СИСТЕМІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Приказюк Н. В.

Актуальною проблемою, яка потребує теоретичного осмислення і практичного вирішення, останнім часом є проблема страхового шахрайства. Страхове шахрайство в світі набуває значних масштабів, так, за даними звіту Асоціації Британських Страховиків кожної години тільки в Сполученому Королівстві відбувається 1-5 випадків страхового шахрайства. Загалом у Великобританії стається близько 140 тисяч випадків страхового шахрайства на загальну суму страхових виплат понад 1 млрд. фунтів стерлінгів щорічно [1].

З огляду на існуючу проблему, в розвинених країнах світу вже протягом значного періоду часу ведеться боротьба з чим негативним явищем, яке, за умови недостатнього реагування на нього, може призвести не лише до фінансових втрат окремих суб'єктів страхової системи, а й до значних деструктивних процесів у її розвитку. Зважаючи на зазначене, необхідним є вивчення передового досвіду розвинених країн в сфері інституційного забезпечення боротьби з шахрайством у страховій системі.

Проводячи дослідження, ми проаналізували зарубіжну практику ін-

ститутційного забезпечення боротьби з шахрайством у страховій системі та виокремили 11 країн (в яких в тій, чи іншій формі організована діяльність по боротьбі зі страховим шахрайством), на прикладі яких буде висвітлено результати дослідження. До таких країн віднесли наступні: США; Великобританію; Канаду; Австралію; Фінляндію; Нову Зеландію; Данію; Німеччину; Францію; Польщу та Росію.

У результаті дослідження відповідного інститутційного забезпечення встановлено, що в багатьох розвинених країнах світу функціонують організації, створені в тій чи іншій формі, покликані вести боротьбу зі страховим шахрайством та мінімізувати фінансові втрати суб'єктів страхової системи від нього. Ми зробили спробу виокремити спільні риси та згрупувати країни з подібною організацією боротьби з шахрайством у страховій системі.

Обґрунтовано, що світовою практикою вироблено 3 узагальнюючі моделі інститутційного забезпечення боротьби з шахрайством у страховій системі, а саме:

1. Модель, в якій відсутня спеціальна організація, створена задля боротьби зі страховим шахрайством, а функції боротьби з шахрайством у страховій системі покладені на державних регуляторів чи інші національні організації, пов'язані зі страхуванням (здебільшого страхові об'єднання громадського типу). Характерна для Канади; Фінляндії; Нової Зеландії; Данії; Німеччини; Польщі.

2. Модель, в якій створені і функціонують одна чи більше спеціальних організацій, метою діяльності яких є проведення боротьби з шахрайством у страхуванні. Характерна для США; Великобританії; Австралії; Франції.

3. Модель, в якій боротьбі зі страховим шахрайством не приділяється належна увага, в них відсутня організація, яка б активно займалася боротьбою з шахрайством у страхуванні, тільки починається робота у даному напрямку, зокрема створюються бази даних страхових випадків. Характерна для Росії.

Слід зазначити, що з метою зменшення негативного впливу шахрайських дій на суб'єктів страхової системи в усіх обраних країнах ведуться реєстри страхових збитків та, відповідно, випадків страхових злочинів, а організації, що здійснюють боротьбу зі страховим шахрайством перших двох моделей, для викриття страхового шахрайства активно використовують новітні технології, такі як електронні пристрої для виявлення автентичності документів, поданих в обґрунтування претензій, а також перевірки доступної інформації з соціальних мереж та інших веб-сайтів тощо.

Заслуговує на увагу зарубіжний досвід залучення до боротьби зі страховим шахрайством всієї громадськості. Загалом, аналізуючи зарубі-

жний досвід, можна побачити, що така форма боротьби зі страховим шахрайством, як залучення громадськості, приманна практично всім країнам з розвиненою економікою. Відмінність полягає лише у тому, яка саме структура здійснює таку боротьбу. Так у країнах, де є окремі структури по боротьбі з шахрайством, вони виконують ці функції. Данні структури проводять на національному ринку широку роботу щодо інформування громадськості про негативні наслідки від вчинення шахрайських дій страховальниками, а з метою стимулювання та одержання більш повної та всеохоплюючої інформації про конкретний випадок страхового шахрайства, пропонують певний визначений рівень винагороди. У багатьох країнах для зручності громадськості існують різноманітні способи передачі такої інформації – від цілодобової гарячої лінії, до форми на офіційному веб-сайті організації. Щодо країн, де виконання функції боротьби зі страховим шахрайством покладене на державні регулятори, чи інші національні організації, то аналогічно до країн, в яких існує відповідний спеціальний орган, залучення громадськості до виявлення фактів шахрайських дій активно стимулюються та заохочуються.

Міжнародний досвід свідчить, що належне інституційне забезпечення боротьби зі страховим шахрайством позитивно впливає на розвиток страхових систем держав, а проаналізовані організації є досить дієвим механізмом боротьби зі страховим шахрайством, оскільки, за їх відсутності рівень втрат від шахрайських дій у страховій сфері був би значно вищим.

Література

1. Müller K. The Identification of Insurance Fraud – An Empirical Analysis / K. Müller // Working Papers on Risk Management and Insurance. - June 2013. - №137. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ivw.unisg.ch/~media/internet/content/dateien/instituteundcenters/ivw/wps/wp137.ashx>.

УДК 338.24:330.327:636.52/58

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ РИЗИКОМ

Садиков М. А., Воронкова А. А, Коломієць Н. О.

На сучасному етапі розвитку національної економіки одним із головних питань є підвищення ефективності інвестування підприємств базових галузей. Інвестиції, як свідчить практика, набувають ефективності в разі

обґрунтованого вибору сфери їх використання без ризику щодо отримання прибутку. Дослідженню методів оцінювання інвестиційного ризику й управління ним присвячено достатньо робіт, але залишається багато питань в умовах кризового явища в економіці України, що дозволяє створювати умови формування нової аграрної політики держави.

Дослідження основних напрямів розвитку агропромислового комплексу України свідчить про те, що в країні повторно оновлюється і йде процес розвитку в напрямі реформи аграрного сектору економіки, як експорно орієнтованої галузі. Незважаючи на проголошений стратегічний розвиток агропромислового комплексу (АПК) щодо підтримки вітчизняного виробника. Україна продовжує отримувати близько 1/3 потреби м'яса із закордону. Значна кількість надходжень від імпорту м'яса птиці. Вітчизняні виробники не задовільняють потреби внутрішнього ринку у наслідок відсутності сучасних потужностей з виробництва м'яса птиці, забезпечення повноцінними дешевими кормами, тощо. У той же час незначний обсяг виробленого м'яса експортується до ближнього зарубіжжя. Це свідчить про те, що найпотужніша галузь - м'ясне птахівництво - значно відстає у своєму розвитку від світових виробників. Тобто ми маємо ситуацію, коли ринковий попит як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку не задовольняється.

Вивчення світового досвіду свідчить про можливість економічного піднесення галузі м'ясного птахівництва через збільшення обсягів притоку інвестицій в подальші стадії виробництва м'яса птиці в межах інтегрованих структур, у співпраці як із вітчизняними, так і закордонними інвесторами. Можливість застосування іноземного капіталу, технологій трансфертного ціноутворення, зменшення обсягів оподаткування та інших пільг фінансово-економічного механізму взаємодії учасників дозволяє виділити м'ясне птахівництво як інвестиційно привабливу галузь АПК. Проблема ефективного інвестиційного забезпечення м'ясного птахівництва полягає перш за все в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів, зокрема у визначенні ризиків і покращенні реальних показників інвестиційної привабливості галузі, яка через свою належність до пріоритетних галузей АПК здатна забезпечити економічне зростання.

Тому в умовах обмежених інвестиційних ресурсів агропромислового комплексу пошук найбільш інвестиційно привабливих об'єктів, здатних забезпечити зростання виробництва і економічне піднесення в країні в межах формування новітніх типів вузько спеціалізованих інтеграційних структур: виробництво, переробка, реалізація. Розробка методології оцінювання інвестиційної привабливості галузі як найбільш ефективної інтеграційної струк-

тури у сфері вирішення загальнодержавних задач, є не тільки своєчасним завданням напрацювання практичних інструментів оцінювання інвестиційного ризику й управління ним, але водночас, належить до малодосліджених сфер вітчизняно аграрної економічної науки.

Потреба в наукових розробках зумовлена тим, що процес практичного становлення інтегрованих птахокомплексів виявив слабкі місця і недопрацювання наукової бази по обґрунтування та формування оптимального складу учасників і відповідальність за кінцеві результати щодо отримання прибутку і повернення кредиту. Оцінювання ризику і його запобігання сприятиме максимальному інвестиційному піднесенню, та підвищенню ефективності виробництва м'яса птиці. Щодо вибору галузевого напрямку оцінювання привабливості об'єктів птахівництва та залучення інвестицій, то для аграрної економіки поки що пріоритетним залишається птахівництво, незважаючи на те, що існують діаметрально протилежні погляди на роль цієї галузі в майбутній світовій і вітчизняній економіці. Тому потенційну привабливість підприємств птахівництва ми розглядаємо з позиції розвитку продовольчої безпеки і підвищення ефективності аграрної економіки.

Реальне оцінювання інвестиційної привабливості птахівництва, що відображає його фінансовий стан і потенційні можливості з урахуванням зростання попиту на якісне дієтичне м'ясо, сприятиме розвитку галузі і підвищенню її ефективності, як з точки зору зростання, так і з погляду економічного піднесення в країні.

Рівень конкурентноздатності і привабливості того чи іншого підприємства галузі птахівництва залежить від ступеня залучення ним інвестицій і впровадження інноваційних технологій. Тому, визначною особливістю оцінювання інвестиційної привабливості підприємства є врахування можливих ризиків у непередбачуваних умовах фінансової кризи в разі його залучення до певної структури агропромислового комплексу. Оцінювання фінансового ризику в межах інвестиційного проекту пов'язане з розрахунком грошових потоків і має два аспекти розгляду: оцінювання й аналіз ефективності створення конкурентноздатного птахокомплексу; аналіз показників (критеріїв реалізації) інвестиційного проекту з метою відстеження можливих шляхів запобігання банкрутства підприємства, а також найголовніше - управління цими процесами. Оцінювання грошових потоків під час створення великих комплексів залишається складною проблемою як у зарубіжній, так і у вітчизняній практиці. Складність розрахунку грошових потоків і визначення ризиків зумовлена множинністю непередбачуваних чинників, а саме недосконалістю законодавчих і нормативних актів, відсутністю чіткої програми розвитку галузі, частою зміною положень про податки та інвестиції.

ДОДАНА ВАРТІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Самарічева Т. А.

В умовах нестабільності економічного розвитку та невизначеності функціонування підприємництва все більшого значення набуває формування системи фінансової безпеки окремого суб'єкта господарювання. Важливим елементом її забезпечення є постійний контроль, який можливо здійснити через аналіз динаміки показника валової доданої вартості.

У зв'язку з цим доцільно зупинитись на розкритті змісту поняття «додана вартість». З точки зору структурного підходу до її трактування, Лауреат Нобелівської премії з економіки Пол. А. Семюелсон та професор Єльського університету Вільям Д. Нордгауз зазначають, що «...Додана вартість складається із заробітної плати, процента та прибутку, що додані до продукту фірмою чи галуззю» [1, с. 619].

Схожий підхід до трактування доданої вартості спостерігаємо у К. К. Уллубієвої, яка чітко виділяє її складові: заробітна плата (і відрахування на соціальні заходи), витрати на рекламу та просування товару, інші супутні витрати, відсоток на капітал, рента або орендні платежі та прибуток. Вона дає таке визначення: «... додана вартість – це вартість, що створюється всередині підприємства внаслідок дії над засобами праці (заробітна плата та інші супутні витрати) та предметами праці (у вигляді амортизації) і включає в себе додаткову вартість (тобто, прибуток, орендну плату та відсоток на капітал)» [2].

Водночас, вітчизняні науковці А. Г. Коваленко, Ю. А. Малашенко, О. О. Князева визначають додану вартість як приріст вартості та виділяють її складові, а саме « ... заробітну плату з нарахуваннями, амортизацію, відсотки за кредит, прибуток, витрати на електроенергію, рекламу, транспорт та ін.» [3, с. 112].

Професор Мороз Ю. Ю. виділяє елементи доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства [4].

Всі зазначені визначення об'єднує єдиний підхід до тлумачення доданої вартості, що показує її складові, які є базовими елементами форму-

вання фінансового забезпечення підприємства.

У підтвердження вищезазначеного, слід зауважити, що з кінця ХХ ст. поширення набув вартісноорієнтований підхід до управління підприємством, згідно з яким показник доданої вартості показує якісний результат його функціонування та використовується у різних модифікаціях, таких як: економічна додана вартість, ринкова додана вартість, грошова додана вартість, акціонерна додана вартість. Відповідно, в цей період формуються теорії економічної доданої вартості, на основі яких оцінюють вартість бізнесу, рентабельність продукції, продуктивність праці тощо. Зокрема, М. Н. Шмиголь пропонує використовувати показник доданої вартості для оцінювання діяльності підприємства, причому вона зазначає, що замість терміна “додана вартість” доцільно використовувати дефініцію “додана цінність” [5]. Очевидно, що даний показник можна використовувати для оцінки фінансової стабільності підприємства, оскільки він включає початкові грошові надходження від реалізації продукції, що забезпечать доходність, ліквідність та платоспроможність підприємства.

Відповідно до методології державної служби статистики України «Доданою вартістю за витратами виробництва є валовий дохід від операційної діяльності з урахуванням субсидій на виробництво та за винятком непрямих податків» [6, с. 22]. Використовуючи її, можна оцінити стан фінансової безпеки молокопереробних підприємств за показниками національних рахунків, а саме: валової доданої вартості (ВДВ), індексу росту ВДВ та ефективності формування ВДВ. Останній показник розраховується як відношення ВДВ і основних факторних показників (проміжне споживання, випуск товарів та послуг, споживання основного капіталу, оплата праці, чистий прибуток, з метою оцінки впливу даних показників на формування ВДВ. Так, за нашими підрахунками обсяг ВДВ молокопереробних підприємств за 2012-2014 рр. скоротився від 7486,8 млн. грн. у 2012 р. до 6784,5 млн. грн. у 2014 р. Така динаміка свідчить про неефективність функціонування підприємств даної галузі та необхідності подальших досліджень у цьому напрямку.

Таким чином, за допомогою показників ВДВ, індексу росту ВДВ та ефективності формування ВДВ можна отримати загальний результат ефективності операційної та фінансової діяльності підприємства та зробити відповідний висновок про стан його фінансової безпеки.

Література:

1. Семюелсон Пол. А. Мікроекономіка / Пол. А. Семюелсон, Вільям Д. Нордгауз. [пер. з англ., наук. ред. пер. С. Панчишина] – К.: Основи, 1998.- 676 с.

2. Уллубієва К. К. Додана та вартість: сутність та взаємозв'язок понять в бухгалтерському обліку [Електронний ресурс] / К. К. Уллубієва. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2009_4/35.pdf.

3. Коваленко А. Г. ПДВ у системі оподаткування: історичний аспект становлення та розвитку / А. Г. Коваленко, Ю. А. Малашенко, О. О. Князева // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2010. – Вип. 18 (ч. II). – С. 111-116.

4. Мороз Ю. Ю. Формування економічного потенціалу підприємства в системі показників бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Мороз. – Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/171/1/Moroz_Y_Formation_of_the_economic_potential.pdf.

5. Шмиголь Н. М. Аналіз методів формування доходів підприємства в ринковій економіці [Електронний ресурс] / Н. М. Шмиголь. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_2/files/EC210_51.pdf

6. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів господарювання" 2014 [Електронний ресурс] / за ред. Кузнецової М. С. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/zb_dsg_14pdf.zip.

УДК 368.86 JEL G22

НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СТРАХУВАННІ

Семенчук І.А.

Сучасний світ активно розвивається, тому необхідно охарактеризувати тенденції про нові технології в сфері страхування, які ось-ось вийдуть або вже вийшли «в люди».

Значимий внесок у формування національної концепції страхування цивільно-правової відповідальності зробили, зокрема, В.Д.Базилевич, Н.М.Внукова, Ю.П.Гришан, О.М.Залетов, та інші вітчизняні вчені. Данну проблематику досліджували також іноземні автори: А.В. Бойков, А.Н.Аверін, В.А. Прокошин, та ін.

Онлайн-страхування, також відоме як директ-страхування, має на увазі дистанційну продаж полісів через інтернет або колл-центр без участі страхових агентів. За минулий рік ринок продажу страховок по мережі збільшився на 17%, і, за оцінками експертів, продовжить своє зростання в найближчі два роки. У країнах, де ринки фінансових послуг найбільш розвинені, такий спосіб продажу страхових продуктів становить 30% обороту. За деякими оцінками, у Великобританії на віддалене оформлення полісів припадає близько 80% внесків, а в США ця частка дорівнює 50%.

Переваги директ-страхування для клієнтів очевидні: зникає необхідність фізично знаходитися в офісі і заповнювати папери, а також з ланцюжка виключається страховий агент, що веде до зниження витрат.

Але це твердження вірне не до кінця. У більшості споживачів склалася помилкова думка, що, користуючись послугами страхових агентів, вони переплачують. На цьому відразу ж зіграв цілий ряд страхових компаній, запропонувавши масовому споживачеві «ринку без посередників».

Консультації, допомога в заповненні повідомлення про ДТП, порядок звернення до страхової компанії - це лише частина бонусів, які отримує клієнт при роботі з агентом. Укладаючи договір з мережі, користувач сервісу мине стадію спілкування з представником страховика, тим самим повністю звалюючи на себе відповідальність за розуміння умов страхування [1]. Такий напрям в компанії має бути, проте кидати на нього всі сили не варто. Якщо організація вирішує перегнути палицю - це її право, але при цьому не потрібно чекати приголомшливого зростання. Хороші агенти все одно часто залишаються ефективніше і вигідніше директ-страхування (причому як страховика, так і кінцевому споживачеві страхової послуги).

Штат агентів страхової компанії при цьому обов'язково повинен бути занадто великим. Страховикам потрібно просто уважно стежити за своїми співробітниками, створювати їм комфортні умови для роботи, навчати. Їх не обов'язково має бути 30-40 чоловік на офіс, десяти цілком достатньо, потрібно просто навчити кожного грамотно виконувати свої функції - в цьому випадку від комбінації різних страхових послуг і ринок, і клієнти будуть тільки вигравати.

Ще одне рішення для оформлення полісів запропонував стільниковий оператор МТС. «Мобільні ТелеСистеми» і ТОВ «Абсолют Страхування» запустили сервіс за дистанційною продажу полісів страхування для виїзду за кордон з мобільного телефону.

Для оформлення поліса досить набрати на телефоні певну комбінацію і натиснути кнопку виклику, потім вибрати в меню програму страхування, заповнити інформацію про поїздку і оплатити поліс з рахунку стільникового. Страховка відправляється на вказану електронну адресу, а вам залишається її тільки роздрукувати.

Це досить оригінальний вид оплати договору ВЗК (виїжджають за кордон), який, однак, не має особливих переваг перед електронним оформленням договору страхування. Оплачувати страховий поліс з рахунку мобільника незручно. Багато з нас на оплату послуг телефонії та інтернету щомісяця виділяють фіксовану суму, тому малоімовірно, що коштів на рахунку

мобільного телефону клієнта вистачить, щоб покрити витрати на страховку. Для цих цілей набагато простіше скористатися банківською карткою [2].

Уже з'являються страхові компанії P2P, клієнти яких здатні безпосередньо впливати на послуги, якими вони користуються. У таких організацій немає офісів і посередників, а клієнти віддають гроші за поліси в загальний фонд, кошти з якого здобуваються при настанні страхових випадків. В кінці року частина грошей повертається страхувальникам, а частина забирає собі P2P-компанія.

Однак у цієї системи є один серйозний недолік. Для успішної роботи таким компаніям потрібно широка клієнтська база, тому подібна схема не спрацює в країнах з маленьким населенням. Спроможність подібної ініціативи у вітчизняній страховій середовищі викликає сумнів. Хоча досить давно в одній із соціальних мереж група з десяти осіб намагалася заснувати такий фонд.

На ринок страхування нададуть серйозний вплив і інші технології, серед яких варто відзначити безпілотні автомобілі і сервіси каршерінга.

Але ось біда, не завжди страхові компанії готові переймати позитивний досвід і виробляти зміни. За прикладом далеко ходити не потрібно: буквально 2-3 роки тому співробітники ряду страхових компаній користувалися системними блоками з FDD і ЕПТ-моніторами. Що стосується програмного забезпечення, то тут ситуація аналогічна: використовувані додатки в більшості своїй «стародавні» - і це в 2016 році.

Звичайно, в цій області намічаються позитивні зрушення, і сьогодні все більше число компаній починають усвідомлювати необхідність в проведенні технічних удосконалень. Однак сліпо слідувати цьому тренду ніяк не можна, оскільки нові технології не стануть панацеєю від усіх проблем і складнощів, що виникають на страховому ринку.

Апгрейд обладнання та програмного забезпечення - річ обов'язкова, що ж стосується впровадження принципово нових технологій і бізнес-моделей - переймати методики, які працюють за кордоном, і впроваджувати їх у нас «під копірку» зазвичай просто не виходить. Доводиться додатково оцінювати наслідки прийняття подібних рішень і адаптувати нові рішення відповідно до реалій нашої країни - інакше це може негативно відбитися на всіх учасниках страхового ринку.

Література:

1. Гришан Ю. Можно ли прекратить демпинг в ОСАГО? / Ю. Гришан // Финансовые услуги . – 2012. – № 6(96). – С. 24–26.
2. Загребной В. В. ОСЦПВВНТЗ в Україні: тенденції та прогнози / В. В.Загребной // Финансовые услуги . – 2012. – № 6 (96). – С. 12–13.

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В УКРАЇНІ

Синегубов О. В.

На сучасному етапі розвитку в Україні спостерігається ґрунтовна економічна трансформація, що потребує залучення довгострокового вкладення коштів іноземними інвесторами. В умовах сьогодення одним із найголовніших факторів розвитку нашої країни є інвестиції. Управління інвестиційними процесами, їх інтенсивність, результативність і характерні особливості залежать від інвестиційного клімату, що сформувався в державі. Тому дослідження інвестиційного клімату та напрямів його зміцнення є досить актуальною темою, адже саме на основі його стану визначається привабливість країни для здійснення інвестиційної діяльності.

Економіка України перебуває в складній економічній ситуації внаслідок продовження агресивної політики Російської Федерації, окупації Криму і військових операцій на сході України. Питання створення сприятливих умов розвитку інвестиційного клімату в Україні залишається одним з найактуальніших.

Інвестиційний клімат для України є одним із головних чинників забезпечення її стабільного розвитку, який означає вихід усієї господарської діяльності країни на режим сталого соціально-економічного розвитку. Інвестиційний клімат – це поєднання факторів інвестиційної привабливості та факторів інвестиційних ризиків. Нині найбільш привабливими для іноземних інвесторів є такі сфери економіки України як автомобільна промисловість, високі технології, виробництво біопалива, хімічна промисловість, металургія, харчова промисловість та інші. Але все ж таки в Україні не дуже вдається створити привабливий інвестиційний клімат для надходження іноземного капіталу в національну економіку. [1, с. 83].

Інвестиційний клімат країни найкраще можна проаналізувати, використовуючи міжнародні рейтинги. Розглянемо рейтинг України за індексом економічної свободи Heritage Foundation, який оцінює рівень лібералізації взаємодії держави. Індекс економічної свободи порівнює обмеження і перешкоди на шляху економічної діяльності, до яких вдаються уряди різних країн.

Індекс економічної свободи України за досліджуваний період повільно зростає. Так, в 2011 році він складає 45,8 балів, а в 2014 році 49,3 балів. Максимальна оцінка за цим рейтингом складає 100 балів. Таким чином Україна не набрала за рейтингом економічної свободи навіть поло-

вини можливих балів. Тому, серед країн-учасниць рейтингу Україна в 2011 році займала 162 місце, в 2012 та 2013 роках – 161 місце, а за результатами 2014 року піднялася на 6 позицій та займала 155 місце в рейтингу. Розглянемо детальніше складові індексу економічної свободи. Так, в Україні високими є тільки три складові індексу – індекс свободи торгівлі, індекс регулювання цін та індекс податкового навантаження. Натомість інші складові індексу є значно нижчими. В Україні низький рівень захисту прав власності та поширена корупція, яка не спонукає відкривати бізнес. Фінансовий сектор є слабким та нерозвиненим, з активним втручанням держави в діяльність фінансових установ. Також, дуже низький рівень інвестиційної свободи, основною причиною якої є складність та неоднозначність українського законодавства, слабкий правовий захист інвесторів та непрозорий приватизаційний процес. Стабільно низькі показники індексів є негативним чинником для інвестиційного клімату України, адже це свідчить про небажання або неможливість з боку держави впливати на ситуацію в країні та неефективність функціонування уряду в сфері інвестиційної політики. Позитивними зрушеннями характеризувався 2014 рік щодо індексу бюджетних витрат та підприємницької діяльності, які значно зросли в порівнянні з попередніми періодами. В загальному, за індексом економічної свободи Україна не є привабливою для інвесторів державою, адже економічна свободи є на дуже низькому рівні, що значно погіршує інвестиційний клімат країни. [2]

Обсяг залучених з початку 2015 року прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 1 липня 2015 р. становив 42851,3 млн. дол. США (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) та в розрахунку на одну особу населення – 1000,5 дол.

У 2015 році інвестиції надходили зі 133 країн світу. Із країн ЄС із початку року внесено 33154,9 млн. дол. інвестицій (77,4% загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 9696,4 млн. дол. (22,6%). До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12274,1 млн. дол., Німеччина – 5489,0 млн. дол., Нідерланди – 5108,0 млн. дол., Російська Федерація – 2685,6 млн. дол., Австрія – 2354,3 млн. дол., Велика Британія – 1953,9 млн. дол., Британські Віргінські Острови – 1872,6 млн. дол., Франція – 1539,2 млн. дол., Швейцарія – 1371,2 млн. дол. та Італія – 966,6 млн. дол. При цьому, обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіку країн світу на 1 липня 2015 р. становив 6254,4 млн. дол., у т.ч. у країни ЄС – 6015,4 млн. дол. (96,2% загального обсягу), в інші країни

світу – 239,0 млн. дол. (3,8%).

Прямі інвестиції з України здійснювались до 46 країн світу, переважна частка яких була спрямована до Кіпру (93,0%). Загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу та боргових інструментів) в економіку країн світу становив 6472,4 млн.дол. США. [3].

Незважаючи на негативний стан інвестиційного клімату в Україні, протягом 2014-2015 років Урядом України вжито комплекс заходів зі створення якісно нових умов ведення бізнесу, що мають забезпечити відбудову економіки України та її стабільний розвиток. Зокрема, у рейтингу Світового банку «Doing Business 2015» Україна за показником легкості ведення бізнесу займає 96 місце серед 189 країн світу (у 2014 році - 112 місце).

На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. У випадку припинення інвестиційної діяльності іноземному інвестору гарантується повернення його інвестиції в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів від інвестицій у грошовій або товарній формі. Держава також гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків і інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах унаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Для підвищення захисту іноземних інвестицій Законом України від 16.03.2000 № 1547 ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами.

Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу. З метою належної реалізації національних зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних пріоритетів, сприяння виходу українських експортерів на зовнішні ринки, захисту їх економічних і торговельних інтересів за кордоном та залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, з квітня 2013 року при МЗС функціонує Рада експортерів та інвесторів України.

З метою активізації роботи щодо розвитку та реалізації інвестиційного потенціалу України, збільшення обсягу іноземних інвестицій, підтримки пріоритетних інвестиційних проектів, поліпшення інвестиційного

клімату в державі, забезпечення захисту прав інвесторів, сприяння ефективній взаємодії інвесторів з державними органами у грудні 2014 року Указом Президента України утворено Національну інвестиційну раду.

З метою пошуку дієвих механізмів залучення іноземних інвестицій в Україну Урядом держави на регулярній основі проводяться бізнес-форуми за участю потенційних іноземних інвесторів.

Зазначені заходи покликані сприяти покращенню інвестиційного іміджу України та збільшенню обсягів залучення іноземних інвестицій та капітальних інвестицій в економіку держави.

Саме тому, економіка України вимагає великих інвестицій для модернізації виробничої бази, структурних змін, підвищення конкурентоспроможності в межах глобальної економіки, а інвестиційний клімат потребує істотного покращення.

Література:

1. Федорчук І.В. Інвестиційний клімат України: чинники формування та напрями щодо його покращення // Науково-виробничий журнал «БІЗНЕС-НАВІГАТОР». – 2015. – № 1 (36). – С. 81-86.

2. Науковий блог «Національний університет «Острозька академія» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2015/>

3. Інвестиційний клімат в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>

УДК 336.1

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИМОГ FATF У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Смоляк В. А., Плахотя А. А.

Сучасні умови вимагають від учасників фінансових ринків, у тому числі України, добровільної згоди імплементувати стандарти FATF у національні законодавства.

Дослідженням проблем та перспектив розвитку системи фінансового моніторингу в Україні займалися В. П. Братюк, Н. М. Внукова [2, 4], Ж. О. Андрійченко [1, 2, 4] та інші. Актуальним залишається питання оцінювання ризику з використанням суб'єктів фінансового моніторингу.

Серед нововведень в рекомендаціях FATF слід виділити оцінку ризиків та застосування підходу, оснований на управлінні ризиками. Країни із залученням фінансових установ та певних нефінансових організацій мають визначити та оцінити ризики, пов'язані з відмиванням грошей і фі-

нансуванням тероризму, далі – вжити відповідних заходів для зменшення ризику, у тому числі створення механізму оцінки ризиків [1, с. 15].

Урядовими установами Австралії розроблена матриця ризиків за такими ознаками, як доступність механізму, простота та привабливість використання, бар'єри для реалізації, можливості виявлення [5]. У Швейцарії до складу робочої групи з оцінки ризику входять експерти з банківського, страхового та небанківського сектора, аудитори, співробітники правоохоронних органів. Цей комітет має юридичне зобов'язання публікувати свою практику [5].

В українському законодавстві [2] можна виділити такі зміни з урахуванням вимог FATF:

- впровадження Національної системи оцінки ризиків;
- виокремлення заходів щодо боротьби із фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;
- включення податкових злочинів до предикатних;
- внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підслідності злочинів з легалізації;
- впровадження фінансового моніторингу щодо публічних діячів;
- встановлення порогу для міжнародних грошових переказів;
- зняття порогових сум для здійснення фінансового моніторингу релігійними та нотаріусами;
- виключення осіб, що здійснюють операції з готівкою на суму понад 150 тис. грн., з числа суб'єктів первинного фінансового моніторингу за рахунок введення обов'язкового моніторингу таких операцій.

Імплементация ризик-орієнтованого підходу в банках полягає в розробці та впровадженні системи фінансового моніторингу та комплаєнс-системи банківської установи [2, с. 101; 4, с. 58].

Основними факторами, що впливають на збільшення ризику використання страхових компаній в процесі легалізації доходів, є: характер діяльності страховиків та страхувальників, що часто виходить за межі вітчизняного ринку; специфіка страхових продуктів; використання страхових компаній як фізичними так і юридичними особами; перевищення темпів росту загального страхування над темпами росту страхування життя. Тому існує необхідність пошуку нових методів ризик-менеджменту.

Комітет MONEYVAL позитивно відзначив заходи, які вживаються Україною. У звіті пленарного засідання 2015 року було зазначено наступне: поправки до Кримінального кодексу та Кримінально-процесуального кодексу поліпшили правову основу, хоча залишаються прогалини щодо злочину відмивання коштів; майже всі з недоліків з зобов'язань належної перевірки клієнтів і вимог обліку були усунені; було запропоновано вжити

жорстких заходів контролю щодо конфіскації доходів і коштів, отриманих злочинним шляхом.

Таким чином, на думку авторів, перехід до ризик-орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу України можливий за подальших змін у законодавстві, ефективної системи навчання та атестації відповідальних працівників, створення бази ідентифікації ризиків фінансових операцій.

Література:

1. Андрійченко Ж. О. Імплементация міжнародних вимог у сфері фінансового моніторингу як напрям європейської інтеграції України / Ж. О. Андрійченко // Соціально-економічний розвиток країни: зарубіжний та вітчизняний досвід : зб. мат-в міжн. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 29 травня 2015 року) / ГО «Центр дослідження економіки, управління та інституційних проблем». – Вінниця: ЦДЕУІП, 2015. – С.13-15.

2. Внукова Н.М., Андрійченко Ж.О. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Харків: Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 242 с.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

4. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія. / Внукова Н. М., Андрійченко Ж. О., Ачкасова С. А. [та ін.] ; за заг. ред. проф. Н.М. Внукової. – Харків : Ексклюзив. – 2013. – 190 с.

5. National Money Laundering and Terrorist Financing Risk Assessment: FATF Guidance [Електронний ресурс] / FATF, 2013. – Режим доступу : http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/National_ML_TF_Risk_Assessment.pdf

---

УДК 336.71

ВИДИ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ В УМОВАХ РИЗИКІВ ЙОГО РОЗВИТКУ

Харитонova В. С.

На сучасному етапі розвитку банківської системи України найважливішою складовою результативності будь-якого банку є цілеспрямована та раціональна система управління його діяльністю. На фоні постійного посилення конкуренції, змін загальноекономічного та соціально-політичного стану у державі, дії інших ризикових факторів, які впливають

на функціонування банківського сектора, управління банками повинно базуватися не тільки на реагуванні на зміни на основі набутого досвіду, а й на їх прогнозуванні та модифікуванні. В управлінні розвитком банку особливе місце належить фінансовому аспекту побудови цілей і визначення засобів їх досягнення, оскільки банківська діяльність передбачає процес «залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик» [1]. Від обраної банком стратегії на ринку банківських послуг залежить його прибутковість і стійкість. В сучасних кризових та ризикових умовах банкам необхідно приділяти посилену увагу розробленню фінансової стратегії та визначенню її видів.

Фінансова стратегія банку передбачає визначення відносин із зовнішнім середовищем – фінансовими, страховими, кредитними організаціями, акціонерами, фінансовим ринком взагалі [2, с.67]. Важливим завданням фінансової стратегії банку є перетворення стратегічних цілей та завдань банку на конкретні значення фінансових показників його діяльності через реалізацію комплексу заходів у сфері фінансів [3].

Для розробки методів формування фінансової стратегії банку і визначення її специфіки виділяють різні її види [3 – 6].

Досить вичерпно побудована класифікація фінансових стратегій за ознакою домінуючих операцій [4, с. 157–158], відповідно до якої виокремлено: стратегію залучення ресурсів; стратегію розміщення ресурсів; комбіновану фінансову стратегію, яка характеризується відсутністю пріоритету конкретного типу банківських операцій; комісійну фінансову стратегію; фондову фінансову стратегію; валютну фінансову стратегію; інформаційну фінансову стратегію, яка передбачає широку автоматизацію та інформатизацію традиційного банківського сервісу для обслуговування клієнтів.

Подібної точки зору щодо операційної спрямованості фінансової стратегії дотримуються також автори роботи [5, с. 157–158], які виділяють такі типи конкретних фінансових стратегій: нарощування капітальної бази банку; розширення депозитної бази; кредитування; інвестування; стратегії розвитку інших фінансових операцій банку (факторингових, лізингових, розрахункових, операцій з пластиковими картками тощо).

Розгалужену класифікацію фінансових стратегій подано у [6, с. 367], згідно з якою сформовано такі ознаки класифікації: за напрямками діяльності (стратегія управління активами і пасивами, стратегія управління власними коштами); за рівнем ризику стратегічних фінансових рішень (стра-

тегія максимізації прибутку, стратегія мінімізації ризику); за функціональним критерієм (кредитно-інвестиційна стратегія, депозитно-акумуляційна стратегія, дивізіональна стратегія); за стадією розвитку банку (фінансова стратегія зростання, фінансова стратегія стабілізації, фінансова стратегія скорочення); за конкурентною позицією на ринку (фінансова стратегія лідера, фінансова стратегія претендента, фінансова стратегія послідовника, фінансова стратегія проникнення на новий сегмент ринку); за способом досягнення фінансових переваг (стратегія забезпечення ліквідності, відсотково-цінова стратегія, стратегія оптимізації податкових витрат, стратегія оптимізації резервів, стратегія управління ризиками); за рівнем глобалізації бізнесу (фінансова стратегія вузької спеціалізації, фінансова стратегія диверсифікації).

В аспекті діяльності банку на ринку фінансових послуг виокремлюють фінансові стратегії стабілізації, зростання, виживання, ліквідації, комбіновані стратегії [3], що у цілому відповідає фазам життєвої циклічності.

Слід зазначити, що класифікаційна ознака «етап розвитку банку», яка відображає перебіг стадій його життєвого циклу, є найбільш узагальнюючою та практично значущою при систематизації видів фінансової стратегії, оскільки усі інші види мають більш деталізований характер. Перебуваючи на різних стадіях життєвого циклу, банк має різні особливості та характеристики, фінансові проблеми та завдання, що має бути враховано при розробленні як загальної, так і фінансової стратегій. Крім того, кожна стадія життєвого циклу пов'язана з різноманітними ризиками, які супроводжують розвиток банку. Тому розмежування фінансових стратегій банку за напрямками діяльності, за рівнем ризику стратегічних фінансових рішень, за функціональним критерієм певною мірою підпорядковується стадії життєвого циклу банку.

Оскільки фінансова стратегія (як функціональна) має забезпечувати реалізацію загальної стратегії банку, а також спиратися на поточний рівень ресурсної стійкості, ліквідності, ділової активності та прибутковості на певній стадії життєвого циклу банку, її доцільно формувати виходячи з виявлених у [7, с.32] закономірностей, а також з урахуванням ризиків, притаманних кожній стадії.

Так, на стадії створення основними ризиками банку є ризик незбалансованої ліквідності, внаслідок чого фінансова стратегія на цій стадії має бути спрямована на інтенсивний пошук напрямів розміщення ресурсів при забезпеченні достатнього рівня ліквідності активів. На стадії зростання через значні темпи нарощування масштабів операцій існує висока

ймовірність виникнення ризику незбалансованої структури ресурсів та значної частки ризикових кредитів у структурі активних операцій, що може викликати недоотримання прибутку у разі неповернення неякісних кредитів. Тому фінансова стратегія покликана забезпечити випереджальні темпи зростання прибутку над активами та достатню їх якість.

Стадія зрілості є «успішною» стадією життєвого циклу банку, але разом із цим вона характеризується ризиком втрати гнучкості та адаптивності, що зумовлює необхідність спрямованості фінансової стратегії на покращання системи фінансового реагування на зовнішні та внутрішні фактори, а також забезпечення балансу доходів і витрат.

Стадія спаду характеризується загостренням усіх фінансових ризиків. Тому залежно від поставлених цілей обирається або антикризова фінансова стратегія, або фінансова стратегія ліквідації.

Формування фінансової стратегії банку з урахуванням його життєвої циклічності дозволить реалізувати ті напрями управління фінансовими ресурсами, які відповідатимуть особливостям розвитку банку та сприятимуть мінімізації основних ризиків, притаманних кожній стадії життєвого циклу.

Література:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7.12.2000 №2121-III. – Харків, 2001. – 96 с.
2. Казарезов А. Я. Модель формування фінансової стратегії комерційного банку / А. Я. Казарезов, С. В. Матвієнко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія : Економіка. – 2010. – Т. 133. – Вип. 120. – С. 66–71.
3. Павлов Р.А. Фінансові стратегії комерційних банків в рамках стратегічного менеджменту / Р.А. Павлов, С.О. Смирнов // Ефективна економіка. – 2015. – №4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4931>
4. Краснова І.В. Сутність та класифікація банківських стратегій / І.В. Краснова, І.І. Коцюба // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Серія "Економічні науки". – 2014. – Ви. 9-1. – Ч.4. – С.154–158.
5. Петрук І.Р. Фінансова стратегія як передумова успішного функціонування та розвитку банку / І.Р. Петрук, Т.В. Дивульська // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. Серія "Економіка". – 2010. – Вип.1 (49). – С. 154–161.
6. Кудляк Ю.В. Фінансові стратегії банків України у посткризовий період розвитку світової економіки / Ю.В. Кудляк, С.І. Харахонько // Формування ринкової економіки в Україні : зб. наук. праць. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка. – 2012. – Вип. 26. – Ч.1. – С.365–372.
7. Chmutova I. Commercial bank financial priorities on the life circle stages / I.M. Chmutova // The Advanced Science Journal. – 2015. – Issue 5. – P.27–34.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ЗАРОБІТНИХ ПЛАТ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Хемій А. С.

Основне завдання реформування системи пенсійного страхування в Україні полягає у покращенні соціальної захищеності населення, що вийшли з працездатного віку по причині інвалідності чи старості. Реалізація такого завдання в свою чергу потребує значних обсягів фінансових ресурсів і збалансованості бюджету Пенсійного фонду України, який формується за рахунок відрахувань з фонду оплати праці.

Проблеми оподаткування заробітної плати та вивчення причин тінізації економіки присвятили свої праці такі вітчизняні науковці як Базилевич В.Д., Варналій З.С., Лібанова Е.М., Мазур І., Мандибур В., Швабій К. тощо. Дослідження впливу тіньових заробітних плат на пенсійну систему присвячено праці Гашинського О., Аведян Л., Кузьменко М.В., Ярова В.В., Рад Н.С., Агнелко І.В. Литвиненко В. розглядає проблему заниження фонду оплати праці та вплив на формування надходжень. Луніна І. виокремлює значення пенсійних видатків для державних фінансів. Свенчіцкі М. здійснює прогноз щодо демографічних та фінансових показників та їх вплив на пенсійну систему України. Водночас, не дивлячись на значну кількість публікацій, присвячених як недолікам сучасної пенсійної системи в Україні, так і обґрунтуванню напрямів її вдосконалення, зазначена проблематика до цього часу залишається актуальною як для держави, так і для суспільства.

Головним інститутом системи державного пенсійного страхування на сьогодні є Державний Пенсійний фонд України. Його робота базується на засадах солідарності й виплати пенсій із сформованого бюджету. Саме від його фінансової стійкості в першу чергу залежить стійкість всієї системи державного пенсійного страхування України.

Демографічна ситуація у державі в сучасних умовах погіршується й поступово переростає в кризу. Відбувається процес старіння населення, зменшується його загальна чисельність, погіршується співвідношення між працездатним населенням і пенсіонерами. Усі ці тенденції негативно впливають на фінансування пенсійних виплат, отже вимагають пошуку нових джерел фінансових ресурсів для даних цілей.

Головним ресурсом наповнення бюджету Пенсійного Фонду України є сплата роботодавцями Єдиного соціального внеску, ставка якого з 2016 року є рівною для всіх і становить 22% на заробітну плату робітника. Тобто, фактично роботодавець сплачує цей внесок самостійно, без участі працевлаштованого. Проте, не дивлячись на вагоме зниження відповідного показника майже удвічі в порівнянні з 2015 роком, на сьогодні велика частина заробітних плат залишається прихованою від фіскальних зобов'язань. Так, за оцінками державної фіскальної служби України, у I-му кварталі 2016 році 60,6% підприємців порушують повноту нарахування та виплат заробітної плати й інших доходів своїх працівників. Найпоширенішими порушеннями є «тіньові» зарплати та використання необлікованої праці робітників [1].

Тіньова заробітна плата може існувати у декількох формах: — працевлаштування на умовах неофіційних трудових відносин; — виплата заробітної плати частково офіційно, частково «у конвертах» або в розмірі, нижчому від законодавчо встановленого мінімуму; — реєстрація працівників як суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб. [2, ст.110]

Причинами, що зумовлюють виплати заробітної плати «в конвертах» можна виділити наступні:

- високий рівень податкового навантаження на фонд заробітної плати, який лежить на роботодавцеві і призводить до збільшення його витрат;

- низький рівень заробітних плат, особливо в перерахунках до іноземної валюти, що призводить до зниження купівельної спроможності за умови сплати податків;

- збільшення податку з доходів фізичних осіб, що відраховується із заробітної плати кожного працюючого, що призводить до відсутності мотивації робітника турбуватися про легальність отриманого прибутку;

- високий рівень реального безробіття, який не дає можливості працівникам вимагати від роботодавця офіційного працевлаштування;

- невпевненість населення у тому, що після виходу на пенсію можна буде отримати достойне соціальне забезпечення, яке буде покривати хоча б мінімальні потреби людини;

- висока інфляція, яка формує в населення переважання споживчих настроїв над заощаджувальними;

- високий рівень корупції в країні, який призводить до того, що населення не отримує еквівалентної компенсації за сплачені податки у вигляді суспільних та колективних благ;

– нестабільність макроекономічних факторів, часті економічні кризи, які не дають можливості малому та середньому бізнесу будувати довгострокові прогнози. Через це вони намагаються отримати максимальний прибуток сьогодні у будь-який спосіб, не піклуючись про соціальну складову чи власні зобов'язання перед державою.

Не дивлячись на велику кількість негативних факторів, які пояснюють високий рівень тінізації фонду оплати праці підприємствами України, можна виділити певну позитивну тенденцію. Так, за даними держкомстату у червні 2016р. нарахування в межах мінімальної заробітної плати мали 2,6% штатних працівників підприємств України. Порівняно з червнем 2015р. кількість таких працівників скоротилася на 18,6%. Водночас збільшилась частка працівників з нарахуваннями понад 3500 грн (на 10,6 в.п.). Також суттєво (на 63,4%) зросла кількість працівників із заробітною платою більше 10000 грн, а питома вага цієї категорії працівників збільшилась на 3,2 в.п. [3]. Така динаміка говорить про позитивну тенденцію щодо часткової детінізації фонду заробітної плати підприємств України.

Наразі в Україні ведеться активна кампанія, що пов'язана з виведенням заробітної плати із тіньового сектора економіки. Законодавча та виконавча влада усіх рівнів вдаються до різноманітних заходів щодо підвищення рівня офіційної заробітної плати, виявлення необлікованих та прихованих доходів. Так, вагомим кроком на шляху до легалізації заробітних плат є пропозиція виконавчої влади про збільшення мінімальної заробітної плати в Україні вдвоє і встановлення її на рівні 3200 грн у 2017 році. Такий радикальний захід може зобов'язати роботодавців частково легалізувати заробітні плати уже працевлаштованих громадян, що є додатковим джерелом наповнення бюджету ПФУ, який на сьогодні є високо дефіцитним та дотаційним. Проте недостатні математичні прорахування і економічне обґрунтування обраного розміру мінімальної з/п може призвести до збільшення розміру неофіційної зайнятості в цілому.

Сьогодні основну увагу Пенсійного фонду зосереджено на посиленні страхових принципів у солідарній системі, а саме: збільшенні залежності розміру пенсій від сплачених внесків та тривалості страхового стажу, а також запровадженні другого рівня пенсійного страхування – накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Пенсійний фонд працює над вдосконаленням взаємодії з органами Державної фіскальної служби, спрямованої на детінізацію заробітної плати й трудових відносин.

Література:

1. Звіт Державної фіскальної служби України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/>
2. Носова Є.А. Тіньова заробітна плата в Україні: причини існування та шляхи подолання / Є.А. Носова // Соціально – трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана"; [відп. ред. Т. Г. Кицак]. – 2013. - № 2(6). – С. 110 - 116.
3. Звіт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 005.52

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Холодна Ю. Є., Танрибердієва С. Х.

Розвинута економіка будь-якої держави передбачає взаємодію багатьох ринків послуг, один з яких це ринок фінансових послуг. Ринок фінансових послуг – це система економічних відносин, що забезпечує залучення, акумулювання та розподіл фінансових коштів в економіці країни за допомогою надання та споживання фінансових послуг. Основне завдання ринку фінансових послуг полягає у перерозподілі фінансових ресурсів для задоволення потреб споживачів фінансових послуг та розвитку економіки [1, с. 14].

Ринок фінансових послуг має велику історію розвитку. Головними передумовами його виникнення були поява фінансових посередників, насамперед банків, страхових компаній, розвиток банківської системи, поява нових технологій, формування законодавчої бази, використання цінних паперів та інших фінансових послуг [1, с. 16].

Ринок фінансових послуг включає наступні види послуг [1, с. 22]:

1. випуск платіжних документів;
2. діяльність з обміну валют;
3. фінансовий лізинг;
4. надання коштів у позику, в тому числі фінансовий кредит;
5. послуги у сфері страхуванні;
6. переказ коштів;
7. факторинг;
8. банківські послуги;

9. інші фінансові послуги.

Один із провідних видів фінансових послуг це кредитні послуги. Ринок кредитних послуг – це специфічний вид ринку, на якому купуються та продаються кредитні ресурси та банківські послуги. Банківські послуги – це сукупність певних дій банку з приводу здійснення операцій для задоволення потреб клієнта та збільшення доходу банку [2, с. 147].

Один із видів банківських послуг – це банківський кредит, суть якого полягає у наданні коштів у користування на умові платності, зворотності, строковості.

Під час проведення кредитних операцій банки зустрічаються з ризиками, які впливають на діяльність банківських установ. До кредитних ризиків слід віднести [3, с. 97]:

1. ризики, які пов'язані із позичальником (нездатність позичальника виконати свої зобов'язання, тобто повернути суму кредиту та сплати відсотки за користування коштів, недоліки в складанні договору);

2. ризики, які пов'язані із забезпеченням (нездатність гаранта виконати свої зобов'язання, неможливість використання предмета застави, або його знецінення).

Для управління кредитними ризиками банківські установи використовують багато різних методів та інструментів, до них можна віднести [4, с. 70]: лімітування (ліміт встановлюється на основі фінансових показників позичальника); оцінка кредитоспроможності та платоспроможності позичальника; страхування (існує декілька способів страхування ризиків, по-перше, це створення страхових фондів, по-друге, це страхування високих ризиків у страхових компаніях); визначення кредитної політики (визначення сукупності форм, методів, принципів кредитування); якісне забезпечення наданого кредиту.

Для управління ризиками на ринку фінансових послуг, а саме при кредитних послугах треба звертати особливу увагу на ознаки позичальника, бо саме від нього залежить більша частина ризиків.

Процес управління ризиками повинен бути послідовним та чітким. По-перше, потрібно оцінити ймовірність появи певного ризику, проаналізувати його негативний вплив та масштаби наслідків на діяльність фінансової установи. По-друге, потрібно створювати та реалізовувати заходи щодо зменшення ризиків та покращення становища фінансової установи [5, с. 56].

Із розвитком суспільства, економіки з'являються новітні технології, які дають можливість розвивати та покращувати систему управління ри-

зиками на фінансовому ринку. З'являються нові можливості слідкування за використанням коштів, перевіркою та підтвердженням платоспроможності та кредитоспроможності суб'єктів, які беруть участь у процесі фінансових послуг, це все може значно зменшити ризики, та витрати, які несуть фінансові організації у зв'язку з виникненням ризиків.

Отже, система управління ризиками є важливим інструментом на фінансовому ринку, бо за його допомогою можна зменшити витрати, збільшити прибуток та розвивати економіку держави.

Література:

1. Еш С.М. Ринок фінансових послуг [текст] : підручник. / С.М. Еш – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 400 с.
2. Сич Є.М. Ринок фінансових послуг [текст] : навч. посіб. / Є. М. Сич, В. П. Ільчук, Н. І. Гавриленко – К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 428с.
3. Кредитний ризик комерційного банку [Текст] : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, Я. С. Наконечний, Г. І. Великоіваненко; за ред. В. В. Вітлицького. – К. : Знання, КОО, 2000. – 251 с.
4. Мілай А. О. Кредитно-розрахункові операції : Навч. посіб. – К. : МАУП, 2004. – 204 с. – Бібліогр.: с.197 – 200.
5. Ковзун Л. І. Основні проблеми банківського кредитування в Україні та шляхи їх вирішення / Л. І. Ковзун // Управління розвитком. - 2013.- № 19. - С. 140-142.

UDC 343.37

THE SHADOW ECONOMY AS A THREAT TO THE ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Kholodna Julia

The shadow economy in Ukraine is one of the biggest obstacles to the development of the competitiveness of the country, increase of social standards of life and integration into the European community. It is a reflection of the active criminalization of economic processes, high corruption of government and the low level of tax and law culture of enterprises and individuals.

The term "shadow economy" is considered as uncontrolled production, distribution, exchange and consumption of economic benefits and entrepreneur skills, that presents hidden from the government socio-economic relations between enterprises on the usage of public, private and criminally acquired property that was made in order to obtain super profits for satisfying personal

and group needs of a small part of the population [1, p. 69].

The main forms of shadow economy are the following: hiding profits of enterprises and a part of personal income from taxation; illegal export of capital and goods; corruption; illegal production of goods and services and their realization; theft of state property; fraud in the financial and credit sector; criminal activity of enterprises (drug industry, theft); artificial lowering of fixed and regulated prices of goods and services by using "shadow prices" [2, p. 186].

Most of countries face the problem of shadow economy, but in some countries it's level is insignificant, while in others it presents a significant threat to national interests and national security in the economic area.

The traditional reason for shadow economy considered to be as excessive tax burden. However, this approach does not fully reveals shadow causes. For example, in Ukraine the total tax burden on business is 55.5%. However, in France it is 65.8%, in Austria - 55.5%, in Sweden - 54.6%, but in these countries the scale of shadow economy is 10-25% of GDP. So taxation is not the underlying cause of shadow economy. The main reasons for a high level of shadow economy are inefficient institutional basis for the regulation of business and unsatisfactory conditions of it [3, p. 14].

According to calculations of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine in 2015 the level of shadow economy compared to 2014 increased by 5 percentage points to 47% of official GDP due to the spread of devaluation and price shocks, military conflict.

The high level of corruption in the sectors related to the supply of energy, land acquisition for building works, operations with real estate and the privatization of state property. There is a significant gap between the market and "ex-works" prices of products and, therefore, the possibility of gaining profits, which is the source of bribery and "kickbacks" which most of all firms work with in building industry (91%), trade (75%), real estate (75%), agriculture (58%), energy (58%) [2, p. 6].

The belief of subjects of economic activity in improving the economic and political situation in the near future has passed and prompted them to use different schemes of concealment of income very actively, including such as the distribution of losses and defaults in the economy.

State loses a possibility of real economic management because of the shadow economy, since more than half of economic activity is informal, and does not fall under the control of state legal regulators. As a result, the central government does not have objective macroeconomic indicators, that prevents the formation of effective economic policy. It has a negative impact on the

economic system, because concentrated capital investments are not directed to domestic production, it cannot be used to support social infrastructure, objectively promotes tax burden, that in turn is driving a bigger part of economy in shadow. The shadow economy distorts people's minds, encourages ignoring rules set by the state.

The shadow economy can be an informal, hidden and criminal that must be taken into account when determining the ways of uncovering it. The criminal economy should be eliminated through with administrative and punitive methods aiming at the recovery of Ukrainian economy. An informal and hidden part of the shadow economy should be legalized impunity to enhance economic growth.

To solve the problem of limiting the scale of the shadow economy it's necessary to provide clarity and certainty of laws, introduce tax and judicial reforms, eliminate institutional and administrative barriers for business, create mechanisms of reliable protection of property rights of all participants of economic life, form the system of control services and quality of staff provision [4, p. 161].

Regarding foreign experience of legalization of the economy, for example, the Polish government banned business activities of those individuals who previously had committed a serious tax offense. Britain gave the courts under public control and increased the punishment for bribery. Germany simplified the mechanism of charging tax rates and reduced rates of deductions from wages [5, c. 165].

Ukrainian government tried to streamline the tax system and adopted a law on tax amnesty, which implies the exemption from liability of taxpayers by lowering tax liability of corporate income tax and / or VAT. But the one-time tax amnesty can only have a temporary effect - payers will again hide their profits, expecting a new amnesty. Entrepreneurs who violate tax laws need to be deprives licenses, privileges or other rights.

The decrease of illegal sector employment in the informal economy can be achieved through aligning supply and demand of labor. The excess of supply over demand leads to the fact that the population are employed illegally.

Thus, success in the fight against the shadow economy is possible only in case the deliberate mass public support is provided, and this, in turn, is possible only in case of the presence of a high level of public confidence in state institutions of power and control. For the legalization of the shadow economy it is necessary to reduce the tax burden, improve legislative support entrepreneurship, reform the labor market, strengthen penalties for corruption.

References:

1. I. Mazur Corruption as an institution of the shadow economy // Economy of Ukraine - 2005. - №8 - p. 68-74
2. R. Augustine Formation of institutional mechanism to regulate the shadow sector and economic growth / RR Augustine Научные // Proceedings of DonNTU. - 2014. - № 3. - с. 185-189.
3. The shadow economy in Ukraine: the scope and direction of overcoming: analyte. ext. / TA Tyschuk, M. Harazishvili, AV Ivanov; for the Society. Ed. JA spared. - K., NISS, 2011. - 96 p.
4. New Deal: Reforms in Ukraine 2010 -2015 years. [Electronic resource]. - Access: http://archive.nbuv.gov.ua/books/2010/10_nandop1.pdf.
5. Privamikova IJ, Stepaniuc KV shadow economy in Ukraine: causes, ways to reduce the volume and " // IJ Privamikova, KV Stepaniuc // State and region. Series: Economics and Business. - 2010. - № 2. - s. 163-167.

УДК 330.131.7

АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Чупілко Т. А., Телятник В. М.

Ризик притаманний будь-якій сфері людської діяльності, оскільки пов'язаний з безліччю умов і факторів, що впливають на позитивний результат прийнятих людьми рішень. Для розгляду проблем виникнення та існування економічних ризиків необхідним є ґрунтовний аналіз зовнішніх чинників безпосереднього та опосередкованого впливу та внутрішніх, до яких можна віднести стратегію, принципи діяльності, ресурси підприємства.

Економічний ризик – категорія у діяльності суб'єктів господарювання, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації певного вибору і відображає міру невдачі з урахуванням впливу чинників. Економічний ризик, що виникає в господарській діяльності, неодмінно пов'язаний з політичним, виробничим, комерційним, фінансовим, інноваційним ризиком. Якісний аналіз ризику є багатокритеріальною задачею. Він потребує ґрунтовних знань з теорії економіки, бізнесу, фінансів і практичного досвіду в певній сфері економічної діяльності. Однак, для ідентифікації та визначення суттєвих чинників, що впливають на ризик, моделювання його в різних інформаційних ситуаціях, прогнозування та прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності, необхідно здійснювати також кількісний аналіз ризику.

Ґрунтовний аналіз еволюції поняття ризику дає змогу визначити зміну підходів до трактування його сутності, окреслити основні особливості цієї категорії [1, с.225].

Економічні ризики можна класифікувати за такими ознаками: за сферою виникнення: зовнішні, внутрішні; за масштабами впливу: національні, регіональні, галузеві, окремих суб'єктів господарювання; за рівнем економічного управління; за джерелами виникнення: системні або ринкові, несистемні; за природою ризику: господарські, природні; за відношенням об'єкта: ризики активної діяльності, ризики пасивного очікування; за типом виникнення: раціональні, нераціональні, авантюрні; за тривалістю дії: довгострокові, короткострокові, постійні; за ступенем правомірності: правомірні, неправомірні; за можливістю страхування: ризики, які можливо застрахувати, ризики, які неможливо застрахувати; за об'єктивністю ймовірності виникнення: об'єктивні, суб'єктивні, об'єктивно-суб'єктивні; за часом настання: випереджаючі, своєчасні, запізнілі; за можливим фінансовим результатом: чисті, спекулятивні; за ознакою врахування часового фактора: статичні, динамічні; за джерелами мінімізації наслідків [2, с. 118].

Економічний ризик – це імовірнісна категорія. З точки зору теорії ймовірностей, це є випадкова величина, дискретна або неперервна, реалізація якої несе у собі ймовірність настання одного із трьох можливих результатів: позитивного, негативного або нейтрального.

Серед методів кількісного аналізу ризику можна зазначити метод аналогій, аналіз чутливості, методи імітаційного моделювання, аналіз можливих збитків. Для кількісної оцінки ризику існують класичний і неокласичний підходи [3, с. 25-36].

Ризик описують за допомогою функції розподілу випадкової величини, або у випадку неперервного розподілу (наприклад, збитків у господарській діяльності) функцією щільності розподілу імовірностей. Для визначення міри ризику використовують числові характеристики розподілу. Як міру очікуваної невдачі розглядають математичне сподівання. Оцінку ризику дають на основі дисперсії, середнього квадратичного відхилення, семіваріації, асиметрії та ексцесу, а також безрозмірних величин коефіцієнтів варіації та семіваріації.

Саме такий підхід для оцінювання ризику було застосовано у моделі управління оборотним капіталом підприємства [4]. Ризик враховується у сукупності з іншими методами розв'язання задач: оптимізаційними та економетричними. Для оцінювання ризику у відповідності з математичною теорією гри порівнюють рішення, що визначені за критеріями Лапла-

са, Гурвіца, Севіджа, Ходжеса-Лемана.

Математичні методи дозволяють моделювати, аналізувати, прогнозувати ризик та приймати обґрунтовані і зважені управлінські рішення.

В управлінні економічними ризиками важливе значення мають також суб'єктивні фактори: інформованість господарника, його досвід, кваліфікація, ділові якості. Готовність йти на ризик визначається й результатами реалізації попередніх рішень, прийнятих у тих же умовах. Помилки, допущені раніше в аналогічній ситуації, диктують вибір більш обережної стратегії.

Тож, багатогранність і складність задач господарювання обумовлюють різні підходи до урахування ризиків. Надалі в дослідженні проблем економічних ризиків можуть бути визначення та вивчення ризиків у конкретних сферах економічної діяльності для прийняття виважених управлінських рішень.

Література:

1. Крупін В.Є., Злидник Ю.Р. Економічні ризики: сутність, еволюція, підходи до класифікації/ Є.В. Крупін, Ю.Р. Злидник // Інститут регіональних досліджень НАН України. – 2011. – 225 с.

2. Сараєва І. М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків : [монографія] / І. М. Сараєва. – ІПРЕЕД НАНУ. – О. : Фенікс, 2007. – 188 с.

3. Верченко П.І. Ризикологія: навч.-метод. посібник / П.І. Верченко, Г.І. Великоіваненко, Н.В. Демчук . – КНЕУ. – 2005. – 175 с.

4. Чупілко Т.А. Динамічна модель управління оборотним капіталом торгового підприємства /Т.А. Чупілко, С.І. Чупілко // Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. – 2015. – №1(33). – С. 135-147.

УДК 343.9.(46)

ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Шестакова О. А., Дзеніс В. О.

Розвиток вітчизняної економіки супроводжується проявом багатьох негативних явищ, серед яких зростання обсягів протиправної господарської діяльності, як забороненої взагалі, так і здійснюваної з правопорушеннями встановленого законодавства, тінізація економіки, криміналізація фінансово-економічної сфери суспільних відносин. Масового поширення і

особливої уваги в структурі скоєння злочинів в господарській сфері набуває вивчення проявів фіктивного підприємництва.

Негативні зміни в економічному та політичному житті суспільства залишають суттєві відмітки на формуванні напрямів протидії правопорушенням в економічному житті держави. Останнім часом в наукових публікаціях окрема увага приділяється питанням попередження фінансово-економічних злочинів. Значний внесок в дослідження фіктивного підприємництва і розслідування питань, пов'язаних з фінансовими злочинами здійснили такі науковці, як: А. Ф. Волобуєва Коновалова В. О., Лисенко В. В., Матусовский Г. А, Мельник О. О., Шепітько В. Ю. та ін. [1 - 6].

Наявність «фіктивного підприємництва» (іноді таке явище називають «псевдо підприємство», «анонімні комерційні структури», «фірми-прокладки»), враховуючи його масштабність, має негативний вплив на створення конкурентного середовища і функціонування конкурентного бізнесу взагалі, а це веде до підриву економічної системи держави. На думку провідних аналітиків, кількість викритих злочинів у сфері із залученням так званих «фіктивних підприємств» (створених з метою покриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона) становить близько 5% від скоєних злочинних діянь [7]. Зазначене правопорушення відрізняється великою латентністю, а виявлені факти протиправної діяльності є не завжди видимою частиною конкурентного бізнесу.

Негативними наслідками функціонування «фіктивних підприємств» для економіки стають такі [8]: стримування розвитку вітчизняного підприємництва; розпорошення бізнесу великих підприємств; недотримання бюджетами усіх рівнів податкових надходжень від великих підприємств через оптимізацію останніми власних податкових зобов'язань за «допомогою» «фіктивних підприємців»; дискредитацію спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва; часткове пенсійне забезпечення «фіктивних підприємців» - найманих працівників (які, переважно, не здійснюють необхідних доплат до суми єдиного податку для гарантування повного пенсійного страхування) і т.п..

Характерні ознаки шахрайства з фінансовими ресурсами різняться за різними видами злочинів. Найчастіше цей вид злочину учиняють у кредитно-банківській сфері, що певною мірою зумовлює значні суми наданих збитків. Предметом злочинного посягання є: банківський кредит - 88,2%; субсидії субвенції чи дотації – 8,1%; пільги щодо оподаткування – 3,6% [9]. У вчиненні злочинів за цими схемами можуть брати участь: представники

підприємства, що є позичальником; фірми-постачальники (підприємство, що зобов'язується поставити товар, на оплату якого одержано кредит); банк, який надає кредит; організації посередники, що видали фіктивні гарантійні листи, страхові поліси чи виступили заставодавцями. Фіктивне підприємництво зумовлює комплекс негативних наслідків, що становлять економічну безпеку [8]. Пояснюється це недостатньою визначеністю господарського законодавства у даній сфері, існуванням значної кількості визначень і понять, які неоднозначно тлумачать явище фіктивного підприємництва, що протилежні за змістом і відповідності законодавству.

Підсумовуючи викладене, необхідно звернути увагу на те, що протидією появи та існуванню фіктивних підприємств, наявності економічних злочинів, тобто перешкодою цим явищам, повинен стати комплексний системний підхід і поєднання правоохоронних та профілактичних заходів щодо визначення пріоритетів економічного, науково-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення, інформаційно-аналітичного та нормативно-законодавчого.

Література:

1. Кримінальний процес України: загальна частина [Текст] : підручник / [Л. М. Лобойко та ін.] ; Донець. юрид. ін-т МВС України. - Київ : Дакор, 2015. – 171 с.
2. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. - К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. - 424 с.
3. Криміналістика / Уклад.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А.Журавель та ін. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. – 155 с.
4. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. — Харьков: Консум, 1999. — 480 с.
5. Проблеми та перспективи удосконалення протидії діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності: монографія / [В. В. Лисенко, В. М. Попович, І. Є. Криницький та ін.], за ред. В. В. Лисенко. - К.: Алерта, 2012. - 298 с.
6. Мельник О. О. Стан протидії фіктивному підприємництву в Україні. / О. О. Мельник, К. М. Опак // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2014. - № 1. - С. 88 - 90.
7. Марчук М. П. До питання протидії фіктивному підприємництву в Україні. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2013. - № 3(спец. вип.). - С. 88 - 98.
8. Шапіро В. С., Мотрюк А. Д. Стан та протидія фіктивному підприємництву в Україні. / В. С. Шапіро, А. Д. МОТРЮК // Інформація і право. - 2015. - № 2. - С. 144-151.
9. Чернявський С. С. Розв'язання проблеми протидії шахрайству з фінансовими ресурсами в банківській сфері. / С. С. Чернявський, С. В. Бондар // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . - 2012. - № 1(3). - С. 84-93.

УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ

Щербань О. Д., Невдачина О. І.

Страхування є одним з важливих інструментів покриття ризиків в ринковій економіці і поступово збільшує масштаби своєї присутності у фінансовій сфері економіки України. Метою управління страховими ризиками є передбачення та недопущення страховою компанією великих втрат. Відповідно до цієї основної мети завдання управління ризиками полягають у визначенні найбільш вразливих та найслабкіших місць фінансово-господарської діяльності підприємства; систематичній комплексній діагностиці ймовірності настання несприятливих подій; виборі альтернативних варіантів управлінських рішень для забезпечення оптимального співвідношення між ризиком та дохідністю фінансових операцій; забезпеченні мінімізації втрат при настанні несприятливих подій. Актуальність управління ризиками страховика викликана низкою чинників, серед яких можна вказати на мінливе економічне середовище, нестабільність політичної ситуації не тільки у окремі країни, але й у світі в цілому, зростання напруженості у соціальній сфері, кліматичні зміни, екзогенні фактори [1]. Управління страховим ризиком передбачає наступні етапи.

1) Аналіз ризику - розпізнавання (ідентифікація) ризиків (встановлення ризику) - систематичне виявлення джерел ризику, визначення факторів ризику, їхньої класифікації та попередньої оцінки значущості кожного з цих факторів. Об'єкти, що пропонуються на страхування, відрізняються різним ступенем небезпеки, який може визначатися емпіричним або статистичним методом. Застосування закону великих чисел у страховій практиці дозволяє зробити припущення, що ступінь небезпеки, яку встановлено на підставі масового однорідного матеріалу, може бути розповсюджена на всі страхові відносини. Чим більше сукупність, що підлягає спостереженню, тим більше випадковість наближається до достовірного результату, тим вищою є ступінь достовірності констатувати ймовірність збитку. Неправильна організація статистики ризику веде до розбіжностей та помилок в оцінках [2, с. 166]. Оцінка ризиків здійснюється за допомогою актуарних розрахунків, які передбачають застосування статистичних і математичних методів. Правильна оцінка розміру ризику має велике значення в практичній роботі страхових компаній насамперед тому, що пов'язана з ресурсами страхового фонду та відшкодуванням матеріального збитку страхувальнику в грошовій формі [3].

Визначення дій щодо запобігання ризику, страхова компанія встановлює самостійно. Планування та впровадження захисних заходів на підставі контролю ризиків дозволяє знижувати їх загалом і уникати катастрофічних наслідків [4, с. 48]. Його можна вважати найважливішим етапом. На цьому етапі страхові компанії, беручи на свою відповідальність ті чи інші ризики, повинні проаналізувати їх, розпізнати та дати оцінку.

2) Контроль ризику – даний етап призначений для часткового або повного усунення ризиків при оптимальному співвідношенні різних способів: усунення ризику, зменшення, локалізації або поділу. Ризик можна контролювати ще до самої події. Зниження ризику - це скорочення ймовірності й обсягу втрат. Для зниження ступеня ризику застосовуються різні прийоми. Обмеження ризику передбачає лімітування ризику, тобто встановлення ліміту, тобто граничних сум затрат, продажу, кредиту і т.ін. За такими видами діяльності і господарських операцій, що можуть постійно виходити за встановлені межі припустимого ризику, цей ризик лімітується шляхом установаження відповідних економічних і фінансових нормативів [5].

3) Останній етап – фінансування ризику. Фінансування ризику проводиться за рахунок створення страхових фондів, що формуються для здійснення виплат при настанні страхових випадків. Передача ризику передбачає його фінансування з інших джерел. Фірма може розраховувати на отримання позикина покриття збитку [6, с. 113].

Таким чином, управлінню ризиками в діяльності страховиків притаманна багатоваріантність, яка означає поєднання стандарту й неординарності фінансових комбінацій, гнучкість, неповторність різних способів дій у конкретній ситуації. Процес управління ризиками може здійснюватися тільки за умови наявності певної інформації, серед якої слід виділити статистичну, економічну, фінансову, комерційну. Здійснення управління ризиками страховими компаніями визначається специфічністю страхування як сфери бізнесу і пов'язано із діяльністю страховика, яка складається з безпосереднього здійснення страхових операцій, інвестування фінансових ресурсів, здійснення звичайних для будь-якого суб'єкта господарювання функцій.

Література:

1. Фінансові методи управління страховими ризиками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/2_29_2010/29_04_04.pdf
2. Вовчак О.Д. Страхування: Навчальний посібник. – Львів: Новий Світ – 2005. – 480 с.
3. Оцінка ризиків в страхуванні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studopedia.net/5_5675_otsinka-rizikiv-v-strahuvanni.html

4. Плиса В.Й. Страхування: Навч.підр. – К.: Каравела, 2005. –392 с. 5.Шірінян Л. В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств// Фінанси України. - 2011. - № 9. - С.70-80

6.Александрова М.М. Страхування: Навчально-методичний посібник. – К.:ЦУЛ, 2008. – 387 с.

УДК 336

НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ МЕГАРЕГУЛЯТОРА НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Юхименко В. М.

Сьогодні, реформування системи регулювання на ринку фінансових послуг в Україні, спрямовано на уніфікацію інституційного забезпечення. Мається на увазі перехід до моделі «регулювання всіх процесів», оскільки на ринку фінансових послуг України існують фінансові холдинги, до складу яких входять і банки, і страховики, і професійні учасники ринку цінних паперів. З одного боку, така ідея регулювання і нагляду за всією фінансовою системою може відноситися до схильності уряду використовувати класичні інститути регулювання, проте, в сучасних умовах існування України, таке регулювання розглядається як нав'язана умова виконання вимог міжнародних організацій.

Досвід багатьох країн щодо моделі регулювання фінансового ринку свідчить, що кожна країна повинна розробляти систему регулювання відповідно до політичного устрою, а також структури фінансового ринку. Проте, можна виділити три основні моделі, якими представлено регулювання фінансових ринків:

- секторальна - заснована на чіткому закріпленні наглядових органів в розрізі конкретних секторів - банківського, страхового, фондового;
- «двох вершин» (англ. twin peak) - передбачає перерозподіл обов'язків між $Z_{ма}$ органами та визначення функцій, які кожен з них виконує;
- єдиного регулятора – мегарегулятора – передбачає концентрацію всіх наглядових функцій в єдиному наглядовому органі.

Перевагами секторального підходу є уникнення значних прогалин у регулюванні окремих секторів фінансового ринку, враховуючи їх специфіку. Проте, існує проблема «нерівномірного лікування» в секторах з більш слабкими регулятивними нормами, що не завжди дозволяє досягти узго-

дженості в діяльності регулятивних органів. Останнім часом, багато країн відмовляються від даної моделі, хоча такі країни як Греція, Іспанія, Італія, Люксембург, Фінляндія ще досі її використовують.

В моделі «двох вершин» функції розділені між двома відокремленими інститутами фінансової сфери, а також її можна вважати перехідною від секторальної до моделі єдиного регулятора. Вона використовується у Нідерландах, Канаді, частково в Італії, Франції та Португалії [1].

Модель єдиного регулятора, на який покладаються функції пруденційного нагляду дозволяє комплексно здійснювати регулювання всіх сфер фінансового ринку. Зазначена модель використовується у більшості країн ЄС: Німеччині, Бельгії, Чехії, Данії, Естонії, Ірландії, Латвії, Угорщині, Норвегії, Мальті, Австрії, Польщі, Словаччині, Швеції, Великобританії [2]. Саме таку модель планує використовувати і Україна.

На розгляді Верховної ради знаходяться законопроекти №2413а і №2414а, які спрямовані на консолідацію функцій державного регулювання ринків фінансових послуг. Ними передбачається, що Нацкомфінпослуг буде ліквідована, а її функції перерозподілені між Нацкомісією з цінних паперів та фондового ринку та Національним банком України. Такий підхід має ряд переваг та недоліків. З одного боку, створення мегарегулятора допоможе краще забезпечити прозорість ринку та спростить здійснення контролю над фінансовими групами. А з іншого, специфіка діяльності кожного окремої інституції потребує врахування різних інструментів впливу на них. У будь-якому випадку, необхідно забезпечити цілісний контроль над страхуванням, фондовими ринками, пенсійними фондами та банками.

На думку експертів, мегарегулятор повинен контролювати платоспроможність, звітність, достатність капіталу, а також забезпечувати прозорість для всіх учасників фінансового ринку [1]. Проте, все ж таки головним пріоритетом будь-якого регулятора, як в короткостроковій, так і довгостроковій перспективі, є захист прав споживачів та забезпечення стабільності фінансового ринку.

Безперечно, в Україні, на сьогоднішній день, рівень розвитку фінансового ринку є недостатньо зрілим, тому, непродумане введення єдиного регуляторного органу може поставити під загрозу забезпечення фінансової стабільності сфери фінансових послуг. Тенденції розвитку вітчизняного фінансового ринку засвідчують, що необхідність у створенні інтегрованої системи його регулювання постане дещо пізніше. У найближчі декілька років створення мегарегулятора в Україні є не тільки недоцільним, а й неможливим, оскільки НБУ має конституційний статус (гарантія функціо-

нування цього органу закріплена Конституцією України) [3].

На мою думку, реформування фінансового ринку повинно впливати з економічної необхідності та доцільності такого перетворення. Проста передача функцій не вирішує проблем ринку. Окрім того, в період трансформаційних процесів можливе нетривале погіршення нагляду за ринком. Вважаю, що необхідно вдосконалювати регулювання таким чином, щоб воно враховувало актуальні потреби всіх учасників фінансового ринку та давало змогу швидко реагувати на негаразди, які відбуваються на ньому.

Література:

1. Joanne A. Kellermann, Jakob de Haan, Femke de Vries (2014) *Financial Supervision in the 21st Century*, Springer Science & Business Media, - 232 p.
2. Клапків Ю. М. Формування інтегрованого нагляду за міжсекторовою діяльністю фінансових інституцій // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». - 2010. - №2. - С. 150.
3. Кривенко Л. В. Доцільність запровадження моделі мегарегулятора фінансового ринку в Україні / Л. В. Кривенко, О. В. Ісаєва // Економічний часопис-XXI. - 2015. - № 3-4(2). - С. 33-36.

УДК 336.02

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Юшко С. В., Дорожко В. Ю.

Кризові явища в економіці нашої країни, що супроводжуються скороченням обсягів виробництва товарів і продукції, девальвацією гривні, інфляційними процесами, зростанням безробіття тощо негативно позначаються на формуванні фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Не зважаючи на те, що за даними Казначейства України фактичні доходи місцевих бюджетів в 2015 р. порівняно з 2014 р. зросли з 231,7 до 294,5 млрд грн, їх реальна величина, розрахована з урахуванням індекса-дефлятора ВВП, зменшилася за цей рік на 8,2 % [1, 2]. Парадокс полягає у тому, що скорочення доходів бюджету в умовах кризи відбувається одночасно із зростанням потреби у фінансуванні різноманітних програм державної підтримки найменш захищених верств населення, галузей економіки тощо.

За цих обставин балансування доходів і видатків бюджету викликає чимало труднощів. Особливої гостроти дане питання набуває відносно місцевих бюджетів. Зміна з 2015 р. підходів до горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій поставила у більш складні умови адміністративно-територіальні одиниці з незначним податковим потенціалом: віднині їм надається тільки 80 % суми коштів, потрібних для досягнення індексом їх податкоспроможності значення 0,9 [3]. Це додатково посилює ризики виникнення браку коштів для виконання завдань і функцій, покладених на такі органи влади, вимагаючи від них посилення роботи щодо пошуку джерел зростання доходної бази відповідних бюджетів. Прагнучи неодмінного балансування бюджетів місцева влада може йти й іншим шляхом розглядаючи потенційні варіанти скорочення обсягів запланованих видатків. На жаль, іншого варіанту просто не існує: чинне законодавство не передбачає для більшості місцевих бюджетів можливості затверджувати їх з дефіцитом. Фактично тільки міські ради мають право нестачу коштів у бюджеті покривати за рахунок здійснення місцевих запозичень.

Найвагомішими (окрім трансфертів) складовими доходів місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб, плата за землю, єдиний податок, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, власні надходження бюджетних установ. Податок на доходи фізичних осіб забезпечує лівову частину надходжень для більшості місцевих бюджетів (окрім бюджетів сіл, селищ, міст районного значення). Негативно на ці надходження впливають кризові явища в нашій країні: роботодавці не в змозі виплачувати працівникам гідну винагороду за їх працю; зростання фактичних доходів працівників відбувається на тлі зменшення їх реальних значень. Окрім того, значна частина заробітків найманих працівників лишається в тіні, що тягне за собою суттєві втрати бюджетів. Задля збільшення надходжень за податком влада здійснює відповідні контрольні заходи, вносить зміни до законодавства, намагаючись будь-що перевести кошти з тіньового до офіційного сектора економіки [4]. З 2016 р. оподаткування доходів найманих працівників, отриманих у формі заробітної плати здійснюється, за єдиною, підвищеною ставкою податку (18 %); за пропозицією Уряду з 2017 р. пропонується встановлення мінімальної заробітної плати на рівні 3200 грн, що у 2 рази вище, аніж є сьогодні [5]. На думку вищого керівництва країни, такий захід також сприятиме виведенню заробітних плат з тіні, забезпечить зростання доходів бюджету.

Наповнювати місцеві скарбниці допомагає й новозапроваджений акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів; він формується як 5 %-ва надбавка до ціни товарів та залишається у розпорядженні місцевих (сіл, селищ, міст) рад.

Відзначимо, що зберегти доходи місцевих бюджетів в умовах кризи дозволяють податки та інші обов'язкові платежі, розмір яких не залежить від результатів діяльності чи фінансового стану їх платників, зокрема, єдиний податок з фізичних осіб, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю. В умовах скорочення обсягів та видів діяльності суми зазначених платежів лишаються незмінними.

Шукаючи потенційні джерела зростання доходів владі на місцях доцільно, зокрема: переглянути затверджені ставки місцевих податків і зборів та вивчити доцільність їх доведення до граничного рівня, визначеного чинним податковим законодавством; проаналізувати стан розрахунків платників податків з бюджетом, виявити прострочені та розстрочені суми заборгованості, вжити заходів щодо її погашення; здійснити інвентаризацію майна та ресурсів, що належать громаді, та запропонувати шляхи їх використання з максимальною користю для мешканців відповідної території тощо. Вивчаючи можливості економії на видатках слід дослідити обґрунтованість видатків у розрізі функціональної, економічної, відомчої та програмної класифікацій, вивчити ступінь дотримання показників якості та ефективності виконання затверджених бюджетних програм, вивчити альтернативні варіанти досягнення запланованих результатів при оптимальному співвідношенні показників «ціна-якість».

Література:

1. Дані офіційного веб-сайту Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.treasury.gov.ua>.
2. Дані офіційного веб-сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1389961156788948>.
4. Юшко С. До питання про оподаткування заробітної плати в Україні / С. Юшко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2015. – № 10. – С. 24-29.
5. Кабмин предлагает увеличить минимальную зарплату в два раза [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.liga.net/economics/2016/10/26/news/50307.htm>.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ ПОХІДНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Ярмак О. В., Леонтєва Г. Г.

Розвиток фінансового ринку, як і інші сфери економіки, потребують втілення інновацій, якими сьогодні є впровадження і розвиток похідних фінансових інструментів. Інвестувати кошти можна в статутний капітал, в цінні папери, в нерухомість, у золото, в іноземну валюту тощо. На сучасних розвинутих фінансових ринках одним із найпопулярніших способів інвестування є використання похідних цінних паперів або деривативів.

На вітчизняному фінансовому ринку перед його учасниками останнім часом постала проблема зменшення власних ризиків. Вирішенню цієї проблеми можуть допомогти нові фінансові інструменти, які створюють можливості запобігання ризику, являючи собою елементи біржового страхування, а конкретними фінансовими інструментами, що забезпечують ризик, є похідні цінні папери: опціони, ф'ючерси та інші.

Похідні цінні папери – цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів. Ціни на похідні фінансові інструменти встановлюються залежно від цін активів, які покладено в їх основу, і називаються базовими активами. Базовими активами можуть бути цінні папери, процентні ставки, фондові індекси, товарні ресурси, дорогоцінні метали, іноземна валюта тощо. Отже, особливість похідних фінансових паперів (деривативів) полягає в тому, що їх інвестиційна віддача залежить від тих фінансових інструментів, від яких вони походять, тобто їх обіг пов'язаний з обігом базових фінансових активів. Слід зауважити, що предметом похідного контракту можуть виступати не лише фінансові інструменти, але й біржові товари, відповідно до цього розрізняють фінансові і товарні деривативи.

Похідні фінансові інструменти (деривативи) дістали свою назву від англійського терміну «derivative» – «похідний», оскільки їх вартість є похідною від вартості базових інструментів, покладених в основу угоди [1].

Основу класу похідних фінансових інструментів становлять ф'ючерсні, форвардні, опціонні угоди та свопи. Оскільки всі вони пов'язані з виконанням певних дій протягом визначеного періоду часу або у визначений момент у майбутньому, їх ще називають строковими контрактами.

Строкові контракти (похідні цінні папери) визначаються своїми специфікаціями – юридичними документами, в яких обов'язково обумовлюється обсяг базового активу в одному контракті, термін виконання, валюта розрахунку, спосіб виконання (поставка активу чи розрахунки грошовими коштами) та інші характеристики.

У міжнародній практиці найпоширенішими видами деривативів є форвардні та ф'ючерсні контракти, опціони і своп-контракти, а найпопулярнішими видами базових фінансових інструментів – валюта, грошові кошти у формі кредитів і депозитів, цінні папери, фондові індекси.

У вітчизняній практиці на фінансовому ринку більш широкого застосування здобули операції з традиційними фінансовими інструментами, з угодами, предметом яких є грошові кошти (або їх еквіваленти), такі як кредиторська і дебіторська заборгованість; векселі; акції; облігації; факторинг, форфейтинг, фінансова оренда; гарантії кредитної лінії, страхові угоди фінансового характеру тощо.

До похідних інструментів можуть відноситись й інші угоди фінансового характеру, укладені на строк, наприклад фондові варанти, які є різновидом опціону на купівлю (опціон call), що випускаються емітентом разом із власними привілейованими акціями чи облігаціями та надають його власникові право на придбання простих акцій чи облігацій даного емітента протягом певного періоду на заздалегідь узгоджених умовах. Згідно з вітчизняними нормативними актами, варанти можуть випускатися лише відкритими акціонерними товариствами і тільки в документарній формі. Термін дії варанта не повинен перевищувати 1 рік, а обсяг базового активу емітента варантів – 50 % обсягу акцій даного емітента, випуск яких було зареєстровано.

Перелік похідних інструментів постійно розширюється завдяки фінансовому інжинірингу, який направлений на розробку і впровадження в практику нових фінансових контрактів.

Основні функції похідних фінансових інструментів:

- 1) посвідчення прав, які впливають із володіння основним папером (сертифікат акцій, облігацій);
- 2) надання додаткових пільг власникам основного папера (опціон, варант, ордер);
- 3) забезпечення функціонування основного папера (купон);
- 4) прогнозування динаміки курсів і страхування власників цінних паперів від їх падіння (ф'ючерс, опціон);

5) можливість заміни основного папера його сурогатною формою (сертифікати акцій та облігацій, депозитарні розписки);

6) забезпечення проникнення основного папера на іноземні фондові ринки (депозитарні розписки).

Похідні цінні папери мають більш ризикований характер, ніж основний цінний папір, оскільки ризик за останнім додається до ризиків за похідними цінними паперами.

Критеріями віднесення фінансового інструменту до групи похідних є:

1) залежність його ціни безпосередньо або опосередковано від ціни або характеристики базового активу;

2) стандартизація умов виконання зобов'язань за фінансовим інструментом;

3) наявність сукупності документів, які мають один базовий актив, однаковий термін обігу і термін виконання зобов'язань;

4) відповідність обсягу та якості базового активу встановленим стандартам.

Економічний зміст похідних фінансових інструментів пов'язаний з причиною їх появи. Деривативи виникли як відповідь на зростаючий рівень ризику у зв'язку з мінливістю цін, запропонувавши учасникам ринкових відносин механізми зниження цих ризиків. Процедура попередньої домовленості щодо умов операції обміну, яка має відбутися в майбутньому, дозволяє і продавцеві, і покупцеві протягом форвардного періоду стати незалежними від ризику зміни ринкової ціни базового інструменту. Якщо строкова (майбутня, форвардна) ціна показує прибуток порівняно з витратами виробництва, то товаровиробник може уникнути цінового ризику, уклавши угоду про продаж товару ще до завершення виробничого процесу. Якщо ця ціна не покриває витрат, то вона стимулює виробництво даного товару взагалі [2].

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом періоду зафіксовано з:

1) державними облігаціями України – 147,54 млрд грн (87,45% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні-вересні поточного року);

2) депозитними сертифікатами Національного банку України – 11,40 млрд грн (6,76% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у січні-вересні поточного року).

На організаційно оформленому ринку протягом січня-вересня 2016

року спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами на двох фондових біржах «Перспектива» та «ПФТС», що становило 97,50% вартості біржових контрактів [3].

Таким чином, за своїм призначенням похідні інструменти спрямовані на створення механізмів захисту виробників і споживачів від ризиків з погляду умов придбання та реалізації товарів і фінансових інструментів, дозволяючи уникати цінових ризиків тим суб'єктам господарювання, які не бажають ризикувати. В цілому строкові угоди дають змогу розділити на складові ті ризики, які притаманні базисним інструментам, і одночасно перерозподілити їх між учасниками угоди. Це дозволяє торгувати ризиками окремо від базисних інструментів, тобто здійснювати трансферт цінових ризиків.

Література:

1. Еш С. М. Фінансовий ринок : Навчальний посібник. – К. : ЦУЛ, 2011 – 528 с. (www.ipk-dszu.kiev.ua/files/biblioteka/Fin_rinok-navch_posib.pdf)
2. Смолянська О. Ю. Фінансовий ринок. Навчальний посібник. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 384с.
3. <http://nssmc.gov.ua/> Сайт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку

УДК 336.2

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗУСТРІЧНИХ ЗВІРОК ПРИ БЮДЖЕТНОМУ ВІДШКОДУВАННІ ПДВ

Ярмоленко Ю. Ю.

В контексті податкової реформи особлива роль серед дискусій та обговорень відводиться проблемі попередження та нейтралізації загроз у сфері відшкодування податку на додану вартість (ПДВ). Існуючі схеми для отримання бюджетного відшкодування постійно вдосконалюються. Недостатньо дослідженими залишаються й питання розмежування ухилень від оподаткування від законних методів зменшення податкового навантаження та отримання відшкодування ПДВ в умовах функціонування інформаційно-електронних баз контролюючих органів. Усе це обумовлює актуальність досліджуваного питання.

Зазначена проблема ще більше ускладнюється за відсутності законодавчого регулювання у Податковому кодексі України (ПКУ) термінів на проведення зустрічних звірок контрагентів платників податків, які заявляють до відшкодування. Про недоліки та прорахунки на рівні фіскальних органів по реалізації матеріалів зустрічних звірок постачальників товарів нами відмічалось в одному із фахових видань [1]. Однак до цього часу відсутня інтегрована електронна система АІС «Зустрічні звірки», яка повинна була, на нашу думку, зменшити численний потік звернень та листувань між податківцями та платниками податків з метою отримання від них підтверджуючих документів по взаємовідносинах зі своїми контрагентами. Адже підсистема зустрічних звірок в АІС «Податковий блок» в системі фіскальних органів є лише різновидом відомчої електронної пошти між податковими інспекціями різних регіонів України.

Окремого розгляду потребує й питання відбору платників податків для перевірок. Так, у 2015–2016 роках в системі фіскальних органів діють Методичні рекомендації щодо організації та проведення органами державної фіскальної служби зустрічних звірок, обміну податковою інформацією при здійсненні податкового контролю, затверджені наказом Державної фіскальної служби України 17.07.2015 № 511. У цьому документі передбачено відбір суб'єктів господарювання фіскальними регіональними підрозділами для звірок стосовно яких виникає сумнів щодо реальності операцій, їх виду, обсягу, якості, розрахунків, достовірності та повноти відображення в обліку платників податків таких операцій [2].

Проте у Податковому кодексі України законодавчо не закріплено та не конкретизовано дефініції «сумнівні операції», «реальність та повнота відображення в обліку податків», що надає контролюючим органам на місцях на власний розсуд проводити відбір та зустрічні звірки контрагентів – постачальників або покупців. Вважаємо, що за таких обставин завжди існуватимуть ризики безпідставних затримок у процесі підтвердження взаємовідносин платника з контрагентами і як, наслідок, це призводитиме до непередбачуваних ситуацій у тривалості загальної процедури відшкодування.

Тому під час запровадження інтегрованої електронної системи АІС «Зустрічні звірки», дистанційно через мережу «Інтернет», як пропонує П.Кулик [3, с.180 – 181], доцільно використати розроблені нами форми документів [1, с.14 – 16]. По-перше, це дасть можливість в умовах запровадження електронної системи узагальнити відповідну інформацію в еле-

ектронному форматі по зустрічних звірках та посилити контроль за виконанням відповідей з податкових інспекцій інших регіонів за допомогою електронних комунікацій. По-друге, запровадження на практиці даних пропозицій, на наш погляд, надасть можливість зекономити час на обробку відповідної інформації та одночасно виконати вимоги Державної фіскальної служби України щодо узагальнення інформації по всьому ланцюгу перепродажу товарів на внутрішньому ринку.

Перевагою запропонованого підходу є те, що отримана за допомогою електронного цифрового підпису платником-заявником відшкодування інформація про осіб-контрагентів через мережу «Інтернет» використовуватиметься з метою встановлення ненадійних партнерів по бізнесу. При цьому виникає можливість сумлінному платнику в подальшому уникати укладання контрактів із ризикованими комерційними структурами. Одночасно це допоможе встановити, яка сума податкового кредиту, задекларованого й віднесеного підприємством на розрахунки з бюджетом, підтверджена зустрічними звірками постачальників до виробника або імпортера.

Література:

1. Король В. Оптимізація податкових перевірок як механізм удосконалення повернення ПДВ експортерам / В. Король, В.Довгалюк, Ю. Ярмоленко // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 10. – С.12 –16.
2. Методичні рекомендації щодо організації та проведення органами державної фіскальної служби зустрічних звірок, обміну податковою інформацією при здійсненні податкового контролю, затверджені наказом Державної фіскальної служби України 17.07.2015 № 511. – 2015. – 19 с.
3. Кулик П.Л. Фіскальний потенціал податку на додану вартість в Україні та його реалізація: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / П.Л. Кулик. – Ірпінь, 2015. – 219с.

ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ СТУДЕНТІВ

УДК 336.22(339.924)

ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС

Аругтюнян Р. Ю.

Одним з найважливіших пріоритетів ЄС є : боротьба з ухиленням від сплати податків та з податковим шахрайством є одним з першочергових пріоритетів. Вони надають конкурентну перевагу на тих, хто уникнути своїх зобов'язань як платники податку, а також мають на меті зруйнувати довіру платників податків, підриваючи внутрішній ринок і довіру громадян ЄС. Боротьба з податковим шахрайством і ухиленнями охоплює як прямі так і непрямі податки.

За для вирішення цієї проблеми, була зібрана спеціальна комісія, метою якої – винайти заходи, які необхідно проводити в короткостроковій і середньостроковій перспективі за для вирішення ситуації, що склалася. А саме:

- 1) Управління податкової прозорості (на національному, європейському і міжнародному рівні),
- 2) Розширення обміну інформацією в рамках ЄС, щодо боротьби з шахрайством у податку на додану вартість.
- 3) Обмін інформацією (а також комп'ютеризований автоматичний обмін) на запит податкових органів, які допоможуть ідентифікувати і відстежувати ухилення від сплати та шахрайство, а також за для ідентифікації платників податків.

Мета полягає в тому, щоб зміцнити співпрацю між державами-членами з метою поліпшення належного функціонування систем оподаткування на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Також комісія оголосила, що вона висуне пропозиції для забезпечення прозорості податкових рішень, приведення їх у сферу автоматичного обміну інформацією [1].

На міжнародному рівні це – співпраця, яка здійснюється в рамках двосторонніх або багатосторонніх умов(ефективність уразі, що обмін інформацією не обмежується національними положеннями).

З урахуванням обмеженою прозорості або секретності, які пропонують притулок коштів в результаті ухилення від сплати податків або шахрайства. З цієї точки зору, сильний акцент був зроблений на зниження банківської таємниці і поліпшення умов обміну інформацією.

Існує необхідність зробити "певні правила гри", щоб запобігти податковій конкуренції, яка використовується для мінімізації податкових зобов'язань та скорочення податкових надходжень країн. Односторонні дії за рішенням податкової конкуренції, мають обмежену ефективність, так як податкова база може просто перемістити в місце, де не вживаються ніяких дій.

В умовах глобалізації економіки, де використання ІКТ може перетворити угоди в непрозорі справи, національні системи оподаткування не може мати знання про кожну транскордонної угоду. Це відсутність результатів співпраці в найбільш сприятливій для ухилення податковій системи застосовуються за рахунок інших національних податкових систем. Співпраця не повинна бути обмежена в межах кордонів ЄС. Незважаючи на те, співробітництво в рамках ЄС більш значні, але двосторонні або багатосторонні дії також необхідні.

В ЄС, адміністративне співробітництво між державами-членами спрямована на підтримку реалізація права Союзу в області оподаткування. Є кілька легальних інструментів, які покривають ПДВ і акцизи та мито.

У непрямих податків, зокрема ПДВ, нинішні перехідні механізми мають кілька недоліків серед них подвійний режим для торгівлі всередині ЄС, що дозволяє продаж без ПДВ, яка несе ризик шахрайства. Така ситуація створює умови для карусельного шахрайства, який заснований на продажу без ПДВ [2].

Робота з цілою низкою компаній, яка застосовують податкові лазівки стоїть на порядку денному. Корпоративний упередження боргу є одним з елементів, який може сприяти розвитку міжнародного ухилення від сплати податків. Різниця між боргом й акціонерним капіталом, яка існує в більшості податкових систем можуть створювати можливості для зменшення прибутку, за рахунок збільшення боргу, де прибуток високо оподатковується, і там де вони мають користуватися більш низькими ставки. Це пов'язано з тим, що системи, як правило, дозволяють відрахування боргових виплат відсотків, в той час як рентабельність власного капіталу не розглядається в якості франшизою вартості, саме це і порушує баланс. Відновлення симетричного податкового режиму для заборгованості та власного капіталу на корпоративному рівні спрямована на збереження податкової бази на внутрішньому і на міжнародному рівні, що вимагає спів-

праці (у визначенні положень і заходів по боротьбі з уникнення). Трансфертне ціноутворення може підняти труднощі, такі як ризик управління в боротьбі з трансферним ціноутворенням і коригуванням. Це, може привести до уникнення оподаткування оскільки принцип «Витягнутої руки» варіюється від компанії до компанії і від податкової інспекції в податкову інспекцію [3].

Вищевказані лазівки розглядаються в рамках законодавчого процесу ЄС. Відноситься до податкової трактуванні внутрішньо групових платежів, перегляду материнських і дочірніх компаній.

Література:

- 1) Tax policy in EU [Електронний ресурс]. <http://www.europarl.europa.eu>
- 2) Economic and financial affairs [Електронний ресурс]. http://ec.europa.eu/economy_finance/
- 3) Taxation trends in the European Union [Електронний ресурс]. http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/

УДК 005.591.6:336.71

ВИБІР ВИДУ ФІНАНСОВОЇ ІННОВАЦІЇ У БАНКУ

Біляєва В. Ю.

Сьогодні економічна ефективність та стійкість будь-якої організації, у тому числі банку, визначається вмінням адекватно реагувати на виклики зовнішнього середовища та вчасно адаптуватися до його змін. В умовах інформаційного суспільства банкам можна досягти фінансової стійкості шляхом створення та імплементації різноманітних фінансових інновацій у операційну діяльність. Впровадження фінансових інновацій у країнах з нестабільною економікою є досить складним та ризиковим процесом, що вимагає від фінансових установ використання належного інструментарію прийняття управлінських рішень щодо вибору виду фінансової інновації.

Незважаючи на високий ступень розробленості проблематики з використання фінансових інновацій у науковій літературі, питання щодо обґрунтування вибору їх виду є недостатньо розкритими. Переважна більшість праць вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема А. А. Аюпова, Р. І. Гільманової, В. С. Котковського, Н. М. Пантелєєвої, І. І. Фролової, Г. М. Шульженко та ін. присвячена розробленню рекомендацій щодо оціню-

вання ефективності фінансових інновацій на основі набору виключно кількісних показників, що не є результативним в умовах дефіциту інформації. З огляду на це доцільним є пошук такого інструменту, який би дозволив обирати вид фінансової інновації, враховуючи не тільки її кількісну характеристику, а й думки експертів щодо ефективності та доцільності її впровадження на конкретному етапі розвитку банку.

В сучасних умовах більшість важливих управлінських рішень приймається в процесі колективного обговорення, адже із збільшенням складності та обсягу завдань, зростанням невизначеності умов їх прийняття та зменшенням обсягів необхідної інформації, зростає потреба у високому рівні компетентності особи, які приймає рішення (ОПР). Відтак, сьогодні у процесі прийняття оптимального рішення доцільно враховувати думку колективу фахівців за допомогою методів експертного опитування, зокрема методу аналізу ієрархій (МАІ).

Сутність методу МАІ полягає у пошуку оптимального рішення шляхом розкладення проблеми на більш деталізовані елементи (рівні ієрархії) і побудові більш високих рівнів за рахунок виявлення взаємозв'язків між ними, в результаті чого виникає ієрархічна структура. Найвищим рівнем ієрархії є мета, проміжними – критерії, за якими оцінюють нижчі рівні. Найнижчий рівень ієрархії – це, як правило, перелік різних варіантів рішень, серед котрих необхідно вибрати найкращі [1, 2].

У загальному вигляді реалізація методу МАІ передбачає виконання таких етапів [3, с. 134]: 1) побудова ієрархії; 2) формування матриці парних порівнянь та отримання вектора пріоритетів; 3) оцінка ступеня узгодженості матриці парних порівнянь; 4) отримання найкращої альтернативи. Серед переваг означеного методу слід виокремити: можливість врахування латентних зв'язків, які складно встановити кількісним шляхом та можливість вирішувати складні багатокритеріальні завдання шляхом ієрархічного представлення проблеми. Однак цьому методу притаманні й деякі недоліки, а саме: складність дотримання експертами правила "транзитивності" та наявність похибок у зв'язку з недостатнім рівнем компетентності експертів.

Беручи до уваги переваги методу МАІ, було розроблено рекомендації щодо його використання у процесі вибору певного виду фінансової інновації для впровадження у конкретні види операцій банку з метою забезпечення його фінансової стійкості. За результатами попереднього дослідження [4] було встановлено, що у фінансово нестійких банках резервом підвищення фінансової стійкості виступає кредитування корпоративного бізнесу, а у банках із середнім та високим рівнем фінансової стійкості –

операції по залученню коштів фізичних осіб. Зважаючи на те, що на вибір фінансової інновації окрім рівня фінансової стійкості банку впливає ще й етап розвитку банку, який відповідає фазі його життєвого циклу, пропонується обирати такі види фінансових інновацій, які найкращим чином відповідають стадії розвитку банку та рівню його фінансової стійкості. Для наочного зображення результатів реалізації методу MAI на практиці було проведено експертне оцінювання у трьох фінансових установах, які є репрезентантами різних за стадією життєвого циклу груп банків: кластер 1 (спад) - ПАТ "Мета Банк" із низьким рівнем фінансової стійкості, кластер 2 (зростання) - ПАТ "АКБ "Конкорд" із високим рівнем фінансової стійкості, кластер 3 (стабілізація) - ПАТ КБ "Центр" із середнім рівнем фінансової стійкості.

Практичну реалізацію методу MAI для трьох репрезентантів було проведено у програмному середовищі MPRIORITY 1.0. У якості експертних груп виступили робочі колективи трьох банків, які склалися з начальників кредитного або депозитного відділів та спеціалістів цих відділів.

Ієрархічна структура проблеми для всіх трьох випадків є ідентичною: перший рівень - мета, яка полягає у виборі оптимального виду фінансової інновації; другий рівень - експерти; третій рівень - критерії оцінювання альтернатив (трудомісткість, капіталомісткість, оперативність проведення, віддача від фінансової інновації); четвертий рівень - альтернативи, які уособлюють у собі певні види фінансових інновацій. Слід зауважити, що особливістю запропонованого підходу є оцінювання не тільки критеріїв і альтернатив, а й самих експертів, тобто їх компетентності, що дозволяє уникнути можливих неточностей, пов'язаних з недостатнім рівнем компетентності експерта у предметній області. Таким чином, на першому рівні ОНР (начальник відповідного відділу) оцінює експертів, на другому рівні експерти (фахівці відділу) оцінюють критерії, а на третьому рівні ОНР оцінює вже альтернативи за вказаними критеріями.

У якості альтернатив при експертному оцінюванні в ПАТ "Мета Банк" виступали такі фінансові інновації у кредитуванні корпоративного бізнесу: он-лайн кредитування, експрес-кредитування, P2B кредитування та створення "кредитних фабрик". Он-лайн кредитування та експрес-кредитування є технологічними видами фінансових інновацій, сутність яких полягає в оптимізації окремих етапів кредитного процесу завдяки новітнім технологіям. P2B кредитування є фінансуванням корпоративних клієнтів через спеціально створені інтернет-платформи, шляхом залучення інвестицій приватних осіб або інших суб'єктів господарювання. Створення "кредитних фабрик" є прикладом системної інновації, яка спрямована на удосконалення діючих кредитних бізнес-процесів для досягнення

значної економії часу та скорочення переліку ланок управління, які приймають участь у кредитному процесі.

У ході експертного оцінювання фахівцям ПАТ "АКБ "Конкорд" було запропоновано оцінити такі депозитні фінансові інновації: депозити змішаного типу (депозити із високими відсотковими ставками, які надають можливість інвестувати частку коштів в інші фінансові активи); прем'єр рахунки (поєднують елементи операцій за ощадними рахунками, інвестиційними, кредитними та іпотечними операціями та надають різноманітні знижки на банківські послуги); субрахунки (сукупність рахунків, прив'язаних до головного депозиту без необхідності сплачувати комісійні за кожним з них).

Експерти ПАТ КБ "Центр" також оцінювали депозитні фінансові інновації протє іншого виду: індексовані депозити (вклади, які прив'язані до вартості певного фінансового інструменту та дають змогу вкладнику отримати додатковий дохід); комбіновані депозити (депозити, які являють собою комбінацію вкладних рахунків та програм страхування); рахунки з елементами гейміфікації (депозитні продукти, які передбачають отримання певних бонусів за рахунок дотримання встановлених умов договору).

За результатами методу МАІ встановлено, що оптимальною кредитною фінансовою інновацією для банків із низьким рівнем фінансової стійкості, які знаходяться на стадії спаду, є P2B кредитування; для банків на стадії зростання із високим рівнем фінансової стійкості - субрахунки із прив'язкою до головного рахунку; а для банків із середнім рівнем фінансової стійкості на стадії стабілізації - індексовані депозити.

Отже, застосування методу МАІ у процесі прийняття рішення щодо вибору фінансової інновації у банку є доцільним, адже дозволяє здійснювати повний аналіз проблеми, враховувати вплив кожного фактору та погляду кожного експерта на підсумкове рішення.

Література:

1. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати, М.: Радио и связь, 1993. — 278 с.
2. Манталюк О. В. Застосування методу аналізу ієрархій до задач прийняття економічних рішень в умовах невизначеності цілей / О. В. Манталюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2014. – № 4, т. 2. – С. 272-275.
3. Миронова Н. А. Интеллектуальная информационная технология метода принятия групповых решений / Н. А. Миронова, В. И. Дубровин // Системы управления и информационные технологии. – 2013. – №3.1(53). – С. 133-136.
4. Біляєва В. Ю. Виявлення резервів забезпечення фінансової стійкості банків України / В. Ю. Біляєва // Інноваційна економіка. - 2016. - №1-2. - С. 62-70

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЛАТНИКІВ ЗА ПОРУШЕННЯ В ЧАСТИНІ СПЛАТИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК

Буряк Т. О.

Одним із найбільш актуальних для платників податків залишається питання відповідальності за порушення у сфері оподаткування. З огляду на це, доцільним вважається уточнення окремих аспектів даного питання, а саме: види відповідальності та порядок притягнення платників податку на прибуток підприємств.

Основними видами відповідальності, до якої може бути притягнуто платника податків, є фінансова, адміністративна і кримінальна [1].

Фінансова відповідальність за порушення податкового законодавства застосовується контролюючими органами у вигляді штрафу та (або) пені. Відповідальність для платників податку на прибуток застосовується не тільки за несплату або несвоєчасну сплату податку, а й за порушення термінів подання звітності.

За несвоєчасну сплату або несплату податку на прибуток Податковим кодексом (далі - ПКУ) передбачена фінансова відповідальність у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та пені. Так, у разі якщо платник податків подав податкову декларацію, але не сплатив визначене ним самостійно грошове зобов'язання у вигляді податку на прибуток протягом строків, визначених ПКУ, такий платник податків притягується до відповідальності у вигляді штрафу в розмірі 10 відсотків погашеної суми податкового боргу при затримці до 30 календарних днів включно, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання, і 20 відсотків - при затримці більше 30 календарних днів [2].

За порушення законодавства у сфері оподаткування податком на прибуток посадові особи платника податків можуть нести як адміністративну, так і кримінальну відповідальність.

Так, у ст. 212 Кримінального Кодексу України (далі - ККУ) передбачено кримінальну відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у вигляді штрафу від 1 до 2 тис неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тобто від 17 тис до 34 тис грн) або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років. Також зазначеною нормою передбачено кваліфікуючі ознаки (наприклад, вчинення таких дій за попередньою змовою

групою осіб), які посилюють кримінальну відповідальність [3].

Суб'єктом злочину в цьому випадку є посадові особи платника податків (керівник і (або) інша особа, яка має право підпису фінансових документів), на яких покладено обов'язки з ведення бухгалтерського обліку, подання податкової звітності. Способами ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) можуть бути: неподання документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою обов'язкових платежів, заниження об'єктів оподаткування, заниження прибутку, приховування об'єктів оподаткування, укладення угод, які порушують громадський порядок тощо.

При цьому посадову особу платника податків буде звільнено від кримінальної відповідальності у випадку, якщо вона сплатить суму податку на прибуток, а також відшкодує збитки, завдані державі її несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня), до притягнення до кримінальної відповідальності.

Що стосується адміністративної відповідальності, то для посадових осіб платника податків адміністративна відповідальність у вигляді штрафу за порушення податкового законодавства в частині оподаткування податком на прибуток можлива за ст. 163-1 (порушення порядку ведення податкового обліку), 163-2 (неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків і зборів (обов'язкових платежів)) Кодексу про адміністративні правопорушення України [4].

Якщо платник податків вважає, що контролюючий орган неправильно визначив суму податкового зобов'язання, або прийняв інше рішення, що суперечить законодавству, або вийшов за межі своїх повноважень, він може це рішення оскаржити.

Процедура оскарження рішень контролюючих органів закріплена в ст. 56 ПКУ. передбачає право вільного вибору платником податків форми оскарження таких рішень в адміністративному або судовому порядку. Процедура адміністративного оскарження вважається досудовим порядком вирішення спору. Якщо ж платник податків одразу обрав судову процедуру, він втрачає право використовувати процедуру адміністративного оскарження рішення контролюючого органу [2].

Отже податок на прибуток в структурі бюджету - є бюджет формуючим, його частка в структурі бюджету є значна. Податок є дуже важливим для наповнення бюджету. Потрібно більше приділяти уваги його адмініструванню, а саме контролю за ним. Даний податок повинен виконувати не тільки фіскальну, але і регулюючу та стимулюючу функції. Це можливо досягти лише за допомогою законодавства.

Література:

1. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.
2. Податковий кодекс України: Закон України: від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України: від 05 квітня 2001 р., № 2341-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07 грудня 1984 р., № 80731-10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

УДК 336.143.01

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

Гасимов Р. Г.

Бюджетна політика є найважливішою комплексною системою заходів держави з метою формування і оптимального розподілу фінансових ресурсів між різними ланками бюджетної системи для ефективного її розвитку, спрямованого на економічне зростання та підвищення життєвого рівня населення в будь-якій державі.

На даний час, в Україні, розроблення та визначення основних напрямків бюджетної політики та її пріоритетів повинно створюватись кожен бюджетний рік, відповідно до визначених у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України, у відповідності до статті 33 Бюджетного Кодексу України. При вирішенні даного питання враховується велика кількість показників, одними з яких є:

- прогностні монетарні показники і показники валютно-курсової політики на наступний рік та наступні за плановим два бюджетні періоди, у тому числі обмінний курс гривні у середньому за рік та на кінець року;
- інформація про розрахунок частини прогнозованого прибутку до розподілу поточного та наступного року, яка підлягатиме перерахуванню до державного бюджету;
- орієнтовні основні прогностні макропоказники економічного та соціального розвитку України (необхідні для розроблення проекту Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період).

24 червня 2016 року Кабінет Міністрів України схвалив проект Основних напрямків бюджетної політики на 2017 рік (так звана Бюджетна резолюція).

Проект Основних напрямків бюджетної політики на 2017 рік був розроблений Міністерством фінансів України, відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Коаліційної угоди, завдань Плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік і Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» та ґрунтується на положеннях програм співпраці з МВФ та іншими міжнародними організаціями.

Згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» уряд активно сприятиме проведенню комплексних реформ в економіці та бюджетній сфері, шляхом виваженої та послідовної податкової та бюджетної політики. У 2017 р. планується запровадження середньострокового бюджетного планування. Бюджетна резолюція на 2017 рік містить орієнтовні основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2018 та 2019 роки, що дозволить забезпечити збалансованість та стійкість бюджетної системи у середньостроковій перспективі. Видатки в такому випадку будуть формуватися на основі функцій та завдань регіонів, що дозволить підвищити ефективність використання коштів бюджету на загальнонаціональному та регіональному рівні.

Сучасні умови децентралізації влади та реформування національної економіки України посилюють роль регіонів. Регіон – просторова територіально-економічна система, яка включає взаємовідносини «природа-населення-бізнес-влада», а також саморегулює економічні процеси та зв'язки і підпорядковується центральному рівню влади, у свою чергу економічний регіон – це територіально цілісна частина народного господарства країни.

Економічну безпеку територіального утворення (край, регіон, економічний район) варто розглядати як сукупність поточного стану, умов і факторів, які характеризують стабільність, стійкість і поступовість розвитку економіки регіону. З одного боку, забезпечення економічної безпеки регіонів припускає інтеграцію регіональної економіки в економіку держави, з іншого – збереження регіональної незалежності [1, с. 78]. Пріоритетним завданням держави є забезпечення економічної безпеки регіонів. Розумне та зважене спрямування векторів дій бюджетної політики забезпечує економічну безпеку як держави в цілому, так і її регіонів, та створює умови макроекономічної стабілізації, а в іншому випадку призводить до зростання соціальної напруги і політичної нестабільності.

Бюджетна політика щодо забезпечення економічної безпеки регіо-

ну – це здатність органів державної влади та місцевого самоврядування забезпечувати фінансування через бюджети всіх рівнів закріпленого за ними повного комплексу повноважень по виконанню гарантованих Конституцією держави прав громадян у довгостроковій перспективі в умовах дестабілізуючого впливу різноманітних чинників (загроз) та підвищувати фінансовий потенціал та рівень розвитку регіону.

У результаті правильно збалансованого бюджету, з максимально врахованими внутрішніми та зовнішніми факторами, можливе стале економічне зростання всіх без виключення регіонів України підвищення рівня життя.

Бюджетна політика регіонів повинна ґрунтуватися на пріоритетності національних інтересів, економічній самостійності регіонів та сприяти ефективному використанню внутрішнього потенціалу держави. Оптимальна бюджетна політика повинна забезпечити єдність державних та регіональних інтересів. З метою підвищення рівня економічної безпеки регіонів необхідно створити сприятливі умови господарювання, надати управлінський інструментарій та прийняти відповідну законодавчу базу. Виважена бюджетна політика сприятиме забезпеченню економічної безпеки та стабільному соціально-економічному розвитку регіонів, а також підвищенню рівня життя і добробуту громадян України загалом.

Література:

1. Забезпечення соціально-економічної безпеки регіону - нагальне завдання сьогодення / О. Л. Резніков // Економіка пром-сті. - 2008. - № 1. - С. 78-82.

УДК 330.131.7:33.06

НОВЕЛИ КРИТЕРІЇВ РИЗИКУ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Гашимлі О. О.

У зв'язку з прийняттям у 2014 році закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі - закон №1702), в якому були імплементовані нові вимоги FATF (Financial Action Task Force - група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) щодо запровадження ризик орієнтованого підходу по сфері фінансового моніторингу. У 2016 році наказом Мінфіну

«Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» (далі - наказ №584) від 08.07.2016 року було змінено критерії ризику легалізації доходів.

Питаннями запровадження ризик орієнтованого підходу у сфері фінансового моніторингу займалися такі вчені, як Андрійченко Ж. О. [1], Внукова Н. М. [2] та інші.

Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» спрямований на розв'язання багатьох проблем, в тому числі те що, в сучасному світі діяльність злочинних організацій набуває міжнародного характеру, а з розвитком цифрових технологій і глобалізацією комп'ютерних мереж, здійснення фінансових операцій може тривати декілька секунд, що відкриває досить широкі можливості для вчинення правопорушень. Отже, злочинні організації, які займаються легалізацією кримінальних доходів, постійно вдосконалюють та знаходять нові методи та схеми легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Враховуючи зазначене, національна система протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму має бути динамічною та здатною протистояти сучасним викликам.

Основними цілями прийняття є:

запобігання виникненню передумов для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму;

забезпечення удосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

мінімізація ризиків використання фінансової системи України з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Наказ №584 спрямований на виконання положень Закону №1702 [3] суб'єктами первинного фінансового моніторингу в частині виявлення, оцінки та управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, що матиме наслідками зменшення ризиків використання суб'єктів первинного фінансового моніторингу з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Наказом передбачається визнати таким, що втратив чинність, наказ Державного комітету фінансового моніторингу України від 03.08.2010 № 126 «Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму».

ржаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму», що зареєстрований у Міністерстві юстиції України 11.10.2010 за № 909/18204 [4].

В новій редакції критеріїв збережено оцінку ризику клієнта за трьома критеріями: за типом клієнта, географічним розташуванням країни реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, і видом товарів та послуг. У нових критеріях надано більш детальноше опис типу клієнта, що навпаки з розділом критеріїв виду товарів та послуг, також у новому виданні додано, що клієнт суб'єкт самостійно може визначати операції та способи проведення оцінку ризиків за видом товарів та послуг.

Наказ №584 передбачає розширення переліку критеріїв ризику за типом клієнта і видом товарів та послуг, пов'язаних із кіберзлочинністю, електронним шахрайством та іншими видами послуг.

Новелою нових критеріїв наказу №584 є включення не тільки критеріїв для оцінки ризику клієнта, але і критерії оцінки ризику фінансових операцій що можуть мати ризик легалізації доходів. Суб'єкт самостійно визначає, які критерії ризику (крім критеріїв, передбачених законом, нормативно-правовими актами відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу) використовуються ним під час встановлення ділових (договірних) відносин, а які – у процесі подальшого обслуговування клієнтів з урахуванням вимог та рекомендацій, визначених суб'єктом державного фінансового моніторингу, що здійснює державне регулювання та нагляд за діяльністю відповідного суб'єкта.

Таким чином більш детальний розгляд критеріїв оцінки ризиків клієнтів та виділення критеріїв ризиків для фінансових операцій що можуть мати ризик легалізації доходів сприятимуть підвищенню ефективності функціонування системи фінансового моніторингу України забезпечуючи виявлення оцінки та управління ризиками у відповідності з вимогами міжнародних стандартів FATF.

Прийняття наказу надає можливість суб'єктам первинного фінансового моніторингу проводити оцінку ризику використання суб'єкта первинного фінансового моніторингу з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а саме: аналізувати наявні відомості про своїх клієнтів та їх діяльність, та розподіляти їх за визначеними у проекті наказу рівнями ризику.

Література:

1. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія. / Внукова Н.М., Андрійченко Ж.О., Ачкасова С.А. [та ін.] ; за заг. ред. проф.

Н.М. Внукової. – Харків : Ексклюзив. – 2013. – 190 с.

2. Внукова Н. Н. Развитие системы финансового мониторинга во внешнеэкономической стратегии Республики Беларусь и Украины : Стратегия развития экономики Беларуси: факторы формирования и инструменты реализации : материалы Международной научно-практической конференции (г. Минск, 23-24 апреля 2015 г.) / Ин-т экономики НАН Беларуси. – Минск : Право и экономика, 2015. – С. 228-230. – Режим доступа : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10304>

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної ради України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

4. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: наказ від 08.07.2016 № 584.

УДК 331.104:343.359.2

ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Григоренко Ю. В.

Зайнятість як соціально-економічне явище традиційно є предметом державного регулювання. Економічно розвинуті країни і міжнародні організації відносять проблеми зайнятості до тих, вирішення яких впливає на забезпечення соціально-економічної стабільності суспільства [1, с. 127].

Важливим аспектом регулювання зайнятості населення, а тому і взаємовідносин між роботодавцем та працівником є належне оформлення трудових відносин, відносин у сфері оплати праці та відповідальність у разі їх порушень.

Згідно положень Закону України «Про зайнятість населення», зайнятість – не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно [2].

Враховуючи вищезазначене, основними суб'єктами відносин у сфері зайнятості є роботодавець [3], найманий працівник [3] та держава (в

особі відповідних органів державної влади).

Відповідно до положень Податкового кодексу України, роботодавець, який уклав трудовий договір з працівником, є особою (податковим агентом), відповідальною за нарахування, утримання та сплату до бюджету податку з доходів у вигляді заробітної плати, що виплачується на користь платника податку [4].

Питання дотримання вимог податкового законодавства у сфері регулювання трудових відносин є актуальним, оскільки у випадку порушення відповідних умов, передбачено відповідальність у вигляді штрафних санкцій. Згідно норм Податкового кодексу України, у разі отримання інформації про ухилення податковим агентом від оподаткування виплаченої (нарахованої) найманим особам заробітної плати, пасивних доходів, додаткових благ, інших виплат та відшкодувань, що підлягають оподаткуванню, у тому числі внаслідок неукладення трудових договорів з найманими особами згідно із законом, матиме наслідки проведення документальної позапланової чи фактичної податкової перевірки відповідного суб'єкта господарювання [4].

У разі виявлення під час перевірки фактів недотримання податковим агентом законодавства щодо укладення трудового договору, не оформлення трудових відносин з працівниками, якщо ці дії призвели до порушення таким працедавцем правил нарахування, утримання та сплати до бюджету податку на доходи фізичних осіб (далі, – ПДФО), а також порядку подання інформації про фізичних осіб – платників податків, орган Державної фіскальної служби України (далі, – ДФС) визначає суму податкового зобов'язання з ПДФО. За результатами розгляду матеріалів перевірки, керівником органу ДФС (його заступником) приймаються відповідні податкові повідомлення-рішення про застосування штрафних санкцій, передбачених статтею 123 та статтею 119 Податкового кодексу України [5].

Неподання або порушення порядку подання платником податків інформації для формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб - платників податків, передбаченого цим Кодексом, – тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі 85 гривень; повторні діяння – 170 гривень [4].

Неподання, подання з порушенням встановлених строків, подання не у повному обсязі, з недостовірними відомостями або з помилками податкової звітності про суми доходів, нарахованих (сплачених) на користь платника податків, суми утриманого з них податку, а також суми отриманої оплати від фізичних осіб за товари (роботи, послуги), якщо такі недостовірні відомості або помилки призвели до зменшення та/або збільшен-

ня податкових зобов'язань платника податку та/або до зміни платника податку – тягнуть за собою накладення штрафу у розмірі 510 гривень; повторні діяння – 1020 гривень [4].

Оформлення документів, які містять інформацію про об'єкти оподаткування фізичних осіб або про сплату податків без зазначення реєстраційного номера облікової картки платника податків, або з використанням недостовірного реєстраційного номера облікової картки платника податків, крім випадків, зазначених вище, – тягне за собою накладення штрафу у розмірі 170 гривень [4].

У разі якщо контролюючий орган самостійно визначає суму податкового зобов'язання, то передбачено накладення на платника податків штрафу в розмірі 25 відсотків суми визначеного податкового зобов'язання. При повторному протягом 1095 днів визначенні контролюючим органом суми податкового зобов'язання з цього податку передбачено накладення на платника податків штрафу у розмірі 50 відсотків суми нарахованого податкового зобов'язання [4].

Використання платником податків (посадовими особами платника податків) сум, що не сплачені до бюджету внаслідок отримання (застосування) податкової пільги, не за призначенням та/або всупереч умовам чи цілям її надання згідно із законом з питань відповідного податку, збору, платежу додатково до вищезазначених штрафів, передбачено стягнення до бюджету суми податків, зборів, платежів, що підлягали нарахуванню без застосування податкової пільги. Сплата штрафу не звільняє таких осіб від відповідальності за умисне ухилення від оподаткування [4].

Отже, в цілому, дотримання вимог податкового законодавства є важливим аспектом у сфері регулювання зайнятості населення, оскільки у випадку правопорушень відповідний суб'єкт господарювання несе відповідальність передбачену чинним податковим законодавством.

Крім того, за неутримання або неперерахування до бюджету сум податку на доходи фізичних осіб при виплаті фізичній особі доходів, неповідомлення або несвоєчасне повідомлення ДФСУ за встановленою формою відомостей про доходи громадян, передбачено притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, згідно норм Кодексу України про адміністративні правопорушення [5].

У разі встановлення фактів умисного ухилення від сплати податків, зборів, платежів винні особи, у порядку визначеному законодавством, притягаються до кримінальної відповідальності, передбаченої статтею 212 Кримінального кодексу України [6].

Література:

1. Іванов Ю. Б. Податкове регулювання соціального розвитку: світовий досвід та тенденції в Україні: [монографія] / Ю. Б. Іванов, О. М. Тищенко, О. В. Грачов, та ін. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2012. – 369 с.

2. Закон України «Про зайнятість населення»: від 05 липня 2012 р., № 5067-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

3. Закон України «Про професійний розвиток працівників»: від 12 січня 2012 р., № 4312-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>.

4. Податковий кодекс України: Закон України: від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

5. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua>.

6. Кримінальний кодекс України: Закон України: від 05 квітня 2001 р., № 2341-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

УДК 658.14:339.37

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Дорошенко Ю. С.

Питання моніторингу фінансових результатів привертає увагу і власників підприємств і державних органів. Діяльність підприємства складається з різних господарських операцій, які у свою чергу повинні бути реальними, зрозумілими і згідно чинного законодавства України.

Зауважимо, що фінансовий результат продукують доходи і витрати підприємства. Тому моніторинг запроваджують з одного боку задля надання, а з іншого – отримання інформації щодо стану та змін фінансових результатів, шляхом збору, обробки та перевірки достовірності даних обліку доходів і витрат.

Значний внесок у розвиток наукової думки досліджуваної теми зробили такі вчені, як Андросова Т. В. [1;2], Круглова О. А. [1;2], Козуб В. О. [1;2;3], Семерунь Л. В. [4], Чернецька О. В. [5] та інші.

Деякі дослідники розглядають моніторинг фінансових результатів як дворівневу систему: спочатку постає завдання вибору об'єкта моніторингу, формування показників і збирання даних, а потім – обробка даних та виявлення чинників зміни стану об'єкта [4]. Інші науковці досліджують

моніторинг фінансових результатів через призму показників-індикаторів та інформативних показників [2].

Козуб В. О. [3], Чернецька О. В. [5] дотримуються думки, що за допомогою інформаційного, технологічного, організаційного та методичного забезпечення реалізується система моніторингу фінансових результатів. Тобто, відбувається формування джерел інформації, методики моніторингу, залучаючи при цьому ті чи інші технічні засоби та програмні продукти і разом з цим забезпечуючи швидкість та шляхи надання/отримання інформації.

В аспекті даного питання слід зазначити, що з боку суб'єктів моніторингу важливим є ретельне проведення моніторингу фінансових результатів діяльності підприємства. Адже, досить поширеними є явища навмисного завищення чи зниження вартості товарів, робіт чи послуг, недостовірність інформації щодо розміру заробітної плати працівників та фіктивність укладання договорів. Зауважимо, що вказані чинники впливають на розмір прибутку та призводять до ухилення сплати податків.

Провівши дослідження та узагальнивши інформацію, було виокремлено такі найпоширеніші інструменти моніторингу на підприємстві:

- перевірка бухгалтерського та податкового обліку. Насамперед маєтись на увазі ведення обліку дотримуючись вимог нормативно-правових актів. Не менш важливим є наявність на підприємстві положення про облікову політику, де, на нашу думку, найголовнішими елементами є визнання доходів і витрат, затвердження методів та принципів амортизації;

- моніторинг інформації наданої у звітах, які, наприклад, подаються до органів статистики та податкової. Разом з цим проводять контроль за повнотою податків та їх фактом перерахування до бюджетів;

- перевірка законності проведення господарської діяльності, враховуючи види діяльності підприємств (КВЕД), у разі необхідності, наявності дозвільних документів та документів, що підтверджують факт здійснення операції та перевірка їх на справжність;

- перевірка реальної вартості товарів, робіт та послуг на ринку збуту та постачання шляхом проведення порівняльного аналізу їх справедливої вартості.

Таким чином, моніторинг фінансових результатів діяльності підприємства дає змогу спостерігати, збирати, обробляти та аналізувати дані. Задля недопущення підприємством зниження прибутку та ухилянню сплати податків, суб'єктам моніторингу необхідно постійно вдосконалювати законодавчу базу, залучати нові технології та методи контролю.

Література:

1. Андросова Т. В., Круглова О. А., Козуб В. О. Світовий та вітчизняний досвід визначення фінансового результату як об'єкта моніторингу на торговельному підприємстві / Т. В. Андросова, О. А. Круглова, В. О. Козуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.problecon.com/export_pdf/problems-economy-2014-3_0-pages-194_201.pdf
2. Андросова Т. В., Круглова О. А., Козуб В. О. Систематизація показників моніторингу фінансових результатів на підприємстві / Т. В. Андросова, О. А. Круглова, В. О. Козуб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.business-inom.net/pdf/2015/6_0/127_132.pdf
3. Козуб В. О. Формування системи моніторингу фінансових результатів підприємств торгівлі / В. О. Козуб // Бізнесінформ. – 2013. - № 2. – С.163-168.
4. Круглова О. А., Семерунь Л. В. Моніторинг фінансових результатів торговельних підприємств: сутність і модель реалізації / О. А. Круглова, Л. В. Семерунь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.journal.puet.ua/index.php/nven/article/viewfile/583/588>
5. Чернецька О. В. Моніторинг фінансових результатів аграрних підприємств / О. В. Чернецька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09-1/133.pdf

УДК 336

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Дунчик А. О.

У зв'язку з необхідністю державного контролю за грошовими коштами, отриманими незаконним шляхом та для протидії цьому процесу виникла потреба у фінансовому моніторингу, як гаранту економічної безпеки держави. Тому для здійснення системного аналізу фінансової діяльності держави в цілому та фінансового моніторингу зокрема потрібна цілісна система норм, яка б регулювала цю частину відносин [1, с. 75]. Недосконалість цих норм сприяє проведенню операцій з відмивання кримінальних грошей і є причиною «привабливості» України в цьому відношенні, слід також зазначити неузгодженість дій державних і правоохоронних органів, банківських установ, відсутність належного контролю за банківськими операціями та непрозорість банківської системи для заходів щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Законодавчо чи нормативно не врегульовані (тобто, які

не мають чіткої правової основи) фінансові явища і процеси автоматично освоюються в тіньовій сфері [3, с. 94].

Для того, щоб уникнути цих явищ, насамперед, необхідно розширити інформаційні ресурси єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, і модернізувати технології оброблення інформації про підозрілі фінансові операції.

Створена Урядом система оброблення та аналізу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу не забезпечує об'єктивності прийняття рішень та не дозволяє будь-якому контролюючому органу провести перевірку законності та повноти проведення оброблення та аналізу інформації про зазначені фінансові операції. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» Держфінмоніторингу як уповноваженому органу заборонено розкривати або передавати будь-кому одержану від суб'єктів первинного фінансового моніторингу інформацію, що, по суті, дало змогу створити внутрішню систему, діяльність якої неможливо проаналізувати. Крім того, потребують невідкладного нормативно-правового врегулювання процедури фінансового моніторингу операцій з векселями (векселями з бланковим індосаментом на пред'явника) [2, с. 132].

На практиці необхідність всеохоплюючої системи запобігання відмиванню тіньових доходів обумовлюється тим, що на початкових стадіях процесу відмивання та по його завершенні покарання за відмивання брудних коштів фактично неможливе [1, с. 77]. Це робить злочин привабливим заняттям, а високий рівень злочинності підриває засади суспільства та загрожує правовим нормам. Злочинні організації отримують можливість фінансувати свою подальшу діяльність. Неконтрольоване використання злочинними організаціями фінансових установ в кінцевому результаті призведе до збитків всій фінансовій системі. Зосередження економічної та фінансової влади в руках злочинних організацій сприяє підриву національної економіки.

Щоб цього уникнути, ми мусимо розв'язати комплексні проблеми в сфері фінансового моніторингу: виявляти нові тенденції у типології легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; розробляти критерії, індикатори сумнівності фінансових операцій; розробляти алгоритми виявлення фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу; організувати роботу суб'єкта первинного фінансового моніторингу, здійснювати управління ризиками використання фінансової установи у ле-

галізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму; розробляти й оптимізувати нормативно-методичне регулювання здійснення фінансового моніторингу; розробляти правила, програми фінансового моніторингу; розробляти правила управління ризиками; здійснювати навчання працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо проведення ними дій, спрямованих на виконання обов'язків суб'єктів фінансового моніторингу [4, с. 7].

Отже, необхідною умовою боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, є налагоджені співробітництво та плідна взаємодія підрозділів фінансових розвідок усіх країн світу, координаторами якої виступають відповідні міжнародні організації.

Література:

1. Гнатюк І. Проблеми правового регулювання фінансового моніторингу в Україні / І. Гнатюк // Міжнародний науково-юридичний альманах. – 2004. – № 3. – С. 75–78.
2. Матіос А. Актуальні проблеми правового регулювання системи фінансового моніторингу / А. Матіос // Публічне право. – 2013. – № 2. – С. 132.
3. Буткевич С. Щодо розбудови системи державного фінансового моніторингу в Україні / С. Буткевич // Науковий вісник Дніпропетровського університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 94
4. Внукова Н.М. Фінансовий моніторинг: навч. посібн. для студентів / Н. М. Внукова, Ж. О. Андрійченко // Фінансовий моніторинг. – 2013. – С. 7

УДК 336.71

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ В БАНКУ ЯК ОДИН З АСПЕКТІВ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ

Жмурко Т. О.

Для кожної країни запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є питанням національної безпеки. Тероризм з кожним днем набуває все більшого розповсюдження. Практично щотижня у будь-якій частині світу відбувається терористичний акт, у результаті якого завдається шкода життю та здоров'ю людей, які опинилися не в тому місці та не в той час. Тож боротися потрібно не лише із вчиненням терористичних актів або діяльністю терористичних організацій, необхідно акцентувати увагу на позбавленні тероризму

джерел його забезпечення як фінансовими, так і матеріальними ресурсами аби не створити йому умови для відтворення та зміцнення [3, с. 53].

Найсприятливішими для відмивання коштів та фінансування тероризму стають нові фінансові ринки у країнах із перехідною економікою, зокрема, фінансовий ринок України.

Сучасна модель фінансової системи в Україні зараз нагадує банкоцентриську модель – провідна роль належить банківському сектору. Тож в умовах становлення економіки України та процесу її інтеграції з міжнародними фінансовими системами боротьба з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення саме в банківській системі набуває особливої актуальності, оскільки стратегічним напрямом у боротьбі з організованою злочинністю є підрив її економічного підґрунтя, створення та реалізація комплексної системи заходів щодо виявлення та ліквідації каналів фінансування тероризму та відмивання кримінальних коштів.

Теоретичні засади та практичні аспекти фінансового моніторингу в банківській системі загалом, та фінансування тероризму зокрема, досліджено у працях вітчизняних науковців, таких як: Єгоричева С. Б., Метлушко О. В., Москаленко Н. В., Буткевич С. А., Користін О. Є. [1], Мохончук С. М., Савченка А. В., Зеленецького В. С. та ін. Проте саме сучасні проблеми фінансового моніторингу в банку для протидії фінансування тероризму залишаються недостатньо дослідженими.

Мета дослідження полягає у розробці комплексу теоретичних і практичних рекомендацій з організації фінансового моніторингу в банку для протидії фінансування тероризму та фінансуванню зброї масового знищення.

Україна бере участь в боротьбі з легалізацією (відмиванням) злочинних доходів та фінансування тероризму та співпрацює з ведучими міжнародними організаціями. За 10 років співробітництва Державної служби з міжнародними організаціями було досягнуто певних успіхів в сфері боротьби фінансуванням тероризму та з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом. Наприклад, Україну було виключено з чорного списку FATF, українські експерти активно приймають участь у засіданнях FATF, Егмонтської Групи, Комітету MONEYVAL, Євразійської групи. Україна контактує з підрозділами фінансової розвідки багатьох розвинених країн. Втім є цілий ряд напрямів, за якими цю співпрацю необхідно посилювати та розвивати, зокрема посилення співпраці з міжнародними платіжними системами, створення єдиної міжнародної інформаційної бази по «підозрілих» операціях та їх суб'єктів, запровадження єдиних міжнародних стан-

дартів обліку цих операцій та інше. Ці заходи дозволять підвищити ефективність міжнародної співпраці та роботи національної системи по боротьбі з легалізацією (відмивання) доходів та фінансуванням тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення, що значно актуалізується. Найбільшу небезпеку для стабільності у світі в даний момент несуть налегливі спроби терористичних організацій заволодіти зброєю масового знищення [6].

Система протидії фінансування тероризму та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом в банківській сфері України [4, 5, 7, 8, 9, 10] була створена з використанням міжнародного досвіду на базі сучасного законодавства, що відповідає світовим стандартам, хоча ще перебуває на стадії розвитку та потребує наукових досліджень і розробки з урахуванням певних особливостей [2, 11].

Вона складається з суб'єктів державного фінансового моніторингу - Національного банку України і Державної служби фінансового моніторингу України та первинних суб'єктів фінансового моніторингу. На сьогодні система фінансового моніторингу є недостатньо ефективною, що пов'язане з відсутністю зв'язку між окремими елементами законодавства і суб'єктами системи протидії легалізації незаконних доходів. Для вирішення цієї проблеми пропонується розробити методіку експрес-оцінки визначення рівня довіри до клієнта та запровадити єдину базу даних [1, с. 28].

Проведене дослідження щодо національної оцінки ризиків показало залежність обсягу вірогідного фінансування тероризму і відмивання коштів від низки факторів, серед яких ефективності діяльності ДСФМ України та правоохоронних органів.

Отже, фінансовий моніторинг спрямований на захист прав та законних інтересів та безпеки громадян, суспільства і держави, шляхом визначення правового механізму протидії фінансуванню тероризму, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та забезпечення формування загальнодержавної багатоджерельної аналітичної інформації, що дає змогу правоохоронним органам України та іноземним державам виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов'язані з фінансуванням тероризму, відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями. Тому, для покращення його ефективності, вдосконалення потрібно починати з найбільшої частки суб'єктів первинного фінансового моніторингу – банків.

Література:

1. Ващенко О. М. Фінансово-економічний механізм національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом : дис. на здобуття наук. ступеня канд.

економ. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» [Електронний ресурс] / О. М. Ващенко ; ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2011. – 200 с. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6634/2/3_Vaschenko_disser1.pdf.

2. Документи Базельського комітету з банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=535&art_id=587&lang=uk.

3. Єгоричева С. Б. Організація фінансового моніторингу в банках : навч. посіб. / С. Б. Єгоричева. К. : Центр учбової літератури, 2014. – 292 с.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 80730-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/ed19841207>

5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

6. Либерман: Террористи рвуться к оружию массового поражения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mignews.ru/news/politic/world/290914_90926_64424.html.

7. Методологія з оцінки відповідності рекомендаціям ФАТФ та ефективності систем протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансуванням тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua/>.

8. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу Постанова Правління Національного банку України 26.06.2015 № 417 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.

9. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

10. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.

11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 13.08.2015 р. № 1702-18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

УДК 336.1

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Катіба В. В.

У загальному виді під управлінням ризиком розуміють вид діяльності, спрямований на пом'якшення впливу ризику на кінцеві результати діяльності. Галузеві стандарти з управління ризиком на ринках фінансових послуг закріплюють цю категорію як процес, спрямований на виявлення,

визначення, оцінку та врегулювання ризиків, а також контроль за дотриманням допустимих меж ризиків [1].

Комплексний підхід до управління ризиком дозволяє більш ефективно використовувати ресурси, розподіляти відповідальність, покращувати результати роботи і забезпечувати безпеку від ризику.

Під системою управління ризиком розуміють сукупність правил і процедур з виявлення, оцінки та управління ризиками діяльності установи [2].

У теперішній час з урахуванням підходів до виділення ризиків на ринках фінансових послуг, що передбачають існування ризику легалізації, але не інтегрують його у загальну систему ризиків ринків фінансових послуг, управління ризиками легалізації також здійснюється відокремлено від управління іншими ризиками і розглядається як самостійна процедура. З одного боку, така позиція є виправданою через специфіку реалізації цього ризику та методів протидії його настанню. З іншого боку, по-перше, кожний ризик є своєрідним, що зумовлює використання особливих, індивідуально адаптованих методів управління. А по-друге, глобальність наслідків реалізації цього ризику унеможлиблює його виокремлення із загальної системи ризиків ринків фінансових послуг [3].

Отже, представляється доцільним фінансовий моніторинг розглядати як складову загальної системи управління ризиками ринків фінансових послуг. Як і будь-яка система, система управління ризиками ринків фінансових послуг повинна мати мету, завдання та підсистеми функціонування. Основною метою системи управління ризиками є мінімізація ризиків та їх наслідків.

Головними завданнями системи управління ризиками ринків фінансових послуг є: виявлення ризиків; вимірювання ризиків; якісне та кількісне оцінювання ризиків; визначення заходів із запобігання та мінімізації впливу ризиків; моніторинг ризиків; контроль за прийнятним для установи рівнем ризику; проведення моделювання та прогнозування процесів та майбутніх результатів діяльності установи на основі аналізу інформації та оцінки ризиків; визначення ефективності системи управління ризиками та її удосконалення [4].

Для виявлення ризиків, попередження та нейтралізації їх наслідків в межах загальної системи управління ризиками формуються спеціально призначені підсистеми.

Для запобігання кризовим явищам та стабілізації функціонування ринків фінансових послуг кожна підсистема та її елементи повинні взаємодіяти один з одним: саме в такий спосіб досягається максимальний рівень охоплення усіх завдань загальної системи управління ризиками та

підвищується її ефективність [5].

В умовах наявності можливостей обороту значної кількості нелегальних грошових ресурсів, здобутих внаслідок торгівлі наркотиками та зброєю, контрабандними товарами чи шахрайством, які згодом або будуть легалізовані, або спрямовані на підтримку терористичних угруповань, ризики легалізації постійно зростають. Отже, виникають передумови для зростання й інших ризиків [6].

Таким чином, представляється доцільним розглядати ризик легалізації не відокремлено, а в загальній системі ризиків ринків фінансових послуг та інтегрувати фінансовий моніторинг у систему управління ризиками ринків фінансових послуг. Це створить передумови для запровадження системного підходу до управління ризиками ринків фінансових послуг, завдяки якому можливе досягнення синергійного ефекту при функціонуванні підсистем управління ризиками і, відповідно, зниження ризиків і підвищення ефективності функціонування ринків фінансових послуг [6].

Фінансовий моніторинг має бути інтегрований у загальну систему управління ризиками через включення його як складової до підсистеми діагностики та контролю оскільки, по суті, він є фінансовим контролем, тобто діями, виконуваними суб'єктом для контролю та порівняння показників діяльності підконтрольного суб'єкту із певними нормами, незважаючи на його специфічність і звужену сферу застосування.

Література:

1. Вимоги до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика : Розпорядження Нацкофінпослуг (проект). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua /217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=3&tx_ttnews\[tt_news\]=13128&tx_ttnews\[backPid\]= 62&cHash=3fa0b873b5](http://www.dfp.gov.ua /217.html?&tx_ttnews[pointer]=3&tx_ttnews[tt_news]=13128&tx_ttnews[backPid]= 62&cHash=3fa0b873b5).
2. Андрійченко Ж. О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж. О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : зб. мат-в IV Всеукр. наук.-практ. конф. (10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – С. 19–21.
3. Внукова Н. М. Розвиток системи фінансового моніторингу за новими міжнародними стандартами / Н. М. Внукова // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : зб. мат-в IV Всеукр. наук.-практ. конф. (10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – С. 6–9.
4. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.99 № 679-14 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua /laws/show/679-14>.
5. Фінансовий моніторинг в банку : навч. посіб. / С. О. Дмитров, В. В. Коваленко, А. В. Єжов, О. М. Бережний. – Суми : Університетська книга, 2013. – 336 с.
6. Рэдхэд К. Управление финансовыми рисками / К. Рэдхэд, С. Чьюс. – М. : Инфра, 2012. – 287 с.

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Коваленко К. А.

Згідно з Положенням про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика (далі – Положення), прийнятні активи повинні розміщуватися з урахуванням принципів безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості [4].

Для розвитку страхового ринку України надзвичайно важливо мати професійно організоване регулювання, об'єктивний нагляд і контроль [1]. Необхідність дотримання принципів управління активами страховою компанією зумовлена тим, що вони забезпечують виконання пруденційних нормативів, які, в свою чергу, відповідають за фінансову стійкість страховика.

Визначення понять зазначених принципів у законодавстві України відсутні, що викликає труднощі при їх трактуванні, як з теоретичної, так і практичної точки зору. Українські науковці [2, 3] пропонують такі визначення для цих принципів.

Принцип безпечності (або найбільшої гарантованості повернення коштів, принцип надійності) ставить перед страховиком завдання досягнути максимально можливої за даних умов безпеки вкладень, тобто, звести до мінімуму інвестиційний ризик [3].

Принцип гарантованості як складова принципу безпечності, передбачає, що дозволені та прийнятні резерви мають гарантувати майбутню реалізацію зобов'язань страховиків перед страхувальниками у вигляді виплат страхових компенсацій [7].

У зв'язку з тим, що страхові компанії найбільше з усіх інших фінансових установ використовуються для легалізації та відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, пропонуємо ввести ще один принцип управління активами, який передбачатиме оцінку та управління ризиком, пов'язаним з легальністю джерел походження активів страхувальників та надійністю контрагентів, - принцип надійності.

Принцип прибутковості означає, що активи страховика мають розміщуватись так, щоб сума доходу одержаного за період використання (утримання) таких активів збільшена на дохід від реалізації таких активів, перевищувала суму витрат пов'язаних з використанням (утриманням) таких активів та первісно витрачених коштів на придбання таких активів (за

вирахуванням зносу) [6] .

Принцип ліквідності передбачає можливість швидкого та безбиткового перетворення будь-яких вкладень у грошові кошти [3]. Тобто страхова компанія повинна бути спроможна на будь-яку дату виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та кредиторами.

Принцип диверсифікованості (змішування та розсіювання) полягає у розподілі коштів, що інвестуються, між об'єктами вкладень з метою зниження ризиків імовірності їх втрати або втрати доходів від них [2]. Отже, страхова компанія має розміщувати свої активи з якомога більшою ефективною, використовуючи тільки надійні інструменти інвестування.

Погоджуємось з авторами щодо визначень принципів безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості, які, на нашу думку, повністю відображають їх економічну сутність.

Окрім законодавчо регламентованих принципів розміщення активів страховика, доцільно виділити ще й такий принцип, як принцип пруденційності.

Опираючись на визначення пруденціоного нагляду згідно з Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [5], визначено, що принцип пруденційності передбачає регулярне проведення аналізу та надання оцінки фінансового стану страхової компанії, «результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами».

Таким чином, комплекс принципів управління активами страхової компанії сформовано таким їх переліком: принцип безпечності (гарантійності, надійності), прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та пруденційності.

Література:

1. Ачкасова С. А. Альтернативні підходи забезпечення розвитку страхового ринку в Україні / Ачкасова С. А. // Фінансова політика України в умовах євроінтеграційних процесів : Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / за редакцією професора В.М. Фурмана, 2016.
2. Гаманкова О. О. Облік і аудит у страхових організаціях: [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / О. О. Гаманкова ; М-во освіти і науки України, КНЕУ. – Вид. 2-ге, без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 183 с.
3. Лень В.С. Облік і аудит в страхових організаціях [навч. посібник] / В.С. Лень. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 408 с.
4. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика» : Розпорядження Нацкомфін-

послуг України № 396 від 23.02.2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/-show/z0417-16>.

5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 .07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

6. Сидоренко О.О. Концептуальні засади побудови системи обліку розміщення страхових резервів / О.О. Сидоренко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету : зб. – Чернігів : ЧДТУ, 2009 – № 39. – 355с. – С. 283–289

7. Фисун І. Державне регулювання складу та структури активів як засіб забезпечення фінансової стійкості страховиків / І. Фисун, Г. Ярова // Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. - 2010. - № 7. - С. 3-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2010_7_2.

УДК 336.71.078.3

РИЗИКОВАНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Купчіна О. В.

Банк – це фінансова установа, за допомогою якої більшість фінансових злочинців проводять свої операції для приховування незаконно отриманих коштів, та намагаються видати їх за звичайні легальні доходи, тому перед банківськими працівниками стоїть надзвичайно важке завдання – відрізнити законні операції від злочинних.

Метою написання тез є дослідження суті ризиків, які пов'язані з легалізацією грошей отриманих незаконним шляхом через банківські установи.

Ефективно розроблена система виявлення можливих ризиків допоможе банківській установі сфокусувати свою увагу на тих клієнтах та транзакціях, які потенційно позиціонують як найбільш ризикові з точки зору відмивання коштів.

Виходячи з потреб банківських установ міжнародна організація FATF на одному із своїх засідань затвердила посібник з питань підходу, заснованого на оцінці ризику, в боротьбі з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [1]. Що стосовно законодавства України було засновано закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

На сьогоднішній день не існує єдиної моделі яка була би законодавчо затверджена для застосування ризик орієнтованого підходу в банківських установах, оскільки FATF вважає, що кожна фінансова установа повинна сама для себе розробити індивідуальний механізм використання оцінки ризиків [1]. Але все ж таки існують деякі певні рамки, в яких банківська установа повинна діяти, чи надавати свої рекомендації, які сприятимуть ефективному процесу фінансового моніторингу. Процес управління ризиком, при здійсненні фінансового моніторингу, включає в себе 3 основні етапи, які своєю чергою, поділяються на окремі складові: визнання фінансовою установою існування ризику, застосування оцінки ризиків, розробка стратегій для управління та зменшення ідентифікованих ризиків [1].

Етап оцінки ризиків, зокрема, передбачає аналіз основних трьох типів ризиків: ризику країни, ризику клієнта та ризик послуг (продуктів) [2].

Отже, розглянемо більш детально, що саме з себе представляють ці ризики. Всі ризики тісно пов'язані між собою. У даний час не існує офіційно узгодженого критерію, який визначає конкретні країни, що передбачають високий ризик, але існує «чорний» список FATF, до якого дана організація відносить країни, які відмовляються протидіяти відмиванню злочинних доходів або не мають чітко сформованої та законодавчо регламентованої системи боротьби з цим явищем. Законодавство України визначає, що підвищений ризик становлять контрагенти – резиденти тих країн, які не дотримуються загальноприйнятих стандартів у боротьбі з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, також країни в яких відбуваються воєнні дії, та є офшорними територіями [2].

Що стосується ризику клієнта, то кожна установа повинна на основі своїх внутрішніх критеріїв провести оцінку, що визначить, який рівень ризику притаманний тому чи іншому клієнту, та які фактори свідчать про це. З цього приводу, вважаємо, що етап оцінки ризиковості клієнта повинен відбуватися на етапі проведення його ідентифікації. FATF пропонує характеристики клієнтів з потенційно більш високим ризиком відмивання кримінальних доходів. Визначення ризиків відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, має включати розгляд послуг, що визначені регуляторами та урядовими органами, які заслуговують на довіру як такі, що мають високий ризик відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом [3].

Для того щоб запобігти виникненню ризику по відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, доцільно розглянути саме послуги, які визначені урядовими органами та регуляторами, які мають високий ризик відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. До таких відносять

міжнародні кореспондентські стосунки банків, міжнародні приватні банківські послуги (послуги для привілейованих клієнтів), послуги із залученням банківських гарантійних розписок, а також пов'язані із торгівлею і постачанням дорогоцінних металів [3].

Отже, після дослідження етапів оцінки ризиків слід розглянути, як саме банківська установа повинна діяти при виникненні підозри. Дієвими засобами фінансового моніторингу є:

спрощений порядок часткового розкриття банківської таємниці на вимогу правоохоронних органів в інтересах запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів;

оперативна взаємодія суб'єктів первинного фінансового контролю з органами фінансової розвідки;

наявність правових підстав щодо самостійного провадження контрольовано-розвідувальних операцій суб'єктами фінансового моніторингу [5].

Отже, слід зробити висновок, що інтенсивний розвиток глобалізаційних та інноваційних процесів у банківській системі. Призводить до того, що жоден банк не може існувати без ефективної системи управління ризиками. Обов'язково слід приділяти значну увагу банківським установам, фінансовому моніторингу та реалізації ризикоорієнтованого підходу під час здійснення різноманітних банківських операцій.

Література:

1. The Financial Action Task Force (FATF) [Електронний ресурс] / G. Morgenson, H. Campbell. – Режим доступу : <http://www.fatf-gafi.org>.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 05.10.2016 р. № 1404-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0699500-15/paran2#n2>.

3. Андрійченко Ж.О. Міжнародні рекомендації з національної оцінки ризиків у сфері ПВД/ФТ / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (4-5 квітня 2013 р.) – Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. – С. 13-18.

4. Андрійченко Ж.О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг / Ж.О. Андрійченко // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 10 квітня 2015 р.). – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – С. 19-21.

5. Порадник з питань реалізації ризикоорієнтованого підходу для управління ризиками, пов'язаними із відмиванням коштів [Електронний ресурс] / «Wolfsberg Group». – Режим доступу : <http://www.wolfsberg-principles.com/risk-based-approach.html/>

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ ЯК МЕТОД УНИК- НЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Маніна А. С.

На сьогодні в Україні ухилення від сплати податків є масовим явищем. Беззаперечною метою ведення будь-якого бізнесу – отримання прибутку. Але зростаючи темпи інфляційних процесів та надвисокий рівень податкового навантаження зменшують реальні доходи підприємства, що можуть знаходитись у його розпорядженні, тому й виникають стимули до отримання нелегальних доходів у тих формах, які не так легко викрити. До таких форм відноситься й ухилення від сплати податків [3]. Одним із методів зниження податкового навантаження є податкове планування, який допомагає законним чином знижувати суми сплаченого податку.

Згідно думки Вишневського В. П., «ухилення від сплати ків - протиправні діяння щодо зменшення податкових зобов'язань, які тягнуть за собою, в разі виявлення, відповідальність за порушення податкового законодавства», це «...безумовно незаконні способи відходу від сплати податків незалежно від того, умисно або неумисно були вчинені ці діяння» [1].

Ухилення від оподаткування більш притаманне великим підприємствам, оскільки вони мають необхідні фінансові ресурси для утримання у штаті спеціалістів з податкового планування або залучення позаштатних податкових консультантів. Крім того, на великих підприємствах, як правило, є юрист, який буде захищати інтереси підприємства. Слід також зазначити, що у випадку розгляду подібних справ у судовому порядку щодо порушників, як правило, застосовуються штрафи, сума яких суттєво менша порівняно із податковими зобов'язаннями, від сплати яких ухилився платник. А санкції у вигляді позбавлення волі застосовуються вкрай рідко [3].

Слід зазначити, що в європейських країнах ухилення від сплати податків має високий ступінь покарання. Навіть якщо ти напряму не ухилився від податків, а тільки приховав інформацію про ухилення від оподаткування, здійснюване третьою особою, це також карається. Тому в Європі дуже низький рівень тіньової економіки та високі надходження до бюджету. Варто приділити увагу і досконалості європейського законодавства, оскільки в ньому більш чітко прописані методи, за допомогою яких на законних підставах підприємство може знижувати свої податкові зобов'язання.

Для більшості суб'єктів господарювання більш прийнятним. порівняно

із ухиленням від оподаткування, виявляється застосування методів податкового планування, яке, на думку Ю. Б. Іванова, представляє собою «... систему заходів суб'єктів господарювання, спрямоване на максимальне використання можливостей діючого законодавства з метою законної оптимізації податкових платежів» [1]. Законний обхід податків становить пасивні заходи, що дозволяють платнику податків використовувати пільговий порядок оподаткування. Прикладом таких заходів може виступати вибір спрощеної системи оподаткування підприємства або реєстрації підприємства за місцем знаходження на території пріоритетного розвитку [2].

Незважаючи на розроблені ефективні методи податкового планування, все ж в нашій країні на сьогодні є проблема нестабільності законодавчої бази. В результаті - навіть висококваліфіковані робітники не завжди встигають відстежувати зміни в законодавстві, що негативно позначається на плануванні податкових платежів, прибутків та ризиків підприємства.

Чинні в Україні законодавство з питань оподаткування та система організації податкового обліку не є досконалими. Не зумовили суттєвих позитивних зрушень в економіці численні податкові реформи, ініційовані урядом. Високим залишається високий рівень корупції в органах влади. Нескінченні зміни податкового законодавства, призводять до ситуацій, коли підприємство навіть само не розуміє, коли вони займаються податковим плануванням, а коли ухиляються від податків.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що податкове планування на підприємстві є результативним методом зниження податкового навантаження, високий рівень якого особливо гостро відчувається в період кризи. В таких умовах вкрай важливим є забезпечення стабільності та посилення досконалості податкового законодавства. Передусім – за рахунок чіткого пояснення механізмів дії різного роду податкових пільг та інших засобів мінімізації податкових зобов'язань. Це дозволить суб'єктом господарювання ефективно планувати свою господарську діяльність, оптимізувати податкові платежі, діючи при цьому в рамках законодавства та звести до мінімуму прояви ухилення від оподаткування.

Література:

1. Вишне夫斯基 В. П. Уход от уплаты налогов: теория и практика : монография / В. П. Вишне夫斯基, А. С. Веткин. – Донецк : НАН Украины, Ин-т экономики про-ти, 2003. – 228 с.
2. Иванов Ю. Б. Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий : монография / Ю. Б. Иванов, В. В. Карпова, Л. Н. Карпов. – Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2006. – 272 с.
3. Иванов Ю. Б. Проблемы развития корпоративного податкового менеджменту : монография / [Ю. Б. Иванов та ін. ; за заг. ред. д.е.н., проф. Іванова Ю. Б.]. - Х. : ХНЕУ, 2010. - 495 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПДВ

Огородник А. О.

Провідна роль у забезпеченні виконання державою функцій щодо регулювання економічних процесів належить податкам. Це найважливіше джерело формування доходів держави, які, в свою чергу, використовуються на вирішення економічних, соціальних, оборонних завдань, на розвиток освіти, науки, культури.

Дослідження умов існування податкових втрат свідчить, що поряд із низкою здійснених податкових реформ немає чітко визначеної стратегії щодо зменшення обсягів податкових втрат. Тому видається необхідним визначення перспектив та пріоритетів мінімізації податкових втрат.

Найбільшу частку податкових втрат у загальній їх структурі становлять податкові втрати, викликані обходом від оподаткування. Тому особливо актуальним є розробка заходів протидії ухиленню від оподаткування та напрямів детінізації економіки України.

Вагомими факторами, що впливають на рішення суб'єкта господарювання щодо ухилення від сплати податків є рівень податкового навантаження, відповідальність за порушення податкового законодавства, ймовірність виявлення факту ухилення від сплати податків та податкової культури платників податків [1]. Тому пріоритетними напрямами протидії ухиленню від сплати податків та, відповідно, детінізації економіки є:

- застосування економічно обґрунтованих санкцій за порушення податкового законодавства;
- досягнення оптимального рівня податкового навантаження;
- створення ефективної системи податкового контролю;
- підвищення податкової культури та досягнення партнерських відносин між платниками податків і контролюючими органами;
- формування передумов для легалізації тіньових структур [2].

Важливим аспектом протидії ухиленню від оподаткування є застосування економічно обґрунтованих санкцій за порушення податкового законодавства. Відповідальність за порушення податкового законодавства передбачена:

- Податковим кодексом України;
- Кодексом України про адміністративні правопорушення;
- Кримінальним кодексом України.

Одним із основних напрямів протидії ухиленню від сплати податків є встановлення оптимального рівня податкового навантаження. Оптимальний рівень оподаткування досягається тільки у випадку збалансування інтересів платників податків та держави. У такій ситуації обсяги податкових втрат будуть мінімальними. З метою максимального забезпечення населення суспільними благами акцентується увага на фіскальній функції податків, що, відповідно зумовлює високий рівень податкового навантаження [3].

Податкове навантаження в Україні, порівняно з країнами ЄС, на нашу думку є невисоким. Однак, доцільним видається оптимізація напрямів використання бюджетних коштів, які надходять від сплати податків та зборів. Переорієнтація бюджетного механізму повинна бути спрямована на соціальну та структурно-інноваційну перебудову економіки, яка забезпечила б збалансування інтересів держави та суспільства[4].

Наступним важливим напрямком протидії податковим правопорушенням та, відповідно, податковим втратам є створення нових та вдосконалення вже існуючих методик і форм проведення та організації податкового контролю. Позитивні нововведення в організацію податкового контролю мають фрагментарний характер і спрямовані на вирішення нагальних потреб або потреби виконання запланованих донарахувань, відсутня методика оцінки контрольних заходів, які проводяться податковими органами. Тому існує об'єктивна потреба у реформуванні контрольної діяльності фіскальних інститутів для попередження умов, що зумовлюють перехід платників податків у нелегальний сектор економіки. Однак, необхідно зазначити, що посилення міри покарання за ухилення від сплати податків не завжди є ефективним заходом. Тоді виникає повна відмова підприємств від сплати податкових платежів.

Таким чином, щоб зменшити масштаби ухилення від податків та уникнення їх сплати, необхідно ретельно налаштувати податкове законодавство на потреби забезпечення його прозорості і відвернення податкової дискримінації, підвищити ймовірність виявлення фактів ухилення, і насамперед шляхом аналізу діяльності посередників, чиї операції сьогодні знижують у багато разів граничні витрати ухилення для платників податку.

Література:

1. Матвійчук А.В. Прогнозування надходжень податку на додану вартість / А.В. Матвійчук // Фінанси України. – 2013. – №3. – С. 68–78.
2. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами» від 21.12.2000 р. № 2181 – III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2181-14>
3. Напрями та механізми підвищення фіскальної та регулятивної ефективності

ПДВ. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/247/>.

4. Фомішин С.В. Засоби регулювання відшкодування ПДВ / С.В. Фомішин, НА Вахновська II Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». -2012. -№7 (25).-Ч. 5.-С 52-61

УДК 005.584.1:657.212:336.27

МОНІТОРИНГ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Підрепний П. О.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю є складовою запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та має бути враховано при організації системи фінансового моніторингу в загальних мережах можливого відмивання коштів. Товарне кредитування, незважаючи на його не застосування в системі первинного фінансового моніторингу може мати всі ознаки можливого «відмивання» коштів.

Кожне підприємство бажає отримувати кошти за свою продукцію авансом або по факту відвантаження, але в торговій діяльності у теперішній час застосовується товарне кредитування, отже, виникає у підприємств дебіторська заборгованість. Для забезпечення постійного потоку продукції підприємство бере на себе збутові ризики, пов'язані з продажем у кредит. Розглядаючи дебіторську заборгованість як фінансовий інструмент можуть виникати конфлікти між постачальником та контрагентом за повернення коштів від реалізованої продукції, узгодження термінів їх повернення та трапляються випадки взагалі неповернення коштів за товарний кредит.

Тому виникає необхідність у постійному моніторингу дебіторської заборгованості її сум та термінів погашення. Відсутність контролю за процесом управління дебіторською заборгованістю приводить до погіршення показників фінансової стійкості підприємств.

Моніторинг дебіторської заборгованості - це процес, що належить до контролінгу, який зосереджений в першу чергу на: обліку і контролю рівня дебіторської заборгованості; її "продуктивності", тобто відношення дебіторської заборгованості до обсягу продажів; скороченні термінів погашення дебіторської заборгованості [1].

Управління дебіторською заборгованістю необхідно як при форму-

ванні іміджу надійного позичальника, так і з погляду забезпечення ефективної поточної діяльності підприємства [2].

Аналіз дебіторської заборгованості проводять поетапно: організація внутрішнього контролю; визначення рівня загальної суми дебіторської заборгованості, її динаміки; аналіз складу дебіторської заборгованості та контрагентів; оцінка безнадійних боргів підприємства та ін..

Організація внутрішнього контролю забезпечить підприємство необхідною інформацією про потенційних дебіторів, а саме: перевірка їх юридичного оформлення, коли почали свою діяльність, репутацію на ринку, фінансовий стан, їх платоспроможність. Враховуючи вищенаведене, внутрішній контроль дозволить підвищити імовірність погашення боргу, що сприятиме зменшенню виникнення простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості, що в свою чергу позитивно відображається на діяльності підприємства [3].

Ефективність контролю забезпечить постійний моніторинг та аналіз загальної суми дебіторської заборгованості, інвентаризація заборгованості шляхом контролю заборгованості, а також перевіркою первинних документів. Практика свідчить, що на тих торговельних підприємствах, де проводиться внутрішній контроль дебіторської заборгованості обсяг простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості значно зменшується, а зростання свідчить про необхідність перегляду кредитної політики торговельного підприємства.

Для удосконалення контролю дебіторської заборгованості та прийняття рішення про її погашення керівництво підприємства повинно володіти достовірною інформацією про всі взаєморозрахунки підприємства за зазначений період.

Необхідно розробити пакет робочих документів контролера для організації ефективного процесу контролю дебіторської заборгованості. Така документація повинна відповідати об'єктивним умовам функціонування та специфіки діяльності підприємства, а також уможливлувати отримання усієї необхідної достовірної інформації про стан об'єкта та зіставлення її з плановими (нормативними) показниками. Це дасть змогу чітко окреслити грошові потоки підприємства, а також мінімізувати ризик виникнення заборгованості [3].

Документальною основою при здійсненні платіжно-розрахункових взаємозв'язків між покупцем та замовником є договір. При укладанні договору з покупцем або замовником виконавець робіт повинен чітко прописати основні процеси: термін виконання робіт та оплата послуг. Складання даного документа мінімізує ризик виникнення дебіторської забор-

гованості.

Впровадження мінімальних заходів щодо моніторингу дебіторської заборгованості та впровадженню контролю на підприємстві можна захистити своє підприємство від недоброзичливих контрагентів, сформуванню стійку систему відбору контрагентів, підвищуючи рівень фінансової стійкості на підприємстві. Формування лімітів для конкретних контрагентів, проведення інвентаризації на підприємстві, та формування методів з повернення боргу – дані дії будуть позитивно відобразитися на скороченні дебіторської заборгованості.

Література:

1. Внукова Н.М. Фінансовий моніторинг : навч. посібник / Н.М. Внукова, Ж.О. Андрійченко. – Харків: Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 242 с.
2. Москалюк Г. О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення / Г.О.Москалюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». –2012. - №721. – С. 173 – 178.
3. Ключ Ю.І. Удосконалення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості / Ю.І.Ключ і // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. – 2011. – № 8 (162). – С. 160- 164.

УДК 336.14

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОДАТКІВ

Порошина Г. О.

Провідна роль у забезпеченні виконання державою функцій щодо регулювання економічних процесів належить податкам. Роль податків та зборів зумовлена в більшості історично і сформувалась у вигляді плати за те чи інше благо.

Питанням ролі податків в економіці приділено увагу в роботах Джона М. Кейнса, Поля Самуельсона, Кнута Вікселя, Йозефа Шумпетера. А. Смітом було обґрунтовано положення, що до податків не варто застосовувати репресій, оскільки це може завдати шкоду розвитку промисловості, а держава втратить вигоду, яку могла б мати від розширення бази оподаткування завдяки додатковим інвестиціям.

Д. Рікардо був послідовником А. Сміта і категорично стверджував, що усі податки - зло, і вони мають лише негативний вплив на всі аспекти

життя суспільства, пояснюючи свою точку зору тим, що зростання податків неминуче призводить до скорочення виробництва, отже оподаткування негативно впливає на процеси розширеного відтворення.

Податки - дуже складна й надзвичайно впливова фінансова категорія. Обов'язковий елемент економічної системи будь-якої держави незалежно від того, яку модель економічного розвитку вона обирає [3, с.141].

Податки як економічне явище з'явилися з виникненням держави. Відповідно до розвитку державності відбувалося постійне вдосконалення системи оподаткування: починаючи з примітивних податків у натуральній формі до технічно відшліфованих систем оподаткування у ринкових, економічно розвинутих країнах. Хронологічно цей процес відбувається у різних країнах неодноразово. Свідченням цього є історичні документи, які підтверджують, що система оподаткування бере початок зі Стародавніх держав Єгипту, Греції та Риму. Причини, що привели до виникнення оподаткування у різних країнах здебільшого специфічні для них, проте, є в цьому і багато спільного[2].

Найбільшого розквіту податки сягають за умов ринкової економіки. Вони стають об'єктивним елементом фінансових відносин між державою та юридичними й фізичними особами. Формується завершена модель податкової системи кожної держави. Вона включає методи й об'єкти оподаткування, ставки податків, строки їх сплати, контроль за витратами.

Змінюються не тільки види і форми стягнення до бюджету, а й саме ставлення до податків. Вони стають ефективним втілення державної політики з питань економіки та соціального розвитку.

Податки можуть як стимулювати економічний розвиток, так і обмежувати його. Використання податків - це інструмент перерозподілу грошових коштів, за допомогою якого обмежені ресурси вилучаються з галузі найменш ефективного використання і спрямовуються в ту галузь, де вони можуть знайти більш результативне застосування. Тільки за таких умов податки сприятимуть економічному розвитку.

Можно зазначити, що податки можуть як стимулювати економічний розвиток, так і обмежувати його. Використання податків - це інструмент перерозподілу грошових коштів, за допомогою якого обмежені ресурси вилучаються з галузі найменш ефективного використання і спрямовуються в ту галузь, де вони можуть знайти більш результативне застосування. Тільки за таких умов податки сприятимуть економічному розвитку.

Враховуючи вище сказане, можна дійти висновку, що з моменту формування, пройшовши довгий шлях розвитку та трансформації, податки залишаються ефективним знаряддям втілення державної політики з

питань економіки та соціального розвитку. Процес формування податкової системи є безперервним. Тому виникає необхідність внесення змін до правової бази податкової системи з метою приведення її у відповідність тим соціально - економічним умовам які виникають у державі.

Узагальнюючи можна сказати, що зі зміною економічних умов господарювання змінюється і роль податків, однак можна стверджувати, що на кожному етапі розвитку суспільно-господарських відносин податки лишаються одним з головних інструментів державного регулювання економічного зростання.

Література:

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Соцэкгиз, 1935.
2. Передумови виникнення й розвитку податків. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mybiblioteka.su/10-100196.html>
3. Т.Цимбал Еволюція поняття “податок”.- Науковий вісник Національної академії ДПС України, 2(24) 2004, с.211.

УДК 657.6

СТАН КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ТА ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ ОБЛІКУ ОНОВЛЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Пристінська М. В.

Одним із інтересів власників бізнесу є збереження та оновлення необоротних активів, їх ефективне використання, запобігання порушенням працівниками посадових обов’язків. Під виглядом господарських операцій, пов’язаних з придбанням, будівництвом, ремонтом, списанням основних засобів працівниками скоєно багато економічних злочинів.

Метою дослідження є визначення стану інвестування у необоротні активи підприємств України та виявлення механізмів порушень з обліку необоротних активів, способів їх попередження.

Тему некоректного обліку необоротних активів висвітлювали Т. А. Бутинець [1], О. В. Задорожна [2], А. В. Доценко [2] та ін. Внутрішній аудит в Україні тільки набуває розвитку, тому методики виявлення порушень не втрачають актуальності.

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у січні-червні 2016 р. освоєно 72,2% загального обсягу капітальних вкладень [3]. Питома вага власних коштів у структурі фінансування з 2009 р. по 2012 р. поступово зменшувалася, але у теперішній час вони мають значну тенденцію до зростання та залишаються головним джерелом фінансування інвестицій в економіці України. 11,8% капітальних інвестицій було забезпечено за рахунок кредитів банків та коштів іноземних інвесторів. За рахунок державного та місцевого бюджетів освоєно лише 4% капітальних інвестицій [3].

Щодо об'єктів інвестування, основна сума вкладень спрямована в матеріальні активи (96,3%). У нематеріальні активи вкладено тільки 3,7% загального обсягу інвестицій [3]. Низька частка інвестування у нематеріальні активи свідчить про індустріально-агарний тип економіки країни, що далекий від структури господарства з переважною часткою сфери послуг, яка активно використовує програмне забезпечення, патенти.

Обсяг інвестицій у роздрібну торгівлю проявляє певну стабільність, чого не можна відзначити щодо оптової торгівлі. Період 2014-2015 рр. для цієї сфери відзначився спадом інтересу до відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів.

Розраховувати на вагоме зростання інтересу іноземних інвесторів до України не доводиться через занадто багато стримуючих факторів: війна, політична нестабільність, розбалансованість економіки, високий рівень зарегульованості і непередбачуваність суддівських рішень.

Під час фінансового контролю виділяються такі основні зловживання, присутні в операціях з необоротними активами:

1. Неоприбуткування активів, що надходять у формі благодійної допомоги; імітація передачі активів іншим суб'єктам господарювання [1].

2. Передача активів іншим суб'єктам без виконання іншою стороною зобов'язань або під виглядом сплати членських внесків [1].

3. Відсутність документів, що характеризують технічний стан: порушення може полягати в підміні основних засобів на інший, технологічно застарілий, зношений, що в подальшому призведе до збільшення витрат на виконання ремонтів або передчасне списання [1, с. 5].

4. Відсутність інвентарних номерів, незастосування типових форм обліку. Порушення може полягати у відображенні в обліку фіктивних операцій, пов'язаних з ремонтом, модернізацією, підміною [1, с. 7].

5. Оприбуткування основних засобів за завищеною ціною, включення зайвих витрат, що не підтверджені документально [1, с. 5-6].

6. Віднесення вартості капітального ремонту основних засобів на збільшення первинної вартості замість віднесення на витрати [1].

Висновки. Перелік типових зловживань дає уявлення про основні порушення посадових обов'язків працівниками та принципів бухгалтерського обліку. Можна надати наступні рекомендації щодо обліку необоротних активів: затвердження графіка документообігу на підприємстві; контроль за виконанням посадових обов'язків облікових працівників; проведення раптових інвентаризацій; погодження витрат з керівництвом.

Стимулом для іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, зокрема в оновлення необоротних активів, можуть стати боротьба з корупцією, податкова і судова реформи, вирішення політичних конфліктів.

Література:

1. Бутинець Т. А. Внутрішній аудит основних засобів: виявлення типових порушень в обліку / Т. А. Бутинець // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2014. – Вип. 3. – С. 3-12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2014_3_3

2. Задорожна О.В. Основні порушення, що здійснюються в обліку необоротних активів / О.В. Задорожна, А.В. Даценко [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу: intkonf.org/zadorozhna-ov-datsenko-av-osnovni-porushennya-schozdiysnyuyutsya-v-obliku-neoborotnih-aktiviv

3. Капітальні інвестиції в Україні у січні–червні 2016 року. Експрес-випуск [Електронний ресурс]. Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 338.24

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Протоковило Ю. О.

В умовах ринкової економіки та інтеграційних процесів важливого значення набуває створення механізмів ефективного функціонування податкової політики країни, адже вона відіграє важливу роль у забезпеченні виконання державою своїх функцій та представляє собою діяльність держави у сфері встановлення та стягнення податків, зборів та обов'язкових платежів. Питання розвитку податкової політики на сьогодні відносяться до найактуальніших в економічному та соціальному житті України. Це зумовлено новими явищами в економіці України, її переходом до ринкових

відносин, де управління господарчими процесами вимагає активного використання інструментів фінансового механізму, які включають податки.

Вітчизняні та зарубіжні науковці мають певні здобутки в дослідженні теоретичних і практичних аспектів підвищення ефективності оподаткування. Серед них можна відмітити наукові праці таких вчених, як: Барабаш Л.В., Веремчук Д.В., Крисоватий А.І., Мартиненко В.П., Мірошніченко В.А., Огоновський А.Р., Прокопенко О. А. , Сідляр В.В. та інші.

Мета дослідження полягає у визначенні шляхів удосконалення податкової політики країни на основі оцінки сучасних тенденцій її розвитку.

Податкова політика повинна забезпечити вирішення таких завдань: з одного боку - це встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, а з іншого - забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб. Тому головним завданням податкової політики є встановлення балансу між двома чинниками, якими визначається потреба в податках: необхідністю фінансового забезпечення виконання державою притаманних їй функцій та вирішенням соціально-економічних завдань [1].

Сучасна проблема розвитку податкової політики полягає у відсутності в Україні достатнього науково-практичного досвіду в стратегічному управлінні податковою політикою, адже головними недоліками її ефективності є: відсутність дієвих регулюючих податкових інструментів, переважання прийняття рішень згідно з інтересами окремих категорій платників, а не соціально-економічних факторів, неузгодженість податкової і бюджетної політик, високий рівень податкової заборгованості в країні, значна нерівномірність розподілу податкового тягаря внаслідок масштабного ухиляння від сплати податків та наявності податкових пільг та інші [2].

Існує декілька ефективних напрямків покращення податкової системи та податкової політики України:

- удосконалення законодавства в сфері оподаткування, створення оптимальної структури податків, забезпечення якомога стабільних, прозорих правил оподаткування. Надмірно ускладнені податкові системи є причиною високого рівня ухилення від сплати податків, а значні витрати на адміністрування можуть призвести до збільшення корупції та зменшення припливу інвестицій в країну.

- покращення системи адміністрування податків і зборів (створення сервісних центрів для платників податків для надання таких послуг: взяття на облік, допомога у складанні звітності, прийом звітів, видача необхідних довідок);

- забезпечення рівномірного податкового навантаження на всіх пла-

тників податків. Першочерговим завданням уряду має стати збалансування рівня податкового навантаження між усіма регіонами України відповідно до обсягів валового внутрішнього продукту з урахуванням концентрації суб'єктів господарювання на певних територіях, регіональної спеціалізації, соціально-економічних і політичних умов. Вирішити цю проблему можна шляхом удосконалення механізмів оподаткування, встановлення рівномірних податкових ставок для всіх суб'єктів господарювання, надання обґрунтованих податкових пільг;

- створення умов для динамічного розвитку підприємств, необхідність стимулювання інвестиційної діяльності;

- удосконалення оподаткування сфери малого бізнесу, адже необхідно підтримувати засади конкуренції, а також спрощення ведення бізнесу. Проте в умовах недостатності фінансових ресурсів та необхідності жорсткої податкової мобілізації слід пам'ятати про фактор зайнятості та платоспроможного попиту, котрий забезпечує малий і середній бізнес. Умови ведення бізнесу, оподаткування та адміністрування мають відповідати економічному змісту господарської діяльності й стимулювати приватну ініціативу, яка в період кризи може стати вагомим інструментом стабілізації соціально-економічної ситуації в країні;

- посилення ролі прямих податків. Система прямого оподаткування має бути побудована так, аби збільшення виробництва призводило до зниження податкового навантаження на одиницю продукції, а збільшення доходів бюджету відбувалося не за рахунок збільшення кількості податків і ставок оподаткування, а за рахунок збільшення маси прибутку суб'єктів господарювання [3].

Однак, в сучасних умовах є багато недоліків щодо реалізації цих напрямів. Найголовнішими з них є:

- значна складність та суперечливість податкової системи;

- досить нераціональний розподіл податкового тягаря через наявність великої кількості податкових пільг та існування різноманітних схем ухиляння від сплати податків;

- фіскальна спрямованість податкової системи і недостатня орієнтація регулюючої функції на економічне зростання;

- досить складна та нестабільна нормативно-правова база оподаткування. Через наявність у законодавчих актах норм непрямой дії значна кількість питань у сфері оподаткування регулюється підзаконними актами. Такий стан правової бази може бути виправданий на початковому етапі формування податкової системи, однак неприйнятний на цьому етапі розвитку економіки. Чимало норм мають неоднозначне тлумачення при їх

застосуванні, що негативно позначається на діяльності підприємницьких структур, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів. Недосконалість податкової системи призводить до надмірного податкового тиску на господарюючих суб'єктів і не тільки, знижує інвестиційну та інноваційну активність, але й примушує підприємства приховувати реальні розміри доходів, сприяючи розширенню тіньового сектору економіки. В результаті податки не забезпечують необхідний розмір грошових надходжень у бюджет і негативно впливають на інноваційний розвиток підприємств;

непрозорість податкового регулювання, реалізація якого можлива лише при взаємодії інтересів держави та платників податків, механізми та правила якої зафіксовані в Податковому кодексі України. Наявність цієї проблеми породжує недовіру до податкової системи, негативні очікування від виконання контрольних функцій податкових органів та обмеження ринку товарів та послуг для підприємців.

діяльність Міністерства Фінансів, Державної фіскальної служби України щодо реалізації державної податкової політики є недостатньо узгодженою і ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин [4].

Регулювання економічних відносин в Україні потребує гнучкої податкової політики, яка дала б змогу оптимально поєднати інтереси держави з інтересами платників податків. Податкова політика відіграє важливу роль в економічній політиці держави, оскільки вона є основою формування фінансових ресурсів для виконання державою своїх функцій в соціальній сфері та економіці в цілому. Реформування податкової системи потребує виважених, заснованих на детальних дослідженнях, ефективних реформах, які дозволять зробити податкову систему більш прозорою та стабільно [5].

Загалом можна зробити висновок, що головною ціллю є створення адекватної податкової політики спрямованої на підтримку галузей, що зазнали труднощів, політики, що максимально враховуватиме сучасні тенденції розвитку економічних процесів, а не просто копіюватиме модель, що застосовується в інших країнах світу, наближення податкового і бухгалтерського обліку, яке було розпочато певними змінами в Податковому кодексі, зменшення податкового тягаря на бідні верстви населення і галузі, які потребують підтримки, а також спрощення механізму адміністрування податків тощо. На сьогодні залишається відкритим питання довіри населення до держави у виборі податкової політики та побудови справедливої і стабільної системи оподаткування [6] .

Література:

1. Мельник Н.В. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи : монографія / Н.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, З.С. Варналій//. – К. : Вид-во "Знання України", 2008. – 675 с.
2. Прокопенко О. А. Податкова система як фактор впливу на соціально-економічний розвиток регіону / О. А. Прокопенко // Економіка та держава. – 2008. – № 2. – С. 19–23
3. Мартиненко В. П. Податкова політика України та її вдосконалення з метою активізації інвестиційної діяльності / В.П. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - № 2. - С. 46-51.
4. Огоновський А.Р. Система податків в Україні та основні напрями її реформування // Науковий вісник. - 2008. - № 17. - С.228 - 238.
5. Веремчук, Д.В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки / Д.В. Веремчук //Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць /ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України».– Суми, 2010. – Вип. 28. – С. 37-45.
6. Василевська Г.В. Податкова політика у регулюванні економічного зростання // Фінанси України.- 2009.- № 2. - С. 39-43.

УДК 336.564.2

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ: ЗАСТОСУВАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Резнікова Є. С.

Перехід України від командно-адміністративної до соціально орієнтованої економіки ринкового типу зумовив низку економічних реформ, зокрема й зміни системи оподаткування.

Без ефективної системи оподаткування неможливе наповнення державного та місцевих бюджетів, а отже, існування держави, виконання покладених на неї функцій.

Водночас, система оподаткування повинна стимулювати інвестиційну активність, розвиток підприємництва, забезпечувати реалізацію різних соціально-економічних програм і соціальну стабільність.

Досягти цього можна завдяки реформуванню податкової системи, покращанню структури податків, запровадженню оптимальних податкових ставок, удосконаленню системи податкових пільг та ін.

Вагомий внесок у розробку теоретичних основ пільгового оподаткування внесли зарубіжні вчені А. Лаффер, К. Макконел, Ф. Ноймарк, А. Пігу,

А. Селдон, М. Уейденбаум, Г. Халлер, Й. Шумпетер та ін.

Певний доробок у питання теорії і практики застосування податкових пільг зробили українські вчені: Т.І. Єфименко, В.П. Козацький, В.І. Косарчук, П.В. Мельник, А.М. Соколовська, Д.О. Тарангул та ін.

Згідно зі ст. 30 Податкового кодексу України, податкова пільга – це передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності визначених кодексом підстав, якими є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат [3].

Податкова пільга може надаватися шляхом: податкового вирахування (знижки), що зменшує базу оподаткування до нарахування податку та збору; зменшення податкового зобов'язання після нарахування податку та збору; встановлення зниженої ставки податку та збору; звільнення від сплати податку та збору [1, с. 244].

Податкові пільги слід відрізнити від структурних норм податків, до основних ознак яких належать вбудовані в конструкцію податку обов'язкові елементи механізму оподаткування й істотна характеристика податку, що зумовлена концепцією податку та об'єкта оподаткування.

До найбільш відомих структурних норм податків зараховують, наприклад, неоподатковуваний мінімум доходів громадян та звільнення від податку на прибуток доходів неприбуткових організацій, отриманих у вигляді безповоротної фінансової допомоги, добровільних пожертв. Практичне значення такого розмежування полягає в тому, що в багатьох розвинутих країнах податкові пільги розглядаються як складові витрат держави [1, с. 245].

Податкові пільги в основному розглядають у двох аспектах: державного стимулювання й бюджетних витрат.

З позиції державного стимулювання економічної активності (наприклад, запровадження пільги інвестиційного характеру для стимулювання інноваційної діяльності) надання пільг окремим галузям або платникам податків аргументується їх стратегічною важливістю, але існує протилежна думка, згідно з якою податки не можуть бути стимулюючим інструментом, оскільки обмежують свободу платника, і може йтися лише про зменшення ступеня фіскального пригноблення, а умови оподаткування можуть бути швидше сприятливими, ніж стимулюючим.

Аргументом проти надання податкових пільг виступають втрати бюджетних надходжень.

Використання податкових пільг у процесі оподаткування повинно відповідати низці вимог.

По-перше, кожна пільга може використовуватися в межах сплати того чи іншого податку, як безпосередній його елемент.

По-друге, метою звільнення від оподаткування є створення сприятливих умов для певних платників, галузей і форм господарювання, з діяльністю яких пов'язане досягнення відповідних суспільних пріоритетів.

По-третє, використання податкових пільг повинно виступати у ролі ефективних тактичних інструментів втручання в розподільчі процеси шляхом маневрування формами організації фінансових відносин.

По-четверте, застосування пільгових режимів треба здійснювати на всій території країни незалежно від наявності вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку.

Найважливішим у сенсі практичного використання є класифікаційний поділ податкових пільг за елементами податку:

- звільнення від сплати податків окремих категорій платників;
- коригування (зменшення) об'єкта оподаткування;
- коригування (зменшення) податкової бази;
- диференціація податкових ставок;
- використання спеціальних методів податкового обліку;
- продовження термінів податкового періоду;
- відстрочка та розстрочка сплати податків;
- податковий кредит.

Отже, з метою зменшення податкового тягаря використовують податкові пільги, які передбачають повне або часткове звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків або доходів від певних видів діяльності. Окремі види податкових пільг можна класифікувати за такими ознаками: напрямом державної фіскально-економічної політики; функціональним призначенням; цільовим використанням звільнених від оподаткування коштів; суб'єктом пільгового стимулювання; періодом дії; рівнем встановлення; у розрізі елементів податку

Література:

1. Гречана С. І. Податкові стимули розвитку підприємств у сучасних умовах / С. І. Гречана // Бізнес Інформ. – 2012. – № 9. – С. 244 – 249.
2. Іванов Ю. Б. Особливості оподаткування інвестиційної діяльності в Україні / Ю. Б. Іванов, О. С. Франкудатіс // Бізнес Інформ. – 2011. – № 9. – С. 142 – 144.
3. Податковий кодекс України від 23 грудня 2010 р., № 2856-VI. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon1.rada.gov.ua>

СИСТЕМА ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Старіков А. В.

Розвиток сучасного суспільства оцінюється не тільки темпами економічного розвитку, а й рівнем соціального благополуччя та достатку кожного громадянина. Оскільки головною метою діяльності демократичної держави є розвиток і добробут людей, невід'ємною його частиною є також забезпечення належної фінансової безпеки громадян.

Під бюджетною безпекою в роботі [4] розуміється: «спроможність бюджетної системи забезпечити платоспроможність держави під час збалансування доходів і видатків та ефективного використання бюджетних коштів у процесі виконання функцій державного регулювання економічного розвитку».

Одним із визначальних факторів підвищення якості державного управління є його децентралізація, що надає можливість зміцнення влади на місцях, яка стає відповідальною за прийняття рішень з питань оподаткування й видатків на відповідних територіях. Тим самим фіскальна децентралізація підвищує якість і ефективність державних послуг, що відбувається за рахунок наближення органів управління до населення [1].

Основоположником теорії фіскальної децентралізації є американський економіст Чарльз Тібу, який обґрунтував, що фіскальна децентралізація дає змогу субнаціональним органам управління отримувати автономію щодо фінансування і забезпечення населення суспільними товарами й послугами. Вчений довів, що за таких умов публічні видатки відповідатимуть індивідуальним уподобанням споживачів, які втілюють їх потреби [2].

В сучасних умовах фіскальна децентралізація забезпечує незалежність і життєздатність місцевих органів влади, адже:

по-перше, збільшує можливості та повноваження місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території;

по-друге, завдяки більш адекватному узгодженню видатків органів влади з потребами відповідної території суттєво посилює ефективність суспільних послуг, що надаються [3].

Отже одним з ключових елементів фіскальної децентралізації є розширення або надання фіскальної незалежності регіонам. Ця незалеж-

ність може проявлятися у: встановленні ставок місцевих податків, податкових соціальних пільг, податкових кредитів, «розщепленні» ставок податків на державний та місцевий рівень.

Одним з основних аргументів на користь впровадження фіскальної децентралізації є такий, що, пов'язаний з забезпеченням підвищення ефективності використання суспільних ресурсів за рахунок зниження витрат надання громадських та змішаних благ, відповідності пропозиції цих благ перевагам споживачів і, отже, більш повному задоволенню потреб населення відповідної території [3].

Взагалі така система може забезпечити значну стабільність соціального розвитку регіонів та країни в цілому. Проте податкова незалежність формує за собою більшу податкову відповідальність, яка тісно пов'язана з податковою безпекою, яка на думку авторів роботи [5] являє собою «стан податкової системи, який характеризується стійкістю та стабільністю всіх її елементів, що передбачає зростання ресурсного потенціалу країни з метою забезпечення соціально-економічного розвитку держави».

Місцеві органи самоврядування в умовах фіскальної децентралізації можуть більш адекватно встановлювати, зокрема, ставки податків та податкові пільги, забезпечуючи більшу адекватність податкового навантаження фінансовому стану суб'єктів господарювання та рівню доходів населення, адже вони більш знайомі з особливостями провадження господарської діяльності та потребами населення на відповідній території. Адже зазначені особливості можуть змінюватися в залежності від місцезнаходження та досягнутого відповідною територією рівня регіонального розвитку. Крім того, місцеві органи сприяють підвищенню темпу зростання ефективності громадського сектору, зниженню територіальної нерівності в рівні життя країни.

Оскільки запорукою бюджетної безпеки є стабільні та в достатньому обсязі податкові надходження, а розширення прав та обов'язків місцевих органів сприяє поліпшенню економічних і соціальних результатів їх діяльності, можна стверджувати, що система фіскальної децентралізації сприяє посиленню бюджетно-податкової безпеки в цілому. Саме обізнаність влади щодо потреб місцевого населення може стати запорукою стабільності та ефективності розвитку економіки.

Література:

1. Деркач М. І. Фіскальна децентралізація як фактор забезпечення сталого розвитку України / М. І. Деркач // Фінанси України. – 2011. – №2. – С. 56-63.

2. Карлін М. І. Податкова децентралізація в Україні: проблеми і перспективи / М. І. Карлін // Економічний форум. – 2016. – №1. – С. 286-292.
3. Майбуров И. А. Фискальный федерализм. Проблемы и перспективы реализации: монография для магистрантов, обучающихся по программам направления «Финансы и кредит» / И. А. Майбуров, Ю. Б. Иванов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2015. – 463 с.
4. Оспіщев В. І. Фінанси: курс для фінансистів : навч. посіб. / В. І. Оспіщев. — К. : Знання, 2008. — 567 с.
5. Фролов С.М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання / С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. – 332 с.

УДК 336.226.11

ЗМІНИ У ПРАВИЛАХ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА ЇХ ВПЛИВ НА НАДХОДЖЕННЯ ДО БЮДЖЕТУ

Філіпченко К. О.

ПДФО — це податок, з яким доводиться мати справу будь-якій фізичній особі під час отримання свого доходу, або ж суб'єкту господарства під час виплати доходу фізичних осіб. Саме цей податок має вагоме значення у формуванні доходів державного та місцевого бюджету.

У різний час питання ПДФО були розглянуті у працях таких вітчизняних вчених-економістів, як Н. Алпатова, Г. Бикова, О. Бідюк, М. Бондар, Т. Бочуля, Ф. Бутинець, С. Ковач, М. Коцупатрий, А. Крутова, С. Левицька, Н. Лисенко, В. Максимова, О. Малишкін, В. Самоткал, С. Свірко, В. Сердюк, В. Тредіт, та інші.

Податок на доходи фізичних осіб (далі — ПДФО) щороку зазнає неабияких змін, 2016 рік — не став винятком.

Відповідно до Податкового кодексу платниками податку є:

- резидент, що отримує доходи як з джерелом їх походження з території України, так і іноземні доходи;
- нерезидент, який отримує доходи з джерелом їх походження з території України;
- податковий агент[1].

У порівнянні з 2015 роком у якому була застосована прогресивна

ставка ПДФО (15% та 20%), вже у 2016 році доходи фізичних осіб підлягають оподаткуванню за єдиною ставкою 18%. Виключенням є пенсіонери, котрі одержують понад десять розмірів мінімальної зарплатні (з 2 червня 2016 р. ця сума сягає позначки 10 740 грн.), - з них із суми такого перевищення ПДФО справлятиметься за ставкою 18% [2]. У той же час, для доходів, нарахованих як виграш чи приз на користь резидентів або нерезидентів, ставка ПДФО буде триматись на рівні 18% (раніше - подвійний розмір бази оподаткування, або 30%). Ставка ПДФО, щодо пасивних доходів, тобто доходів у вигляді процентів, дивідендів, роялті, страхових виплат і відшкодувань, дорівнює 18% (у той час як раніше відповідала 20%). Для дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами, тобто платниками податку на прибуток підприємств, залишається ставка 5%. До доходів, що не оподатковуються відносять наступні:

- доходи, які отримує особа від відповідних фінансових організацій, як міжнародних так і інших, у межах проектів енергозбереження та енергоефективності.

- сума анульована кредитором у порядку, передбаченому Законом України «Про реструктуризацію зобов'язань громадян України» з кредитами в іноземній валюті, що отримані на придбання єдиного житла (іпотечні кредити).

Прийняття Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 р. № 909-VIII, сприяло змінам в частині адміністрування податку на доходи фізичних осіб. Варто зазначити, що був спрощений порядок нарахування і сплати ПДФО, але з іншого боку збільшений податковий тягар на заробітну плату фізичних осіб – найманих працівників, для яких ставка податку зросла з 15% (20%) у 2015 році до 18% у 2016 році без застосування прогресивної шкали оподаткування для доходів понад 10 мінімальних заробітних плат.

До вагомих змін можна віднести також відміну подавати річну декларацію фізичним особам, якщо протягом податкового року оподатковувані доходи були нараховані одночасно двома або більше податковими агентами та зважаючи на це загальна сума таких доходів перевищує сто двадцять розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року.

Податкова соціальна пільга (далі ПСП) являє собою суму, на яку

платник податку зі своїх доходів має зменшити кількість загального місячного доходу, що підлягає оподаткуванню. Отже, будь-який платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отримуваного від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, розмір якого у 2016 році не перевищує 1930 гривень [2]. Базовий розмір ПСП складає 50% від розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць). Загальна пільга, як і підвищена для платників податку, які утримують 2 чи більше дітей віком до 18 років та сягає 689 грн. У той же час підвищена соціальна пільга, що надається у розрахунку на кожну дитину (150%) дорівнює 1033,5 грн, а 200% — 1378 грн. Поріг доходу як і раніше, дорівнює розміру мінімальної заробітної плати, установленій на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 (у 2016 році — 1930 грн), при перевищенні якого платник податку не має права на отримання ПСП.

Авансові платежі з ПДФО сплачуватимуть до 20 числа місяця, наступного за кожним календарним кварталом. Також у Законі з'явилося застереження про те, що авансовий платіж за четвертий календарний квартал не розраховується та не сплачується [3]. При цьому авансові внески розраховуються фізичною особою-підприємцем самостійно згідно з фактичними даними, зазначеними у Книзі обліку доходів і витрат кожного календарного кварталу. До змін такі платежі розраховувалися підприємцем самостійно, але не менш як 100% річної суми податку з оподаткованого доходу за минулий рік (у співставних умовах).

Розглянувши зміни у частині адміністрування ПДФО у 2016 році, можна зробити висновок, що надходження до бюджету також зазнали досить вагомого підвищення. Згідно зі змінами внесеними в законодавство, очікується підвищення доходу від адміністрування податку на доходи фізичних осіб на 13, 16 млрд грн у порівнянні з минулим роком і становитиме 55, 75 млрд грн. У період з 2015 р. по 01.07.2016 р. частка в загальних обсягах податкових надходжень зросла на 0,88 % з 10, 39% до 11,27%, це обумовлюється підвищенням ставки з 15% до 18%, що збільшило податковий тягар на фізичних осіб. Темпи приросту податкових надходжень становлять 30,9 % за період, що аналізується. Податки на доходи фізичних осіб та інші податки відображають ступінь втручання держави в процес перерозподілу нової вартості. Як ми можемо спостерігати за аналізом змін, то фіскальна служба України має напрям до поліпшення своїх обов'язків та здійсненню повноважень на високому рівні.

Аналізуючи дослідження змін в законодавчій частині можна стверджувати, що основними платниками податків не є населення з високими доходами, оскільки саме на цю категорію громадян податкове навантаження зменшилося. Також не є доречним нововведення, щодо відміни обов'язкової подачі декларації, так як цей захід може збільшити тіньовий сектор економіки. Розширення обсягу наданих пільг може зменшити надходження цих самих коштів до бюджету, але серйозного розширення переліку пільг по ПДФО в 2016 році не відбулося. З позиції платника податку така ситуація діє на їх користь. До значних ризиків, щодо зменшення надходжень до державного бюджету України, можна віднести відміну подвійного оподаткування доходів від виграшів та призів, та встановлення ставки на рівні всього 18 %.

Література:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 02.06.2016 р. № 1411-VII
3. Мних М.В. Про окремі аспекти трансформації інструментів податкового регулювання економіки України / М.В. Мних // Економіка, фінанси, право. – 2012. – № 1–2. – С. 29–34
4. Тредіт В.Є. Податковий облік ПДФО та порядок розрахунку нарахувань і утримань із заробітної плати в 2015 році / В. Є. Тредіт // Ефективна економіка. – 2015. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4105>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Азізова Катерина Михайлівна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Алексєєнко Інна Іллівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Андрійченко Жанна Олегівна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Антоненко Сергій Вікторович – доцент кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Аругюнян Рафаель Юрійович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ачкасова Світлана Анатоліївна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Байдала Вікторія Володимирівна – доцент кафедри економічної теорії Національного університету біоресурсів та природокористування України (м. Київ), кандидат економічних наук;

Балицька Марія Валеріївна – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Бандурка Олександр Маркович – радник ректора Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України;

Баранова Валерія Вадимівна – доцент кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук;

Белосвет Олександр Володимирович – викладач кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Біляєва Вікторія Юріївна – аспірант кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Буряк Тетяна Олександрівна - студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Бутенко Віра Михайлівна – доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Васильчишин Олександра Богданівна – докторант кафедри податків та фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Віннікова Ольга Сергіївна – старший викладач кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Внукова Наталія Миколаївна – завідувач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України;

Воронкова Алла Анатоліївна – завідувач кафедри менеджменту, економіки та маркетингу Харківської державної зооветеринарної академії, кандидат економічних наук, доцент;

Гасимов Ренат Габілович – студент факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ;

Гашимлі Олександра Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Гонтар Дар'я Дмитрівна – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Григоренко Юлія Володимирівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Давиденко Дар'я Олександрівна – аспірант кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Дахнова Олена Євгенівна – доцент кафедри державних фінансів Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Дзеніс Вікторія Олександрівна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Дорожко Вікторія Юріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Дорошенко Юлія Станіславівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Дунчик Анастасія Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ерастов Василь Ігорович – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Егоричева Світлана Борисівна – професор кафедри фінансів та банківської справи ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доктор економічних наук, професор;

Енгібарян Ліана Тігранівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Єніна-Березовська Анастасія Олександрівна – доцент кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Жмурко Тетяна Олексіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Золотухін Євгеній Вікторович – аспірант кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Ісаєва Поліна Андріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Канигін Сергій Михайлович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Катіба Вікторія Володимирівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Киркач Світлана Миколаївна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Клочко Анатолій Миколайович – проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Коваленко Ксенія Андріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ковальов Євген Володимирович – завідувач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор;

Ковальчук Вікторія Анатоліївна – викладач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Коломієць Наталя Опанасівна – доцент кафедри менеджменту, економіки та маркетингу Харківської державної зооветеринарної академії, кандидат економічних наук;

Корват Олена Валеріївна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук.

Костяна Оксана Вікторівна – доцент кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Кудрявська Наталія Володимирівна – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Кулик Анна Сергіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Купчіна Олена Віталіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Леонова Олена Олегівна – здобувач кафедри економіки і фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Леонтьева Ганна Геннадіївна – студентка факультету фінансів Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно-економічного університету;

Лесик Віталій Олексійович – аспірант кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Лобова Оксана Миколаївна – асистент кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат економічних наук;

Маковоз Оксана Сергіївна – доцент кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук;

Максімова Марина Валеріївна – викладач кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Малишко Юлія Михайлівна – викладач кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Маніна Альона Сергіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Марамзіна Наталя Вікторівна – директор ТОВ «Експерт Інфо»;

Матросова Людмила Миколаївна – професор кафедри державних фінансів Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно-економічного університету, доктор економічних наук, професор;

Мельник Катерина Валеріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Меренкова Любов Олександрівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Назаренко Ганна Володимирівна – старший викладач кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Найденко Олексій Євгенович – завідувач кафедри оподаткування Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Невдачина Ольга Іванівна – викладач кафедри фінансів і кредиту Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно-економічного університету;

Огородник Анжеліка Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Огородня Євгенія Миколаївна – викладач кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Опешко Наталія Сергіївна – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Остапенко Вікторія Миколаївна – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Павлова Анастасія Павлівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Підрепний Павло Олегович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Плахотна Наталія Валеріївна – аспірант кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Плахотя Анна Андріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Порошина Ганна Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Приказюк Наталія Валентинівна – виконувач обов'язків завідувача кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат економічних наук;

Пристінська Марія Володимирівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Протоковило Юлія Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Резнікова Єлизавета Сергіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Садиков Мурат Абдикасович – професор кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор;

Самарічева Тетяна Анатоліївна – старший викладач кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів Хмельницького університету управління та права;

Семенчук Іван Андрійович – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Синєгубов Олег Васильович – декан факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент;

Смоляк Віктор Анатолійович – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Старіков Андрій Вікторович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Танрибердієва Серві Худайгуліївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Телятник Валентина Миколаївна – студентка фінансового факультету Університету митної справи та фінансів;

Терех Аліна Андріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Філіпченко Катерина Олегівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Харитоновна Валерія Сергіївна – аспірант кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Хемій Анна Сергіївна – аспірант кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Холодна Юлія Євгеніївна – доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Чупілко Тетяна Анатоліївна – доцент кафедри прикладної математики та інформатики Університету митної справи та фінансів, доцент;

Шестакова Олена Андріївна – доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Шликова Юлія Володимирівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Щербань Олена Дмитрівна – доцент кафедри фінансів і кредиту Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат економічних наук;

Юхименко Володимир Миколайович – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Юшко Сергій Васильович – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Ярмак Ольга Віталіївна – завідувач кафедри економічної теорії та міжнародної економіки Харківського інституту фінансів Київського національного торговельно- економічного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Ярмоленко Юрій Юрійович – аспірант кафедри менеджменту, економічної теорії та фінансів Хмельницького університету управління та права.

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ	3
Бандурка О. М. Бюджетний аспект фінансової безпеки в Україні	3
Внукова Н. М. Фахове забезпечення розвитку системи фінансового моніторингу за новими міжнародними стандартами	7
Єгоричева С. Б. Новації четвертої директиви Європейського союзу щодо протидії відмиванню коштів	12
Ковальов Є. В. Злочинна економіка: витоки і шляхи подолання	16
Марамзіна Н. В. Оцінка деяких моментів автоматизації фінансового моніторингу в Україні	19
Andriichenko Zhanna. Implementation of risk-based approach in financial monitoring in Ukraine	21
ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ НАУКОВЦІВ	27
Азізова К. М. Формування системи індикаторів для оцінки рівня фінансової безпеки банків	27
Алексєєнко І. І., Ісаєва П. А. Моніторинг фінансового потенціалу підприємства	31
Антоненко С. В., Шликова Ю.В. Вплив податкових злочинів на формування державного бюджету України	33
Achkasova Svitlana. Influence application of the financial monitoring for the risk assessment of securities issuers the capitalization of insurance companies	35
Байдала В. В., Бутенко В. М. Можливості біоекономіки для забезпечення енергетичної безпеки України	39
Балицька М. В. Зміст та структура механізму управління фінансовою стійкістю страхової організації	41
Баранова В. В. Сучасний стан тіньової економіки в Україні	44

Белосвет О. В., Мельник К. В. Податкова складова фінансової безпеки держави	47
Васильчишин О. Б. Особливості забезпечення фінансової безпеки банкіаських систем	49
Віннікова О. С., Кулик А. С. Удосконалення процесу оскарження рішень контролюючих органів в інтересах податкової безпеки	52
Hontar Daria. The improvement of monitoring of the bank's Credit process	54
Давиденко Д. О. Обов'язковий фінансовий моніторинг операцій на ринку житлової нерухомості	58
Дахнова О. Є. Оцінка рівня грошово-кредитної безпеки України	60
Дзеніс В. О. Підходи до оптимізації ризик-менеджменту в системі фінансового моніторингу	62
Erastov Vasil. Problems of telematics utilization	64
Єніна-березовська А. О., Канигін С. М. Фіктивне підприємство, як один з методів ухилення від сплати податків	67
Киркач С. М. Податок на нерухоме майно фізичних осіб: проблеми сплати та шляхи їх подолання	69
Клочко А. М. Корупція в Україні	71
Ковальчук В. А., Золотухін Є. В. Боргова безпека держави в умовах розвитку місцевих запозичень	74
Корват О. В. Теоретичні аспекти забезпечення безпеки страхового ринку	76
Костяна О. В., Єнгібарян Л. Т. Сутність та значення місцевих податків	80
Кудрявська Н. В. Міжнародний досвід організації та регулювання діяльності страхових посередників	83
Леонова О. О. Тіньова економічна діяльність та процес детінізації	86
Лесик В. О. Науково-методичні підходи до ідентифікації банківських криз	89
Лобова О. М. Страхування підприємницьких ризиків як метод управління підприємницькою діяльністю	92

Маковоз О. С. Роль правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки України	95
Максімова М. В. Моніторинг як складова державного регулювання банківської діяльності	97
Малишко Ю. М., Терех А. А. Співвідношення функцій податків та підвищення ефективності фіскальної функції	100
Матросова Л. М. Фінансова безпека держави як запорука сталого розвитку економіки України	103
Меренкова Л. О. Вплив державного боргу на фінансову безпеку України в контексті розвитку міжнародного співробітництва	105
Павлова А. П., Назаренко А. В. Особенности функционирования налоговой системы Украины в контексте обеспечения национальной безопасности Украины	109
Найденко О. Є. Податкові аспекти економічної безпеки України	111
Огородня Є. М. Особливості проведення фінансового моніторингу Національним банком України	113
Opeshko Nataliya. The risk-based approach to anti-money laundering at insurance market	115
Ostapenko viktoriiia. The national risk assessment in financial monitoring Of Ukraine	119
Плахотна Н. В. Адаптація суб'єктів підприємництва до умов зовнішнього середовища як одне з пріоритетних завдань антикризового управління	122
Приказюк Н. В. Інституційне забезпечення боротьби з шахрайством у страховій системі: зарубіжний досвід	124
Садиков М. А., Воронкова А. А, Коломієць Н. О. Управління інвестиційним ризиком	126
Самарічева Т. А. Додана вартість як показник фінансової безпеки молокопереробних підприємств	129
Семенчук І. А. Нові технології в страхуванні	131
Синегубов О. В. Аналіз інвестиційного клімату в Україні	134
Смоляк В. А., Плахотя А. А. Запровадження вимог FATF у законодавство України	137

Харитоновна В. С. Види фінансової стратегії банку в умовах ризиків його розвитку	139
Хемій А. С. Легалізація заробітних плат як джерело фінансування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	143
Холодна Ю. Є., Танрибердієва С. Х. Загальні засади розвитку системи управління ризиками ринків фінансових послуг	146
Kholodna Julia. The shadow economy as a threat to the economic security of the state	148
Чупілко Т. А., Телятник В. М. Аналіз та управління ризиками в господарській діяльності	151
Шестакова О. А., Дзеніс В. О. Фіктивне підприємництво: причини виникнення та засоби протидії	153
Щербань О. Д., Невдачина О. І. Управління страховими ризиками	156
Юхименко В. М. Необхідність створення мегарегулятора на фінансовому ринку України	158
Юшко С. В., Дорожко В. Ю. Особливості формування і використання коштів місцевих бюджетів в умовах фінансово-економічної кризи	160
Ярмак О. В., Леонтьєва Г. Г. Особливості розвитку ринку похідних цінних паперів	163
Ярмоленко Ю. Ю. Удосконалення зустрічних звірок при бюджетному відшкодуванні ПДВ	166
ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ СТУДЕНТІВ	169
Арутюнян Р. Ю. Правопорушення в сфері непрямого оподаткування в країнах ЄС	169
Біляєва В. Ю. Вибір виду фінансової інновації у банку	171
Буряк Т. О. Відповідальність платників за порушення в частині сплати податку на прибуток	175
Гасимов Р. Г. Бюджетна політика у забезпеченні економічної безпеки регіону	177

Гашимлі О. О. Новели критеріїв ризику оцінки фінансових операцій	179
Григоренко Ю. В. Податкові правопорушення та відповідальність у сфері трудових відносин	182
Дорошенко Ю. С. Моніторинг фінансових результатів діяльності підприємства	185
Дунчик А. О. Проблеми правового регулювання фінансового моніторингу в Україні	187
Жмурко Т. О. Фінансовий моніторинг в банку як один з аспектів протидії тероризму	189
Катіба В. В. Основні складові системи управління ризиками ринків фінансових послуг	192
Коваленко К. А. Принципи управління активами страхової компанії	195
Купчіна О. В. Ризикованість банківських операцій у системі фінансового моніторингу	197
Маніна А. С. Податкове планування на підприємстві як метод уникнення податкових правопорушень	200
Огородник А. О. Удосконалення протидії ухилення від сплати ПДВ	202
Підрепний П. О. Моніторинг дебіторської заборгованості	204
Порошина Г. О. Передумови виникнення та розвитку податків	206
Пристінська М. В. Стан капітальних інвестицій в економіці України та типові порушення обліку оновлення необоротних активів	208
Протоковило Ю. О. Напрями вдосконалення податкової політики держави	210
Резнікова Є. С. Податкові пільги: застосування та класифікація	214
Старіков А. В. Система фіскальної децентралізації як запорука забезпечення податково-бюджетної безпеки України	217
Філіпченко К. О. Зміни у правилах оподаткування фізичних осіб та їх вплив на надходження до бюджету	219
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	223

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

V Всеукраїнська
науково-практична конференція
(8-9 грудня 2016 р.)

Збірник матеріалів

Матеріали подано в авторській редакції.

Стиль та орфографія збережені.

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ,
цифрових даних, посилань на літературу тощо несуть автори.

Видання здійснено за кошти учасників конференції

Відповідальний за випуск – **Смоляк В. А.**

Комп'ютерна верстка та дизайн обкладинки – **Смоляк В. А.**

Підп. до друку 28.11.2016 р. Зам. № 3842

Папір офсетний

Гарнітура Calibri, Cambria

Обл.-вид. арк. 13,5

Формат 60x84/16

Друк різнографічний

Ум.-друк. арк. 13,75

Наклад 300 прим.

**Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,**

Адреса: пр. Науки, 9а, м. Харків, 61166,
тел. +380 (57) 702-18-36, ufp2007@meta.ua

Видано та надруковано:

Товариство з обмеженою відповідальністю «ТО Ексклюзив»

тел. +380 (57) 755-74-58, exkluz@ukr.net

Свідоцтво ДК №347 від 28.02.2001 р.